

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

İsmet GÜRSOY

**Yüksek Lisans Tezi :
AİLEDE SOSYAL ÇÖZÜLME VE DİN
(AĞRI İL ÖRNEĞİ)**

**Tez Yöneticisi :
Yrd. Doç. Dr. Özcan GÜNGÖR**

**ERZURUM-2011
HER HAKKI SAKLIDIR**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

İsmet GÜRİSOY

**AİLEDE SOSYAL ÇÖZÜLME VE DİN
(AĞRI İL ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Özcan GÜNGÖR**

ERZURUM-2011

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

29/06/2011

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlanmış olduğum "Ailede Sosyal Çözülme ve Din (Ağrı İli Örneği) " adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

[Tarih ve İmza]

29/06/2011

[Öğrencinin Adı Soyadı]

İsmet GÜRİSOY

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yrd. Doç. Dr. Özcan GÜNGÖR danışmanlığında, İsmet GÜRSOY tarafından hazırlanan bu çalışma 29/06/2011 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. Felsefe ve Din Bilimleri (Din Sosyolojisi) Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Mehmet Zeki İŞCAN

İmza:

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Özcan GÜNGÖR

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Mustafa MACİT

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IX
ABSTRACT.....	X
KISALTMALAR DİZİNİ.....	XI
TABLolar DİZİNİ.....	XII
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	XXII
ÖNSÖZ.....	XXIII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM**TEORİK ÇERÇEVE****ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE GEREKÇESİ**

1.1.PROBLEM (ARAŞTIRMANIN NEDENİ-GEREKÇESİ).....	6
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	8
1.3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLAMALARI.....	10
1.4. VARSAYIMLAR/HİPOTEZLER.....	11
1.4.1. Temel Hipotez:.....	12
1.4.2. Alt Hipotezler:	12
1.5. ARAŞTIRMADA YÖNTEM VE TEKNİKLER.....	13
1.5.1.Yöntemle İlgili Açıklamalar.....	13
1.5.2. Evren ve Örneklem.....	15
1.5.3. Verilerin Toplanması.....	19
1.6. GEÇERLİLİK VE GÜVENİLİRLİK.....	21
1.6.1. Veri Toplama Araçlarının Geçerlilik ve Güvenilirliği.....	21
1.6.2.Katılımcıların “İbadet Tutumlarına Yönelik Tutum Ölçeğinin” Geçerlilik ve Güvenilirliği.....	21
1.6.3. Araştırmaya Katılan Grubun “Aile İçi İlişkiler ve Kuşak Çatışmaları İle İlgili Tutum Ölçeğinin” Geçerlilik ve Güvenilirliği.....	23

1.6.4. Araştırmaya Katılan Grubun “Komşuluk Ve Akrabalık Bağlarıyla İlgili Tutum Sorularının” Geçerlilik ve Güvenilirliği.....	25
1.7. ANALİZ VE YORUM.....	27

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL VE OLGUSAL ÇERÇEVEDE

BULGULAR VE YORUMLAR

2.1. AĞRI İLİ’NİN GENEL TANITIMI.....	30
2.2. KURAMSAL VE OLGUSAL ÇERÇEVEDE BULGULAR VE YORUMLAR...37	
2.2.1. Araştırmaya Katılanların Olgusal ve Demografik Kimliği.....	37
2.2.1.1. Örneklem Gurubunun Cinsiyete Göre Dağılımı.....	37
2.2.1.2. Örneklem Gurubun Yaş Aralıklarına Göre Dağılımı.....	38
2.2.1.3. Araştırmaya Katılan Grubun Eğitim Düzeyine Göre Frekans ve Yüzdelerik Dağılımları.....	39
2.2.1.4. Araştırmaya Katılan Grubun Medeni Durumuna Göre Frekans ve Yüzdelerik Dağılımları.....	40
2.2.1.5. Araştırmaya Katılan Grubun Mesleğine Göre Frekans ve Yüzdelerik Dağılımları.....	41
2.2.1.6. Araştırmaya Katılan Grubun Aylık Gelir Düzeyine Göre Frekans ve Yüzdelerik Dağılımları.....	42
2.2.1.7. Araştırmaya Katılan Grubun “Çocuk Sahibi Olma Durumuna Göre” Frekans ve Yüzdelerik Dağılımları.....	43
2.2.1.8. Araştırmaya Katılan Grubun “Sorunlarını Çözmede Başvurdukları ve Güvendikleri Kişilere Göre” Frekans ve Yüzdelerik Dağılımları.....	44
2.2.1.9. Araştırmaya Katılan Grubun “İkamet Ettiği Yerin Dışında Yaşamış Olduğu Yerlere Göre” Frekans ve Yüzdelerik Dağılımları.....	45

2.2.1.10. Araştırmaya Katılan Grubun “Sahip Olduğunuz Dini Bilgiyi En Çok Nereden Edindiniz?” Frekans ve Yüzdelerik Dağılımları.....	46
2.3. ÖRNEKLEM GURUBUNUN DEMOGRAFİK KİMLİK, İNANÇ TUTUMLARI, AİLE İÇİ İLİŞKİLER VE KUŞAK ÇATIŞMALARI VE AKRABALIK KOMŞULUK İLİŞKİLERİNE ETKİ EDEN FAKTÖRLERİN KARŞILAŞTIRILMA.....	48
2.3.1. Araştırmaya Katılan Gurubun “Cinsiyete Göre” İbadet, Aile İçi İlişkiler ve Kuşak Çatışmaları, Komşuluk ve Akrabalık Bağları Tutumları.....	48
2.3.1.1. İbadet Tutumu.....	48
2.3.1.2. Aile İçi İlişkiler ve Kuşak Çatışmaları Tutumu.....	49
2.3.1.3. Komşuluk ve Akrabalık Bağları Tutumu.....	49
2.3.2. Araştırmaya Katılan Gurubun “Bulduğunuz Yerin Dışında En Çok Nerede Yaşadınız?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre İbadet, Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları, Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumları.....	50
2.3.2.1. İbadet Tutumu.....	50
2.3.2.2. Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu.....	51
2.3.2.3. Komşuluk Ve Akrabalık Bağları.....	52
2.3.2.4. Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumu Puan Ortalamalarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları.....	53
2.3.3. Araştırmaya Katılan Gurubun “Eğitim Düzeyine Göre” İbadet, Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları, Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumları.....	54
2.3.3.1. İbadet Tutumu.....	54
2.3.3.2. Komşuluk Ve Akrabalık Bağları.....	55
2.3.3.3. Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu.....	56
2.3.3.4. Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu Puan Ortalamalarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları.....	57

2.3.4. Araştırmaya Katılan Gurubun “Yaş Aralığına Göre” İbadet, Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları, Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumları	58
2.3.4.1. İbadet Tutumu.....	58
2.3.4.2. Komşuluk Ve Akrabalık Bağları.....	59
2.3.4.3. Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları.....	60
2.3.4.4. “Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu” Puan Ortalamalarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları.....	61
2.3.5. Araştırmaya Katılan Gurubun “Aylık Gelir Düzeyine Göre” İbadet, Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları, Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumları.....	62
2.3.5.1. İbadet Tutumu.....	62
2.3.5.2. Komşuluk Ve Akrabalık Bağları.....	63
2.3.5.3. Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları.....	64
2.3.5.4. “Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu” Puan Ortalamalarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları.....	65
2.3.6. Araştırmaya Katılan Gurubun “Kendiniz Ve Ailenizle İlgili Olarak Bir Sorunla Karşılaşınca Danışma Olarak En Çok Kime Müracaat Edersiniz?” Sorusuna Karşılık İbadet, Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları, Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumları.....	66
2.3.6.1. İbadet Tutumu.....	66
2.3.6.2. Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları.....	67
2.3.6.3. Komşuluk Ve Akrabalık Bağları.....	68
2.3.7. Araştırmaya Katılan Gurubun “Mesleğe Göre” İbadet, Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları, Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumları.....	69
2.3.7.1. İbadet Tutumu.....	69

2.3.7.2. İbadet Tutumu Puan Ortalamalarıyla İlgili Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları.....	70
2.3.7.3. Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları.....	71
2.3.7.4. “Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu” Puan Ortalamalarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları.....	72
2.3.7.5. Komşuluk Ve Akrabalık Bağları.....	73
2.3.8. Araştırmaya Katılan Gurubun “Medeni Durumuna Göre” İbadet, Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları, Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumları.....	74
2.3.8.1. İbadet Tutumu.....	74
2.3.8.2. Komşuluk Ve Akrabalık Bağları.....	75
2.3.8.3. Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları.....	76
2.3.8.4. “Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu” Puan Ortalamalarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları.....	77
2.3.9. Araştırmaya Katılan Gurubun “Evli İseniz Kaç Çocuğunuz Var?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre İbadet, Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları, Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumları.....	78
2.3.9.1. İbadet Tutumu.....	78
2.3.9.2. Aile İçi İlişkiler ve Kuşak Çatışmaları.....	79
2.3.9.3. Komşuluk ve Akrabalık Bağları.....	80
2.3.10. Araştırmaya Katılan Gurubun “Sahip Olduğunuz Dini Bilgiyi En Çok Nereden Edindiniz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre İbadet, Aile İçi İlişkiler ve Kuşak Çatışmaları, Komşuluk ve Akrabalık Bağları Tutumları.....	81
2.3.10.1. İbadet Tutumu.....	81
2.3.10.2. Aile İçi İlişkiler ve Kuşak Çatışmaları.....	82
2.3.10.3. Komşuluk ve Akrabalık Bağları.....	83

2.4. VERİLERİN NİTEL YORUMLARI.....	84
2.4.1. Sosyal Çözülme ve Din.....	84
2.4.1.1. Kurumlar Arası Çözülme.....	86
2.4.1.2. Bireyle Kurumlar Arası Çözülme.....	86
2.4.1.3. Dinin Sosyal Çözülme İçerisindeki Rolü.....	86
2.4.2. İbadet Ölçeğine Dair Tutumlar ve Yorumları.....	88
2.4.2.1. Namazın Farzıyeti İle İlgili Tutumlar.....	89
2.4.2.2. Namaz Kılma Sıklığı İle İlgili Tutumlar.....	91
2.4.2.3. Oruç Kavramı, Oruç İbadetinin Farzıyeti ve Yerine Getirilmesi İle İlgili Tutumlar.....	93
2.4.2.4. Oruç Tutma Sıklığı İle İlgili Tutumlar.....	95
2.4.2.5. Zekât Kavramı ve Zekâtın Farzıyeti ile İlgili Tutumlar.....	98
2.4.2.6. Kur'an'ı Kerim Okuma İle İlgili Tutumlar.....	100
2.4.2.7. Hac Kavramı, Hac İbadetinin Farzıyeti İle İlgili Tutumlar.....	101
2.4.2.8. Kurban İbadetinin Yerine Getirilmesi İle İlgili Tutumlar.....	103
2.4.2.9. Namazlarda İbadet Dilinin Türkçe Olması İle İlgili Tutumlar.....	106
2.4.2.10. Töre ve Gelenekler Karşısında Dini Emirlerle Teslimiyet İlgili Tutumlar.....	108
2.4.3. Aile İçi İlişkilere Dair Tutumlar ve Yorumları.....	109
2.4.3.1. Medya İletişim Araçları İle İlgili Tutumlar.....	109
2.4.3.2. Kadına Değer Verme İle İlgili Tutumlar.....	117
2.4.3.3. Aile İçinde Çocuğun Konumu İle İlgili Tutumlar.....	124
2.4.3.4. Evlilik Öncesi Aşk ve Flört Etme İle İlgili Tutumlar.....	128
2.4.3.5. Evlenecek Kişinin Eş Seçimi İle İlgili Tutumlar.....	131
2.4.3.6. Düğünlerde Eğlence İle İlgili Tutumlar.....	135
2.4.3.7. Yabancı Bir Beldeden Eş Seçimi İle İlgili Tutumlar.....	137
2.4.3.8. Farklı Dinden Kimselerle Evlenme İle İlgili Tutumlar.....	140

2.4.3.9. Evlilikte Bölgesel Farklılıklar İle İlgili Tutumlar.....	143
2.4.3.10. Ailede Ebeveyn Evlat İlişkisi İle İlgili Tutumlar.....	145
2.4.3.11. Ailede Anne-Babaya Saygı İle İlgili Tutumlar.....	152
2.4.3.12. Aile İçi Karşılıklı Vefa ve Güven Duygusu İle İlgili Tutumlar.....	154
2.4.3.13. Sosyal Ortamda Karı-Koca İlişkisi İle İlgili Tutumlar.....	157
2.4.3.14. “Başlık Parası Geleneği” İle İlgili Tutumlar.....	159
2.4.3.15. Gençliğin Ahlakının Bozulmasında Kitle İletişim Araçlarının Rolü İle İlgili Tutumlar.....	162
2.4.3.16. Kız Çocuğunun Evlilik Tercihi İle İlgili Tutumlar.....	164
2.4.3.17. Kuşak Çatışmaları İle İlgili Tutumlar.....	167
2.4.3.18. Bireysel ve Sosyal Çözülmede Eğitimin Rolü İle İlgili Tutumlar.....	170
2.4.3.19. Ağrı'nın Sosyo-Kültürel Durumu ve Gidişatı İle İlgili Tutumlar.....	174
2.4.3.20. Resmi ve Dini Nikâhla İlgili Tutumlar.....	176
2.4.3.21. Töre ve Geleneklerin Rolü ve Ağırlığı İle İlgili Tutumlar.....	178
2.4.3.22. Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (asm) İle İlgili Tutumlar.....	181
2.4.3.23. Kentsel Yaşama Dönüş İle İlgili Tutumlar.....	182
2.4.4. Komşuluk ve Akrabalık Bağlarına Dair Tutumların Yorumları.....	187
2.4.4.1. Akrabalık Bağları ve Ziyareti İle İlgili Tutumlar.....	188
2.4.4.2. Misafirlik Geleneğinin Devamı İle ilgili Tutumlar.....	191
2.4.4.3. Yabancılarla İletişim Kurma İle İlgili Tutumlar.....	193
2.4.4.4. Komşuluk İlişkisi ve Bağlarının Düzeyi İle İlgili Tutumlar.....	194
2.4.4.5. Komşulukta Farklılıklara Saygı Ve İlişkilerde Duyarlılık İle İlgili Tutumlar.....	195
2.4.4.6. Önemli Günlerde Ve Haftalarda Akraba Ve Dostların Hatırlaması İle İlgili Tutumlar.....	198

VIII

2.4.4.7. Akrabalık Görevini Yerine Getirmede Duyarlılık İle İlgili Tutumlar.....	198
2.4.4.8. Akraba Ve Komşuların Sorunları İle İlgilenme Duyarlılığı İle İlgili Tutumlar.....	199
2.4.4.9. Dini Cemaat Ve Gurupların Bireysel ve Sosyal Katkısı İle İlgili Tutumlar.....	202
GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	205
BİBLİYOGRAFYA.....	212
EKLER.....	219
Ek 1. Resmi İzin Dilekçesi.....	219
Ek 2. Resmi İzin Belgesi.....	220
Ek 3. Anket Soruları.....	221
ÖZGEÇMİŞ.....	229

IX

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ AİLEDE SOSYAL ÇÖZÜLME VE DİN (AĞRI İLİ ÖRNEĞİ)

İsmet GÜRSOY

Tez Yöneticisi: Yrd. Doç. Dr. ÖZCAN GÜNGÖR

2011, 260 sayfa

Jüri: Yrd. Doç. Dr. Özcan GÜNGÖR (Danışman)

Prof. Dr. M. Zeki İŞCAN

Yrd. Doç. Dr. Mustafa MACİT

Bu çalışma bir alan araştırması olup sosyal çözülmenin, aile ve din kurumlarının yapısına etkileri ve bu etkiler neticesinde ortaya çıkabilecek sosyal değişimleri incelemek amaçlanmıştır. Bu etkilerin değerlendirilebilmesi için, sosyal bir kurum olan din ve aile kurumları açısından sosyal değişme ve çözülme kavramı, sosyal çözülme doğuran sebepler, sosyal çözülme tipleri ve sosyal çözümleri engelleyebilecek tedbirler farklı görüşler ışığında ele alınmıştır.

Alan araştırmasında, problem tespiti yapılmış, sonra temel ve alt hipotezler konmuş, amaç ve yöntem belirlendikten evren ve örneklem seçilmiş, nihayet bulgulara ulaşıp değerlendirme ile sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Yöntem ve teknik olarak, nicel ve nitel veri kaynaklarından yararlanılmış, anket, derinlemesine gözlem, bire bir görüşme ve mülakat gibi teknikler kullanılmıştır. Anket formu bağımsız değişkenlerimizin dışında üç ana tutum ölçeği çerçevesinde hazırlanmıştır. 11(on bir) bağımsız değişken olmak üzere toplamda 54(elli dört) anket sorusu hazırlanmıştır. Tutum ölçeklerimiz: 10 soru "İbadet Tutumları Ölçeği", 24 soru "Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Ölçeği", 9 soru "Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Ölçeği" şeklinde sıralanmıştır.

Yine bu çalışmada Ağrı ve yöresindeki insanları kapsayan çalışma ile onların aile içerisinde ki sosyal çözülme durum ve düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Aile ve toplum üzerinde etkili bir sosyal kurum olan din ile aile/toplum ilişkisi irdelenmiştir. Araştırma üç ana bölüm ile geniş içerikli alt bölümlerden oluşmaktadır. Birinci bölümde teorik çerçeve adı altında gerekçe, amaç, yöntem ve teknikler ele alınmıştır. İkinci bölümde kuramsal ve olgusal çerçeve ve tanımlar bağlamında araştırma alanının tanıtımı, araştırma alanındaki bulgular ve bulguların yorumları örneklerle ayrıntılı olarak irdelenmiştir. Üçüncü bölümde ise ana hipotez ve alt hipotezler den hareketle ulaşılan sonuç ve genellemeler, veriler yoluyla ulaşılan neticeler değerlendirilmiştir. Öneriler sunulmuştur.

Araştırmanın bulguları neticesinde toplumsal çözülme oluşturan ve hızlandıran soyut unsurlar olarak; eğitim azlığı, kuşak çatışmaları, toplumsal değerlerin ve normların çöküşü, ahlaki yozlaşma, sosyo-kültürel etkileşim, aile ilişkilerinde ve toplumda saygı ve sevgi bozuklukları, davranış düzeylerinde sapmalar, toplumsal bağların zayıflaması ile oluşan sosyal bütünlük yetersizliği tespit edilmiştir.

Somut faktörler olarak ise kentleşme, göç, bilim-teknik ve kitle iletişim araçları, sanayileşme ve modernleşme gibi etkenler tespit edilmiştir. Bütün bunların; Toplum ve aile bireylerini, aile ve din kurumlarını, akraba ve komşuluk ilişkileri ve bağlarını nihayet sosyal bütünlüğü olumsuz yönde etkilediği ve sosyal değişmelere de sebep olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Ağrı, Aile, Kentleşme, Göç, İletişim, Etkileşim, Değişme, Sosyal Çözülme, Başlık Parası, Gelenek Ve Görenek, Komşuluk, Akrabalık, Misafirperverlik, Aşk ve Flört, Nikâh, Töre, Aile İçi İlişkiler, Kuşak Çatışmaları

ABSTRACT
MASTER' S THESIS
SOCIAL DISINTEGRATION IN THE FAMILY AND THE RELIGION
(EXAMPLE OF AĞRI CITY)
İsmet GÜRSOY
Advisor: Assistant Yrd Doç. Dr. Özcan GÜNGÖR
2011, 260 pages

Jury: Yrd. Doç. Dr. Özcan GÜNGÖR (Advisor)
Prof. Dr. M. Zeki İŞCAN
Yrd. Doç. Dr. Mustafa MACİT

This study is a field research and it is aimed to examine the social changes which may emerge due to the impacts of the social disintegration on the structures of the family and religious institutions. In order to be able to evaluate such impacts the social changes and social disintegration concepts, the reasons causing the emerge of social disintegration, social disintegration types and the precautions which may prevent the social disintegration have been viewed under the light of different point of views regarding the religious and family institutions as social institutions.

We determined respectively to the research problem, created the basic and sub-hypotheses, then selected objectives and method, determined population and sampling, finally tried to reach the conclusion to the evaluation findings being met. We utilized quantitative and qualitative data sources, such as the survey, in-depth observations, one-on-one interview and interview techniques in our research methods and technique.

The questionnaire has been prepared within the framework of the independent variables, except the three main attitude scales. 11 (eleven) the independent variable with a total of 54 (fifty four) poll question was prepared. Our attitude scales consists of three step: there are 10 (ten) questions "Worship Attitudes Scale", 24 (twenty four) question, "Domestic Relations and Generation Conflict Scale" and finally 9 (nine) question "Neighborhood and Kinship Ties Scale".

As the intangible factors which constitute and accelerate the social disintegration, the insufficiency of the social integrity is detected, which is in fact constituted through exiguity of education, conflicts between generations, corruption of moral values and norms, moral corruption, socio-cultural interaction, respect and affection defects in family relations and in the society, deviations in behavioral levels, and the weakening of the social bonds.

As the tangible factors, urbanization, immigration, science-technique and mass communication tools, industrialization and modernization, are detected. It is viewed that all of these have negative impacts on society and family member individuals, family and religious institutions, kinship and neighborhood relations and bonds, and ultimately have a negative impact on the social integrity and cause social changes.

Key Words: Ağrı City, Family, Industrialization, Urbanization, Immigration, Communication, Interaction, Science and Technology, Development, Change, Disintegration, Morality, Culture; Faith, Religion, Condolence, Vendetta (Blood Revenge), Bride Price, Customs and Traditions, Neighborhood, Kinship, Hospitality, Love and Flirting Marriage, Moral (Tradition) Laws, Mores.

KISALTMALAR

A.Ü.	:Atatürk Üniversitesi
ANK.	:Ankara
B.A.S.A.G.M. Y.	:Başbakanlık Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayımları
BKZ.	:Bakınız
C.	:Cilt
ÇEV.	:Çeviren
D.E.Ü.	:Dokuz Eylül Üniversitesi
DER.	:Derleyen
DİB	:Diyanet İşleri Başkanlığı
f	:Frekans Sayısı
HZ.	:Hazreti
İSAM	:İslam Araştırmaları Merkezi (Türkiye Diyanet Vakfı)
İST.	:İstanbul
MEB	:Milli Eğitim Bakanlığı
s.	:Sayfa
S.	:Sayı
TDV	:Türkiye Diyanet Vakfı
V.D.	:Ve Devamı
VB.	:Ve Benzeri
VS.	:Ve Saire
YAY.	:Yayımları

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. Araştırmaya Katılan Grubun Şu Anda Yaşamakta Olduğunuz Yer/Mahalle-Belde Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları.....	18
Tablo 1.2. Araştırmaya Katılan Grubun İbadetle İlgili Tutum Sorularının KMO ve Barlett's Testi.....	21
Tablo 1.3. İbadet Tutum Sorularının Faktör Analiz Sonuçları.....	22
Tablo 1.4. Araştırmaya Katılan Grubun Aile İçi İlişkilerle İlgili Tutum Sorularının KMO ve Barlett's Testi.....	23
Tablo 1.5. Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmalarıyla İlgili Tutum Sorularının Faktör Analiz Sonuçları.....	24
Tablo 1.6. Araştırmaya Katılan Grubun Komşuluk Ve Akrabalık Bağlarıyla İlgili Tutum Sorularının KMO-Barletts Testi.....	25
Tablo 1.7. Komşuluk Ve Akrabalık Bağlarıyla Tutum Sorularının Faktör Analiz Sonuçları	26
Tablo 2.1. Örneklem Grubunun Cinsiyete Göre Dağılımı.....	38
Tablo 2.2. Araştırmaya Katılan Grubun Yaş Aralığına Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları.....	38
Tablo 2.3. Araştırmaya Katılan Grubun Eğitim Düzeyine göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları.....	39
Tablo 2.4. Araştırmaya Katılan Grubun Medeni Durumuna Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları.....	40
Tablo 2.5. Araştırmaya Katılan Grubun Mesleğine Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları.....	41
Tablo 2.6. Araştırmaya Katılan Grubun Aylık Gelir Düzeyine Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları.	42
Tablo 2.7. Araştırmaya Katılan Grubun "Evli İseniz Kaç Çocuğunuz Var?" Sorusuna Verdiği Cevaba Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları.....	43

Tablo 2.8. Araştırmaya Katılan Grubun “Kendiniz Ve Ailenizle İlgili Olarak Bir Sorunla Karşılaşınca Danışma Olarak En Çok Kime Müracaat Edersiniz” Sorusuna Verdiği Cevaba Göre Frekans Ve Yüzdeler Dağılımları.....	44
Tablo 2.9. Araştırmaya Katılan Grubun “Bulduğunuz Bu Yerin Dışında En Çok Nerede Yaşadınız” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları.....	45
Tablo 2.10. Araştırmaya Katılan Grubun “Sahip Olduğunuz Dini Bilgiyi En Çok Nereden Edindiniz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları.....	46
Tablo 2.11. Araştırmaya Katılan Grubun Cinsiyete Göre İbadet Tutumu Puan Ortalamalarıyla İlgili Bağımsız Örneklem T-Testi	47
Tablo 2.12. Araştırmaya Katılan Grubun Cinsiyete Göre Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu Puan Ortalamalarıyla İlgili Bağımsız Örneklem T Testi.....	49
Tablo 2.13. Araştırmaya Katılan Grubun Cinsiyete Göre Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumu Puan Ortalamalarıyla İlgili Bağımsız Örneklem T-Testi.....	49
Tablo 2.14. Araştırmaya Katılan Grubun “Bulduğunuz Yerin Dışında En Çok Nerede Yaşadınız?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre İbadet Tutumu Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları.....	50
Tablo 2.15. Araştırmaya Katılan Grubun “Bulduğunuz Yerin Dışında En Çok Nerede Yaşadınız?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışması Tutumu Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	51
Tablo 2.16. Araştırmaya Katılan Grubun Araştırmaya Katılan Grubun “Bulduğunuz Yerin Dışında En Çok Nerede Yaşadınız?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumu Puan Ortalamalarıyla İlgili Betimleyici İstatistikler.....	52

Tablo 2.17. Araştırmaya Katılan Grubun “Bulduğunuz Yerin Dışında En Çok Nerede Yaşadınız?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Komşuluk ve Akrabalık Bağları Tutumu Puan Ortalamalarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları.....	53
Tablo 2.18. Araştırmaya Katılan Grubun “Eğitim Düzeyine Göre” İbadet Tutumu Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	54
Tablo 2.19. Araştırmaya Katılan Grubun Eğitim Düzeyine Göre “Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumu” Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	55
Tablo 2.20. Araştırmaya Katılan Grubun Eğitim Düzeyine Göre “Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu” Puan Ortalamalarıyla İlgili Betimleyici İstatistikler.....	56
Tablo 2.21. Araştırmaya Katılan Grubun Eğitim Düzeyine Göre “Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu” Puan Ortalamalarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları.....	57
Tablo 2.22. Araştırmaya Katılan Grubun “Yaş Aralığına Göre” İbadet Tutumu Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	58
Tablo 2.23. Araştırmaya Katılan Grubun “Yaş Aralığına Göre” Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumu Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	59
Tablo 2.24. Araştırmaya Katılan Grubun Yaş Aralığına Göre “Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları” Tutumu Puan Ortalamalarıyla İlgili Betimleyici İstatistikler.....	60
Tablo 2.25. Araştırmaya Katılan Grubun Yaş Aralığına Göre “Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu” Puan Ortalamalarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları.....	61

Tablo 2.26. Araştırmaya Katılan Grubun “Aylık Gelir Düzeyine Göre” İbadet Tutumu Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	62
Tablo 2.27. Araştırmaya Katılan Grubun Aylık Gelir Düzeyine Göre “Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumu” Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	63
Tablo 2.28. Araştırmaya Katılan Grubun Aylık Gelir Düzeyine Göre “Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu” Puan Ortalamalarıyla İlgili Betimleyici İstatistikler.....	64
Tablo 2.29. Araştırmaya Katılan Grubun Aylık Gelir Düzeyine Göre “Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu” Puan Ortalamalarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları.....	65
Tablo 2.30. Araştırmaya Katılan Grubun “Kendiniz Ve Ailenizle İlgili Olarak Bir Sorunla Karşılaşınca Danışma Olarak En Çok Kime Müracaat Edersiniz?”Sorusuna Karşılık İbadet Tutumu Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	66
Tablo 2.31. Araştırmaya Katılan Grubun “Kendiniz Ve Ailenizle İlgili Olarak Bir Sorunla Karşılaşınca Danışma Olarak En Çok Kime Müracaat Edersiniz?” Görüşlerine Göre Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	67
Tablo 2.32. Araştırmaya katılan grubun “Kendiniz ve ailenizle ilgili olarak bir sorunla karşılaşınca danışma olarak en çok kime müracaat edersiniz?”görüşlerine göre komşuluk ve akrabalık bağları tutumu puan ortalamalarına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları.....	68
Tablo 2.33. Araştırmaya Katılan Grubun “Mesleğe Göre” İbadet Tutumu Puan Ortalamalarıyla İlgili Betimleyici İstatistikler.....	69
Tablo 2.34. Araştırmaya Katılan Grubun Mesleğe Göre “İbadet Tutumu” Puan Ortalamalarıyla İlgili Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları.....	70

Tablo 2.35. Araştırmaya Katılan Grubun Mesleğe Göre “Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu” Puan Ortalamalarıyla İlgili Betimleyici İstatistikler.....	71
Tablo 2.36. Araştırmaya Katılan Grubun Mesleğe Göre “Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu” Puan Ortalamalarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları.....	72
Tablo 2.37. Araştırmaya Katılan Grubun Mesleğe Göre “Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumu” Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	73
Tablo 2.38. Araştırmaya Katılan Grubun “Medeni Durumuna Göre” “İbadet Tutumu” Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	74
Tablo 2.39. Araştırmaya Katılan Grubun Medeni Durumuna Göre “Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumu” Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	75
Tablo 2.40. Araştırmaya Katılan Grubun Medeni Durumuna Göre “Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu” Puan Ortalamalarıyla İlgili Betimleyici İstatistikler.....	76
Tablo 2.41. Araştırmaya Katılan Grubun Medeni Durumuna Göre “Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu” Puan Ortalamalarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları.....	77
Tablo 2.42. Araştırmaya Katılan Grubun “Evli İseniz Kaç Çocuğunuz Var?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre “İbadet Tutumu Puan” Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	78
Tablo 2.43. Araştırmaya Katılan Grubun “Evli İseniz Kaç Çocuğunuz Var?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre “Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu” Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	79

Tablo 2.44. Araştırmaya Katılan Grubun “Evli İseniz Kaç Çocuğunuz Var?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumu Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	80
Tablo 2.45. Araştırmaya Katılan Grubun “Sahip Olduğunuz Dini Bilgiyi En Çok Nereden Edindiniz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre İbadet Tutumu Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	81
Tablo 2.46. Araştırmaya Katılan Grubun “Sahip Olduğunuz Dini Bilgiyi En Çok Nereden Edindiniz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre “Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu” Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	82
Tablo 2.47. Araştırmaya Katılan Grubun “Sahip Olduğunuz Dini Bilgiyi En Çok Nereden Edindiniz?” Göre Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumu Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	83
Tablo 2.48. Araştırmaya Katılan Grubun “Namaz Allah’ın Emrettiği En Önemli İbadetlerden Biridir” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları.....	90
Tablo 2.49. Araştırmaya Katılan Grubun “Namaz Kılma Sıklığınızı Hangisi İfade Eder” Sorusuna Verdiği Cevaba Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları.....	92
Tablo 2.50. Araştırmaya Katılan Grubun “Oruç Kuranda Emredilen Önemli Bir İbadettir” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları.....	94
Tablo 2.51. Araştırmaya Katılan Grubun “Oruç Tutma Sıklığınızı Hangisi İfade Etmektedir?” Sorusuna Verdiği Cevaplara Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları.....	95
Tablo 2.52. Araştırmaya Katılan Grubun “Zekât Kuranda Emredilen Önemli Bir İbadettir” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları.....	99

XVIII

- Tablo 2.53.** Araştırmaya Katılan Grubun “Kur’anı Kerim Okuyor Musunuz”?
Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Frekans Ve
Yüzdelik Dağılımları.....100
- Tablo 2.54.** Araştırmaya Katılan Grubun “Hac İbadeti Gücü Yeten Müslümanlar
İçin Gerekli Bir İbadettir” Görüşüne Göre Frekans
ve Yüzdelik Dağılımları.....103
- Tablo 2.55.** Araştırmaya Katılan Grubun “Kurban İbadetini
Hangi Sıklıkla Yerine Getiriyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba
Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımları.....104
- Tablo 2.56.** Araştırmaya Katılan Grubun “Namazlarda İbadet Dilinin Türkçe
Olması, İslam’a Aykırıdır” Görüşüne Göre Frekans
ve Yüzdelik Dağılımları.....106
- Tablo 2.57.** Araştırmaya Katılan Grubun “Akıl ve Mantık Açısından
Doğru Anlatıldığında Cahili Adetlerimden Vazgeçer ve İslam’ın
Hakikatini Kabul Ederim.” Görüşüne Göre frekans ve
Yüzdelik Dağılımları.....108
- Tablo 2.58.** Araştırmaya Katılan Grubun “Televizyon, Medya ve İnternet
Aile Hayatımızı Ciddi Manada Kötü Yönde Etkilemektedir”
Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımları.....114
- Tablo 2.59.** Araştırmaya Katılan Grubun “Bizim Büyüklerimiz Kadınlara
Çok Önem Verirler.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımları.....120
- Tablo 2.60.** Araştırmaya Katılan Grubun “Ailede Çocuğun Kararları Dikkate Alınır.”
Görüşüne göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımları.....126
- Tablo 2.61.** Araştırmaya Katılan Grubun “Kültürümüze ve Dinimize
Göre Gençlerin Evlilik Öncesi Aşk ve Flört Etmelerinde Bir
Sakinca Yoktur.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımları.....131
- Tablo 2.62.** Araştırmaya Katılan Grubun “Evliliğim Esnasında İstedğim
Kişiyle Evlenmem Konusunda Herhangi Bir Baskı Görmedim.”
Görüşüne göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımlar.....133

Tablo 2.63. Araştırmaya Katılan Grubun “Düğünlerde Erkek ve Kadınların Ayrı Yerlerde Çalgı Eşliğinde Eğlenmesinde Bir Sakınca Yoktur.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları.....	136
Tablo 2.64. Araştırmaya Katılan Grubun “Evleneceğim Kişinin Başka Bir Şehirden Olması Benim İçin Önemli Değildir” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları.....	139
Tablo 2.65. Araştırmaya Katılan Grubun “Oğlumun Farklı Bir Dinden Bayanla Evlenmesinde Bir Sakınca Yoktur.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları.....	142
Tablo 2.66. Araştırmaya Katılan Grubun “Kızımın Başka Bir Bölgeden Kimseyle Evlenmesinde Herhangi Bir Sakınca Görmüyorum.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları.....	144
Tablo 2.67. Araştırmaya Katılan Grubun “Annem veya Babamdan Rahatlıkla Bana Su Getirmelerini İsteyebilirim.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları.....	150
Tablo 2.68. Araştırmaya katılan Grubun “Babam Dışarıdan Geldiğinde Mutlaka Onu Selamlar ve Ayağa Kalkarım.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları.....	153
Tablo 2.69. Araştırmaya Katılan Grubun “Yaşlandığımda Çocuklarımin Bana Bakacağından Eminim.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları.....	155
Tablo 2.70. Araştırmaya Katılan Grubun “Eşimle Kol Kola Girip Gezmekten Çekinmem.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları.....	157
Tablo 2.71. Araştırmaya Katılan Grubun “Başlık Parası Anne ve Babanın Hakkıdır, Alınmalıdır.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları.....	160
Tablo 2.72. Araştırmaya Katılan Grubun “Bana Göre Gençlerde Bozulmanın Asıl Sebebi Kitle İletişim Araçlarıdır.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları.....	163

Tablo 2.73. Araştırmaya Katılan Grubun “Kızımın Sevdiği Erkeğe Kaçması Benim İçin Bir Sorun Teşkil Etmez.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları.....	165
Tablo 2.74. Araştırmaya Katılan Grubun “Benim ve Çocuklarımla Hayata, Dine ve Geleneğe Bakışlarında Ciddi Farklılıklar Vardır.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları.....	169
Tablo 2.75. Araştırmaya Katılan Grubun “Çocuğumun Dinimize, Kültürümüze Yabancılaşmasında Eğitim Rol Oynamaktadır.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları.....	172
Tablo 2.76. Araştırmaya Katılan Grubun “Ağrı’da Dini, Ahlaki ve Geleneksel Olarak Büyük Bir Çözülme (Kötüye Gidiş) Vardır.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları.....	175
Tablo 2.77. Araştırmaya Katılan Grubun “Resmi Nikâh Olmadan Çocuklarımla Sadece Dini Nikâhla Evliliklerini Kabul Etmem.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları.....	177
Tablo 2.78. Araştırmaya Katılan Grubun “Ailemlle İlgili Herhangi Bir Konuda Karar Verirken Mutlaka Töre ve Geleneklerimize Müracaat Ederim.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları.....	180
Tablo 2.79. Araştırmaya Katılan Grubun “ Ailem İçin Dini Önder Olarak Sadece Hz. Peygamber (sav) Vardır.” Görüşüne Göre frekans ve Yüzelik Dağılımları.....	181
Tablo 2.80. Araştırmaya Katılan Grubun “Şehir Hayatı ve Şehirliler Geleneksel Adet ve Törelereimizi Bozup Aile Saadetimizi Etkilemektedirler.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları.....	185
Tablo 2.81. Araştırmaya Katılan Grubun “Yaşadığım Yerde Akriba Ziyaretlerini Tam Olarak Yapamıyorum.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları.....	189

- Tablo 2.82.** Araştırmaya Katılan Grubun “Günümüzde Mekân ve İmkânların Kısıtlılığı Evimize Misafirlerin Gelip Gitmesinde Zorluk Oluşturmaktadır.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları.....191
- Tablo 2.83.** Araştırmaya Katılan Grubun “Evimizin Yanına Bir Kimse Taşındığında Mutlaka Gider Ziyaret Ederim” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları.....193
- Tablo 2.84.** Araştırmaya Katılan Grubun “ Herhangi Bir İhtiyacım Olduğunda Gece Geç Saat Bile Olsa Komşumdan Talep Edebilirim.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları.....194
- Tablo 2.85.** Araştırmaya Katılan Grubun “Komşumun Dini ve Siyasi Görüşü Ne olursa Sıkıntıları Benim İçin Son Derece Önemlidir.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları.....195
- Tablo 2.86.** Araştırmaya Katılan Grubun “Bayramlarda Mutlaka Akraba ve Dostlarımı Ziyaret Ederim.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları.....198
- Tablo 2.87.** Araştırmaya Katılan Grubun “Mesafe Ne Olursa Olsun Bir Akrabamın İhtiyaç Duyması Halinde Mutlaka Yanına/Ziyaretine Giderim.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları.....199
- Tablo 2.88.** Araştırmaya Katılan Grubun “Geçerli Bir Mazeretim Olmadıkça Önemli ve Özel Günlerde Akraba ve Komşularımın Yanında Olurum.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları.....201
- Tablo 2.89.** Araştırmaya Katılan Grubun “ İyi Bir Sosyal Çevre Oluşturma Açısından Dini Cemaat ve Grupların Olumlu Katkısı Vardır.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları.....203

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Beşli Derecelmeli Ölçeğin Puan Sınırları.....	28
Şekil 2.1. Ağrı İlinin İlçeleri.....	33
Şekil 2.3. Türkiye Haritası İçinde Ağrı İlinin Yeri.....	36

ÖNSÖZ

Sosyo-kültürel ve ekonomik sorunların toplumlarda ve devletlerde gündem olarak ilk başlarda geldiği bilinmektedir. Bu sorunların bireylerden ailelere kadar uzanan bir boyutu vardır. Tüm hızıyla gelişen bilim ve teknoloji sosyal iletişimi etkilemekle birlikte bilgiye ulaşma kolaylığını da beraberinde getirmektedir. Bu durum sayesinde toplumsal ve kültürel etkileşim hız kazanmaktadır. Böylece toplumlarda sosyal değişim baş göstermektedir. Bununla birlikte sosyal çözülme olgusu karşımıza çıkmaktadır.

Genel bir tanımla Sosyal çözülme (disorganization): Bir toplumda ya da toplumsal bir grupta ortak davranış alışkanlıklarının zayıflaması ve bağlayıcı olmaktan çıkmaya başlamasıyla baş gösteren toplumsal durumdur. Bir toplumun sosyal düzeninin fonksiyonunu kaybetmesi toplumsal yaşamın işlevselliğini yitirmesi şeklinde ifade edilen çözülme, sosyal parçalanma ve çöküşün ilk basamağı olarak görülür. Böyle bir durumda toplumlarda kültür bütünlüğü korunamayacağı için, milli değerler hâkimiyetini kaybeder. Bu yozlaşma da toplum genelinde kapsamlı düzensizliğin oluşmasına sebep olur. (Kirman, 2004: 54)

Değişme olgusu ise sosyal hayatın bir gerçeğidir. İnsanlık ve dünyadaki varlıklar ilk hali ile durmamaktadır. Gelişen ve değişen dinamik bir durum söz konusudur. Toplumsal unsurların aktörü konumunda olan insanlar da değişim sürecinden nasiplenmektedir. Hayatın süreç içerisinde getirmiş olduğu değişime ayak uydurmak durumunda kalmıştır insanlar. Bu açıdan düşünce ve davranış anlayışında da değişimler başlamıştır. Böylece farklı sosyal ve kültürel unsurlardan etkilenen bireylerin oluşturduğu aile kurumu, nihayet toplum çözülme olgusuyla muhatap olacaktır.

Biz çalışmamızda “sosyal çözülmeyi”; sosyal değişimin doğal bir sonucu olarak ele almadık. Zira her sosyal değişme, sosyal çözülme değildir veya o şekilde sonuçlanmayabilir. Bizim vurguladığımız çözülme; toplumsal bütünlüğün, sosyal ahenk ve bağların, değerlerin ve davranışların istenmeyen türden sonuçlara ve boyutlara ulaşmasıdır. Vurgulamamız gereken bir diğer husus ise, sosyal çözülmünün tamamen olumsuz bir içerik taşımadığıdır. Geleneksel etki ve kültür ile beslenen toplumlarda baş gösteren gelişme ve değişmelerle modernitenin etkisini de katarsak; zamana ve zemine uymayan, ilkel kabul

edilen bir takım töre ve adetlerdeki değişmeler çalışmamız boyunca çözülme olarak ele alınmadı. Bilakis çoğu hususta bu süreç, durum tespiti ile toplumsal ilerleme ve gelişmenin göstergesi olarak görüldü

Çözülme deyince genelde sosyal kurumların fonksiyonunu yitirmesi ve ortadan kalkması akla gelebilir. Ancak toplumların doğal yapısında var olan değişmelerin normal olduğunu düşünebiliriz. Zira tarih boyunca çözülmeye maruz kalan toplumların hala varlığını sürdürmeye devam ettiğine şahit oluyoruz. Çözülme toplumun çöküşü ile eşdeğerde değildir. Çözülme toplum içerisinde var olan ve ona toplum özelliği kazandıran kurum ve olguların ahengindeki bozulmadır. Bireysel çözülme ise varoluş gayemiz ile uyumlu davranışların sergilenememesi sosyal ilişkilerde uyumsuzluk baş göstermesidir. Bireylerin sosyal hayat içerisinde bütünlük oluşturamaması, fonksiyonlarını, sorumluluklarını yerine getirememesi söz konusu ise sosyal çözülmeye bahsedilebilir. (Bilgin, 1997: 13)

Günlük hayatta sosyoloji gözlüğüyle bakıldığında pek çok çözülme örneklerini görebiliriz. Örneğin, aile kurumu içerisindeki bireylerin birbiri ile olan iletişim zayıflığı, komşuluk ve akrabalık bağlarının istenen düzeyde olmaması, sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın yetersiz kalması, şiddet ve öfke olaylarının yaygınlaşması, nesillerin sosyal sorumluluktan kaçması, bireyselliğin ve bencilliğin öne çıkması, sapkınlıkların artması ve ahlaki yozlaşmanın baş göstermesi gibi birçok hususu sıralayabiliriz.

Bu çerçevede toplumun çekirdeği olan ailede baş gösteren çözülme ile din ilişkilerinin de ele alınması elzemdir. Çünkü din sosyal ilişkiler açısından bütünleştirici bir role sahip olabilir. Fakat geçmişe baktığımızda her ortamda ve zamanda bütünleştirici fonksiyonunu yerine getiremediği açıktır. Bu konu değişik boyutlarıyla tartışılmıştır. Biz bu tartışmaların ayrıntısına girmeden araştırma alanımızdaki veriler çerçevesinde sosyolojik bir durum tespiti ve analiz yapma niyetindeyiz.

Toplumsal ve bireysel hayatın sağlıklı devamı adına sair kurum ve olgular da değişim ve gelişim sürecinden etkilenmekte. **Aile ve din** kurumu toplumu bir arada tutan dinamiklerin başında gelir. Bir birey dış dünyaya aile kurumunda hazırlanır. Onun sosyal rolü burada şekillenir. Aile bir kap olarak düşünülürse birey onun içindeki bir su gibidir. Ona göre şekil ve renk alır. Aile bireylerinin söz, fiil ve davranışlarındaki tutarsızlıklar ve

yozlaşmalar önü alınamayan kurumsal çözülme boyutuna ulaşabilir. Zira bu çözülme aileden toplum geneline yayılabilir, sonra da milletleri ve devletleri etkileyecek uluslar arası bir boyut kazanabilir. Bugün gelinen noktada söz konusu çözümlerden şikâyetçi olunduğuna dair gazete, TV ve internette pek çok söz, yazı ve açıklama duymaktayız. Bir örnek verecek olursak; değişik seminer söyleşi ortamlarında genç, orta kuşak ve yaşlılarla konuşmalarımız oluyor. Gözlemliyor ve notlar alıyoruz tabi. Hele çocuklar... Sosyal etkilere maruz kalan savunmasız bir kitle gibi düşünülebilir. Araştırma alanımızda karşılaştığımız bir tablo şöyledir: “Yakışıklı niye böyle davranıyorsun sana yakışıyor mu? “Vallahi hocam bu devirde normaldir.” Anan baban sana hiç terbiye vermez mi? Verilen cevap ilginç ve uzmanca: “Hocam anamı “diziler” aldı götürdü, babamı “kahveler”... Çevremi dizi kahramanları sardı, sadece dün akşam izlediklerim: Öldüren, tecavüz eden, geçmişini ve ecdadını aşağılayan, dağdakiler, vadidekiler, çete reisleri, argo kullananlar, silah kullananlar, soygun yapanlar, sarkıntılık edenler... Ben her gün bunlarla besleniyorum. Benden başka ne beklersin hoca?” Görüldüğü üzere ileride ele alacağımız medya, TV ve internetin aile bireyleri üzerinde ve gençlik psikolojisinde olumsuz örnek ve tesirler oluşturduğu aşikârdır. Bu açıdan aileleri ve onu oluşturan bireyleri etkileyen unsurların ayrıntılı olarak irdelenmesi, bilimsel kritiğe tabi tutulması gerekmektedir.

Sosyal kurumlar içerisinde başrollerde kabul edilen din kurumu da değişen süreçten nasibini almaktadır. Din daima sosyal bir olgu olarak insanların gündeminde olmuştur. Fakat her toplumda farklı inanç biçimleri benimsenmiş olabilir. Bir başka açıdan aynı din farklı toplumlarda kabul edildikten sonra uygulama ve benimsemelerde farklılıklar yaşanabilir. Örneğin İslamiyet’in S.Arabistan’da benimsenme şekli ile Türkiye’de veya Afrika ülkelerinde aynı olmamıştır. Dinin uygulanması ile onunla muhatap olan kimselerin sosyo-psikolojik durumu karşısında çatışmalar yaşanmış, anlayış farklılıkları ortaya çıkmıştır. Dini etki ile yetişen bireylerin yanı sıra dini değerlere kaşı olan kimseler de ortaya çıkmıştır. Bu yüzden sosyolojik bir çalışma çerçevesinde her toplumun ve bireyin ayrı ayrı kendi şartları içerisinde bilimsel olarak ele alınması ve analiz edilmesi gerekebilir.

Yine **Sosyal Çözülme (Social Disintegration)**; toplumsal bütünlüğün, davranış alışkanlıklarının, değerlerin, kültürel bağların zayıflaması ile ilgili özellikle gelişmekte olan ülkeler ile büyük oranda toplumsal değişimlere maruz kalan ülkelerde gündemde olan bir

olgudur. Sosyal sistem ve düzenin işlerliğinde bozulmalar, sosyal yaşamda hoş gitmeyen durumların yaygınlaşması içinden çıkılmaz durumlar oluşmasına neden olup, toplumsal çöküntülere neden olmaktadır. Böylesine bir ortamda genel bütünlük sağlanamaz, tarihi ve kültürel beraberlik oluşturulamaz ve keşmekeş ortamlar ortaya çıkmaya başlar. Bu durumda öne çıkan en önemli sorun genel bütünlüğün sağlanamaması olmaktadır. Dinin sosyal çözülme olgusu karşısındaki durumu ise önemli bir konu olarak karşımızda durmaktadır. Siyaset dünyasından ekonomiye, eğitimden sağlığa hemen her aktüel konunun içerisine girebilen din olgusu her tip yorum ve açıklamaya maruz kalmıştır.

Dinin etken ve etkilenen konumda olduğu “siyaset” olgusu da dikkatlerden kaçmıyor. Özellikle Türkiye insanının “siyaset” ve “din” konusunda mutlaka söyleyecek uzmanca görüşleri mevcuttur diyebiliriz. Bu anlamda köklü, verilere dayalı ve alt yapısı olmayan sloganik ifadelerden uzak bir biçimde içinde yaşadığımız çağa ve geleceğe hitap edebilen bir fikir ve düşünce yapısının oluşturulması zaruri bir ihtiyaçtır. Bu şartlarda sanayi ve teknolojideki yenilikler din ve siyaset gibi kurumlara yön verebilen ve yine bunlardan etkilenen aile kurumunu da büyük ölçüde etkileyecektir. Çünkü insanlar doğal yapıyı, teknoloji ile değiştirmeye çalışmaktadır. Toffler, teknolojinin aile üzerindeki etkisini şöyle anlatır. “Eğer sanayileşme, yaşamı hızlandırarak aile döngüsünü çabuklaştırdıysa, üstün teknoloji de bu döngüyü tümüyle parçalayabilir. Üstün sanayi devrimi, başka seçeneği olmayan, geçmişin ve bugünün barbarlıklarına dayanak olmuş aile yapısından insanı kurtaracaktır. Herkese şimdiye dek bilinmeyen özgürlükler sunacaktır. Ne var ki bu özgürlüğün bedeli epeyce yüklü olacaktır.” (Toffler, Gelecek Korkusu Şok, s.218’den nakille Bilgin, 1997: 113) Bu açıdan gerek sosyokültürel, gerekse teknoloji ve sanayi alanındaki gelişmeler aile kurumunu doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebilir ve özelde geniş çaplı çözümlere neden olabilir.

Bu bağlamda; **din ve aile** gibi hayati kurumlar açısından bu çalışmalar daha da önem arz edecektir. Toplumda makro/mikro planda baş gösteren değişme ve çözümlerin ivedi olarak irdelenmesi bir ihtiyaçtır. Biz de “Ailede Sosyal Çözülme ve Din” çalışmasını seçerek böylesine önemli bir sahada ve konuda bilimsel katkıda bulunmaya gayret ettik.

Bu çerçeveden olarak çalışmamız; problemin belirlenmesi, amaç, varsayımlar ve hipotezler ile bizi sonuca ulaştıracak yöntem ve tekniklerimizin bize sağladığı verilerin

kritik ve analizinden oluşmaktadır. İlk bölümde teorik çerçeve verildikten sonra ikinci bölümde araştırma alanımız Ağrı il ve ilçelerinin kısa tanıtımı yapılmıştır. Sonra bulgular yorumlanmış, kullandığımız veri toplama araçlarından elde edilen sonuçlar kritiğe tabi tutulmuş, bilimsel analizleri yapılarak örneklerle nicel ve nitel yorumları eklenmiştir. Bulgu ve yorumlarla iç içe anlamsal bağlamı daha kuvvetli tutmak ve bilgi dağınıklığını önlemek amacıyla klasik metotlardan biraz daha farklı olarak olgusal çerçeve, tanımlar ve açıklamalar yeri geldikçe ilgili bağlamında verilmiştir. Böylece tanım, açıklama ve örneklemin bütünlük içerisinde algılanması ve yorumlanması amaçlanmıştır. Nihayet genel değerlendirme ve sonuç bölümünde varsayımlar ve hipotezlerimiz değerlendirilmiş, sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Önerilerimiz de Ağrı yöresinde aile ve din kurumu bağlamında bireylerde oluşan veya oluşması muhtemel olumsuz değişme ve çözümler tespit edilerek alınması gereken tedbirlere de katkı sağlamaya çalışılmıştır. Araştırma alanımız olan Ağrı toplum yapısında, ailede sosyal çözülme ve din ilişkisindeki sürecin hangi ölçüde ve doğrultuda olduğunu derinlemesine gözlemleyerek analiz etmeye çalıştık. Bu çalışmayı yaparken Ağrı ile ilgili bilimsel veri ve kaynakların az olmasından dolayı çok zorlandığımız bu alanda ileride yapılabilecek bilimsel çalışmalar için akademik ve bilimsel anlamda mütevazı bir katkı sağlayacağımızı ümit ediyoruz.

Derslerinden ve fikirlerinden istifade ettiğim, gerek çalışma konumuzun belirlenmesinde, gerekse bizzat ilgilenerek çözüm ve öneriler ile katkıda bulunarak eksiklik ve yanlışlarımın düzeltilmesinde cesaret verici üslup ve katkıları, güler yüzlü yaklaşımı ile yardımlarını gördüğüm muhterem hocam Yrd. Doç. Dr. Özcan GÜNGÖR'e en içten teşekkürlerimi sunarım. Bunun yanında çalışmalarından ve fikirlerinden istifade ettiğim değerli hocalarım Doç. Dr. Fazlı POLAT ve Yrd. Doç. Dr. Mustafa MACİT'e, ayrıca ilk ders döneminde yüksek fikirlerinden istifade ettiğim Dokuz Eylül Üniversitesi'nde görev yapan hocalarıma ve bugünkü eğitim ve bilgi düzeyine ulaşmamda katkısı olan bütün öğretmen ve fakülte hocalarıma sonsuz şükranlarımı sunarım. Aynı zamanda çalışma ve araştırmam süresince katkı ve desteklerini esirgemeyen, özverili ve samimi, somut katkılar ile sürekli yanımda bulunan ve bana yardımcı olan mesai arkadaşım Atakan AKBAY'a ve Eşine, çalışma verilerini istatistiksel olarak değerlendirmem konusunda yardımcı olan öğretmen arkadaşım Uğur ALADAĞ'a teşekkür ederim.

XXVIII

Çalışmamamızın araştırma ve uygulama kısmını yapabilmem adına yasal kolaylık sağlayan Ağrı Valiliği, Emniyeti ve Milli Eğitim Müdürlüğü'ne, anketlerin en ücra yerlere ulaştırılarak uygulanmasını sağlayan çok kıymetli idareci ve öğretmen arkadaşlarıma, sevgili öğrencilerime, bilimsel çalışmama katkısını esirgemeyen Ağrı sakinlerine ve katkı ve desteği olan herkese sonsuz teşekkürler. Bu süre zarfında her türlü fedakârlığı gösteren ailemi, eşimi ve çocuklarımı anmayı da bir borç kabul ederim.

Haziran 2011

İsmet GÜRSOY

GİRİŞ

Sosyo ekonomik ve sosyo kültürel problemler günümüz dünyasının en büyük uğraş alanlarından biridir. Bireyler bu çerçevedeki olumlu olumsuz her türlü unsurdan etkilenmekte ve bireylerden müteşekkil aile ve toplumlar da bundan nasibini almaktadır. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de sosyologlar bu konuya bu yüzden duyarsız kalmamaktadır. Toplumlarda ki kopmalar ve uzaklaşmalar bilimsel olarak ele alınmakta ve “sosyal çözülme” üzerine yapılan çalışmalar genel ve yerel olarak irdelenmektedir. Sosyal çözülme, olumlu veya olumsuz olarak sosyal değişme ile az veya çok ilgisi olan bir olgudur. Bu bakımdan çalışmamız boyunca her iki olguya yeri geldikçe değinilecektir.

“Sosyal yapı” içerisinde ve “sosyal değişme” olgusunda tarihi sürece baktığımızda daima esas ve etkili aktör insan olmuştur. Değişime sebep olan da, toplumu bir mecraya taşımaya çalışan da insanoğludur. Şüphesiz insanın doğumdan ölüme uzanan süreçte sosyo-kültürel olarak beslenip büyüdüğü yer “Aile Kurumu”dur. Söz konusu değişimler aile kurumunu da etkileyecektir. Bu değişme ve yatay-dikey hareketlilikler kültürden kültüre, coğrafyadan coğrafyaya değişiklik arz edebilir. Her sosyolojik unsur başka başka toplumlarda farklı etki yapabilir. (Usta, 1997: 28)

İnsan kaynaklı çözümler sosyo-psikolojik etki ve unsurlar çerçevesinde maddi-manevi olarak sosyo-kültürel, dini, ailevi, bireysel vb. boyutlarda olabilir. Sosyal kültürel değişimler, insanların duygu, düşünce ve davranışlarında gözlemlenebilir. Zaman, insan ve varlıklara bağlı olmaksızın devamlı akmakta ve geçmektedir. Bu süreçte meydana gelen farklılaşmalar, insan ve toplumların düşünce ve davranışlarını da etkilemekte ve onların değişimine sebep olmaktadır. Sosyal ve kültürel değişme daha çok zihni bir boyut taşımakta ve insan davranışları üzerinde etkili olmaktadır. (Akdoğan, 2004: 15)

Yukarıdaki çerçevede sosyal çözülmeye sebep olan, sosyal alanın her noktasında kendini hissettiren “değişme”; “evrensel bir olgu olup çok eskiden beri düşünürlerin ilgisini çekmiştir. Ancak sosyolojik anlamda değişimin açıklanması problemi 19. Yüzyılda sanayi devrimi ile birlikte gelişen hızlı sosyal hareketlilikler sonucunda önem kazanmıştır (Freyer, 1963: 52). Her ne kadar değişme denilince modernleşme,

yenileşme, ilerleme, kalkınma, gelişme gibi kavramlar akla geliyorsa da toplumsal değişme bu kavramlardan belirgin farkla ayrılır. Toplumsal değişme, bilimsel ve nesnel bir kavram olup hiçbir yön ve değer yargısı içermez. Değişme ilerleme şeklinde olabileceği gibi gerileme şeklinde de gerçekleşebilir. Her ne kadar geleneksel ve tutucu olursa olsun her toplum ve her kültür sürekli bir değişim içindedir. Ancak toplumlar değişme faktörden açıklık ve bu faktörden etkilenme yönü ve oranı bakımından büyük farklılıklar gösterdikleri gibi, toplumsal değişmenin hızı da her toplumda ve bir toplumun bütün kesimlerinde bir olmamakta farklılık göstermektedir.” (Kirman, 2004: 232) Toplumsal hareketlilik sonucunda ortaya çıkan etkileşim süreci farklılaşmalara veya bütünleşmelere yol açabilir. Kendi ailesinden ve memleketinden “göç” eden bir kişi farklılıklarla karşılaşmaktadır. Sosyal bir varlık olan insanoğlu bu noktada ister istemez iletişim ve etkileşim sürecine de girmektedir. Bu durum, sosyal değişimi ve sosyal çözülmeyi başlatabilmektedir.

İnsan davranışlarının etkilendiği ve yönlüldüğü önemli bir etken ve sosyal kurum olarak “aile” dikkate alınır. *“Aile(family); evlilik, süt veya kan bağı veya evlat edinme gibi diğer yasal yollarla oluşan ve birbirine bağlı olan karı, koca, çocuklar, kardeşler vb. arasındaki ilişkilerin oluşturduğu en küçük toplumsal birlik. Aile çatısı altında bir arda yaşayan bu insanlar, karşılıklı bir takım toplumsal rollerle ortak duygu ve düşünce ve yaşama birliği oluştururlar.”* (Kirman, 2004: 16). Aile kurumunun veya olgusunun çok farklı tanımları yapılmış, aile ve unsurları üzerine çok tespitler yapılmıştır. Fertten topluma, toplumdan devlete ve millete, milletten devletler ve uluslara uzanan çok boyutlu ve etkin bir ağırlığı vardır aile kurumunun. Bir başka açıdan *“Tarihle ve ilk insanla sürecini başlatan ve oluşturan aile kurumunu tanımlayacak olursak; ortaya çıkışı insanlık tarihi ile eş zamanlı olan aile kurumu tarih içerisinde yapısal olarak değişerek de olsa varlığın devam ettirmeyi sağlayabilmiştir. Ailenin geniş aile, çekirdek aile, karı koca(çocuksuz)aile, eşitlikçi aile akraba evliliği gibi çok çeşitli tipleri vardır. Sosyoloji literatüründe birinci guruplar arasında sayılan ailenin en önemli fonksiyonlarından biri bireyleri topluma hazırlama sosyalleştirmedir. Aileden ve aile eğitimden yoksun yetişmiş kişilerde toplumsal yönden uyumsuzluklara, özellikle intihar ve suç işleme eğilimine aha sık rastlanır. Dolayısıyla ailenin yozlaşması veya bozulması toplumsal ve siyasal alana çok çabuk sirayet edebilmektedir.”* (Kirman, 2004: 16)

Bu bağlamda aile; bireyin dış dünyaya açılan geçiş kapısı olabilir. Aile, bireyin olayları ve nesnelere gözleme ve yorumlama yetisinin pekiştirildiği küçük bir arena olabilir. Ve yine aileye toplum “evren”inin aktif ve karmaşık bir “örneklem”i denebilir. Zira çocuğun ilk muhatapları ile ve sosyal dünyayla yüzleştiği yer aile kurumudur. Aile bireylerinin kendilerine göre dış dünya olarak adlandırılacak sair sosyo-psikolojik, sosyo-kültürel olgu ve unsurlardan etkilenmesi de kaçınılmaz olmaktadır. (Kirman, 2004: 16)

Çalışmamızın en önemli olguları olan birey veya ailede, din veya kültürde ki etkileşimin her türlü değişim ve çözülmenin kökenlerine incek olursak çok detaylı ve karmaşık etkenlerin varlığına şahit olabiliriz. Bu bağlamda değişim ve çözülme etkilemek ve hızlandırmak için birey ve aileleri değişime maruz bırakmanın dışında çok daha farklı bir boyutu olan bireylerin “kimlik” yapısına bile bilinçli olarak olumlu veya olumsuz müdahaleler yapılabilmektedir. Bu noktada kimlik yapısına müdahale ve kitleleri değişime maruz bırakma (olumlu-olumsuz) zamanla uluslar arası bir boyuta sıçramıştır. “*Bilindiği üzere, kimlik meselesi, son günlerde özellikle sömürgeci güçlerin dünya coğrafyasında oynamak istedikleri oyunun gerçekleşmesi için en fazla uğraştıkları bir konudur. Günümüzde bu güçlerin geri kalmış toplumlarda gerek etnik gerek kültürel kimlikleri alabildiğine tahrik ettiği gözlemlenmektedir....*”.(Polat, 2007:15) Demek ki bireye, aileye ve onları sosyal bir varlık haline taşıyan ve birey, aile ve milletlerde bunun özet ifadesi olan “kimlik” unsuruna doğrudan veya dolaylı olarak nüfuz edebilmek adına iş uluslar arası boyuta ulaşabilmektedir. Zira bütün etkenler ve unsurlar bağlantılı olabilmektedir.

Yukarıdaki bağlamlar içerisinde toparlayacak olursak genel ifadeyle; “*Toplumsal değişim(social change): Zaman içerisinde bir toplumun yapısında ve bu yapının çeşitli fonksiyonlarında ve bireylerin üstlendiği toplumsal rollerde, yani toplumdaki ilişkiler sisteminde, toplumsal kurumlarda ve bireylerin davranışlarında meydana gelen değişimler olarak tanımlanabilir.*” (Kirman, 2004: 232).

Yine bu bağlamda diyebiliriz ki sosyal değişim, sosyal bütünlükten ve her türlü sosyal unsurlardan bağımsız değildir. Etkilendiği faktörler vardır. Sosyal değişmeye etki eden faktörler arasında fiziki çevre, biyolojik faktör, teknoloji faktörü, kültür faktörü ilk anda akla gelenlerdir. Bunlara kitle iletişim, demografi, din, ekonomi ve politik çatışma ve savaş faktörlerini de eklemek mümkündür.(Erkal 1998: 244-7)

Sosyal çözümlenin nedenleri ve sosyal çözülmeye etki eden unsurlara gelince; kentleşme ve göç, sanayileşme, ekonomik problemler, yozlaşmalar, toplum hayatına müdahale edilen ani durumlar, ahlaki gerileme, yabancılaşma gibi birçok etken sayılabilir.

Yaşadığımız asırda baş döndürücü hızla gelişen toplumsal değişme ve gelişmeler bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de sosyal problemler ortaya çıkarmaktadır. Sosyo-kültürel problemlerin yanında en başta gelen problemlerden birisi de kuşak çatışmalarıdır. *“Kuşaklar çatışması tarih boyunca görülmüştür, fakat modern ve karmaşık toplumlarda genel bir problem haline gelmiştir. Sanayileşme sürecine giren Türk toplumunda da genç kuşaklarla yaşlı kuşaklar bir anlaşmazlık ve uyumsuzluk içine düşmekte, birbirini suçlamaktadırlar. Şüphesiz bu gelişme sosyal denge ve istikrarı bozabilir, bütünleşmeyi geciktirebilir ve en önemlisi aile yönünden yıkımlara yol açabilir.”* (Erşahin, 1991: 151-156)

Geleneksel kültür ve adetlerden uzaklaşan gençler yaşlılarla çatışma içine girebilir. Bu çatışma arttıkça düzensiz aileler çoğalabilir ve bu düzensizlik topluma yansiyabilir. Bundan daha kötüsü öz benliğinden uzaklaşan bir nesil oluşabilir. Günümüzde Türkiye’deki ailelerin geldiği süreçte değişime etki eden kültürel sosyal iktisadi ve teknolojik unsurlar söz konusudur. Halkın çoğunluğunun köy hayatı yaşadığı Türkiye de son otuz yılda büyük bir kentleşmeye doğru gidişat olduğu bilinmektedir. Köy hayatında da modernizmin etkisiyle ve kitle iletişim araçlarıyla etkileşim ve değişme söz konusudur. Bu durum toplumsal değişmelere ve çözümlere sebep olmuştur. *“Hemen her toplumsal değişme kademeli şekilde oluşur. Kırsal-geleneksel bölgelerden hareket eden nüfus, şehir çevresinde, önce eski kurum ve ilişki şekillerinin çözülmesi olayına şahit olur. Geleneksel düşünce ve davranış değerleri tesirini kaybeder. Zamanla şehirle bütünleşme ve uyum başlar. Bu aşamada artık şehir ilişkileri ve değer yargıları hakimiyet kazanır.”* (Sencer, 1979: 323-325’ten nakille Erşahin,1991)

Toplum açısından aile ve aile kurumunun aktörü olan ebeveynin rolü önemlidir. Aile içerisinde anne babanın tutumlarının çocuğun benlik ve kişiliğini etkilediği bilinmektedir. Söylenen sözler ve gösterilen davranışlar onun kişiliğine konulan birer yapı taşı gibi geleceğini örmektedir. Çoğu pedagoğ küçük yaşlarda kişiliğin temellerinin atıldığını kabul eder. Bu bakımdan davranışlar ve söylemler çok önem arz eder. Aile

toplumun temelini oluşturan sosyal bir kurumdur. Bir vücut gibi toplumun dokusunu şekillendirir. Aile sosyal görevlerini yerine getirdiği zaman toplum da huzur içerisinde olacaktır. Ailenin toplumsal görevlerinden bazıları şöyle sıralayabiliriz:

Toplumun devamlılığını sağlama, biriken kültürü yeni nesle aktarma, toplumun ekonomik faaliyetlerini yürütme, aile fertlerinin sosyolojik biyolojik ihtiyaçlarını karşılama, çocukların eğitimini ve bakımını sağlama, topluma ve insanlığa faydalı bireyler olmasını sağlama ve onların kişilik gelişimine katkı sağlama. (Kaya, 1997: 193-204) Bu bağlamda aile kurumundaki olumsuz gidişat ve çözümlerin dikkatle izlenmesi gerektiği söylenebilir.

Bugün gelinen noktada teknoloji ve sınaî alanında ki gelişmelerin hızla ilerlemesi ile “küreselleşen” bir dünya çıkmaktadır karşımıza. Toplumlar iç içe ve etkileşim halindedir. Belki bu süreci kitle iletişim araçları müspet-menfi boyutta etkilemektedir ve süreci hızlandırmaktadır. İşte doğal olarak bu değişim ve süreçten etkilenen ülkelerden biri de Türkiye’dir. Ülkemiz içerisinde ki şehirlerin, şehirleri ve beldeleri oluşturan insanların ve sosyo-kültürel olguların değişimi de kaçınılmazdır. Kozmopolitlik yapısı ile Ağrı ilinin de bu değişim ve dönüşüm sürecine girdiği ön görülmektedir. Bu bağlamda tüm bu unsurların bilimsel bir tahlile tabi tutulması fayda sağlayabilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK ÇERÇEVE

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE GEREKÇESİ

1.1. PROBLEM

İnsanlık tarihinde hemen her toplum kendi süreci içerisinde bir takım gelişmeler yaşamış ve değişmelere maruz kalmıştır. Dünya ve dünyaya bakış ilk insan(lar)ın bıraktığı gibi değildir. Zaman ve zemin değiştikçe sair unsurlar da bu değişimden nasibini almıştır. Çoğumuz içinde yaşadığımız dünyayı ve unsurlarını kendi penceremizden görürüz. Oysa sosyoloji çok daha geniş açıdan bakmamızı sağlar. Yaşam verilerimizin tarihi ve kültürel etkenlerce büyük oranda belirlendiklerini gösterir. Zaten *“sosyolog, kişisel koşulların dolaysızlığından kurtulabilen ve “şeyleri” daha geniş bir bağlam içerisine yerleştirebilen birisi”* değil midir? (Giddens,2008: 38). Şahsi yaşamlarımızı karmaşık olan toplumsal unsurlarla ilişkilendirmek, onları anlamdırmak ve içselleştirmek için doğru bir sosyolojik bakış açısına ihtiyaç vardır.

Sosyolojik bakış, gündelik eylemleri“sıradanlıktan” uzaklaştırıp yeni bir bakış açısıyla bakmayı gerektirir. Bunun için de bireyden aileye, aileden topluma, toplumdan millet ve devletlere kadar bütün kurumları kendilerini oluşturan sosyo-kültürel olgularla birlikte bilimsel bakış açısıyla ele almak ve açıklamak gerekmektedir.

İnsanlardan oluşan “cemiyet”in zaman içerisinde etkileşime girmesi ve süreç içerisinde değişime uğraması söz konusudur. Değişime direnmek belli ölçüde zor, bir anlamda gereksiz olmuştur. Özellikle 18.yy.dan itibaren baş gösteren toplumsal hareketler, sınıf alanında ortaya çıkan buluş ve çalışmalar 20.yy.a gelince baş döndürücü bir hal almıştır. Teknoloji ve sanayideki gelişmelerle toplumsal yapı ve ilişkiler yeni bir boyut kazanmıştır. İş ve işçi anlayışının değişmesi de göç ve kentleşme kavramlarını öne çıkarmıştır. İşte bu noktada insanların toplumsal ilişkileri ve içeriği de yeniden şekillenmeye başlamıştır.(Günay, 2008: 316-319)

Esasen toplum “dinamik” bir yapıda kabul edilir. Bu dinamiklik gelişme ve değişimi beraberinde getirir. Dinamizmin bir parçası olan kitle iletişim araçları ile etkileşim artmıştır. Bu sebeple toplumlar içten ve dıştan farklı, yeni ve yabancı düşünce ve uygulamalarla karşılaşmıştır. Doğal olarak uyum sorunları baş göstermiştir. Gelenekten var olan değerler ve alışkanlıklar yeni durumlarla karşılaştırılmış ve

farklılaşmalar oluşmuştur. İşte bu noktada çatışmalar ve uyumsuzluklar, dolayısıyla da çözüm gerektiren toplumsal problemler oluşmuştur. Öne çıkan problem daha çok “eski” ile “yeni”nin uyumu ve çatışmaları ile karşılıklı ilişkileridir. Toplumunu kendisini oluşturan unsurlarla bir bütün olarak kabul edersek; bu bütünün bir parçasındaki hareketlilik ve değişme veya parçalar arasındaki etkileşim/iletişim sorunlarının en aza indirgenmesi veya en kısa yolla çözüme kavuşturulabilmesi için bilimsel ve olgusal temele dayalı sosyo-psikolojik çalışmaların ve tahlillerin yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

Bireyi topluma kazandıran, kendisini bekleyen değişim ve gelişmelere ayak uydurma veya ön hazırlık yapabilme yetisini sağlayan önemli sosyal kurumların başında da aile gelir. Aile içerisinde ebeveynin ve aile büyüklerinin gelenek ve göreneklerden beslenerek sunmuş oldukları olgu ve davranışlar kısmen veya tamamen din olgusundan da etkilenmektedir. Dolayısıyla sosyal yaşamdaki gelişme ve değişimler aile hayatını ve aile bireylerinin beslenme kaynaklarını da etkilemekte ve ilgilendirmektedir.

Bu bağlamda toplumun yapısı ve onu oluşturan aile kurumu da şekil değiştirebilmektedir. Geleneksel kültür içerisinde yetişen nesiller geniş aile yapısı içerisinde dar çerçevede etkileşime girmekte iken, modern niteliklere sahip çekirdek aile yapısında farklı kültürlerden etkilenme durumu söz konusu olmaktadır. Bu hususta yaşanan çevre önemli etkindir. Kırsal kesimden kopmalar ve kentleşmenin sanayi devriminden sonra hızlandığı bilinmektedir. Aile yapısı da bu durumla beraber değişmiş, geniş aile yerini çekirdek aileye bırakmıştır. Geleneksel aileden kopan çekirdek aile yapısı değişimden çok “çözölmeye” maruz kalmıştır. Bu çözülmeye etki eden unsurlar sosyo-kültürel etkenlerden çok ekonomik etkenlerdir diyebiliriz. Geniş aile kavramını biraz açacak olursak birçok kuşağın bir arada olduğu gelenek ve modernizmin iç içe olduğu aynı çatı altında kuşak çatışmalarının yaşandığı bununla birlikte ekonomik ve kültürel birikimin aktarıldığı aile tipidir diyebiliriz. (Erdentuğ, 1990: 319-355) Geniş aile en başta kendi başına yeterli ekonomik güce sahiptir. Aile fertleri kurumun sürekliliği için çalışırlar. Aralarında sıkı bir bağ vardır. Yaşlı ve genç kuşak arasında iletişim güçlüdür. Yeni kuşağın eğitiminden ebeveyn kadar diğer büyükler de sorumludur. Bu süreçte sosyal hayattaki değişimler aile yapısını da değiştirmiş, ailenin görev ve konumu değişmiş, aile içi sorunların çözölməsi için farklı kurumlar geliştirilmiştir.

Bu çerçevede araştırmanın problemini; sosyal çözülme, din ve aile ilişkisi bağlamında, sosyal çözülmenin din ve aile üzerine etkisi olarak ifade edebiliriz. Özelde bireyi ve onu ilgilendiren sosyal olguları, genelde süreç içerisinde bir canlı gibi gelişen, değişen ve etkileyen-etkilenen, başkalaşan kurum ve kurumlar içerisinde birey ve aileye ait değer ve vurgularla birlikte ele almak, aile içi ilişkiler, çatışmalar ve akraba ilişkileri bağlamında sosyal çözülmenin sebep ve etkilerini irdelemek şeklinde ifade edebiliriz. Bununla birlikte ailede sosyal çözülme ve din bağlamında araştırma alanı içerisinde dinin ve dini olguların bireyler üzerindeki yansımalarını ortaya çıkarmaktır. Böylece Ağrı İli ve İlçeleri genelinde yaşayan bireylerin tutum ve davranışlarını tahlil etmek, sosyolojik olgu ve kurumları yaş, cinsiyet, meslek vb. bağımsız değişkenlere göre sosyolojik olarak incelemek ve onlarda var olan değişme ve çözümleri ortaya çıkarmaya çalışarak sosyolojik ve kültürel açıdan gündelik bağlamında açıklığa kavuşturulmaktır. Bunlara bağlı olarak şu sorular irdelenip açıklığa kavuşturulmaya çalışılacaktır:

Ağrı İli ve İlçeleri genelinde yaşayan bireylerin demografik, ekonomik, kültürel özelliklerine, eğitim düzeylerine göre sosyo-kültürel ve manevi değerlere bakışlarında farklılıklar ve değişimler ne ölçüde oluşmaktadır?

Ağrı'da sosyal kurum ve unsurlarda meydana gelen değişme, gelişme ve çözümler bireylerde aile kurumu ve yapısında sosyal çözülmeye neden olmaktadır?

“Geleneksel toplum” yapısının “modern toplum” yapısına dönüşmesi sürecinde kuşak çatışmaları yaşanmakta mıdır?

Sosyal bir bağ ve bütünlük sağlayan “akrabalık ve komşuluk” ilişkilerinde çözülme var mıdır?” gibi sorular araştırmamızın temel problemini, neden ve gerekçesini oluşturmaktadır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI ve ÖNEMİ

Bu çalışmanın amacı; Ağrı Merkez ve İlçe sınırları dâhilinde “Ailede Sosyal Çözülme ve Din” ilişkisinin ne düzeyde olduğunu ve sosyal çözülmenin din ve aile üzerine etkisini anlamaktır. Bununla birlikte amacımız Ağrı ve ilçelerinde yaşayan kişilerin aile, akrabalık, komşuluk, dini-manevi değerlerde ve sosyal kurumlarda öne çıkan sosyal bütünleşme, sosyal çözülme ve değişimleri tespit etmeye ve açıklık getirmeye çalışmak, bilimsel olarak yorumlamaktır.

Araştırmanın önemini birkaç noktada ifade edebiliriz. Dünya geneline baktığımızda fen ve teknoloji alanındaki gelişmeler toplumların sosyo-kültürel ve aile yapısını direk veya dolaylı olarak etkilediği görülmektedir. Globalleşen dünyada iletişim ve sonrasında etkileşim kaçınılmaz olmuştur. Toplumsal bütünleşmeyi sağlayan, birleştirici rol oynayan dinamikler ve başta aile olmak üzere toplumu bir arada tutan değer ve olgular çözülmeye uğrayıp kendilerinden bekleneni yerine getiremeyince sosyal yapıyı oluşturan bütün organlarda uyumsuzluklar baş gösterecektir. Bireylerde veya ailelerde başlayacak bu çözümler toplumu meydana getiren bütün sosyal kurumlara da yansiyabilecektir.

Ailede çözümlenin başladığı ve psiko-sosyal alt yapısı bilimsel olarak irdelenmeyen ve ön tedbirler alınmayan böylesine toplumlarda önü alınamayan karışıklıklara sebep olabilecektir. Geleneksel yapıdan modernizme geçiş aşamasında olan ve “göç” gibi olgulara maruz kalarak değişim ve etkileşim sonucu “kuşak çatışmaları” yaşayan toplumlarda çözümler büyük sorun haline gelebilecektir. İşte bu açıdan çalışmamızın verileri; ilgili kurum ve kuruluşların alabileceği tedbirler ve izleyeceği yöntemler konusunda yardımcı olabilir.

Çalışma yerelde veya taşrada görülebilecek sosyal çözümlere karşı alınabilecek önlemlere ve resmi veya sivil uygulayıcılara çözüm önerileri açısından kaynaklık edebilir.

Bu alanda, bugün itibariyle Ağrı ile ilgili bilimsel çalışmaların yok denecek kadar az yapılmış olmasından dolayı bu çalışma ileride yapılacak bilimsel çalışmalara ışık tutması açısından önem arz edebilir.

Çalışmanın kapsamı il, ilçe merkez ve köyleri dâhil **beş bin kişiye** yakın mozaik bir kitleyi kapsadığı için son derece geniş bir içeriğe sahiptir. Ve yine çalışmamız özellikle konusu ve alanında yerel anlamda bir ilk olması itibariyle temel kaynaklık açısından işlevsel önem ve değer taşımaktadır. Bu açıdan elde edilen veriler resmi/sivil kurumlar ve akademik çalışmalar açısından katkı sağlayabilir.

Aynı zamanda elde edilen veriler ülkemizin diğer yöreleriyle kıyas yapma imkânı doğuracaktır.

1.3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLAMARI

Sosyal bilimler alanındaki çalışmalar diğer alanlardan farklı bir yapıya sahiptir. Çalışma alanının çok daha karmaşık olması hasebiyle yöntem ve teknik tartışmalarını beraberinde getirmiştir. Ayrıca karmaşık toplum yapısının içine “nüfuz etme” sorunu yaşayabilen araştırmacı gerçeği yansıtmada zorlanabilmektedir. Kaldı ki objektif bakış açısını bağımsız ve soyutlanmış olarak net yansıtmak da hayli zor bir görevdir araştırmacı için. Bu açıdan sosyolojik çalışma alanında sınırlamalar getirmek kaçınılmaz olmaktadır.

Çalışma evren ve örneklem bağlamı içinde belirlenen bağımsız değişkenler ve bağımlı değişkenler arasındaki ilişki üzerine gerçekleştirilmiştir. Çalışma evreni Ağrı İl Merkezi ve bütün İlçeleri ile örneklem olarak seçilen köy ve mahallelerini kapsamaktadır. Çalışmanın evreni olarak ele alınan Ağrı İl Merkezi ve bütün İlçeleri ile köy ve mahalleleri örneklemin temsil yeterliliği çerçevesinde değerlendirilmiştir. Örneklem, basit ve tesadüfî örnekleme yöntemi ile geniş kapsamlı ve orantılı dağılımla belirlenmiştir.

Anket sorularının ve araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliği sağlamak için önceden pilot uygulama yapılmış, “gözlem ve mülakatlarla” çok sayıda kayıtlar tutulmuştur. Katılımcıların anket formlarındaki sorulara vermiş oldukları cevaplar katılımcı gözlem ve derinlemesine görüşme teknikleriyle de desteklenmiştir. Güvenilirlik için çapraz sorularla cevapları teyit yoluna gidilmiştir. Tüm bunlara rağmen çalışmamız, katılımcıların anket formlarına vermiş oldukları yanıtlar, gözlem ve mülakat neticesinde bizzat elde edilen nitel bilgilerin doğruluğu ve temsil düzeyleri ile Ağrı, ilçe ve yerleşim alanlarında yaşayan insanların sosyo-kültürel ve dini yaşantılarının gözlemlenmesi sonucu elde edilen verilerle sınırlıdır.

Buna benzer sosyolojik araştırmalarda birden fazla veri toplama yöntem ve tekniği kullanılabilir. Bizim de bu çalışmada birçok yöntem ve teknik kullanmış olmamıza rağmen araştırmamızın ulaşamadığı kavram ve unsurların olması mümkün ve muhtemeldir. Bundan dolayı araştırmamızın kapsamı birçok içerik sınırlandırmalarına sahip olmuş olabilir. Bu bağlamda araştırma, araştırmacının bulgulara ve verilere ulaşma imkânları ve elde ettiklerini değerlendirebilme yetisiyle sınırlıdır.

Ayrıca her sosyolojik çalışmada olduğu gibi bu araştırmada da zaman sınırlaması vardır. Zira sosyal yapı ve süreç daima değişken bir özelliğe sahiptir.

Dolayısıyla çalışmanın 2010-2011 yılları içerisinde araştırmanın yapıldığı ilgili zaman dilimini kapsadığı aşikârdır. Ancak toplumsal süreç devam ettiği sürece elde edilen bilgi, belge ve bulguların izleme, ölçme ve değerlendirme amaçlı kullanılması bakımından daima gerekli olduğu ortadadır. Bu sebeple bu çalışmada üzerinde çalışılan bölge ve gurubun izlenebilmesine ve süreç içerisinde sonuca ulaşılabilmesine yönelik önemli bir veri olabilme sınırlamasına sahiptir.

Araştırmanın ve tezin kapsamı; incelenen Ağrı İli ve orada yaşayan insanların tarihsel, kültürel ve sosyo-psikolojik özellikleri ile ilgili literatür ve nitel çalışma ile, alan araştırması olmak üzere iki düzeyle sınırlıdır. Teknik çerçeve ve çalışma alanı ile ilgili bilgiler literatür kısmını kapsamaktadır: Temel kavramlar, alanla ilgili tarihi, coğrafi ve kültürel bilgiler, dini-kültürel kimlik kavramı, değişim ve gelişim, göç, ekonomik unsurlar, dini değerler, aile kurumuna ait olgu ve tanımlar ile bu kapsam dahilinde ki kuramlar ve süreçlerin, kavramların vb. kısa ve öz boyutundan ibarettir. Araştırmamızın veri toplama kısmının kapsamı ise, Ağrı ili ve İlçeleri ile köy ve beldelerinde ikamet eden insanların tamamı ile asıl beldelerinden yine il içi başka köy veya mahallelere göç eden insanların ulaşılabilenlerinden nüfusun en az binde biri(1000/1) oranında rastgele kimseleri kapsıyor. Bu kişilerin anket formlarına verdikleri cevapları ve derinlemesine görüşmelerde ortaya koydukları görüş ve tutumları kapsamaktadır.

Araştırmada somut verilerin ölçümü, aile ve din üzerindeki sosyal çözülme ve etkileri sosyolojik bir analizle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.4. VARSAYIMLAR/HİPOTEZLER

Varsayım(hypothesis); gözlemlenen olaylar ve olgular arasında ilişkiler kurmak ve onları bir nedene bağlamak amacıyla geliştirilen açıklama taslağı; bir olayı ve olguyu açıklayabilmek ve kuramsal sonuçlara varabilmek amacıyla başlangıçta geçici olarak doğru kabul edilen ve benimsenen önerme veya önermeler. Bu tanıma göre varsayım, “denenmeyen bir yargı” olup denenmek üzere geliştirilir (Karasar,1994: 71). Varsayımlar, araştırma öncesi oluşturulan ve doğru kabul edilen düşüncelerdir. Bunlar bir anlamda, denenmeyen yargılar niteliğindedirler. Araştırmanın sonuçlarının geçerliliği, bu yargıların doğruluğuna bağlı bulunmaktadır (Karasar, 2009: 68). Bu anlamda araştırmamızın varsayımlarını şu şekilde sunabiliriz:

1.4.1. Temel Hipotez:

Ağrı'da toplumsal ilişkilerde yaşanan değişme ve gevşemeler; başta din kurumu ve bireylerden oluşan aile kurumu olmak üzere bütün sosyal unsurlarda toplumsal bütünlüğün ahengini bozan ve sosyal düzenin bozulmasına sebep olan çözümlere sebep olur.

1.4.2. Alt Hipotezler

1- Ağrı'da yaşanan göç ve kentsel hareketlilik **ailede** sosyal değişme ve çözülmeyi hızlandırıcı bir etkidir.

2- Eğitim düzeyi insanların aile içerisinde hayata bakışını etkileyen önemli bir unsurdur.

3- Ağrı'da bireyci ve içe kapanık yaşamın artmış olması komşuluk ve akrabalık bağlarını zayıflatmıştır.

4- Kitle iletişim araçları ve teknolojik gelişmeler bireylerin ve ailelerin gelenek ve göreneklerini etkilemiş ve onlarda çözülmeye sebep olmuştur.

5- Ekonomik yetersizlikler ve işsizlik sorunu başka kentlere "göç" olgusunu hızlandırmış, bu göçler neticesinde aile fertleri yabancı kitlelerle etkileşim ve iletişimi sağlamış, neticede değişim kaçınılmaz olmuştur.

6- Eski ve yeni kuşak arasında çatışma ve farklılıklar oluşmuştur.

7- Ağrı'da töre ve gelenekler bazı konularda dini emir ve yasakların, resmi kural ve hukukun önüne geçmektedir.

8- Ağrı'da insanlar toplumsal ilişki ve davranışlarında, dini emir ve yasakları uygulamada sosyal etki altında kalmaktadır.

9- Ağrı'da yaşayan insanların hayata ve toplumsal değerlere bakış açısında köyden kente ve mahalleden mahalleye göre farklılıklar olduğu varsayılmaktadır.

10- Ağrı'ya dışarıdan şu veya bu sebeple gelen kişilerin yerel halkın yöresel düşünce ve davranışlarının değişimine etkisi olduğu varsayılmaktadır.

11- Ağrı'da insanların bir kısmı dış dünyaya ve yabancı kültürlerle temkinli olarak yaklaşmaktadır.

12- Ağrı'da yaşayan gençlerin aile büyüklerine ve toplumda saygınlığı olan kişilere karşı olan davranışlarında çözümlere vardır.

1.5. ARAŞTIRMADA YÖNTEM VE TEKNİKLER

1.5.1. Yöntemle İlgili Açıklamalar

Yöntem(method); denilince “araştırmanın nasıl bir yol izlenerek gerçekleştirileceği hakkında bilgilere yer verilir. Araştırmanın yöntemi, araştırma konusunun somuttan soyuta dönüştürülmesi, sorunun olgularla anlatılması ve bunların nasıl çözümleneceğine karar verilen bir aşamadır. Bir diğer deyişle araştırmanın operasyonel duruma (operationalisation) getirilmesi” (Aziz, 2008: 30) akla gelir. Bu bağlamda bir “araştırmacı problemi belirledikten sonra izleyeceği yöntemi veya yolu, teknikleri net olarak planlamak zorundadır. O kadar ki bir başka araştırmacı, o planı anlayıp uygulayabilsin ve “araştırmacının yapmak istedikleri ile” aynı şeyleri yapabilsin... Yöntemin amaca uygunluğu son derece önemlidir. Araştırma tekniklerinin kullanılması bu uyumu kolaylaştırır.” (Karasar, 2009: 75)

“Bilgiyi, suje ile obje arasında kurulan bir ilgi olarak tanımlarsak”(Arslantürk, 2008: 63) burada akla gelen soru şudur: Varlığın doğru bilgisini nasıl elde ederiz ve varlıkta mevcut fenomenler nasıl ayırt edilir ve bilinir? Bu soruya verilecek cevap karşımıza metot ve teknik problemini çıkarmaktadır. Kısaca tanımlayacak olursak “metot, bilinmeyen bir şeyi bulup meydana çıkarmak veya bilinen bir şeyi başkalarına gösterip ispat etmek için düşünceleri iyi bir şekilde sıralamak ve kullanmak sanatıdır.” (Arslantürk, 2008: 63). Diğer bir tanımla “metot araştırma yoluyla bulunup ortaya konabilecek somut sebep-netice ilişkilerini ve (mümkün olduğu hallerde) bu ilişkilerin temelinde yer alan soyut ilmi kanunları tespit edebilmek için izlenmesi gereken yol anlamına gelir” (Bilgiseven, 1982: 3) Özet ifade ile söyleyecek olursak “metot, bizi gerçeğe götüren yoldur” (Türkdoğan, 1989: 169).

Bu açıklamalar çerçevesinde diyebiliriz ki çok miktarda araştırma yöntem ve teknikleri olan sosyoloji alanında kullanılan yöntemler arasında karşılaştırma yapmak veya bunları bir birine karşıt gibi göstermek doğru olmayabilir. Bunu yanında bir sosyolojik araştırmada farklı yöntemler bir arada kullanılabilir. Bu bağlamda diyebiliriz ki araştırmamızın hem teorik hem de pratik uygulama yönü vardır. Bu sebeple farklı metot ve teknikler kullanılması gerekmiştir. Teorik bölüm çalışmalarında dolaylı gözlem tekniğinden yararlanıldı. Bu yapılırken konumuzla ilgili bilgi ve belgeler

kullanılmıştır. Bunlar sayısı az olsa da şimdiye kadar yapılmış olan çalışma, araştırma, kitap, dergi, sözlük ve güncel kaynaklara(internet, gazete vb.) ye dayanmaktadır.

“Her bilim dalının kendine özgü bilimsel yöntemleri bulunmaktadır.”(Arslantürk, 1999: 51). Bu yöntemler zaman içerisinde tecrübeler ve çalışmalar neticesinde, bilimsel disiplinlere bağlı olarak gelişen ve kullanılan örneklerdir. Bir alanda çalışma yapılırken o bilim dalı ile ilgili yöntemlerin kullanılması bilimsel yoldur. Bu bağlamda din, aile vb. sosyal kurumları irdelerken de genel sosyolojinin ve din, aile sosyolojisinin yöntem ve tekniklerinden yola çıkmak kaçınılmazdır.

Toplumsal bir olgu olarak aile ve din kurumları inanç, kültür ve sosyo-psikolojik boyut açısından çok farklı nitelik ve donanımlara sahiptir. Dünyada çok farklı sayıda kültürler etkisinde şekillenen aile yapıları ve dinlerin yaşanma şekilleri vardır. Dolayısıyla sosyolojik bir çalışma yaparken genel teamüllere bağlı kalmakla beraber hangi dinin, kültürün ve aile yapısının hangi toplumda ve beldede araştırdığımızın da farkında olmak zorundayız. Tabi bunları yaparken araştırmacı olarak kendi düşünce ve duygu dünyamızı, yargılarımızı araştırma konularına ve sonuçlarına karıştırmamız bilimsel bir gerekliliktir. Çünkü bir araştırmanın doğruluk ve geçerliliği yapıldığı yöntemle, o araştırmayı yapanların tutumu ve kullanılan tekniklerle çok yakından ilişkilidir.”(Günay, 2003: 110)

Bu çerçevede çalışmamızda anket tekniği (*nicel teknik olarak tarama modeli*) (Arslantürk, 1999: 101) kullanıldı. “Bilindiği gibi çok yönlü değişkenlerin söz konusu olduğu dini alanda olguları tek nedene indirgeyerek açıklamak oldukça problemlidir.” (Güngör, 2007: 43). Birçok etken altında kalan ve karmaşık unsurlardan müteşekkil toplumun etkisinde kalan bireyleri ve onların meydana getirdiği aileleri tek bakış açısıyla açıklamak problemlidir sonuçlar ortaya çıkaracaktır. Bu açıdan çok yönlü bakış açısına ihtiyaç vardır. Bunun için araştırmamızda derinlemesine görüşme tekniği ile(nitel bir teknik) tezimizin kapsamı dâhilinde şehir halkının rastgele ve değişik kişilerine sorular soruldu, verilen cevapların notları tutuldu veya yazılı olarak kayda alındı. Bu notlar, kayıtlar ve anekdotlar, anket çalışmasında sorulara verilen cevapların frekans dağılımlarının verildiği ilgili bölümlerde değerlendirildi.

Özetle araştırmamız ve araştırmadaki genel yaklaşımımız; bağımsız değişkenler çerçevesinde Ağrı ve yörelerinde yaşayan insanların konumuzla ilgili tutum ve

davranışlarını tespit etmek ve sosyolojik olarak irdelemektir. Bağımsız değişkenlerimiz; cinsiyet, yaş, ekonomik gelir düzeyi, eğitim düzeyi, memleket veya yaşadığı yöre, medeni durum, mesleki durum ve kendini tanımlama durumu şeklindedir. Bağımlı değişkenlerimiz ise; Ağrı'da yaşayan insanların ibadet, gelenek-görenek ve aile hayatında; aile içi ilişkiler, akrabalık ilişkileri ve kuşak çatışmaları ile ilgili tutumlarını ele almaktan ibarettir.

1.5.2. Evren ve Örneklem

Evren(population), araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği elemanlar bütünüdür. Bu bütün ortak özellikleri olan canlı ya da cansız her türlü elemanı içerebilir. Araştırma, sonuçlarının genellenebilirliği arttıkça değer kazanır. Bilim üretmenin yolu olabildiği ölçüde evreni geniş tutmaktır. Ancak evren büyüdüğü ölçüde soyutlaşır ve ona ulaşmak güçleşir. Her araştırmanın kendine özgü evreni, belli değişkenlere, belli özelliklere göre sınıflandırılıp tanımlanır. Evrenin belirlenmesinde araştırmacının amacı son derece önemlidir. Evrenin sınırlandırılması ve tanımlanması tamamen araştırmacının amacı doğrultusunda ve onun isteği ile olur. (Karasar, 2009: 109-112). Demek ki araştırmanın konusu ve içeriğine göre evren değişebilmektedir. Bunu da araştırmayı yapan kişi belirlemektedir.

Evren içerisinde çalışma yaparken belli bir örneklem seçilir. “Örneklem (sampling), belli bir evrenden, belli kurallara göre seçilmiş ve seçildiği evreni temsil yeterliği kabul edilen küçük kümedir.” (Karasar, 2009: 110-111). Bir araştırmada evrenin bütününe tek tek ele alıp incelemek zaman ve maliyet açısından hayli zordur. Bunu yerine ulaşılmak istenen bütünü temsil edebilecek bir kısım alınır ve bütün hakkında bir kanata varılır. Ayrıca, her evreni tümüyle incelemeye gerek de olmayabilir. Örneğin bir kişinin, vücudundaki kanın tümü boşaltılıp incelemeden de kan gurubunun belirlenmesi vb. amaçlı “kan tahlilleri” yapılarak temsili sonuçlar alınabilir. (Karasar, 2009: 111). O halde örneklem ve sonuçlar ne kadar temsil ettiği evreni yansıtabiliyorsa araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliği o ölçüde artacaktır.

Örneklem oluşturmanın çeşitli yolları vardır. (Haralambos, 1997:830-2): tesadüfi örneklem, gelişmiş örneklem, alan örnekleme, olasılık örnekleme, küme örnekleme, olasılık örnekleme, yargılı örneklem, sistematik örneklem ve çok aşamalı örneklem gibi. Bunlardan en çok kullanılanı tesadüfi örneklemdir. Bu uygulama, bir evrenin eşit

seçilme ihtimaline sahip her bir üyesinin ismini bir torbadan çekme ya da başka yollarla seçilmesine dayandırılır. Bir de geliş güzel örneklem sık kullanılır. Bir yerde karşılaşılan ilk yüz kişiyi seçme gibi (Kirman, 2004: 173). Bu bağlamda “Ailede Sosyal Çözülme ve Din” konulu çalışmamızda basit tesadüfi örneklem yöntemini en uygun model olarak kullandık. Bunun dışında sosyal bilimler alanında kullanılan birçok yöntemden, araştırmamızın alan araştırması ve teorik kısımlarında yeri geldikçe yararlanmaya gayret ettik.

Çalışmamızın evreni kabul ettiğimiz Ağrı il merkezi, ilçe, köy ve beldelerinde ikamet eden insanların bütünü üzerinde uygulama çok zor olacağından basit tesadüfi örneklem yöntemiyle hemen tüm belde ve mahallelerde Ağrı İli'nin genel nüfusuna oranla mukayeseli belirlenen sayıda (4621) anket uygulaması yaptık. Anket uygulamasını 15 yaş üstüne uyguladık. İl nüfusunun oran ve dağılımındaki ölçüyü de 2011 genel seçimleri öncesi oluşan son resmi nüfus verilerine göre esas aldık.

Araştırmanın kuramsal ve olgusal yapısı için geniş çaplı literatür çalışması yapılmıştır. Uygulamalı kısım ve onun geçerlilik ve güvenilirliği için ise ilk önce pilot uygulamalar, derinlemesine gözlem ve mülakatlar yapılmış, daha sonra da anket ve gözlem tekniği uygulanmıştır. Tutarsız gibi görülen gözlem ve mülakat verileri iptal edilip bilimsel koşullarda güvenilirlik ve geçerlilik için çapraz ve mükerrer uygulamalar yapılmıştır. Uygulama sahası için hazırlanan 4700 anket formu il/ilçe merkezi, mahalleleri ve köylerini kapsayacak şekilde 25.04.2011 ile 25.05.2011 tarihleri arasında uygulanması gerçekleştirilmiştir.

Çalışmamız bizzat araştırmacının kontrol ve denetiminde, resmi izin dâhilinde, çoğunluğu bizzat araştırmacı tarafından, kalan kısmı ise bu konuda bilinçli eğitimci uygulayıcılar tarafından ve bilimsel çalışmalara duyarlı yöre, köy ve mahalle sakinlerinin destek amaçlı yardımcı olmaları neticesinde resmiyette belirtilen süre zarfında olmak kaydıyla değişik zaman ve mekânlarda rastgele kişilere uygulanmıştır.

Anket uygulaması araştırma verilerinin geçerlilik ve güvenilirliği açısından ve bağımsız değişkenlerin farklı mekânlarda farklı yorumlar ortaya koyacağını varsayarak her kesimden ve guruptan insana ve evreni yansıtabilecek şekilde değişik nitelikteki köy, belde ve mahallelere uygulanmıştır.

Çalışmamızın bir ilk teşkil etmesi ve anket sorularımızın içeriğinin ilgi çekici bulunması uygulama ve görüşmelerimizi kolaylaştırmış, ulaşım ve dönüşüm zorlukları hariç uygulama sırasında kayda değer bir sorunla karşılaşmamıştır.

Ayrıca evren ve örneklem üzerinde yaptığımız çalışmanın ileride kaynak veri teşkil etmesi ve ihtiyaç duyulacak şekilde bilimsel anlam ifade edebilmesi açısından iller bazında Ağrı İli'nin 2010 yılı sonundaki en son resmi nüfus veri ve oranları esas alınmıştır. Bu veriye kaynak olarak ise TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) tarafından Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS)' nin Ulusal Adres Veri tabanına dayalı MERNİS kayıtlarının Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası esasına göre eşleştirilmesiyle oluşturulan verileri esas kabul edilmiştir. Nitekim bu konuda yetkili makamın bilgisi de teyit edilmiştir.¹ Bu resmi verilere göre Ağrı il ve ilçeler dahil toplam nüfusu 542.022 olarak baz alınmıştır. Ağrı il merkez nüfusu 99.336, köylerle birlikte kent merkezi nüfusu ise 137.852 olarak kabul edilmiştir.

Araştırmamızın örneklem büyüklüğü ise toplam nüfusun en az binde sekizi(4.336 olduğu halde) bu oranın üstünde 4.500 olarak alt hedef konulmuştur. Yoğun çalışmalar, gayretler ve bunlara destek olunması neticesinde net 4.621 kişiye ulaşılmıştır. Buna göre araştırmanın örneklem büyüklüğü genel nüfusun yaklaşık binde dokuzuna tekabül eden 4.621 kişidir.

Yukarıda verilmiş olan bilgilere dayanılarak ve Ağrı şehri ve sosyo-kültürel yapısının dinamikleri göz önünde bulundurularak değerlendirildiğinde bu araştırmanın evreni 542.022 olarak belirlenmiştir. Araştırma örneklemin güven düzeyi %99 ve +/-%1 yanlış oranıyla evren büyüklüğünü temsil edebilecek düzeydedir. (Karasar, 2009: 121)

Evren büyüklüğü ile örneklem büyüklüğü arasındaki orana örneklem oranı denmektedir. Örneklem oranı belli olursa örneklem büyüklüğünü belirlemek mümkün olacaktır. Buna göre hesaplayacak olursak sonuç:

$$[n(\text{Örneklem Büyüklüğü} / N(\text{Evren Büyüklüğü}))] \times 100 = \text{Örneklem Oranı (Bal, 1999: 92)}$$

$$[n(4.621) / N(542.022)] \times 100 = \% 8,5 \text{ olarak çıkacaktır.}$$

¹ Ağrı İl Nüfus ve Vatandaşlık İl Müdürü Semanur Başgül, TÜİK tarafından hazırlanan 2010 yılı Adres Kayıt Sistemi sonuçlarına göre Ağrı'nın nüfusunun 542 bin 22 olduğunu açıkladı.

542.022 kişilik bir evrende %99 güven düzeyi 4.621 kişiden oluşan bir örneklem grubu sağlamaktadır.

Tablo 1.1. İl Merkezi, İlçe, Köy Ve Mahallelere Göre Örneklem Dağılımı

Tablo 1.1. Araştırmaya katılan Grubun Şu Anda Yaşamakta Olduğunuz Yer/Mahalle-Belde Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları		
Şu Anda Yaşamakta Olduğunuz Yer/Mahalle-Belde	f	%
Ağrı Merkez Batıkent Mahallesi	52	1,1
Ağrı Merkez Fevzi Çakmak Mahallesi	35	,8
Ağrı Merkez Hürriyet Mahallesi	49	1,1
Ağrı Merkez Murat Mahallesi	33	,7
Ağrı Merkez Gazi Mahallesi	92	2,0
Ağrı Merkez M.Akif mahallesi	50	1,1
Ağrı Merkez Sıtkiye Mahallesi	86	1,9
Ağrı Merkez K.Karabekir Mahallesi	148	3,2
Ağrı Merkez 100. Yıl Mahallesi	198	4,3
Ağrı Merkez Yavuz Mahallesi	94	2,0
Ağrı Merkez Alpaslan Mahallesi	84	1,8
Ağrı Merkez Leylekpınar Mahallesi	31	,7
Ağrı Merkez Fatih Mahallesi	142	3,1
Ağrı Merkez Bahçelievler Mahallesi	54	1,2
Ağrı Merkez Fırat Mahallesi	273	5,9
Ağrı Merkez Cumhuriyet Mahallesi	42	,9
Ağrı Merkez Ozanlar Mahallesi	60	1,3
Ağrı Merkez Abide Mahallesi	42	,9
Ağrı Merkez Kurtuluş Mahallesi	53	1,1
Ağrı Merkez Esentepe Mahallesi	60	1,3
Ağrı Merkez Sanayi Mahallesi	67	1,4
Ağrı Merkez Yazıcı Köyü	33	,7

Ağrı Merkeze Bağlı Köy ve Mahalle	549	11,9
Patnos	458	9,9
Taşlıçay	634	13,7
Eleşkirt	117	2,5
Tutak	100	2,2
Hamur	287	6,2
Doğu Beyazıt	557	12,1
Diyadin	141	3,1
Toplam	4621	100,0

1.5.3. Verilerin Toplanması

Çalışmamız iki boyutludur. Biri teorik çerçeve diğeri ise alan araştırmasıdır. Çalışma için gerekli veriler nicel ve nitel olmak üzere iki düzeyde toplanmıştır. Teorik çerçevede yerli ve yabancı literatüre ulaşmak için dokümantasyon tekniği kullanılmıştır. Çünkü bu teknik bilgilere doğrudan ulaşma kolaylığı sağlamıştır. Ancak çoklu veri toplama teknikleri kullandığımız bu çalışmada alana inme, bireylere ulaşma ve onların güvenini kazanıp fikirlerini alabilme vb. küçük çaplı zorluklarla karşılaşmış fakat bu zorluklar aşılabılmıştır.

Alan araştırmamıza öncelikle bu konuda yapılmış çalışmalarını ve elde edilen verileri inceleyerek başladık. Daha sonra tarihi ve kültürel kitaplardan, resmi kaynaklardan, internet web sitelerinden, dergi ve gazetelerden yazı, makale ve belgeler okuyarak Ağrı ilinin tarihi, sosyal, kültürel, dini, ahlaki ve ekonomik yönleri hakkında bilgi edinmeye çalıştık. Aynı süreç içerisinde ilin geleneksel bazı tören ve programlarına, davetlerine katılarak, değişik zamanlarda ziyaretlerde bulunarak bizzat mülakat ve gözlemler yaptık. Değişik mekân ve zamanlarda farklı kişiliklerle derinlemesine gözlem tekniği kullandığımızdan dolayı daha tutarlı ve kapsayıcı verilere ulaşma imkânı bulduk. Araştırmamızın önemli bir kesimini temsil eden gençler üzerinde gözlem ve mülakatlar yapma imkânı eğitimcilik mesleğimizin avantajlarını kullanarak mümkün oldu. Yine bu yolla il merkezi ve ilçelerinde çoğu köy, belde ve mahalleye bizzat gitme-ulaşma yoluyla veriler elde etme imkânı bulduk.

Uygulama alanı ve kitlesiyle ilgili verilerin güvenilirlik ve geçerliliğini sağlamak için önceden pilot uygulamalar diyebileceğimiz anket ve gözlemler gerçekleştirdik.

Daha sonra bu çerçevede anket soruları belirleyip uygulama yoluna gittik. Böylece anket sorularımızın ve kapsama alınının daha güvenli ve geçerli olması sağlanmış oldu. Anket tekniğini kullanma nedenimiz, kısa sürede birçok insana ulaşma imkânı sağlaması, uygulama kolaylığı ve muhatabın sorulara daha rahat ve somut cevap verebilme imkânı sağlamasından dolayıdır.

Anket verilerinin yetersiz kalabileceğini veya katılımcılardan bazı tutarsız cevaplar verilebileceğini göz önünde bulundurarak aynı alan içerisinde derinlemesine gözlem yoluyla paralel veya çapraz veriler elde etmeye çalıştık. Bu verileri ilgili frekans tabloları altında yorumlamaya çalıştık. Katılımcıların tutum ve davranışlarını değerlendirirken şahsi yargılarımızdan uzak kalarak katılımcıların ne anlatmak istediklerini yansıtmaya veya anlatmaya çalıştık. Derinlemesine görüşmeler sırasında farklı kişilikler, yaş, meslek ve kültür düzeyleri, belde ve çevre farklılıkları göz önüne alındı ki örneklem evreni bilimsel olarak yansıtılabilsin.

Yukarıdaki bağlam ve çerçeveden hareketle çalışmamıza uygun düşecek likert tipli 4(dört) tutum ölçeği 54 adet kapsamlı anket sorusu ile hazırlanmıştır. Hazırlanan anket formu gerekli resmi izinler alındıktan sonra belirlemiş olduğumuz saha ve alanlarda uygulamaya geçilmiştir. Kapsamlı, geçerli ve güvenilir bir ürün ortaya çıkarabilmek için bu konuda bizlere gönüllü veya ücretli olarak yardımcı olabilecek bilinçli ve eğitilmiş kişiler tespit edilmiş, bu kişilerle toplantı yapılarak araştırmanın amacı ve kapsamı hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Sonra kullanılacak yöntem ve teknikler kısaca anlatılarak anket uygulamasının her aşaması tek tek değerlendirilmiş daha sonra da alan ve görev dağılımı yapılmıştır. Anket formlarının yıpranma, kaybolma veya geri getirilmeme ihtimaline karşılık bizzat yerinde ve zamanında yapıp neticelendirilmesi kararı alınmıştır. Sahanın geniş ve örneklemin çok olması hasebiyle bizzat ulaşamadığımız yerlerde öğrenci, öğretmen, din adamı, muhtar, esnaf veya diğer yerel vatandaşlardan yararlanma yoluna gittik. Böylece daha büyük, kapsamlı ve renkli kitleye ulaşma imkânı bulduk. Ağrı geniş bir alana yayıldığı için örneğin Patnos ilçesinin bir köyüne veya Doğubayazıt ilçesinin bir beldesine ulaşabilmek hakikaten zor olmakla birlikte elde ettiğimiz verilerin de son derece güvenilir ve kapsayıcı olacağı kanaatindeyiz.

1.6 GEÇERLİLİK VE GÜVENİLİRLİK

1.6.1. Veri Toplama Araçlarının Geçerlilik Ve Güvenilirliği

Ölçeklerin tek bir yapıyı ölçüp ölçmeyeceğini kontrol etmek amacıyla faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizini ölçekteki maddelerin bir birleri ile ilişki düzeyleri(çok, orta, az)olarak kabul edecek olursak; yapılan faktör analizi sonuçlarına göre maddelerin yük değerleri tespit edilmiştir. Buna göre yük değeri taban puanı .30 olarak alındı ve bu değerin altında olan sorular ölçekten çıkarılmıştır. Araştırma açısından önemli olan bazı sorular bırakılmış ve bunlar faktör yük değeri(.30) altında olmasına rağmen, önemine binaen frekans değerlendirme alanında işleme konulmuştur.

1.6.2. Katılımcıların “İbadet Tutumlarına Yönelik Tutum Ölçeğinin” Geçerlilik Ve Güvenilirliği

Örnekleme grubunun ibadetlere yönelik davranış ve tutum düzeylerini belirlemek amacıyla araştırmamıza uygun olarak geliştirilen “Ağrı Evreni İçerisindeki Örnekleme Kitlenin İbadet Tutum Ölçeği”nin Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO) ve Barlett’s testi ve faktör analizi Tablo 1.2’de verilmiştir.

Tablo 1.2. Araştırmaya Katılan Grubun İbadetle İlgili Tutum Sorularının KMO ve Barlett’s Testi		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy		,769
Bartlett’s Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	6180,874
	df	21
	Sig.	,000

Araştırmaya katılan gruba uygulanan ibadetle ilgili tutum sorularının yeterliliğinin belirlenmesi için Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO) testi yapılmıştır. Elde edilen verilerin yeterlilik puanları 0,769 olmuştur. Elde edilen bu sonucun yeterlilik açısından uygun düzeyde olduğu görülmektedir.

Tablo 1.3. İbadet Tutum Sorularının Faktör Analiz Sonuçları						
İbadetle İlgili Soruları	Tutum	Faktör Değeri	Yük	Aritmetik Ortalama	Madde Toplam	Korelasyonu
1-Namaz Allah'ın Emrettiği Önemli İbadetlerden biridir		,609		4,7291		,382
2-Namaz Kılma sıklığınızı Hangisi İfade etmektedir		,598		3,8290		,237
3-Oruç Kur'an'da emredilen önemli bir ibadettir		,662		4,7343		,425
4-Oruç Tutma sıklığınızı hangisi ifade eder		,460		4,5010		,325
5-Zekat Kur'an'da emredilen önemli bir ibadettir		,649		4,6419		,388
6-Kur'an'ı Kerim okuyor musunuz?		,474		3,5163		,219
7-Hac ibadeti gücü yeten Müslümanlar için gerekli bir ibadettir		,501		4,5886		,341

Cronbach's Alpha: .706

Açıkladığı Varyans: 56,467

Araştırmaya katılan grubun ibadetle ilgili tutum sorularının faktör analizi Tablo 1.3'te gösterilmektedir. Faktör analizi sonuçları incelendiğinde maddelerin birinci faktör yük değerlerinin, 460 ile 662 arasında olduğu görülmektedir. Faktör analizi sonuçları incelendiğinde açıklanan varyans analizinin 56,467 olduğu görülmektedir. Faktör analiz sonuçları incelendiğinde "Kurban İbadetini Hangi Sıklıkla Yerine Getiriyorsunuz" ve "Namazlarda İbadet Dilinin Türkçe Olması İslam'a Aykırıdır" tutumlarının faktör analiz sonucuna göre, 200'den küçük çıkması maddelerin çıkarılmasına neden olmuştur. Yapılan testler sonucunda ibadet ile ilgili hazırlanan tutum sorularının güvenilir olduğu düşünülmektedir. Bu güvenirliliğin Cronbach's Alpha: .706 olması soruların güvenirliliğini ispatlamıştır. Madde toplam

korelasyonuna bakıldığında toplam korelasyonların, 219 ile 425 arasında olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre maddelerin ayırt edici olduğu ifade edilebilir.

1.6.3. Araştırmaya Katılan Grubun “Aile İçi İlişkiler ve Kuşak Çatışmaları İle İlgili Tutum Ölçeğinin” Geçerlilik Ve Güvenilirliği

Tablo 1.4. Araştırmaya Katılan Grubun Aile İçi İlişkilerle İlgili Tutum Sorularının KMO ve Barlett's Testi			
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy			,728
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square		9973,170
	df		276
	Sig.		,000

Araştırmaya katılan grubun aile içi ilişkilerle ilgili tutum sorularının yeterliliğinin belirlenmesi için Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO) testi uygulanmıştır, testin sonuçları Tablo 1.4'te gösterilmektedir. Tablo 1.4'e göre elde edilen verilerin yeterlilik puanı 0,728'dir. Testin sonucunda elde edilen verinin yeterlilik düzeyi açısından yeterli olduğu bulunmuştur.

Tablo 1.5. Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmalarıyla İlgili Tutum Sorularının Faktör Analiz Sonuçları		
Aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmalarıyla İlgili Tutum Soruları	Faktör Yük Değeri	Aritmetik Ortalama
Televizyon, medya ve internet aile hayatımızı ciddi manada kötü yönde etkilemektedir	,583	2,4296
Bizim büyüklerimiz kadınlara çok önem verirler	,445	3,6717
Ailede çocuğun kararları dikkate alınır	,435	3,3192
Kültürümüze ve dinimize göre gençlerin evlilik öncesi aşk ve flört etmelerinde bir sakınca yoktur.	,441	3,4469
Evliliğim esnasında istediğim kişiyle evlenmem konusunda herhangi bir baskı görmedim	,543	3,7066
Düğünlerde erkek ve kadınların ayrı yerlerde çalgı eşliğinde eğlenmesinde bir sakınca yoktur.	,483	3,6103
Evleneceğim kişinin başka bir şehirden olması benim için önemli değildir	,567	3,7250
Oğlumun farklı bir dinden bayanla evlenmesinde bir sakınca yoktur.	,345	2,5942
Kızımın başka bir bölgeden kimseyle evlenmesinde herhangi bir sakınca görmüyorum	,576	3,5081
Annem veya babamdan rahatlıkla bana su getirmelerini isteyebilirim	,463	2,5311
Babam dışarıdan geldiğinde mutlaka onu selamlar ve ayağa kalkarım.	,426	4,1305
Yaşlandığımda çocuklarımin bana bakacağından eminim	,345	3,6364
Eşimle kol kola girip gezmekten çekinmem.	,439	3,4415
Başlık parası anne ve babanın hakkıdır, alınmalıdır.	,435	2,4657
Bana göre gençlerdeki bozulmanın asıl sebebi kitle iletişim araçlarıdır.	,508	2,6635
Kızımın sevdiği erkeğe kaçması benim için bir sorun teşkil etmez	,474	1,9779
Benim ve çocuklarımin hayata, dine ve geleneğe bakışlarında ciddi farklılıklar vardır.	,562	3,2255
Çocuğumun dinimize, kültürümüze yabancılaşmasında eğitim rol oynamaktadır.	,419	3,2077

Ağrı'da dini, ahlaki ve geleneksel olarak büyük bir çözüme (kötüye gidiş) vardır.	,355	2,6886
Resmi nikâh olmadan çocuklarımın sadece dini nikâhla evliliklerini kabul etmedim.	,442	2,2168
Ailemle ilgili herhangi bir konuda karar verirken mutlaka töre ve geleneklerimize müracaat ederim	,427	3,0496
Akıl ve mantık açısından doğru anlatıldığında cahili adetlerimden vazgeçer ve İslam'ın hakikatini kabul ederim.	,561	4,2880
Şehir hayatı ve şehirliler geleneksel adet ve törelerimizi bozup aile saadetimizi etkilemektedir.	,535	4,3530

Cronbach's Alpha: ,717

Açıkladığı Varyans: 46,855

Araştırmaya katılan grubun aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları tutumlarını ölçen sorularla ilgili faktör analizi Tablo 1.5'te gösterilmektedir. Tablo 5'e göre faktör analizi sonuçları incelendiğinde maddelerin birinci faktör yük değerlerinin, 345 ile ,583 arasında olduğu görülmektedir. Tablo 1.5'e göre faktör analizi sonuçları incelendiğinde açıklanan varyansın 46,855 olduğu görülmektedir. Yapılan testler sonucunda "aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları tutum sorularının" Cronbach's Alpha: ,717 güvenilirlik kat sayısına bakılarak güvenilir olduğu söylenebilir.

1.6.4. Araştırmaya Katılan Grubun "Komşuluk Ve Akrabalık Bağlarıyla İlgili Tutum Sorularının" Geçerlilik Ve Güvenilirliği

Tablo 1.6. Araştırmaya Katılan Grubun Komşuluk Ve Akrabalık Bağlarıyla İlgili Tutum Sorularının KMO-Barlett's Testi			
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy			,765
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square		5170,519
	df		36
	Sig.		,000

Araştırmaya katılan grubun “komşuluk ve akrabalık bağlarıyla ilgili tutum sorularının” yeterliliğinin belirlenmesi için Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO) testi uygulanmıştır. Testin sonuçları Tablo 1.6’da gösterilmektedir. Tablo 1.6’ya göre elde edilen verilerin yeterlilik puanı 0,765’tir, bu sonuçlara göre verilerin yeterli olduğu düşünülmektedir.

Komşuluk ve akrabalık bağlarıyla İlgili Tutum Soruları	Faktör Yük Değeri	Aritmetik Ortalama
Yaşadığım yerde akraba ziyaretlerini tam olarak yapamıyorum	,426	2,7165
Evimizin yanına bir kimse taşındığında mutlaka gider ziyaret ederim	,425	3,8611
Herhangi bir ihtiyacım olduğunda gece geç saat bile olsa komşumdan talep edebilirim	,302	3,0351
Bayramlarda mutlaka akraba ve dostlarımı ziyaret ederim	,565	4,3798
Komşumun dini ve siyasi görüşü ne olursa olsun sıkıntıları benim için son derece önemlidir	,411	4,0543
Mesafe ne olursa olsun bir akrabamın ihtiyaç duyması halinde mutlaka yanına ziyaretine giderim	,531	4,0827
Günümüzde mekân ve imkânların kısıtlılığı evimize misafirlerin gelip gitmesinde zorluk oluşturmaktadır	,566	3,0193
İyi bir sosyal çevre oluşturma açısından dini cemaat ve grupların olumlu katkısı vardır	,268	3,7708
Geçerli bir mazeretim olmadıkça önemli ve özel günlerde akraba ve komşularımın yanında olurum	,432	3,9874

Cronbach’s Alpha: 0,738

Açıklanan Varyans: 43,629

Araştırmaya katılan grubun komşuluk ve akrabalık bağları ile ilgili tutum sorularının faktör analiz sonuçları Tablo 1.7’de gösterilmektedir. Tablo 1.7’ye göre araştırmaya katılan gruba uygulanan komşuluk ve akrabalık bağları tutumu sorularının birinci faktör yük değerleri, 302 ile ,566 arasında değişmektedir. “ *İyi Bir Sosyal Çevre Oluşturma Açısından Dini Cemaat Ve Grupların Olumlu Katkısı Vardır*” tutumu ile

ilgili ise faktör yük değeri ,300'ün altında olduğu için bu madde görmezden gelinmiştir. Tablo-7 incelendiğinde bir faktör yük değerinin açıkladığı varyans değeri 43,629'tir. Yapılan testler sonucunda bu hazırlanan soruların Cronbach's Alpha: 0,738 olduğu için güvenilir olduğunu söyleyebiliriz.

Çalışmamızda kullanılan 54 anket sorusunun hemen tamamı 5 şıktan oluşan cevap seçeneği ile birlikte verilmiştir. Anket dört ana bölümden oluşmaktadır.

Anketimizin yapısı kısaca şöyle özetlenebilir:

1. Bölüm: Genel Bilgiler (yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi vb.) Demografik özellikleri ortaya çıkarmak amacıyla biri açık uçlu, diğerleri seçmeli olmak üzere toplam 11 soru sorulmuştur.

2. Bölüm: İbadet Tutumları Ölçeği (Farz ibadetlere bakış açısı ve uygulama düzeyi); Bu bölümde toplam 10 adet soru soruldu ve likert tarzı ölçek kullanıldı.

3. Bölüm: Aile İçi İlişkiler ve Kuşak Çatışmaları (Eski Ve Yeni Neslin Kıyaslanması, sosyo kültürel değişme ve yozlaşmalar vb.); bu bölümde likert tipi 5(beş) li derecelendirme ölçeği kullanıldı. Toplam 24 soru soruldu.

4. Bölüm: Komşuluk ve Akrabalık Bağlarının Güncel Durumu (Ziyaret, aidiyet, iletişim vb). Bu son bölümde likert tipi 5(beş) li derecelendirme ölçeği kullanıldı ve burada toplam 9(dokuz) soru soruldu.

1.7 ANALİZ VE YORUM

Çalışmamızda öncelikle pilot uygulamaların yapılması, sonra gerekli son düzenlemelerin bilimsel çerçevede yeniden düzenlenen anketin uygulanması, istatistiksel işlemlerin yapılması ve düzenlenmesi gerçekleştirildi. Aynı zaman zarfı içinde paralel ve çapraz olarak derinlemesine gözlem, mülakat ve görüşmeler kayıt altına alındı, bu veriler tahlil edilerek tasnife tabi tutuldu. Ulaştığımız noktada tüm verilerin araştırma alanı ve konusu ile uyumlu hale gelecek şekilde düzenlendi, test edildi. Kavramsal ve olgusal çerçeveye uygunluğu irdelendi. Verileri güçlü ve geçerli kılmak için karşılaştırma ve temellendirmeler yapıldı.

Araştırma verilerimiz toparlanarak benzerlik ve fazlalıklar ayıklanmış, anket, gözlem çeşitleri ve mülakat ve görüşmeler tasnife tabi tutulmuştur. Böylece derli toplu kaynak veri-doküman haline getirilmeye çalışılmıştır.

Bütün katılımcıların ilgili tutumları ortalama kullanılarak değerlendirilmiştir. Ağrı'da ikamet eden kişilerin ilgili tutumlara sahip olma düzeyleri likert tipi beşli derecelendirme ölçeği ile toplanmıştır. Bu açıdan her kısımda yer alan tutumlara sahip olma düzeyleri; sorularda olumsuz ifadelerle karşılaşıldığı için olumlu ve olumsuz ifadelere göre puanlanmıştır. Böylece birbirlerine görel olarak belirlenmesini sağlamanın yanı sıra tutumlara sahip olma düzeyleri de elde edilmiştir. Bu düzeyler puanlanarak ortalama puanlar kullanılmış, değerlendirilme de bu ölçek bazında yapılmıştır. Bu değerlendirmede puan sınırları Şekil-1' de gösterildiği gibi esas alınmıştır:

Şekil 1.1. Beşli Derecelmeli Ölçeğin Puan Sınırları

Seçenek/Derece	Puan	Puan Sınırı
Kesinlikle Katılmıyorum	1	1.00-1.79
Katılmıyorum	2	1.80-2.59
Kararsızım	3	2.60-3.39
Katılıyorum	4	3.40-4.19
Tamamen Katılıyorum	5	4.20-5.00

Anketlerden elde ettiğimiz veriler, sosyal bilimlerde kolaylık ve kullanılabilirliği ile yaygın, etkin olan SPSS (Statistical Package For Social Sciences) programı (17.0 Versiyonu) alanında bilgi sahibi kişilerin yardımıyla değerlendirilmiştir. Söz konusu istatistik programında anket soruları ilk bölümde esas alınan bağımsız değişkenler veya demografik sorulara göre diğer bölümler arasındaki tutum puan ortalamaları arasındaki farklar aranmıştır. Uygulanan 54 anket sorusu ilgili programa tanımlanmış, cevap şıkları nümerik olarak kodlanmıştır. Bütün soru formlarının programa işlenmesinden sonra da soruların yüzdeler ve sayısal dökümlerine ulaşılmıştır. Bunun sonucunda da anketin güvenilir olduğu istatistiksel sonuçlara göre belirlenmiş ve yorumlanmıştır.

Bulunan sonuçlar bilgisayar ortamında Microsoft Word Programına dönüştürülerek yorumlanmış ve analizi yapılmıştır. Daha sonra tasnif yapılarak bilimsel rapor haline getirilmiştir.

Sosyal bilimler alanında araştırma ve çalışma yapmak zor iken, ilgili toplumun hassas olduğu konuların başında gelen din ve aile üzerine tespitlerde bulunup

yorumlara gitmek görünen o ki hayli zordur. Bu açıdan biz everen olarak ele aldığımız Ağrı'da var olan dine bakış açısını zaman ve mekân unsurlarını dikkate alarak belirlenen süre içerisinde derinlemesine gözlemlemeye ve tahlil etmeye çalıştık. Sosyal değişme ve çözümleri irdeledik. Bu çalışmamızı yaparken sosyolojik bir araştırmada önemli kural olarak kabul edilen "araştırmacının kendi yargı ve değerlerini işin içine katmamak" esasına sadık kaldık. Bunu bilimsel etik anlayışının bir gereği addettik. Bu açıdan şahsi yargı, görüş ve fikirlerimizi çalışmamızın hiç bir yerine yansıtılmaya büyük ölçüde dikkat ettik.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL VE OLGUSAL ÇERÇEVEDE

BULGULAR VE YORUMLAR

2.1. AĞRI İLİ'NİN GENEL TANITIMI

Ağrı ili, ülkemizde karasal iklimin en sert yaşandığı yerlerden biridir. Dolayısıyla yörede iklimin beşeri ve ekonomik faaliyetler üzerindeki şekillendirici etkisi son derece fazladır. Doğu Anadolu'ya doğudan gelen göç ve akınların ilk durağı olan kent, devamlı bir kültür ve medeniyet merkezi olamamıştır. Çünkü Asya'dan Anadolu'ya olan göç akınlarının geçit kapısı olması nedeniyle, yörede yaşayan halk sık sık değişmiş, maddi kültür belgeleri tahrip edilmiştir. İlk genel nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılında 104.443 dolayındadır.

Tarihi: Ağrı ilinin tarihi, Paleolitik Çağ'a kadar uzanmaktadır. Daha geç dönemlerde bu bölge ile Mezopotamya arasında kültürel ilişkiler olduğunu gösteren Tunç Çağı araç gereçleri bulunmuştur. Ağrı ve çevresine yerleşen en eski topluluklardan biri Hurrilerdir. M.Ö. 14. yüzyılda Hititlerin Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki etkinliklerini yitirmeleriyle ortaya çıkan Hurrilerden sonra yöre Urartu, Pers, Makedon, Roma ve Bizans hâkimiyetine girmiştir. M.S. 7. yy. ortalarında Arapların eline geçen ve stratejik konumu nedeniyle istilalara uğrayan Ağrı'yı, 11. yüzyılda Selçuklular egemenlikleri altına almışlardır. Selçukluların aralıklarla süren egemenlikleri Moğol akınlarıyla son bulmuştur. Sonradan İlhanlılar, Cezayirli, Karakoyunlular, Akkoyunlular, Safeviler ve Osmanlı İmparatorluğu egemenliğine girmiştir. I. Dünya Savaşı'nda Ruslar tarafından işgal edilen bölge, 1921 yılında yapılan Kars Antlaşması ile Türkiye'ye iade edilmiştir. (Koçak, 2011)

İncil ve Tevrat'ta da adı geçen dağa, turizm açısından önemli bir konum kazandıran yaygın inanca göre; Nuh Peygamber zamanında yeryüzünü kötülükler kaplamıştır. İnsanlara bir ders vermek amacı ile Allah, Nuh'a bir gemi yapmasını emreder. 300 arşın boyunda, 50 arşın genişliğinde ve 30 arşın yüksekliğinde yapılacak gemiye, Nuh Peygamber, eşi, oğulları, oğullarının eşleri ile birlikte yeryüzünde bulunan bütün canlı türlerinden 7 erkek, 7 dişi, sürüngenlerden 2 erkek, 2 dişi, yeterli yiyecek de alarak binecektir. Nuh Peygamber, Allah'ın emri doğrultusunda gemiyi yapar ve canlılarla beraber gemiye girer. 7 gün sonra 40 gün 40 gece süren tufan sonucunda

gemidekilerin dışında kalan tüm canlılar yok olur. Suların çekilmesi ile gemi, Ağrı Dağı'na oturur ve içindeki canlılar sevinçle gemiden ayrılarak yeryüzüne dağılır. Bu yönüyle dini açıdan çok özel olan dağ, düz bir arazide aniden yeryüzünden göğe doğru yükselen heybetli görünümü, yazın bile karlı dorukları, bitki örtüsü ve barındırdığı hayvan türleri ile etkileyicidir. (Koçak, 2011)

Ağrı'nın kısaca tarihçesine göz atarsak yukarıda belirttiklerimize ek olarak daha sağlam bir kanaate ulaşabileceğimiz kanısındayız.

Ağrı, Nuh Tufanı ile anılmaya başlanmıştır. Denebilir ki "*Ağrı'nın tarihi, Nuh Tufanı ile başlar. Tufanı anlatan hikâye ve efsanelere göre insan nesli, dağa oturan gemiden inerek, Ağrı'dan dünyaya yayılmıştır. Ağrı devamlı bir kültür ve medeniyet merkezi olamamıştır. Geçit ve sınırda bulunması sebebiyle bölgede yaşayan halk, sık sık değişmiş, baskınlar, savaşlar, maddî kültürle yerleşim yerlerini tahrip etmiştir. Ağrı toprakları, Sultan Selim'in Çaldıran Seferi ile tamamen Osmanlı topraklarına katılmıştır. Osmanlı ordusu Doğubayazıt Danasazı / Şihli gölü kenarında konaklarken, 20 Ağustos 1514 günü Beyazıt kale anahtarları, Kale Murahhasları ve şehir halkı temsilcileri tarafından Padişah'a takdim edildi. 23 Ağustos 1514'te Çaldıran'da Yavuz Sultan Selim, Şah İsmail'i yenince, Şah Tebriz'e kaçtı. Bu zaferle, Türk olduğu halde, çeşitli oyunlarla Osmanlı Devleti'ni tehdit eden Şah İsmail tehlikesi ortadan kalktı. Ağrı ve Doğu Anadolu, yeniden Osmanlılara kazandırıldı (Ağrı MEB, 2011).*

Nüfusu: 528.744 (2000), 542.022(2010). Bu nüfusun %44'ü il ve ilçe merkezlerinde, % 56'sı kırsal alanlarda yaşamaktadır. Nüfusu 73 yılda yaklaşık 5,2 kat artış göstermiştir. İlk genel nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılında Ağrı'da yaşayan nüfusun % 14'ü şehirlerde yaşarken bu oran özellikle 1950'den sonra sürekli bir artış göstererek 2000 yılında % 47,7'ye ulaşmıştır(10.000 kriterine göre).

Ağrı ülkemizin hızlı göç veren yörelerinden biridir. Bir mekânda yaşayan insanları yerlerinden, yurtlarından eden, onları göçe zorlayan nedenlerin başında, geçim sıkıntısı, yaşam standartlarının düşüklüğü ve daha insanca bir yaşam sürme arzusu gelmektedir. İnsanları geçim kaygısına düşüren şartların başında, hızlı nüfus artışının yarattığı baskı gelmektedir. Başka bir anlatımla, yetersiz üretim karşısında, hızlı nüfus artışı halkın geçim için yeni yollar aramasına ve göçe hazır bir potansiyel oluşturmasına yol açmıştır. Yöreyi etkisi altında bulunduran göçün nedenleri arasında; terör olayları,

kan davaları ve güvenlik gerekçesiyle yerleşme boşaltma ve diğer bazı sosyal ve ekonomik etkenler de sayılabilir.

Geçmişten günümüze çeşitli uygarlıklara beşiklik etmiş, Türkiye’de güneşin doğuşuna ilk şahit olan Ağrı ili, aynı zamanda uygarlıkların geçiş noktası olması ile de önemli bir konuma sahiptir. Ağrı, 5137 metre yüksekliği ile gerek profesyonel gerekse amatör dağcılara mekân olan Ağrı Dağı; inanç turizminin merkezi olabilecek nitelikteki Nuh’un gemisinin izi, dünyanın ikinci büyük çukuru unvanı taşıyan “Meteor Çukuru”, ülkemizde en büyük rakıma sahip göl olan Balık Gölü ve Türklerin Anadolu’daki en büyük mührü sayılan İshak Paşa Sarayı ile ülke turizmine büyük katkı sağlayan bir ilimizdir.

Ağrı’da merkeze bağlı 107 Köy, Diyadin ilçesine bağlı 61 köy, Doğubayazıt ilçesine bağlı 86 köy, Eleşkirt ilçesine bağlı 62 köy, Hamur ilçesine bağlı 46 köy, Patnos ilçesine bağlı 92 köy, Taşlıçay ilçesine bağlı 37 köy ve Tutak ilçesine bağlı 80 köyle toplam 571 köy vardır.

Ağrı ilinin ilçeleri: Diyadin, Doğubayazıt, Eleşkirt, Hamur, Patnos, Taşlıçay ve Tutak’tır.

1) **Diyadin:** İlçe, merkezin doğusunda, Erzurum - İran yolunun 50. km’sinde 7 km’lik bir yol ile bu yola bağlanmıştır. Nüfusu 19.017 dir.

2) **Doğubayazıt:** İl merkezinin 93 km doğusunda, Erzurum - İran yolu üzerindedir. Nüfusu 65.659 dur.

3) **Eleşkirt:** Ağrı Erzurum yolu üzerinde, il merkezinin 40 km batısında olup nüfusu 10.422 dir.

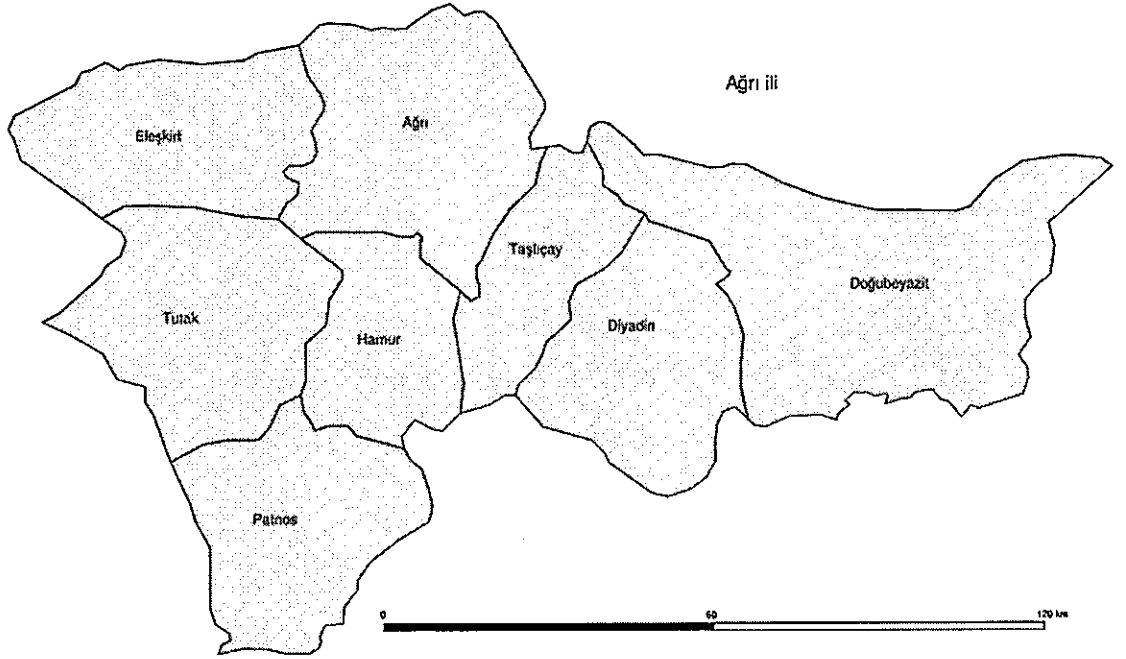
4) **Hamur:** İl merkezinin 15 km güneyinde yer alır. Nüfusu 3.098 dir.

5) **Patnos:** İl merkezinin 80 km güneyinde olup Ağrı Van yolu üzerindedir. Nüfusu 60.616 dır.

6) **Taşlıçay:** Ağrı ilinin orta kısmında bulunan Taşlıçay ilçesinin kuzey ve güneyinde bulunan 2000 m yükseklikteki dağlar, orta bölümde Murat Vadisi ile ayrılır. Nüfusu 6.212 dir.

7) **Tutak:** Deniz seviyesinden 1535 metre yükseklikteki ilçenin alanı 1562 km²’dir. Nüfusu 7.170 dir.

Şekil 2.1. Ağrı İlinin İlçeleri

Bölge İle İlgili Çalışmalardan Bazıları Şöyledir:

- 1) Cumhuriyetin 75. Yılında Ağrı, Hazırlayan; İsmet Alpaslan, Yücel Ofset, Ankara, 1998,
- 2) 2003 Yılı Ağrı İlinin Yıllık Ekonomik ve Ticari Durumu Hakkında Rapor,
- 3) Ağrı Valiliği Planlama İl Müdürlüğünce hazırlanan çeşitli rapor ve bilgilendirme dosyaları.

Aile ve Sosyal Hayat: Kadınların ortalama ilk evlenme yaşı kırsal alanda 17, kentsel alanda ise 17,5'tir (DİE,2000,34). Akraba evliliği kırsal alanlarda %54, kentsel alanlarda ise %36 oranında gözlenmiştir. Ağrı ilinde doğurgan çağdaki kadın başına düşen ortalama çocuk sayısı yıllara göre artış ve azalışlar göstermekle birlikte oldukça fazladır. Yörede doğurganlık yaşının sonunda olan 45-49 yaştaki bir kadın için 2000 yılında ortalama çocuk sayısı 7,6'dır (DİE,2000,34).

Bilindiği üzere yörede halen ataerkil aile tipi yaygındır. Bu aile biçiminde bireylerin temel karar ve davranışları yaşlı aile bireylerinin gözetimi altında oluşmaktadır. Öte yandan ataerkil aile yapısında, kişisel katkılarına bakılmaksızın, ailenin bütün bireylerinin barınma, giyecek ve diğer temel ihtiyaçları aynı çatı altında

karşılacaktır. Böyle bir aile biçimi ve kişisel ilişki düzeyi, çocuk sahibi olmanın anne ve babaya doğrudan maliyetini azalttığından, doğum sayısı 10'a hatta 12'ye yükselebilir. Kuşkusuz, çocuğun gelir kaynağı olarak önem taşıdığı ve bir nevi hayat sigortası olarak kabul edildiği de bir gerçektir. Özellikle bölgede mevcut olan aşiret yapısı ve yaygın olan kan davaları nedeniyle, düşmanlarına karşı güçlü görünme arzusu, çok çocuğu teşvik etmektedir (Kaya,2001:286).

Bölgede bebek ölümlerinin yüksek olmasının nedenleri, eğitimsizlik, sağlık imkânlarının yetersizliği ve hijyen şartlarında görülen yetersizlik gibi olumsuz faktörlerdir. Bununla birlikte sağlık alanındaki iyileşmelere paralel olarak bebek ölüm hızı ülke genelindeki yapıya benzer şekilde azalmaktadır. 1967 yılında 1000 canlı doğumdan yaklaşık 148'i bir yaşını doldurmadan ölümle sonuçlanırken bu sayı 1997 yılında 58'e düşmüştür (DİE,2000:35).

Kırsal kesim meskenlerinin tamamında, kent meskenlerinin de en az yarısında plan ünitelerinin sağlıklı bir ortam teşkil etmediği gözlenmektedir. Söz konusu yerleşmelerde ekonomik faaliyetlerden hayvancılık ekonomisi nedeniyle, ahır ve samanlık gibi eklentiler, aile konutunun bir bölmesi veya altıdır. Şüphesiz bu zorunluluk kışların sert geçmesi nedeniyle, ısınma ihtiyacından kaynaklanmıştır.

Ağrı genelinde okuma yazma bilenlerin oranı % 68 olup cinsiyetler arasında önemli bir fark gözlenmektedir. Erkeklerin okuma yazma oranı %82,7 iken bu oran kadınlarda %52,3'tür. Hâlbuki Türkiye genelinde okuryazarlık oranı kadınlarda %80,6, erkeklerde ise %93,9'dur. Bu verilerde özellikle kadınların okuryazarlık oranı açısından ülke ortalamasının bir hayli altında olduğunu göstermektedir. 2000 yılı itibarıyla ilde 25 yaş ve daha yukarı yaştaki erkeklerin %45,6'sı, kadınların ise % 21,1'i ilköğretim mezunudur. Ortaokul ve ortaokul sonrası eğitim düzeylerinde bulunan kadın ve erkek oranları arasında önemli farklılıklar vardır. 2000 yılında ortaokul mezunu olan erkeklerin oranı, kadınların oranından yaklaşık *dört kat*, lise mezunu olan erkeklerin oranı ise yaklaşık *beş kat* (E:%12,8'i, K:%2,6'sı) daha fazladır. Cinsler arası eğitim düzeyindeki farklılık yükseköğretim mezunları için de(E:%4,9'u, K:%1,2'si) geçerlidir (DİE, 2000: 31-33).

Ağrı ilinde erkeklerin işgücüne katılma oranları %71,9 iken, bu oran kadınlarda % 51,8'dir. İlin temel geçim kaynağının hayvancılık ve tarıma dayanması nedeniyle

özellikle kırsal kesimlerde yaşayan kadınların önemli bir kısmı tarımsal işlerde çalışmaktadır. (DİE,2000: 31–33).

Ağrı ve çevresi, elverişli konum şartlarına rağmen yeterince gelişmemiştir. 2001 yılı itibariyle Türkiye genelinde kişi başına milli gelir 2146 \$, Kocaeli’nde 6165 \$ iken, Ağrı 568 \$ ile 81 il içinde son sırada yer almaktadır. 2005 yılı itibariyle Türkiye genelinde kişi başına milli gelir 4964 \$ olarak gerçekleşmişken Ağrı ili için bu değer yaklaşık olarak 1100 \$ civarındadır (Atalay ve Mortan, 2006: 423).

Yukarıdaki açıklamalar ve sayısal verilerden de anlaşılacağı üzere Ağrı ili, ekonomisi hayvancılık ve tarıma dayanan, geçim kaynaklarının çok sınırlı oluşu nedeniyle sürekli olarak göç veren bir ildir. Bunun yanında potansiyel kaynakları çeşitli ve zengin olmasına rağmen yeterince değerlendirilmemiş, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik sorunlarına çözüm bekleyen ve kalkınması için belirli hizmet ve yatırımlara ihtiyaç duyulan, ülkemizin geri kalmış yörelerinden biridir diyebiliriz.

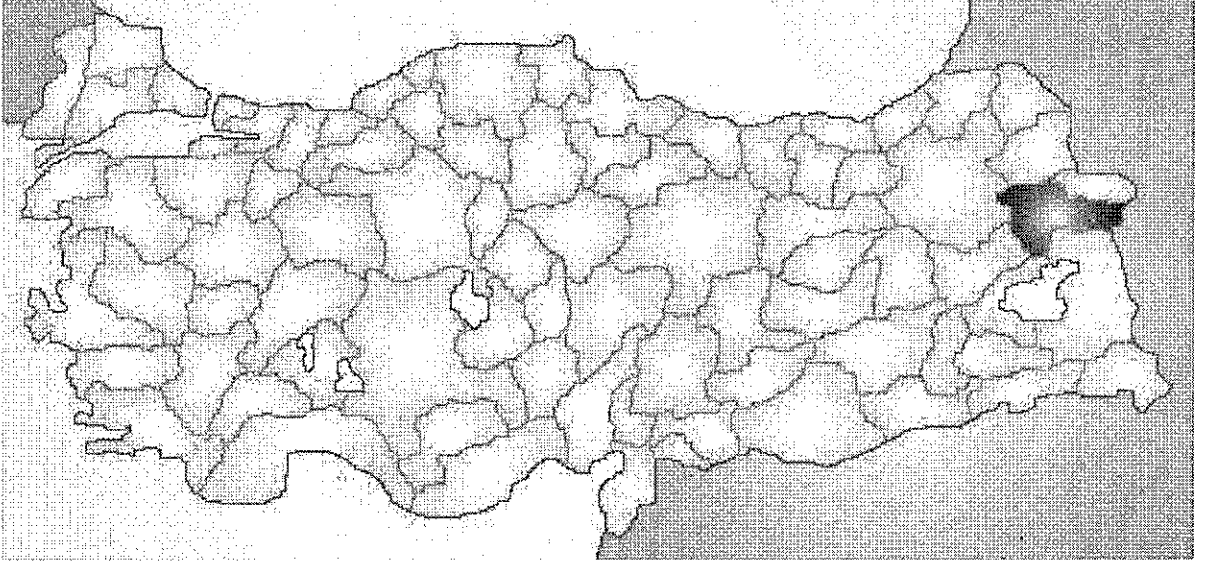
Ağrı’nın gelenek ve göreneklerinde de dini motiflerin etkisi büyük. Sosyal hayatın içine fazlasıyla girmiş bir dini kültür etkisi çıkıyor karşımıza. Söylemlerde, günlük dilde ve özdeyişlerde de rastlıyorsunuz buna. Bir örnek verecek olursak yas törenleri ve taziye evleri; Ağrı ve ilçelerinde *bir cenaze olduğunda cenaze sahibinin evinde yemek pişirilmez, misafir ağırlanmaz. Hemen hemen bir hafta boyunca, yani misafirler (taziye gelenler) tamamen dağılmayana kadar yemekler komşular tarafından yapılır, misafirler komşular tarafından ağırlanır. Cenaze sahibinin yakınları belli bir süre sakallarını kesmezler. Cenaze sahibi ailesi kadınlarının siyah giyinmeleri de bir adettir.*

Cenaze sahibinin ve yakınlarının evlerinde belli bir süre radyo,televizyon, teyp gibi eğlence aracı kabul edilen cihazların açılmaması da ilginç ve bir o kadar da dayanışma ve saygıyı gösteren bir davranıştır (Gelenek, 2011).

“Ağrı ülkemizin hızlı göç veren yörelerinden biridir. Bir mekânda yaşayan insanları yerlerinden yurtlarından eden, onları göçe zorlayan nedenlerin başında, *geçim sıkıntısı, yaşam standartlarının düşüklüğü ve daha insanca bir yaşam sürme arzusu* gelmektedir. İnsanları geçim kaygısına düşüren şartların başında, hızlı nüfus artışının yarattığı baskı gelmektedir. Başka bir anlatımla, yetersiz üretim karşısında, hızlı nüfus artışı halkın geçim için yeni yollar aramasına ve göçe hazır bir potansiyel oluşturmalarına yol açmıştır (Özgür,2000:143–144). Yöreyi etkisi altında bulunduran göçün nedenleri

arasında; terör olayları, kan davaları ve güvenlik gerekçesiyle yerleşme boşaltma ve diğer bazı sosyal ve ekonomik etkenler de sayılabilir.” (Çimen, Çınar, Kaya, 2005: 9)

Şekil 2.2. Türkiye Haritası İçinde Ağrı İli

2.2. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırma uygulaması sonucu elde edilen bulgular neticesinde araştırmaya katılan katılımcıların olgusal kimlikleri, demografik bilgileri ve sosyo-kültürel ve ekonomik düzey gibi özellikleri ile ilgili bilgilere, bunların analizine ve istatistiksel olarak ortaya çıkan farklılıklara yer verilecektir.

2.2.1. Araştırmaya Katılanların Olgusal Ve Demografik Kimliği

Aileden başlayarak sosyalleşen bireyler toplum içerisinde kendilerine ait konumu belirler ve hayatın içine dâhil olurlar. Karakter ve kişiliğin yanı sıra sosyal-kültürel unsurlar, kurumlar ve etkenler kişilere etki eder. Her insan farklı çevre ve şartlarda yetiştiğinden donanım ve özellikleri de farklılık gösterir. Bireyler içinde yaşadıkları topluma da kendi durumlarına göre şekil verebilir. Bu açıdan bireylerin olgusal ve demografik kimliklerinin çok iyi irdelenmesi ve bilinmesi sosyolojik araştırmamız açısından önem arz etmektedir.

Özellikle ekonomik ve sosyal şartlardan dolayı göç olgusuna da maruz kalan araştırma alanımızda sosyolojik etkileşim ve çözümlerin olabileceğini varsaymıştık. Bu yüzden kent merkezi ile kırsal kesimler arasındaki farklılık ve benzerlikleri; il ve ilçeler arası farklılıkları sağlıklı olarak ortaya koyabilmek ve analiz edebilmek adına bu verileri önemsiyoruz.

2.2.1.1. Örneklem Gurubunun Cinsiyete Göre Dağılımı

Yaratılış icabı farklı “fitrat” ve özelliklere sahip insanlar, olaylara ve nesnelere yaklaşım gösterirken cinsiyetlerine göre farklılıklar gösterebilir. “Kişilerin cinsiyetleri, onların sosyal hayatta karşılaştıkları birçok olay ve olgu karşısında farklı tavır ve davranış içine girmelerine yol açabilmektedir. Zira cinsiyete dair, dini, sosyal ve kültürel kimlikleri fert, toplumda sosyalleşme sayesinde öğrenmektedir. Bilindiği üzere bireysel ve toplumsal anlamda kadın ve erkek farklı kimliksel tepkiler verebilmektedir.”(Kızılçelik- Erjem, 1996: 104’dan nakille Güngör, 2007: 98) Bu açıdan Ağrı’ da cinsiyet faktörü sosyal ilişkilerde ve yapılanmada son derece etkindir.

Çalışmamız esnasında karşılıklı muhataplık, aile içi otorite ve söz hakkına sahip olma durumunun yöre ve beldelere göre farklılıklar gösterdiğine şahit olduk.

Tablo 2.1. Örneklem Grubunun Cinsiyete Göre Dağılımı

Tablo-2.1. Araştırmaya Katılan Grubun Cinsiyete Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları		
Cinsiyetiniz?	f	%
Kadın	2118	45,8
Erkek	2503	54,2
Toplam	4621	100,0

Katılımcıların % 45,8' i “kadınlardan” oluşmaktadır. Buna karşın “erkekler” %54,2 seviyesindedir. Araştırmamızın geçerlilik durumu açısından bu oranın dengeli olmasına dikkat etmeye gayret etsek de erkek katılımcı oranının fazla çıkma sebebi daha çok iletişim ve ulaşımın erkeklerde kolay olmasındandır. Buna ek olarak erkeklerin okuma yazma oranı, kadınlarla diyaloga geçmenin erkeklere nispetle zor olması, diğer sosyo –kültürel sebepler etkili olmuştur denebilir.

2.2.1.2. Örneklem Grubunun Yaş Aralıklarına Göre Dağılımı

Aile içinden başlayarak toplumu oluşturan her fert yaş durumuna göre farklı davranışlar sergileyebilmektedir. İnsanoğlu bebeklik döneminden yetişkinliğe kadar fizyolojik, biyolojik, psikolojik ve sosyolojik davranışlarda ve tutumlarda farklılıklar sergileyebilmektedir. Bu yüzden yaş guruplarına göre kişilerin ibadet, aile içi ilişkiler, akraba ve komşuluk ilişkileri gibi hususlarda farklılıklara sebebiyet verdiği bilinmektedir.

Tablo 2.2. Araştırmaya Katılan Grubun Yaş Aralığına Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları		
Yaş Aralığınız	f	%
15-25 yaş arası	2963	64,1
26-35 yaş arası	717	15,5
36-46 yaş arası	471	10,2
47-57 yaş arası	299	6,5
57 ve üstü	171	3,7
Toplam	4621	100,0

Araştırmada yer alan katılımcıların %3,7'si “57 ve Üstü” yaşları arasındadır. Buna karşın, % 6,5'i “47-57” yaşları arasında, %10,2'si “36-46” yaşları arasında, %15,5'i “26-35” yaşları arasında, %64,1'i “15-25” yaşları arasında yer almaktadır.

Araştırma sonucunda alt yaş (15-25) sınırındakilerin çokluğu görülmektedir. Bunun en önemli nedeni merkezi yerlerde ve örneklem çevresinde bu yaş aralığının daha ulaşılabilir olması ve çalışmamızın gücü gençlerde de çözülmeyi daha çok gözlemleyebileceğimiz düşüncesidir.

2.2.1.3. Araştırmaya Katılan Grubun Eğitim Düzeyine Göre Frekans Ve Yüzdeler Dağılımları

Bir bireyin almış olduğu eğitim onun hayata bakış açısını, sosyal statüsünü doğrudan ve nemli derecede etkileyebilmektedir. Eğitim bir bireyin farklı kimlik ve kültürlerle olan açıklık seviyesin de artıracaktır. İletişim ve etkileşim adına daha bilinçli ve duyarlı bir bakışı sağlayacaktır. Sosyal alanda değil ailevi ilişkiler ve dini inanç tutumları konusunda da eğitim düzeyinin etkili olduğu varsayılmaktadır.

Tablo 2.3. Araştırmaya Katılan Grubun Eğitim Düzeyine göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları		
Eğitim Düzeyiniz	f	%
Hiçbir Okul bitirmedim	305	6,6
İlköğretim	1668	36,1
Lise	1791	38,8
Yüksek Okul veya Üniversite	745	16,1
Yüksek Lisans ve Üstü	112	2,4
Toplam	4621	100,0

Araştırmada yer alan katılımcıların %38,8'inin öğrenim durumu “lise mezunu” olarak görülmektedir. Buna karşın, %36,1'i “ilköğretim mezunu”, %16,1'i “yüksek okul veya üniversite mezunu”, %6,6'sı “hiç okul bitirmemiş olanlar”, %2,4'ü “yüksek lisans ve üstü” eğitim almış kişilerden oluşmaktadır.

Araştırma sırasında hiç okul bitirmeyenlerin oranı beklediğimizden az gerçekleşti. Bu da son zamanlarda ki okuma ve yazma teşviklerinin etkisini

göstermektedir. Yüksek lisans ve üstü eğitim alanların oranı ise memur ve eğitimcilerin kariyer yapma noktasında istekli ve arzulu olduklarının bir göstergesi olabilir. Tablodan da görüldüğü üzere üniversite mezunları, kayda değer bir orana sahiptir.

2.2.1.4. Araştırmaya Katılan Grubun Medeni Durumuna Göre Frekans Ve Yüzdeler Dağılımları

Toplumsal bir varlık olan insanoğlunun ruhsal ve fiziksel yönlerine onun evli, bekâr vb. medeni durumları etki eder. Boşanmış bir insanın psikolojisi ile mutlu bir aile yuvası kurmuş ve devam ettiren bireylerin ruhsal yapısı bir olmayabilir. Sosyologlarımızın bir kısmı ailevi bu olumsuz durumları “kaos” un bir parçası, hatta “intihar” sebebi bile saymışlardır.(Ozankaya, 2002: 423-434) Bu bağlamda bireylerin inanç-ibadet, sosyal ilişkiler ve psikolojik tutumlar hususunda medeni durumların dikkate alınması araştırmamız açısından önemli görülmektedir.

Araştırma verilerinin devamında göreceğimiz üzere özellikle çalışma alanımız ve çevresinde ekonomik düzey evlenip “yuva kurma” konusunda çok dikkate alınmaktadır. Bu çerçevede “başlık parası” vb. ön şartlar bireyleri etkilemektedir.

Tablo 2.4. Araştırmaya Katılan Grubun Medeni Durumuna Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları		
Medeni Durumunuz	f	%
Bekâr	1381	29,9
Evli	2987	64,6
Boşanmış	100	2,2
Dul	153	3,3
Toplam	4621	100,0

Araştırmada yer alan katılımcıların %64,6’sı “evli” iken, buna karşın % 29,9’u “bekar”, %2,2’si “boşanmış”, %3,3’ü “dul” şeklinde medeni durumlarını beyan etmişlerdir.

2.2.1.5. Araştırmaya Katılan Grubun Mesleğine Göre Frekans Ve Yüzdeler Dağılımları

İnsanların meşgul olduğu meslekler çoğu zaman onun ilgi, yetenek ve ihtiyaç durumlarını yansıtabilir. Her insan kendi mesleğine göre ilgi, duyarlılık ve birikim kazanabilir. Bu açıdan meslek durumlarını bilmek araştırmamızda örneklem alanını tanıma adına önemli bir veri teşkil edecektir.

Mesleğiniz	f	%
Çiftçi	348	7,5
Serbest Meslek	341	7,4
Esnaf/İşadamı/Tüccar	205	4,4
Memur	563	12,2
İşçi	235	5,1
Öğrenci	1446	31,29
Ev Hanımı	304	6,6
Diğer	1179	25,51
Toplam	4621	100,0

Araştırmada yer alan katılımcıların 31,29'u meslek gurubu olarak "öğrenci" seçeneğini işaretlemiştir. Araştırma amaçlarımızdan birisi ve önemlisi olan "kuşak çatışmalarını" daha iyi tahlil edebilmek adına özellikle genç nüfus üzerine yoğunlaştık. Bu oranın yüksek çıkma nedenlerinden birisi de Ağrı'da genç nüfus oranının fazla olması (Yerlikaya, 2010) ve bu gençlerin büyük bir kısmının orta-lise eğitime devam etmeleridir. Bu genç nüfus ve öğrenci gurubuna karşın, %12,2 "memur", % 7,5 "çiftçi", % 7,4 "serbest meslek", % 6,6 "ev hanımı", % 5,1 "işçi", % 4,4 "esnaf, işadamı, tüccar", %25,51 "diğer meslek gurupları" şeklinde meslek gurubu beyan etmişlerdir.

2.2.1.6. Araştırmaya Katılan Grubun Aylık Gelir Düzeyine Göre Frekans Ve Yüzdellik Dağılımları

Ekonomik imkânlar ve gelir düzeyleri bireylerin ikamet ettiği fiziksel çevrelerden, sosyal ilişki kurduğu bireylere kadar etki edebilmektedir. Bu bireyler yaşadığı semtlerde bir kimlik veya vizyon oluşturmaktadır. Hatta bugün hala çoğu belediye sınırları içerisinde “varoş mahalleler”, “gelişmiş mahalleler” adı altında sınıflandırma yapılabilmektedir. Ekonomik imkânlar bireylerin sosyal çevresi kadar aldığı eğitim düzeyine de etki edebilmektedir. Bu bağlamda katılımcıların sosyal olgu ve unsurlara bakışlarını diğerleri ile karşılaştırabilme adına gelir düzeylerinin ele alınması önem arz etmektedir.

Aylık Gelir Düzeyiniz	f	%
...300 TL'ye kadar	2408	52,1
300-700 TL	696	15,1
700-1400 TL	705	15,3
1400-2500 TL	595	12,9
2500 TL ve Üstü	217	4,7
Toplam	4621	100,0

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından Ağrı Valiliği'nce yürütülen çalışmada fakirlik envanteri oluşturulmuştur. Bu hususta birkaç örnek verecek olursak; kömür yardımı, gıda ve yiyecek yardımı, nakit yardımı şeklinde sıralayabiliriz. Örneğin, Hamur'da 2.000 aileye kömür yardımı (2009), Ağrı genelinde 17.000 ton kömür (2010), Diyadin'de 1.150 aileye gıda yardımı (2010), Ağrı genelinde 4.200 aileye ramazan ayı boyunca gıda yardımı (2010) yapılmıştır. (Ağrı Valiliği, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Verileri, 2010-2011)

Araştırmamıza katılan bireylerin çoğunluğu “genç ve öğrenci” gurubundan oluştuğu için doğal olarak gelir düzeyleri en çok %52,1 oranı ile “0'dan 300 TL'ye” kadar çıkmaktadır. Buna karşın, bu oranı %15,3 ile “700-1400 T”L arası geliri olanlar, % 15,1 ile “300-700 TL” arası geliri olanlar, % 12,9' ile “1400-2500 TL” arası geliri

olanlar, % 4,7 ile “2500 TL ve Üstü” geliri olanlar takip etmektedir. Meslek çeşidi ile gelir düzeyinin paralelliği gözden kaçmamaktadır. Sonuç olarak diyebiliriz ki; Ağrı ekonomik açıdan dar bir gelire sahip, iş imkanları az olan bir yapıya sahiptir diyebiliriz.

2.2.1.7. Araştırmaya Katılan Grubun “Çocuk Sahibi Olma Durumuna Göre” Frekans Ve Yüzdeler Dağılımları

Aile yapısı, büyüklüğü ve ortamı aile bireylerinin yetişme şartlarını oluşturmaktadır. Çekirdek aile yapısının az olduğu Ağrı’da kalabalık aile yaşantısı yaygın görülmektedir. Bu durum çocukların sosyal statü ve haklarına, aile içi varlığına etki edebilmektedir. Ayrıca çok eşliliğin ve çok çocuk sahibi olmanın ülke genelinde gittikçe azaldığını kabul edersek bu oranı bilmemiz hedef kitleyi tanımamız adına önemli katkılar sağlayacaktır.

Evli İseniz Kaç Çocuğunuz Var	f	%
Çocuğum Yok	602	13,02
1-2 arası çocuğum var	515	11,14
3-5 arası çocuğum var	3125	67,64
6’dan fazla çocuğum var	379	8,20
Toplam	4621	100,0

Araştırmamıza katılan bireylerin % 67,64’ü “3-5 arası çocuğum var” derken, bu oranı %11,14 ile “1-2 arası çocuğum var” diyenler, %13,02 ile “çocuğum yok” diyenler, %8,20 ile “6’dan fazla çocuğum var” diyenler takip etmiştir.

Araştırmamızın amaçlarından biri ailede sosyal çözülme ve din adı altında kuşaklar arası çatışmaların irdelenmesi olduğundan ve genç nüfus oranının fazla olmasından (Yerlikaya, 2010) dolayı anket uygulamamızda bu kitleye ağırlık verilmiştir. Ayrıca öğrencilere ulaşmanın kolay olması ve gençlerin çalışmamıza daha çok ilgi göstermesi, okuma-yazma oranının gençlerde daha yüksek olması gibi nedenler sayılabilir.

2.2.1.8. Araştırmaya Katılan Grubun “Sorunlarını Çözmede Başvurdıkları ve Güvendikleri Kişilere Göre” Frekans Ve Yüzdeler Dağılımları

Bireyler ve aileler üstesinden gelemediği konularda “Bir bilene danışalım” özdeyişinden hareketle en yakın çevresinden uzağa veya fikirlerine saygı ve güven duyduğu kişilere, akrabalara, aile büyüklerine, öğretmen, imam vb. toplumla iç içe olan meslek sahiplerine danışma veya bilgi teyidi etme ihtiyacı hissetmektedir. Araştırma alanımızda “kanaat önderleri” diye isimlendirilen kişiler toplum genelini ilgilendiren konularda etkili kabul edilmektedir. Gençler daha çok aile büyüklerine danışma ihtiyacı içinde iken, eğitilmiş kimselerin daha çok, ilk önce kendilerince çözüm üretme yoluna gittiği görülmektedir. Dini unsurların da etkili olduğu çalışma alanımızda bu durumu bilimsel olarak ölçebilmek adına örneklem üzerinden bir veriye ulaşmak daha sağlıklı bir sonuca ulaşmamızı sağlayacaktır.

Tablo 2.8. Araştırmaya Katılan Grubun “Kendiniz Ve Ailenizle İlgili Olarak Bir Sorunla Karşılaşınca Danışma Olarak En Çok Kime Müracaat Edersiniz” Sorusuna Verdiği Cevaba Göre Frekans Ve Yüzdeler Dağılımları		
Kendiniz ve Ailenizle İlgili Olarak Bir Sorunla Karşılaşınca Danışma Olarak En Çok Kime Müracaat Edersiniz?	f	%
Aile Büyüklerime	2597	56,2
Bölgenin Din Büyüklerine	255	5,5
Tarikat ve Cemaat Büyüklerine	214	4,6
Diyanet Yetkililerine	223	4,8
Kendi Kendime Çözüm Bulurum	1332	28,8
Toplam	4621	100,0

Araştırmamıza katılan bireylerin % 56,2 çoğunluğu “Aile Büyüklerime” danışırım diye tercih belirtirken, %28,8’i “Kendi Kendime Çözüm Bulurum”, %5,5’i “Bölgenin Din Büyüklerine”, % 4,8’i “Diyanet Yetkililerine”, % 4,6’sı “Tarikat ve Cemaat Büyüklerine” danışırım/müracaat ederim şeklinde tercihte bulunmuştur.

Düşünüldüğünün aksine tarikat liderleri ve mollaların özellikle genç kuşak başta olmak üzere toplumun genel yapısı üzerindeki etkisinin az olduğu görülmektedir. Bu şekilde bir sonuç çıkmasının sebepleri arasında toplum genelinde baş gösteren dini, manevi ve sosyal çözünme unsurları sıralanabilir.

2.2.1.9. Araştırmaya Katılan Grubun “İkamet Ettiği Yerin Dışında Yaşamış Olduğu Yerlere Göre” Frekans Ve Yüzelik Dağılımları

Kişilerin yaşamış oldukları aile ortamı kadar çevre ve belde koşulları da onların tutum ve yaklaşımlarını etkileyebilmektedir. İnsanlar asıl vatanlarından veya memleketlerinden başka yerlere şu veya bu sebeple “göç” edebilmektedir. Bunun sonucunda farklı kimlik ve kültürlerle tanışma imkânı bulmaktadır. Bu durum değişim ve çözülme olumlu veya olumsuz etkileyebilir. Bu açıdan muhatap kitlenin bu oranını bilmek daha sağlık bilgiye ulaşmamızı sağlayabilir.

Bulduğunuz Bu Yerin Dışında En Çok Nerede Yaşadınız?	f	%
Büyükşehir	945	20,5
İl Merkezi	1259	27,2
İlçe	1094	23,7
Kasaba ve Köy	1323	28,6
Total	4621	100,0

Araştırmamıza katılan bireylerin % 28,6’sı ikamet ettiği yerin dışında en çok “kasaba veya köyde yaşadığını” beyan etmiştir. Buna karşın % 27,2 “il merkezinde yaşadığını”, % 23,7 “ilçede yaşadığını”, %20,5 “büyükşehirde yaşadığını” beyan etmiştir. Büyükşehir oranının bu %20,5 oranında olması buralara daha çok iş bulma ve çalışma amaçlı göç kaynaklıdır diyebiliriz.

2.2.1.10. Araştırmaya Katılan Grubun “Sahip Olduğunuz Dini Bilgiyi En Çok Nereden Edindiniz?” Frekans Ve Yüzdeler Dağılımları

Bireylerin eğitim düzeylerinin yanı sıra önemli bir sosyal kurum olan “din olgusunun” bilinebilirlik seviyesi önemlidir. Bu bilgilerin edinme kaynağını ve bu kaynağın güvenilirliği de kişinin ruh dünyasını etkileyebildiği kadar dini düşüncenin sosyal hayata uygulanmış biçimini de yönlendirecektir. Bu açıdan müspet ilimler kadar manevi ilimlerin öğrenilme düzey ve kaynakları da önem arz etmektedir.

Tablo 2.10. Araştırmaya Katılan Grubun “Sahip Olduğunuz Dini Bilgiyi En Çok Nereden Edindiniz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları		
Sahip Olduğunuz Dini Bilgiyi En Çok Nereden Edindiniz?	f	%
Camilerden ve İmamlardan	2696	58,3
Mollalardan ve Medreselerden	205	4,4
Tarikatlardan ve Cemaatlerden	363	7,9
Kendi Kendime	894	19,3
Dini Bilgim Yok	69	1,5
İnternet ve Kitaplardan	394	8,5
Toplam	4621	100,0

Araştırmamıza katılan bireylerin %58,3’ü dini bilgiyi “camilerden ve imamlardan öğrendiğini” belirtiyor. Buna karşın, %19,3 “kendi kendime öğrendim”, %8,5 “internet ve kitaplardan”, % 7,9 “tarikatlardan ve cemaatlerden”, % 4,4 “medreselerden ve mollalardan” öğrendim demiştir. %1,5 ise “dini bilgim yok” seçeneğini işaretlemiştir. Seçenekler içerisinde “ailemden”ifadesi yerine “kendi kendime” ifadesi konularak daha genel bir veri elde edilmeye çalışılmıştır. Böylece bireyin kendi yakın ve uzak çevresinden yine kendi izlenim ve gözlemleri/birikimleri ile öğreneceği açıktır.

Fertlerin yetişmesinde aile kurumunun etkisi kadar sair kurumlar da etkin role sahiptir. İslam inancına mensup beldelerde camiler bu anlamda önemli bir kurumdur. Gerek kutsal kitabımız, gerekse Hz. Peygamberin sünneti bizleri mescitlere, “Allah’ın

evlerine” ve cemaate teşvik etmektedir. Dini anlamda cemaate teşvik birlik ve beraberlik ruhunun pekiştirilmesi, ibadetlerin feyzinden ortak olarak yararlanma anlamı taşıyabilir. Çocukların terbiyesinde ortam ve çevre faktörünün aile bireyleri kadar etkin olduğu bilinmektedir. Bu açıdan cami, okul ve medrese gibi kurumlar neslin terbiyesinde önemli bir role sahip olabilir. Kutsal dinimiz İslam ibadetler açısından en çok namaz konusun da cemaate teşvik etmektedir. Nitekim “*Hem namazı tam kılın, zekatı verin, rüku edenlerle beraber sizde namaz kılın.*” (Bakara suresi, 2/43) Cami, “*Asrı saadetten başlayarak on dört asır bütün İslam diyarında Müslümanların ibadet, ilim ve meşveret durağı olmuştur. İbadet için toplanan cemaat din ilmini de orada öğrenir, dünya işlerini de orada görüşür, hallederdi...*” (Baktır, 1992: 75-96) Bu açıdan camileri ayakta tutan onun müdavimleri cemaattir. Cemaatin bir araya gelmesiyle belde toplumunu oluşturan fertler birbirlerinden haberdar olur, iyi ve kötü hallerine karşılık paylaşma ve yardımlaşma yoluna gidebilirler. Bu durumda toplumsal dayanışma ve yardımlaşmayı teşvik edebilir.

Bu bağlamda camiler ve dini kurumların sosyal bütünleşme ve kaynaşmaya pozitif katkılar sağladığını söylemek mümkündür. (Baktır, 1992: 75-96)

Tablo-15’teki verilerle kıyasladığımızda camiler ve din görevlilerinden yararlanma, tarikat ve cemaat büyüklerine göre daha fazladır. Araştırma alanımız içerisindeki gözlemlerimiz katılımcıların resmi kaynaklara daha çok güvendiğini, resmi din adamlarından alınan bilgilerin daha sağlam olacağı kanaati öne çıkmaktadır. Katılımcılar buna sebep olarak televizyon ve medyada her türlü dini konuda farklı ve popüler söylemlerin yayılması ve değerlerin hafife alınması gibi sebepler göstermektedirler.

Gençlerin öncelikle camilerden ve imamlardan bilgi edinmelerinin yüksek çıkma nedeni olarak mülakatlarımızdan edindiğimiz bilgilere göre, yaz kurslarında dini eğitim almaları ve hafta sonları bazı camilerde dini kurslara katılmaları şeklinde özetleyebiliriz.

Sonuç olarak Ağrı yöresinde geleneksel düşünceye sahip kimselerde tarikat ve mollaların etkisinin daha fazla olduğu, genç kuşak üzerinde de etkisini kaybettiğini söyleyebiliriz. O zaman bölgede ve yörede kimlerin manevi liderliği etkili olmaktadır diye düşünecek olursak, şunu ifade edebiliriz: Televizyon ve medyanın, internetteki sosyal ağ sitelerinin gençlerin günlük yaşamında fazla yer edinmesi, rol ve model olarak

oradaki aktörlerin örnek alınması şeklindedir. Anket ve gözlem verilerimiz bizi bu kaniya ulaştırmaktadır.

2.3. ÖRNEKLEM GRUBUNUN İBADET, AİLE İÇİ İLİŞKİLER VE KUŞAK ÇATIŞMALARI, AKARABALIK KOMŞULUK İLİŞKİLERİ TUTUMLARINA ETKİ EDEN FAKTÖRLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

2.3.1. Araştırmaya Katılan Grubun “Cinsiyete Göre” İbadet, Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları, Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumları

2.3.1.1. İbadet Tutumu

Tablo 2.11. Araştırmaya Katılan Grubun Cinsiyete Göre İbadet Tutumu Puan Ortalamalarıyla İlgili Bağımsız Örneklem T-Testi						
Cinsiyet	N	Aritmetik Ortalama	Ss	T	sd	p
Kadın	2118	4,1677	,47604	2,662	4619	,008*
Erkek	2503	4,1294	,49670			

*p<.05

Araştırmaya katılan grubun cinsiyete göre ibadet tutumu puan ortalamalarıyla ilgili bağımsız örneklem t-Testi sonuçları Tablo 2.11’de gösterilmektedir. Tablo 18’de göre araştırmaya katılan grubun 2118’ini kadın; 2503’ünü erkek oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan grupta kadınların aritmetik ortalaması 4,1677; erkeklerin aritmetik ortalaması 4,1294’tir. Tablo 2.11’e göre araştırmaya katılan grubun cinsiyete göre ibadet tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık vardır ($t_{4619}: 2,662, p<.05$).

2.3.1.2. Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu

Tablo 2.12. Araştırmaya Katılan Grubun Cinsiyete Göre Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu Puan Ortalamalarıyla İlgili Bağımsız Örneklem T-Testi						
Cinsiyet	N	Aritmetik Ortalama	Ss	T	sd	p
Kadın	2118	3,1929	,29853	-,412	4619	,681*
Erkek	2503	3,1965	,30631			

*p>.05

Araştırmaya katılan grubun cinsiyete göre aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları tutumu puan ortalamalarıyla ilgili bağımsız örneklem t-Testi sonuçları Tablo 2.12'ye gösterilmektedir. Tablo 2.12'ye göre araştırmaya katılan grubun 2118'ini kadın; 2503'ünü erkek oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan grupta kadınların aritmetik ortalaması 3,1929; erkeklerin aritmetik ortalaması 3,1965'tir. Tablo 2.12'ye göre araştırmaya katılan grubun cinsiyete göre aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır (t_{4619} : -412, $p>.05$).

2.3.1.3. Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumu

Tablo 2.13. Araştırmaya Katılan Grubun Cinsiyete Göre Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumu Puan Ortalamalarıyla İlgili Bağımsız Örneklem T-Testi						
Cinsiyet	N	Aritmetik Ortalama	Ss	t	sd	p
Kadın	2118	3,6576	,53819	,144	4619	,886*
Erkek	2503	3,6553	,55964			

*p>.05

Araştırmaya katılan grubun cinsiyete göre komşuluk ve akrabalık bağları tutumu puan ortalamalarıyla ilgili bağımsız örneklem t-Testi sonuçları Tablo 2.13'e gösterilmektedir. Tablo 2.13'e göre araştırmaya katılan grubun 2118'ini kadın; 2503'ünü erkek oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan grupta kadınların aritmetik ortalaması 3,6576; erkeklerin aritmetik ortalaması ise 3,6553'tür. Tablo 2.13'e göre

araştırmaya katılan grubun cinsiyete göre komşuluk ve akrabalık bağları tutum puanları ortalaması arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($t_{4619}: ,144, p>.05$).

2.3.2. Araştırmaya Katılan Grubun “Bulduğunuz Yerin Dışında En Çok Nerede Yaşadınız?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre İbadet, Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları, Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumları

Bireyin yaşadığı toplum ve çevrenin onun yetişme tarzına etki edebileceği varsayılmıştır.

2.3.2.1. İbadet Tutumu

Tablo 2.14. Araştırmaya katılan grubun “Bulduğunuz Yerin dışında en çok nerede yaşadınız?” sorusuna verdikleri cevaba göre ibadet tutumu puan ortalamalarına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları

“Bulduğunuz Yerin dışında en çok nerede yaşadınız?”	N	Sıra Ortalaması	X ²	sd	p	Anlamlı farklılık Man Whitney U
Büyükşehir	945	2152,68	21,830	3	,000*	
İl Merkezi	1259	2373,62				1-2
İlçe	1094	2277,38				1-3
Kasaba ve Köy	1323	2392,29				1-4 3-4

*p<.001

Araştırmaya katılan grubun “Bulduğunuz Yerin dışında en çok nerede yaşadınız?” sorusuna verdikleri cevaba göre ibadet tutumu puan ortalamalarına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları tabloda gösterilmektedir. Tablo 2.14’e göre araştırmaya katılan grubun “Bulduğunuz Yerin dışında en çok nerede yaşadınız?” sorusuna verdikleri cevaba göre ibadet tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($X^2: 21,830, p<.001$). Bu farkın Man Whitney U testi yapılarak 1-2, 1-3, 1-4, 3-4 arasında olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan grubun “Bulduğunuz Yerin

dışında en çok nerede yaşadınız?” sorusuna verdikleri cevaplar 1: Büyükşehir, 2: İl merkezi, 3: İlçe, 4: Kasaba ve köy şeklinde kodlanmış ve bu şekilde ifade edilmiştir.

2.3.2.2. Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu

Tablo 2.15. Araştırmaya katılan grubun “Bulduğunuz Yerin dışında en çok nerede yaşadınız?” sorusuna verdikleri cevaba göre aile içi ilişkiler ve kuşak çatışması tutumu puan ortalamalarına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları

“Bulduğunuz Yerin dışında en çok nerede yaşadınız?”	N	Sıra Ortalaması	X ²	Sd	P	Anlamlı farklılık Man Whitney U
Büyükşehir	945	2390,44	4,424	3	,219*	Anlamlı farklılık yoktur
İl Merkezi	1259	2279,57				
İlçe	1094	2288,27				
Kasaba ve Köy	1323	2302,97				

*p>.05

Araştırmaya katılan grubun “Bulduğunuz Yerin dışında en çok nerede yaşadınız?” sorusuna verdikleri cevaba göre aile içi ilişkiler ve kuşak çatışması tutumu puan ortalamalarına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 2.15’e gösterilmektedir. Tablo 2.15’e göre Araştırmaya katılan grubun “Bulduğunuz Yerin dışında en çok nerede yaşadınız?” sorusuna verdikleri cevaba göre aile içi ilişkiler ve kuşak çatışması tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamıştır (X²: 4,424, p<.05). Araştırmaya katılan grubun “Bulduğunuz Yerin dışında en çok nerede yaşadınız?” sorusuna verdikleri cevaplar 1: Büyükşehir, 2: İl merkezi, 3: İlçe, 4: Kasaba ve köy şeklinde kodlanmış ve bu şekilde ifade edilmiştir.

2.3.2.3. Komşuluk Ve Akrabalık Bağları

Tablo 2.16. Araştırmaya Katılan Grubun Araştırmaya Katılan Grubun “Bulduğunuz Yerin Dışında En Çok Nerede Yaşadınız?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumu Puan Ortalamalarıyla İlgili Betimleyici İstatistikler			
“Bulduğunuz Yerin dışında en çok nerede yaşadınız?”	N	Aritmetik Ortalama	Ss
Büyükşehir	945	3,6126	,55840
İl Merkezi	1259	3,6597	,52901
İlçe	1094	3,6414	,54489
Kasaba ve Köy	1323	3,6967	,56477
Toplam	4621	3,6563	,54986

Araştırmaya Katılan Grubun “Bulduğunuz Yerin dışında en çok nerede yaşadınız?” sorusuna verdikleri cevaba göre komşuluk ve akrabalık bağları Tutumu Puan Ortalamalarıyla İlgili Betimleyici İstatistikler Tablo 2.16’da gösterilmektedir. Tablo 2.16’ya göre araştırmaya katılan grubun 945’i büyükşehirde yaşamış ve bunların aritmetik ortalaması 3,6126’dır. İl merkezinde yaşayanların sayısı 1259, aritmetik ortalaması 3,6597; ilçede yaşayanların sayısı 1094, aritmetik ortalaması 3,6414; kasaba ve köylerde yaşayanların sayısı 1323, aritmetik ortalaması 3,6967’dir. Araştırmaya katılan toplam kişi sayısı 4621 iken aritmetik ortalaması 3,6563’tür.

2.3.2.4. Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumu Puan Ortalamalarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

Tablo 2.17. Araştırmaya Katılan Grubun “Bulduğunuz Yerin Dışında En Çok Nerede Yaşadınız?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumu Puan Ortalamalarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları						
Varyansın Kaynağı	Karelerin Toplamı	sd	Karelerin Aritmetik Ortalaması	F	p	LSD
Gruplar Arası	4,227	3	1,409	4,672	,003*	1-2 1-4
Gruplar İçi	1392,587	4617	,302			3-4
Toplam	1396,815	4620				

*p<.05

Araştırmaya katılan grubun “Bulduğunuz Yerin dışında en çok nerede yaşadınız?” sorusuna verdikleri cevaba göre komşuluk ve akrabalık bağları Tutumu Puan Ortalamalarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları Tablo 2.17’de gösterilmektedir. Tablo 2.17’ye göre Araştırmaya katılan grubun “Bulduğunuz Yerin dışında en çok nerede yaşadınız?” sorusuna verdikleri cevaba göre komşuluk ve akrabalık bağları Tutumu Puan Ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur (F:4,672, p<.05). Araştırmaya katılan grubun “Bulduğunuz Yerin dışında en çok nerede yaşadınız?” sorusuna verdikleri cevaba göre komşuluk ve akrabalık bağları tutum puanları benzerlik göstermemektedir. Yapılan Levene testi sonuçlarına göre bu anlamlı farkın 1-2, 1-4, 3-4 arasında olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan grubun “Bulduğunuz Yerin dışında en çok nerede yaşadınız?” sorusuna verdikleri cevaplar 1: Büyükşehir, 2: İl merkezi, 3: İlçe, 4: Kasaba ve köy şeklinde kodlanmış ve bu şekilde ifade edilmiştir.

2.3.3. Araştırmaya Katılan Grubun “Eğitim Düzeyine Göre” İbadet, Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları, Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumları

2.3.3.1. İbadet Tutumu

Tablo 2.18. Araştırmaya Katılan Grubun “Eğitim Düzeyine Göre” İbadet Tutumu Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları						
Eğitim Düzeyiniz	N	Sıra Ortalaması	X ²	sd	p	Anlamlı farklılık Man Whitney U
Hiçbir Okul bitirmedim	305	2309,14	14,288	4	,006*	2-4 2-5 3-4 3-5
İlköğretim	1668	2339,27				
Lise	1791	2355,75				
Yüksek Okul veya Üniversite	745	2179,91				
Yüksek Lisans ve Üstü	112	2051,46				

*p<.05

Araştırmaya katılan grubun eğitim düzeyine göre ibadet tutumu puan ortalamalarına ilişkin Kruskal Wallies H testi sonuçları tablo 2.18’de gösterilmektedir. Araştırmaya katılan grubun ibadet tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur (X²: 14,288, p<.05). Bu farkın Man Whitney U testi yapılarak 2-4, 2-5, 3-4,3-5 arasında görüldüğü belirlenmiştir. Araştırmaya katılan grubun eğitim düzeylerine 1: hiçbir okul bitirmedim; 2: ilköğretim; 3: lise; 4: yüksekokul veya üniversite; 5: yüksek lisans ve üstü kodlaması yapılmıştır.

2.3.3.2. Komşuluk Ve Akrabalık Bağları

Tablo 2.19. Araştırmaya Katılan Grubun Eğitim Düzeyine Göre “Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumu” Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Eğitim Düzeyiniz	N	Sıra Ortalaması	X ²	sd	P	Anlamlı farklılık Man Whitney U
Hiçbir Okul bitirmedim	305	2318,18	69,753	4	,000*	
İlköğretim	1668	2516,92				1-2
Lise	1791	2199,24				1-5
Yüksek Okul veya Üniversite	745	2173,07				2-3 2-4
Yüksek Lisans ve Üstü	112	1929,34				2-5 3-5

*p<.001

Araştırmaya katılan grubun eğitim düzeyine göre komşuluk ve akrabalık bağları tutumu puan ortalamalarına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 2.19’da gösterilmektedir. Araştırmaya katılan grubun komşuluk ve akrabalık bağları tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur(X²: 69,753, p<.001). Bu farkın, Man Whitney U testi yapılarak 1-2, 1-5, 2-3,2-4,2-5,3-5 arasında olduğu bulunmuştur.

2.3.3.3. Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları

Tablo 2.20. Araştırmaya Katılan Grubun Eğitim Düzeyine Göre “Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu” Puan Ortalamalarıyla İlgili Betimleyici İstatistikler			
Eğitim Düzeyiniz	N	Aritmetik Ortalama	Ss
Hiçbir Okul bitirmedim	305	3,1475	,30581
İlköğretim	1668	3,2066	,29781
Lise	1791	3,1873	,30647
Yüksek Okul veya Üniversite	745	3,2078	,29896
Yüksek Lisans ve Üstü	112	3,1819	,32002
Toplam	4621	3,1948	,30274

Araştırmaya katılan grubun eğitim düzeyine göre aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları tutumu puan ortalamalarıyla ilgili betimleyici istatistikler Tablo 2.20’de gösterilmektedir. Tablo 2.20’ye göre araştırmaya katılan grupta hiçbir okul bitirmeyenlerin sayısı 305, aritmetik ortalaması 3,1475; ilköğretimi bitirenlerin sayısı 1668, aritmetik ortalaması 3,2066; liseyi bitirenlerin sayısı 1791, aritmetik ortalaması 3,1873; yüksekokul veya üniversiteyi bitirenlerin sayısı 745, aritmetik ortalaması 3,2078; yüksek lisans ve üstünü bitirenlerin sayısı 112, aritmetik ortalaması 3,1819’dur. Tablo 62’ye göre araştırmaya toplam 4621 kişi katılmış olup araştırmaya katılan grubun aritmetik ortalaması 3,1948 olarak bulunmuştur.

2.3.3.4. Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu Puan Ortalamalarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

Tablo 2.21. Araştırmaya Katılan Grubun Eğitim Düzeyine Göre “Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu” Puan Ortalamalarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları						
Varyansın Kaynağı	Karelerin Toplamı	sd	Karelerin Aritmetik Ortalaması	f	P	LSD
Gruplar Arası	1,160	4	,290	3,170	,013*	1-2 1-3
Gruplar İçi	422,270	4616	,091			1-4
Toplam	423,430	4620				

*p<.05

Araştırmaya katılan grubun eğitim düzeyine göre aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları tutumu puan ortalamalarıyla ilgili Tek Yönlü ANOVA testi sonuçları Tablo 2.21’de gösterilmektedir. Tablo 2.21’e göre araştırmaya katılan grubun eğitim düzeyine göre aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur (F:3,170, p<.05). Araştırmaya katılan grubun aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları tutumu puan ortalamaları arasında benzerlik bulunmamaktadır. Yapılan Levene testi sonuçlarına göre bu anlamlı farkın 1-2, 1-3,1-4 arasında olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan grubun eğitim düzeyleri daha öncede söylendiği gibi kodlanmış ve bu şekilde ifade edilmiştir.

2.3.4. Araştırmaya Katılan Grubun “Yaş Aralığına Göre” İbadet, Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları, Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumları

2.3.4.1. İbadet Tutumu

Tablo 2.22. Araştırmaya Katılan Grubun “Yaş Aralığına Göre” İbadet Tutumu Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları						
Yaş aralığınız	N	Sıra Ortalaması	X²	sd	p	Anlamli farklılık Man Whitney U
15-25 yaş arası	2963	2301,14	10,582	4	,032*	1-4 2-3 2-4
26-35 yaş arası	717	2225,09				
36-46 yaş arası	471	2382,16				
47-57 yaş arası	299	2500,56				
57 ve üstü	171	2314,70				

*p<.05

Araştırmaya katılan grubun yaş aralığına göre ibadet tutumu puan ortalamalarına ilişkin Kruskal Wallies H testi sonuçları Tablo 2.22’de gösterilmektedir. Araştırmaya katılan grubun yaş aralığına göre ibadet tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur (X²: 10,582, p<.05). Bu farkın Man Whitney U testi yapılarak 1-4, 2-3, 2-4 arasında görüldüğü belirlenmiştir. Araştırmaya katılan grubun yaş aralığına göre kodlaması 1: 15-25 yaş arası; 2: 26-35 yaş arası; 3: 36-46 yaş arası; 4: 47-57 yaş arası; 5: 57 ve üstü şeklinde yapılmıştır.

2.3.4.2. Komşuluk Ve Akrabalık Bağları

Tablo 2.23. Araştırmaya Katılan Grubun “Yaş Aralığına Göre” Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumu Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları						
Yaş aralığınız	N	Sıra Ortalaması	X²	sd	p	Anlamlı farklılık Man Whitney U
15-25 yaş arası	2963	2285,82	22,953	4	,000*	
26-35 yaş arası	717	2229,59				1-3
36-46 yaş arası	471	2444,22				1-4
47-57 yaş arası	299	2596,38				2-3
57 ve üstü	171	2222,77				2-4 4-5

*p<.001

Araştırmaya katılan grubun yaş aralığına göre komşuluk ve akrabalık bağları tutumu puan ortalamalarına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 2.23'te gösterilmektedir. Araştırmaya katılan grubun yaş aralığına göre komşuluk ve akrabalık bağları tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur(X²: 22,953, p<.001). Bu farkın, Man Whitney U testi yapılarak bu farkın 1-3,1-4, 2-3, 2-4,4-5 arasında olduğu bulunmuştur.

2.3.4.3. Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları

Tablo 2.24. Araştırmaya Katılan Grubun Yaş Aralığına Göre “Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları” Tutumu Puan Ortalamalarıyla İlgili Betimleyici İstatistikler			
Yaş aralığı	N	Aritmetik Ortalama	Ss
15-25 yaş arası	2963	3,1952	,30458
26-35 yaş arası	717	3,1975	,30074
36-46 yaş arası	471	3,2018	,28040
47-57 yaş arası	299	3,1944	,30294
57 ve üstü	171	3,1594	,33736
Toplam	4621	3,1948	,30274

Araştırmaya katılan grubun yaş aralığına göre aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları tutumu puan ortalamalarıyla ilgili betimleyici istatistikler Tablo 2.24’te gösterilmektedir. Tablo 2.24’e göre araştırmaya katılan grubun: 15-25 yaş arası sayısı 2963, aritmetik ortalaması 3,1952; 26-35 yaş arası sayısı 717, aritmetik ortalaması 3,1975; 36-46 yaş arası sayısı 471, aritmetik ortalaması 3,2018; 47-57 yaş arası sayısı 299, aritmetik ortalaması 3,1944; 57 ve üstü olanların sayısı 171, aritmetik ortalaması 3,1594 olarak bulunmuştur. Araştırmaya katılan grubun toplam sayısı 4621, aritmetik ortalaması 3,1948’dir.

2.3.4.4. “Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu” Puan Ortalamalarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Karelerin Toplamı	sd	Karelerin Aritmetik Ortalaması	F	p	LSD
Gruplar Arası	,244	4	,061	,664	,617	Anlamlı fark bulunmamaktadır
Gruplar İçi	423,186	4616	,092			
Toplam	423,430	4620				

*p>.05

Araştırmaya katılan grubun yaş aralığına göre aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları tutumu puan ortalamalarıyla ilgili Tek Yönlü ANOVA testi sonuçları Tablo 2.25'e gösterilmektedir. Tablo 2.25'e göre araştırmaya katılan grubun yaş aralığına göre aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamaktadır (F:0,664, p>.05). Araştırmaya katılan grubun aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları tutumu puan ortalamaları arasında benzerlik bulunmaktadır

2.3.5. Araştırmaya Katılan Grubun “Aylık Gelir Düzeyine Göre” İbadet, Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları, Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumları

2.3.5.1. İbadet Tutumu

Tablo 2.26. Araştırmaya Katılan Grubun “Aylık Gelir Düzeyine Göre” İbadet Tutumu Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları							
Aylık gelir düzeyi	N	Sıra Ortalaması	X ²	sd	P	Anlamlı farklılık	
.....300 tl'ye kadar	2408	2313,21	7,716	4	,103*	Anlamlı fark bulunmamaktadır	
300-700 tl	696	2402,42					
700-1400 tl	705	2322,13					
1400-2500 tl	595	2230,86					
2500 tl ve üstü	217	2176,80					

*p>.05

Araştırmaya katılan grubun eğitim düzeyine göre **ibadet tutumu** puan ortalamalarına ilişkin Kruskal Wallies H testi sonuçları Tablo 2.26’da gösterilmektedir. Araştırmaya katılan grubun aylık gelir düzeyine göre ibadet tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamaktadır (X²: 7,716, p>.05). Araştırmaya katılan grubun aylık gelir düzeyi 1:300 tl'ye kadar ; 2: 300-700 tl ; 3: 700-1400 tl ; 4: 1400-2500 tl ; 5: 2500 tl ve üstü şeklinde kodlaması yapılmıştır.

2.3.5.2. Komşuluk Ve Akrabalık Bağları

Tablo 2.27. Araştırmaya Katılan Grubun Aylık Gelir Düzeyine Göre “Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumu” Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları							
Aylık gelir düzeyiniz	N	Sıra Ortalaması	X ²	sd	p	Anlamlı farklılık Man Whitney U	
.....300 tl'ye kadar	2408	2317,65	26,780	4	,000*	1-2	
300-700 tl	696	2448,34				1-4	
700-1400 tl	705	2377,93				1-5	
1400-2500 tl	595	2114,35				2-4	
2500 tl ve üstü	217	2118,41				2-5 3-4 3-5	

*p<.001

Araştırmaya katılan grubun aylık gelir düzeyine göre komşuluk ve akrabalık bağları tutumu puan ortalamalarına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 2.27’de gösterilmektedir. Araştırmaya katılan grubun aylık gelir düzeyine göre komşuluk ve akrabalık bağları tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur(X²: 26,780, p<.001). Bu farkın, Man Whitney U testi yapılarak 1-2, 1-4, 1-5, 2-4, 2-5, 3-4, 3-5 arasında olduğu bulunmuştur.

2.3.5.3. Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları

Tablo 2.28. Araştırmaya Katılan Grubun Aylık Gelir Düzeyine Göre “Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu” Puan Ortalamalarıyla İlgili Betimleyici İstatistikler			
Aylık düzeyiniz	N	Aritmetik Ortalama	Ss
.....300 tl'ye kadar	2408	3,1923	,30728
300-700 tl	696	3,1829	,29927
700-1400 tl	705	3,1924	,29735
1400-2500 tl	595	3,2170	,29290
2500 tl ve üstü	217	3,2091	,30621
Toplam	4621	3,1948	,30274

Araştırmaya katılan grubun aylık gelir düzeyine göre aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları tutumu puan ortalamalarıyla ilgili betimleyici istatistikler Tablo 2.28’de gösterilmektedir. Tablo 2.28’e göre araştırmaya katılan grupta aylık gelir düzeyi:300tl’ye kadar olanların sayısı 2408, aritmetik ortalaması 3,1923; 300-700 tl olanların sayısı 696, aritmetik ortalaması 3,1829; 700-1400 tl olanların sayısı 705, aritmetik ortalaması 3,1924; 1400-2500 tl olanların sayısı 595, aritmetik ortalaması 3,2170; aylık gelir düzeyi 2500 tl ve üstü olanların sayısı ise 217, aritmetik ortalaması 3,2091’dir. Araştırmaya katılan grubun toplam sayısı 4621, aritmetik ortalaması ise 3,1948’dir.

2.3.5.4. “Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu” Puan Ortalamalarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

Tablo 2.29. Araştırmaya Katılan Grubun Aylık Gelir Düzeyine Göre “Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu” Puan Ortalamalarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Karelerin Toplamı	sd	Karelerin Aritmetik Ortalaması	f	P	LSD
Gruplar Arası	,456	4	,114	1,245	,289*	Anlamlı farklılık yoktur
Gruplar İçi	422,974	4616	,092			
Toplam	423,430	4620				

*p>.05

Araştırmaya katılan grubun aylık gelir düzeyine göre aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları tutumu puan ortalamalarıyla ilgili Tek Yönlü ANOVA testi sonuçları Tablo 2.29’da gösterilmektedir. Tablo 2.29’a göre araştırmaya katılan grubun eğitim düzeyine göre aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamaktadır (F:1,245, p>.05). Araştırmaya katılan grubun aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları tutumu puan ortalamaları arasında benzerlik bulunmaktadır. Araştırmaya katılan grubun aylık gelir düzeyleri daha önceki değişkenlerde olduğu gibi kodlanmış ve o şekilde ifade edilmiştir.

2.3.6. Araştırmaya Katılan Grubun “Kendiniz Ve Ailenizle İlgili Olarak Bir Sorunla Karşılaşınca Danışma Olarak En Çok Kime Müracaat Edersiniz?” Sorusuna Karşılık İbadet, Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları, Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumları

2.3.6.1. İbadet Tutumu

Tablo 2.30. Araştırmaya Katılan Grubun “Kendiniz Ve Ailenizle İlgili Olarak Bir Sorunla Karşılaşınca Danışma Olarak En Çok Kime Müracaat Edersiniz?” Sorusuna Karşılık İbadet Tutumu Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

“Kendiniz ve ailenizle ilgili olarak bir sorunla karşılaşınca danışma olarak en çok kime müracaat edersiniz?”	N	Sıra Ortalaması	X ²	sd	p	Anlamlı farklılık Man Whitney U
Aile Büyüklerime	2597	2385,28	20,173	4	,000*	1-4, 1-5
Bölgenin Din Büyüklerine	255	2315,22				
Tarikat ve Cemaat Büyüklerine	214	2218,57				
Diyanet Yetkililerine	223	2196,73				
Kendi Kendime Çözüm Bulurum	1332	2199,36				

*p<.001

Araştırmaya katılan grubun “Kendiniz ve ailenizle ilgili olarak bir sorunla karşılaşınca danışma olarak en çok kime müracaat edersiniz?” görüşlerine göre **ibadet tutumu** puan ortalamalarına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 2.30’da gösterilmektedir. Tablo 2.30’a göre Araştırmaya katılan grubun “Kendiniz ve ailenizle ilgili olarak bir sorunla karşılaşınca danışma olarak en çok kime müracaat edersiniz?” görüşlerine göre ibadet tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık vardır(X²: 20,173, p<.001). Bu farkın Man Whitney U testi yapılarak 1-4,1-5 arasında olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan grubun “Kendiniz ve ailenizle ilgili olarak bir

sorunla karşılaştınca danışma olarak en çok kime müracaat edersiniz?” görüşleri 1,2,3,4,5 şeklinde kodlanmış ve bu şekilde ifade edilmiştir.

2.3.6.2. Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları

Tablo 2.31. Araştırmaya Katılan Grubun “Kendiniz Ve Ailenizle İlgili Olarak Bir Sorunla Karşılaştınca Danışma Olarak En Çok Kime Müracaat Edersiniz?” Görüşlerine Göre Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları						
“Kendiniz ve ailenizle ilgili olarak bir sorunla karşılaştınca danışma olarak en çok kime müracaat edersiniz?”	N	Sıra Ortalaması	X²	sd	p	Anlamlı farklılık Man Whitney U
Aile Büyüklerime	2597	2352,70	8,738	4	,068*	Anlamlı farklılık yoktur
Bölgenin Din Büyüklerine	255	2172,50				
Tarikat ve Cemaat Büyüklerine	214	2157,50				
Diyanet Yetkililerine	223	2297,29				
Kendi Kendime Çözüm Bulurum	1332	2283,18				

*p>.05

Araştırmaya katılan grubun “Kendiniz ve ailenizle ilgili olarak bir sorunla karşılaştınca danışma olarak en çok kime müracaat edersiniz?” görüşlerine göre **aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları tutumu** puan ortalamalarına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 2.31’de gösterilmektedir. Tablo 2.31’e göre araştırmaya katılan grubun “Kendiniz ve ailenizle ilgili olarak bir sorunla karşılaştınca danışma olarak en çok kime müracaat edersiniz?” görüşlerine göre aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır (X²: 8,738, p>.05). Araştırmaya katılan grubun “Kendiniz ve ailenizle ilgili olarak bir sorunla karşılaştınca danışma olarak en çok kime müracaat edersiniz?” görüşleri kodlama olarak 1,2,3,4,5 olarak yapılmıştır. Bu şekilde ifade edilmiştir.

2.3.6.3. Komşuluk Ve Akrabalık Bağları

Tablo 2.32. Araştırmaya katılan grubun “Kendiniz ve ailenizle ilgili olarak bir sorunla karşılaşınca danışma olarak en çok kime müracaat edersiniz?” görüşlerine göre komşuluk ve akrabalık bağları tutumu puan ortalamalarına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları

“Kendiniz ve ailenizle ilgili olarak bir sorunla karşılaşınca danışma olarak en çok kime müracaat edersiniz?”	N	Sıra Ortalaması	X ²	sd	p	Anlamlı farklılık Man Whitney U
Aile Büyüklerime	2597	2436,69	55,363	4	,000*	1-2 1-4 1-5
Bölgenin Din Büyüklerine	255	2177,80				
Tarikat ve Cemaat Büyüklerine	214	2262,45				
Diyanet Yetkililerine	223	2187,78				
Kendi Kendime Çözüm Bulurum	1332	2119,87				

*p<.001

Araştırmaya katılan grubun “Kendiniz ve ailenizle ilgili olarak bir sorunla karşılaşınca danışma olarak en çok kime müracaat edersiniz?” görüşlerine göre komşuluk ve akrabalık bağları tutumu puan ortalamalarına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 2.32’de gösterilmektedir. Tablo 2.32’e göre araştırmaya katılan grubun “Kendiniz ve ailenizle ilgili olarak bir sorunla karşılaşınca danışma olarak en çok kime müracaat edersiniz?” görüşlerine göre komşuluk ve akrabalık bağları tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık vardır (X²: 55,363, p<.001). Bu anlamlı farklılığın yapılan Man Whitney U testine göre 1-2, 1-4, 1-5 arasında olduğu bulunmuştur. Araştırmaya katılan grubun “Kendiniz ve ailenizle ilgili olarak bir sorunla karşılaşınca danışma olarak en çok kime müracaat edersiniz?” görüşleri sırasıyla 1,2,3,4,5 şeklinde kodlanmış ve o şekilde ifade edilmiştir.

2.3.7. Araştırmaya Katılan Grubun “Mesleğe Göre” İbadet, Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları, Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumları

2.3.7.1. İbadet Tutumu

Tablo 2.33. Araştırmaya Katılan Grubun “Mesleğe Göre” İbadet Tutumu Puan Ortalamalarıyla İlgili Betimleyici İstatistikler			
Mesleğiniz	N	Aritmetik Ortalama	Ss
Çiftçi	348	4,1411	,48003
Serbest Meslek	341	4,1642	,50196
Esnaf/İşadamı/Tüccar	205	4,1621	,47517
Memur	563	4,0665	,52830
İşçi	235	4,1574	,45692
Öğrenci	2446	4,1614	,47841
Ev Hanımı	304	4,1714	,49119
Diğer	179	4,1068	,49598
Toplam	4621	4,1469	,48766

Araştırmaya katılan grubun mesleğe göre ibadet tutumu Puan Ortalamalarıyla İlgili betimleyici İstatistikler Tablo 2.33’te gösterilmektedir. Tablo 2.33’e göre araştırmaya katılan grupta meslek anlamında çiftçilerin sayısı 348, aritmetik ortalaması 4,1411; serbest meslekle uğraşanların sayısı 341, aritmetik ortalaması 4,1642; esnaf/işadamı/tüccar olanların sayısı 205, aritmetik ortalaması 4,1621; memur olanların sayısı 563, aritmetik ortalaması 4,0665; işçilerin sayısı 235, aritmetik ortalaması 4,1574; araştırmaya katılan öğrencilerin sayısı 2446, aritmetik ortalaması 4,1614; ev hanımı sayısı 304, aritmetik ortalaması 4,1714; araştırmaya katılan diğer mesleğe sahip olanların sayısı ise 179, aritmetik ortalaması ise 4,1068’dir. Araştırmaya katılan grubun toplam kişi sayısı 4621’ken aritmetik ortalaması 4,1469’dur.

2.3.7.2. “İbadet Tutumu” Puan Ortalamalarıyla İlgili Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları

Tablo 2.34. Araştırmaya Katılan Grubun Mesleğe Göre “İbadet Tutumu” Puan Ortalamalarıyla İlgili Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları						
Varyansın Kaynağı	Karelerin Toplamı	sd	Karelerin Aritmetik Ortalaması	f	P	LSD
Gruplar Arası	4,814	7	,688	2,900	,005*	1-4 2-4
Gruplar İçi	1093,892	4613	,237			3-4
Toplam	1098,706	4620				4-5 4-6 4-7

*p<.05

Araştırmaya katılan grubun mesleğe göre ibadet tutumu Puan Ortalamalarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları Tablo 2.34’te gösterilmektedir. Tablo 2.34’e göre araştırmaya katılan grubun mesleğine göre ibadet tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur (F:2,900, p<.05). Araştırmaya katılan grubun mesleğe göre ibadet tutumu puan ortalamaları arasında benzerlik bulunmamaktadır. Yapılan Levene testi sonuçlarına göre bu anlamlı farkın 1-4,2-4,3-4,4-5,4-6,4-7 arasında olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan grubun meslekleri 1,2,3,4,5,6,7,8 daha öncede söylendiği gibi kodlanmış ve bu şekilde ifade edilmiştir.

2.3.7.3. Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları

Tablo 2.35. Araştırmaya Katılan Grubun Mesleğe Göre “Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu” Puan Ortalamalarıyla İlgili Betimleyici İstatistikler			
Mesleğiniz	N	Aritmetik Ortalama	Ss
Çiftçi	348	3,1596	,30601
Serbest Meslek	341	3,1982	,28948
Esnaf/İşadamı/Tüccar	205	3,2217	,29156
Memur	563	3,2014	,29894
İşçi	235	3,2466	,30394
Öğrenci	2446	3,1915	,30684
Ev Hanımı	304	3,1665	,28863
Diğer	179	3,2318	,30043
Toplam	4621	3,1948	,30274

Araştırmaya katılan grubun mesleğe göre aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları tutumu puan ortalamalarıyla ilgili betimleyici istatistikler Tablo 2.35'te gösterilmektedir. Tablo 2.35'e göre araştırmaya katılan grubun 348'ini çiftçi, 341'ini serbest meslek, 205'ini esnaf/işadamı/tüccar, 563'ünü memur, 235'ini işçi, 2446'sını öğrenci, 304'ünü ev hanımı, 179'unu diğer meslek grupta bulunanlar oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan grupta çiftçi meslek grubuna sahip olanların aritmetik ortalaması 3,1596; serbest meslek sahibi olanların aritmetik ortalaması 3,1982; esnaf/işadamı/tüccar olarak mesleğini sürdürenlerin aritmetik ortalaması 3,2217; memur olanların aritmetik ortalaması 3,2014; işçi olanların aritmetik ortalaması 3,2466; öğrenci olanların aritmetik ortalaması 3,1915; ev hanımı olanların aritmetik ortalaması 3,1665; diğer meslek grubunu oluşturanların aritmetik ortalaması ise 3,2318'dir. Araştırmaya katılan grubun toplam sayısı 4621'ken aritmetik ortalaması ise 3,1948'dir.

2.3.7.4. “Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu” Puan Ortalamalarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Karelerin Toplamı	sd	Karelerin Aritmetik Ortalaması	f	P	LSD
Gruplar Arası	1,755	7	,251	2,743	,008*	1-3,1-4
Gruplar İçi	421,675	4613	,091			1-5,1-8
Toplam	423,430	4620				3-7,5-6 5-7,7-8

*p<.05

Araştırmaya Katılan Grubun mesleğe göre aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları Tutumu Puan Ortalamalarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları Tablo 2.36’da gösterilmektedir. Tablo 2.36’ya göre araştırmaya katılan grubun mesleğine göre aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmaktadır (F: 2,743, p<.05). Tablo 2.36’ya göre araştırmaya katılan grubun yapılan Levene testi sonucuna göre mesleğe göre tutum puanları arasındaki farkın 1-3,1-4,1-5,1-8,3-7,5-6,5-7,7-8 arasında olduğu bulunmuştur. Araştırmaya katılan grubun mesleğe göre kodlaması 1,2,3,4,5,6,7,8 olarak kodlanmış ve bu şekilde ifade edilmiştir.

2.3.7.5. Komşuluk Ve Akrabalık Bağları

Tablo 2.37. Araştırmaya Katılan Grubun Mesleğe Göre “Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumu” Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları						
Mesleğiniz	N	Sıra Ortalaması	X²	sd	P	Anlamli farklılık Man Whitney U
Çiftçi	348	2269,48	20,626	7	,004*	
Serbest Meslek	341	2419,41				2-4,2-8
Esnaf/İşadamı/Tüccar	205	2365,25				
Memur	563	2148,02				3-4,3-8
İşçi	235	2447,85				
Öğrenci	2446	2328,78				4-5,4-6
Ev Hanımı	304	2388,22				
Diğer	179	2081,90				4-7,5-8 6-8,7-8

*p<.05

Araştırmaya katılan grubun mesleğe göre komşuluk ve akrabalık bağları tutumu puan ortalamalarına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 2.37’de gösterilmektedir. Tablo 2.37’ye göre araştırmaya katılan grubun mesleğe göre komşuluk ve akrabalık bağları tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Yapılan Man Whitney U testi sonuçlarına göre bu anlamlı farkın 2-4,2-8,3-4,3-8,4-5,4-6,4-7,5-8,6-8,7-8 arasında olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan grubun mesleklere göre kodlaması 1,2,3,4,5,6,7,8 şeklinde kodlanmış, bu şekilde ifade edilmiştir.

2.3.8. Araştırmaya Katılan Grubun “Medeni Durumuna Göre” İbadet, Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları, Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumları

2.3.8.1. İbadet Tutumu

Tablo 2.38. Araştırmaya Katılan Grubun “Medeni Durumuna Göre” “İbadet Tutumu” Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları						
Medeni durumunuz	N	Sıra Ortalaması	X²	sd	p	Anlamlı farklılık Man Whitney U
Bekâr	2987	2290,26	8,109	3	,044*	1-2 2-4
Evli	1381	2383,39				
Boşanmış	100	2185,65				
Dul	153	2144,38				

*p<.05

Araştırmaya katılan grubun medeni durumuna göre ibadet tutumu puan ortalamalarına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 2.38’de gösterilmektedir. Araştırmaya katılan grubun medeni durumuna göre ibadet tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur($X^2:8,109$, $p<.05$). Bu farkın Man Whitney U testi yapılarak 1-2, 2-4 arasında olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan grubun medeni durumları, 1: bekâr, 2: evli, 3: boşanmış, 4:dul şeklinde ifade edilmiştir.

2.3.8.2. Komşuluk Ve Akrabalık Bağları

Tablo 2.39. Araştırmaya Katılan Grubun Medeni Durumuna Göre “Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumu” Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları						
Medeni durum	N	Sıra Ortalaması	X²	sd	p	Anlamlı farklılık Man Whitney U
Bekâr	2987	2283,47	20,593	3	,000*	1-2 1-3 2-3 2-4
Evli	1381	2418,69				
Boşanmış	100	1981,40				
Dul	153	2091,90				

*p<.001

Araştırmaya katılan grubun medeni durumuna göre komşuluk ve akrabalık bağları tutumu puan ortalamalarına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 2.39’da gösterilmektedir. Araştırmaya katılan grubun medeni durumuna göre komşuluk ve akrabalık bağları tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur (X²: 20,593, p<.001). Bu farkın, Man Whitney U testi yapılarak 1-2, 1-3, 2-3, 2-4 arasında olduğu bulunmuştur. Araştırmaya katılan grubun medeni durumları, 1: bekâr, 2: evli, 3: boşanmış, 4:dul şeklinde ifade edilmiştir.

2.3.8.3. Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları

Tablo 2.40. Araştırmaya Katılan Grubun Medeni Durumuna Göre “Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu” Puan Ortalamalarıyla İlgili Betimleyici İstatistikler			
Medeni durumunuz	N	Aritmetik Ortalama	Ss
Bekâr	2987	3,1906	,30666
Evli	1381	3,2095	,29391
Boşanmış	100	3,1317	,31736
Dul	153	3,1865	,28884
Toplam	4621	3,1948	,30274

Araştırmaya katılan grubun medeni durumuna göre aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları tutumu puan ortalamalarıyla ilgili betimleyici istatistikler Tablo 2.40.'ta gösterilmektedir. Tablo 2.40'a göre araştırmaya katılan grupta bekârların sayısı 2987, aritmetik ortalaması 3,1906; evli olanların sayısı 1381, aritmetik ortalaması 3,2095; medeni durumu boşanmış olanların sayısı 100, aritmetik ortalaması 3,1317; dul olanların sayısı ise 153, aritmetik ortalaması ise 3,1865'tir. Araştırmaya toplam 4621 kişi katılmıştır, araştırmaya katılan toplam kişi sayısının aritmetik ortalaması ise 3,1948'dir. Araştırmaya katılan grup medeni duruma göre 1: bekar, 2: evli, 3:boşanmış, 4: dul şeklinde kodlanmıştır.

2.3.8.4. “Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu” Puan Ortalamalarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

Tablo 2.41. Araştırmaya Katılan Grubun Medeni Durumuna Göre “Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu” Puan Ortalamalarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları						
Varyansın Kaynağı	Karelerin Toplamı	sd	Karelerin Aritmetik Ortalaması	F	P	LSD
Gruplar Arası	3,732	3	1,244	5,246	,001*	2-3
Gruplar İçi	1094,974	4617	,237			
Toplam	1098,706	4620				

*p<.05

Araştırmaya Katılan Grubun medeni durumuna göre aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları tutumu puan ortalamalarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları Tablo 2.41’de gösterilmektedir. Tablo 2.41’e göre araştırmaya katılan grubun medeni durumuna göre aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur (F:5,246, p<.05). Araştırmaya katılan grubun aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları tutumu puan ortalamaları arasında benzerlik bulunmamaktadır. Yapılan Levene testi sonuçlarına göre bu anlamlı farkın 2-3 arasında olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan grup medeni duruma göre 1: bekâr, 2: evli, 3:boşanmış, 4: dul şeklinde kodlanmıştır.

2.3.9. Araştırmaya Katılan Grubun “Evli İseniz Kaç Çocuğunuz Var?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre İbadet, Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları, Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumları

2.3.9.1. İbadet Tutumu

Tablo 2.42. Araştırmaya Katılan Grubun “Evli İseniz Kaç Çocuğunuz Var?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre “İbadet Tutumu Puan” Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları						
“Evli iseniz kaç çocuğunuz var?”	N	Sıra Ortalaması	X²	sd	p	Anlamlı farklılık
Çocuğum Yok	3125	2284,53	7,591	3	,055*	Anlamlı farklılık yoktur
1-2 arası çocuğum var	602	2291,00				
3-5 arası çocuğum var	515	2389,08				
6'dan fazla çocuğum var	379	2454,95				

*p>.05

Araştırmaya katılan grubun “Evli iseniz kaç çocuğunuz var?” sorusuna verdikleri cevaba göre ibadet tutumu puan ortalamalarına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 2.42’de gösterilmektedir. Tablo 2.42’ye göre Araştırmaya katılan grubun “Evli iseniz kaç çocuğunuz var?” sorusuna verdikleri cevaba göre ibadet tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamıştır (X²: 7,591, p>.05).

2.3.9.2. Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları

Tablo 2.43. Araştırmaya Katılan Grubun “Evli İseniz Kaç Çocuğunuz Var?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre “Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu” Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

“Evli iseniz kaç çocuğunuz var?”	N	Sıra Ortalaması	X ²	sd	p	Anlamlı farklılık Man Whitney U
Çocuğum Yok	3125	2284,46	16,677	3	,001*	1-3,2-3,3-4
1-2 arası çocuğum var	602	2350,90				
3-5 arası çocuğum var	515	2513,25				
6'dan fazla çocuğum var	379	2191,63				

*p<.05

Araştırmaya katılan grubun “Evli iseniz kaç çocuğunuz var?” sorusuna verdikleri cevaba göre aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları tutumu puan ortalamalarına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 2.43’te gösterilmektedir. Tablo 2.43’e göre araştırmaya katılan grubun komşuluk ve akrabalık bağları tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur(X²: 16,677, p<.05). Bu farkın, Man Whitney U testi yapılarak 1-3, 2-3, 3-4 arasında olduğu bulunmuştur. Araştırmaya katılan grubun “Evli iseniz kaç çocuğunuz var?” sorusuna verdikleri cevapları 1: çocuğum yok, 2: 1-2 arası çocuğum var, 3: 3-5 arası çocuğum var, 4: 6’dan fazla çocuğum var şeklinde kodlanmıştır.

2.3.9.3. Komşuluk Ve Akrabalık Bağları

Tablo 2.44. Araştırmaya Katılan Grubun “Evli İseniz Kaç Çocuğunuz Var?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumu Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları						
“Evli iseniz kaç çocuğunuz var?”	N	Sıra Ortalaması	X ²	Sd	p	Anlamlı farklılık Man Whitney U
Çocuğum Yok	3125	2276,48	19,948	3	,000*	1-3,1-4,2-3,2-4
1-2 arası çocuğum var	602	2230,52				
3-5 arası çocuğum var	515	2468,06				
6'dan fazla çocuğum var	379	2510,07				

*p<.001

Araştırmaya katılan grubun “Evli iseniz kaç çocuğunuz var?” sorusuna verdikleri cevaba göre komşuluk ve akrabalık bağları tutumu puan ortalamalarına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 2.44’te gösterilmektedir. Tablo 2.44’e göre araştırmaya katılan grubun “Evli iseniz kaç çocuğunuz var?” sorusuna verdikleri cevaba göre komşuluk ve akrabalık bağları tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır(X²: 19,948, p<.001) . Bu anlamlı farkın yapılan Man Whitney U testi sonucunda 1-3, 1-4, 2-3, 2-4 arasında olduğu bulunmuştur. Araştırmaya katılan grubun “Evli iseniz kaç çocuğunuz var?” sorusuna verdikleri cevapları 1: çocuğum yok, 2: 1-2 arası çocuğum var, 3: 3-5 arası çocuğum var, 4: 6’dan fazla çocuğum var şeklinde kodlanmıştır.

2.3.10. Araştırmaya Katılan Grubun “Sahip Olduğunuz Dini Bilgiyi En Çok Nereden Edindiniz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre İbadet, Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları, Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumları

2.3.10.1. İbadet Tutumu

Tablo 2.45. Araştırmaya Katılan Grubun “Sahip Olduğunuz Dini Bilgiyi En Çok Nereden Edindiniz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre İbadet Tutumu Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

“Sahip olduğunuz dini bilgiyi en çok nereden edindiniz?”	N	Sıra Ortalaması	X ²	Sd	p	Anlamlı farklılık Man Whitney U
Camilerden ve İmamlardan	2696	2414,30	127,828	5	,000*	
Mollalardan ve Medreselerden	205	2331,50				1-4,1-5
Tarikatlardan ve Cemaatlerden	363	2554,07				1-6,2-5, 2-6,3-4
Kendi Kendime	894	2143,96				3-5,3-6
Dini Bilgim Yok	69	1089,58				4-5,4-6
İnternet ve Kitaplardan	394	1962,46				5-6

*p<.001

Araştırmaya katılan grubun “Sahip olduğunuz dini bilgiyi en çok nereden edindiniz?” sorusuna verdikleri cevaba göre ibadet tutumu puan ortalamalarına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 2.45’te gösterilmektedir. Araştırmaya katılan grubun “Sahip olduğunuz dini bilgiyi en çok nereden edindiniz?” sorusuna verdikleri cevaba göre ibadet tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur (X²: 127,828, p<.001). Bu farkın Man Whitney U testi yapılarak 1-4, 1-5, 1-6, 2-5, 2-6, 3-4, 3-5, 3-6, 4-5, 4-6, 5-6 arasında olduğu bulunmuştur. Araştırmaya katılan grubun vermiş olduğu cevaplar daha öncede yapıldığı gibi kodlanmış ve bu şekilde ifade edilmiştir. (camilerden ve imamlardan: 1, mollalardan ve medreselerden: 2, tarikatlardan ve cemaatlerden:3, kendi kendime:4, dini bilgin yok:5, internet ve kitaplardan:6).

2.3.10.2. Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları

Tablo 2.46. Araştırmaya Katılan Grubun “Sahip Olduğunuz Dini Bilgiyi En Çok Nereden Edindiniz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre “Aile İçi İlişkiler Ve Kuşak Çatışmaları Tutumu” Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları						
“Sahip olduğunuz dini bilgiyi en çok nereden edindiniz?”	N	Sıra Ortalaması	X ²	sd	p	Anlamlı farklılık Man Whitney U
Camilerden ve İmamlardan	2696	2368,94	38,167	5	,000*	
Mollalardan ve medreselerden	205	2022,18				1-2,1-3, 1-5,2-4
Tarikatlardan ve Cemaatlerden	363	2100,88				2-5,2-6 3-4,3-5
Kendi Kendime	894	2338,97				3-6,4-5,
Dini Bilgim Yok	69	1710,55				5-6
İnternet ve Kitaplardan	394	2300,10				

*p<.001

Araştırmaya katılan grubun “Sahip olduğunuz dini bilgiyi en çok nereden edindiniz?” sorusuna verdikleri cevaba göre aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları tutumu puan ortalamalarına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 2.46’da gösterilmektedir. Araştırmaya katılan grubun “Sahip olduğunuz dini bilgiyi en çok nereden edindiniz?” sorusuna verdikleri cevaba göre aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur(X²: 38,167, p<.001). Bu farkın, Man Whitney U testi yapılarak 1-2, 1-3, 1-5, 2-4, 2-5, 2-6, 3-4, 3-5, 3-6, 4-5, 5-6 arasında olduğu bulunmuştur. Araştırmaya katılan grubun vermiş olduğu cevaplar daha öncede yapıldığı gibi kodlanmış ve bu şekilde ifade edilmiştir. (camilerden ve imamlardan: 1, mollalardan ve medreselerden: 2, tarikatlardan ve cemaatlerden:3, kendi kendime:4, dini bilgim yok:5, internet ve kitaplardan:6).

2.3.10.3. Komşuluk Ve Akrabalık Bağları

Tablo 2.47. Araştırmaya Katılan Grubun “Sahip Olduğunuz Dini Bilgiyi En Çok Nereden Edindiniz?” Göre Komşuluk Ve Akrabalık Bağları Tutumu Puan Ortalamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları						
“Sahip olduğunuz dini bilgiyi en çok nereden edindiniz?”	N	Sıra Ortalaması	X ²	sd	p	Anlamlı farklılık Man Whitney U
Camilerden ve İmamlardan	2696	2469,76	117,056	5	,000*	1-2,1-4 1-5,1-6 2-5,3-4 3-5,3-6 4-5,5-6
Mollalardan ve medreselerden	205	2150,80				
Tarikatlardan ve Cemaatlerden	363	2326,91				
Kendi Kendime	894	2049,57				
Dini Bilgim Yok	69	1555,59				
İnternet ve Kitaplardan	394	2018,83				

*p<.001

Araştırmaya katılan grubun “Sahip olduğunuz dini bilgiyi en çok nereden edindiniz?” göre komşuluk ve akrabalık bağları tutumu puan ortalamalarına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 2.47’de gösterilmektedir. Tablo 2.47’ye göre Araştırmaya katılan grubun “Sahip olduğunuz dini bilgiyi en çok nereden edindiniz?” göre komşuluk ve akrabalık bağları tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık vardır (X²: 117,056, p<.001). Araştırmaya göre bu farkın anlamlı farkın Man Whitney U testi yapılarak 1-2, 1-4, 1-5, 1-6, 2-5, 3-4, 3-5, 3-6, 4-5, 5-6 arasında olduğu bulunmuştur. Araştırmaya katılan grubun vermiş olduğu cevaplar daha öncede yapıldığı gibi kodlanmış ve bu şekilde ifade edilmiştir. (camilerden ve imamlardan: 1, mollalardan ve medreselerden: 2, tarikatlardan ve cemaatlerden:3, kendi kendime:4, dini bilgim yok:5, internet ve kitaplardan:6).

2.4. VERİLERİN NİTEL YORUMLARI

2.4.1. Sosyal Çözülme ve Din

“Çözülme veya sosyal çözülme (social disintegration);Sosyolojinin ve sınırlı bir ölçüde de siyaset biliminin, gelişmekte olan ülkelerin sosyal problemleriyle ilgili olarak kullandığı güncel kavramlardan biridir. Çözülme, makro olarak ve toplum seviyesinde, bir toplum düzeninin bütün boyutlarıyla işlerliğini kaybetmesi ve tıkanıklıklara yol açması olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamda çözülme, toplumsal parçalanma ve çöküşün ilk basamağı olarak görülmektedir. Yaşanılan gerçekliğin en belirgin özelliği olarak toplumsal yapı ve yaşamda kültür bütünlüğünün korunamaması gösterilmektedir.” (Yıldırım, 2005: 3)

Diğer bir ifadeyle Sosyal çözülme, bir toplumda somut ve soyut kültür öğelerinin bir araya gelerek, bir anlam ifade edecek ve işleyen bir bütün meydana getirecek tarzda birbirlerini tamamlayamamalarıdır. (Erkal, 1997: 297) İşleyen bütünü “sosyal sitem” olarak ele alırsak bu sisteme katkıda bulunan her türlü sosyolojik unsur göz önüne almak durumundayız. Bu unsurlar toplumu ilgilendiren doğal olaylar olabileceği gibi ailevi, kültürel ve toplumsal birlikteliğe katkısı olan her türlü etken olabilir. Bunlar arasındaki uyumsuzluk ve kopukluk “sosyal çözülme” adı altında ele alınmaktadır.

Yaklaşık iki yüz yıl önce etkin olarak başlayan “modernleşme” yaklaşımları başta batı olmak üzere bütün dünyayı etki altına almıştır. Gelenek ve modernite çatışmaları hüküm sürerken diğer yandan dünyayı saran hegemonik faaliyetlerle mücadele edilmiştir. Bu açıdan tablonun veya sürecin bilimsel olarak ele alınarak perde arkasındaki makro/mikro sosyolojik, psikolojik unsurların incelendiğini görüyoruz. İşte bu yüzden sosyal çözülmenin, modernitenin baş sorunlarından biri haline geldiğine şahit oluyoruz.

18.yy.’lın ortalarından itibaren varlığını hissettiren, 19.yy’da üst seviyeye ulaşan küreselleşme ve kültürel etkileşim bilim ve teknolojinin ilerlemesiyle tavan yapmıştır. Geleneksel inanç ve kabullerle ve geniş aile yapısının etkisiyle büyüyen insanlık artık dünya ile veya yabancı çevreler ile bütünleşme durumuna gelmiştir. Modern dünyada bu koşullarda kendine yer arayan insanların sürekli bir arayış içinde olduğunu ve teknolojinin etkisiyle “ferdileşme”, “yabancılaşma” ve “soyutlanma” modern insan için

öne çıkan olgular haline geldi. Bütün bunlar “sosyal değişme” yi beraberinde getirdi. Sosyal değişimin olduğu yerde de “sosyal çözülme” karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal çözülme, bir toplumu ayakta tutan inanç ve değer sistemlerinin etkinliklerini yitirmesi, sosyal kurumların yeni norm ve değerlere uyum sağlayamaması süreci olarak tanımlanabilir.(Türkdoğan, 2007: 130) Bu cümleden olarak sosyal bütünleşmeyi oluşturan unsurların görevini yerine getirememesi durumunda sosyal çözülme meydana gelmektedir. Sosyal yapı ve bütünlüğü bozan bu çözülme durdurulacağı ana kadar da bu konu problem olmaya devam edecektir. Örneğin Durkheim sosyal bütünleşme ile sosyal çözülme olayını birbirine zıt iki gelişme olarak ele almış; tam ve mükemmel bütünleşmeyi işbölümüne bağlamıştır. O eserlerinde bu konuyu etraflıca ele almış ve “İntihar” adlı çalışmasında bu çözülmenin nihayeti olarak intiharların artmasını örnek göstermiştir. (Durkheim, 2002: 377-421) Bu örnekleri çoğaltmak mümkün ancak hepsine ortaklık etmesi adına biraz da sosyal çözülmeye etki eden faktörleri sıralayıp çözülmenin çeşitli şekillerini kısaca sunmak istiyoruz.

Sosyal değişmeye etki eden fiziksel, biyolojik, teknolojik ve kültürel faktörler, aynı şekilde bir toplumda sosyal çözülmeye de neden olurlar. Ancak bu her zaman aynı ölçü ve istikamette olmaz. Sosyal çözülmeye etki eden faktörleri somut olarak; modernleşme ve sanayileşme, kırsaldan kente göç etmeler, ekonomik etkenler ve mücadeleler, medya ve kitle iletişim araçlarının etkisi, bilimsel keşifler ve teknolojik gelişim, bilginin paylaşım ve yaygınlığı gibi sıralayabiliriz. Soyut faktörlere gelince bir kısmı somut faktörlerden neşet eden sosyal ilişkilerdeki yabancılaşma, din, ahlaki çöküntü, eğitimde yetersizlik, kültürel etkileşim, ideolojiler vb. sıralanabilir.(Bilgin, 1997: 49-97)

“Sosyal çözülmenin çeşitli şekilleri” ne gelince sosyologlar değişik çeşitler üzerinde durmaktadırlar. Örneğin:

a) Bireyler arası çözülme; Kişiler-arası ilişkilerde çözülme, kişilerden beklenen görev ve rollerin sosyal hayat şartlarında meydana gelen değişmeler karşısında ısrarla sabit tutulduklarında ve bireylerin yeni şartlara uyum sağlamadıkları hallerde kendini gösterir.

b) Gruplar arası çözülme; Toplumun hayatiyetini sürdürmesi toplumu oluşturan grupların ortak bir "Biz" duygusuna sahip olmaları ile mümkündür. Zikredilen "biz" duygusunu, birlik ve beraberlik bilincini zedeleyecek her türlü davranış ve fikir,

toplumun bütünlüğünü tehdit eder, gruplar-arası bütünleşmeyi ve dayanışmayı ortadan kaldırır.

c) Bireyle gruplar arası çözülme; Bireyler mensup oldukları sosyal grup veya grupların kabul ettiği kültürel değerleri benimsemek ve ona göre şahsiyetlerini oluşturmak mecburiyetindedir.

Ancak, zaman içinde gelişen şartlar, meselâ köyden şehre göçler, insanlara önceden mensup oldukları grubun kültürel değerlerini yeniden değerlendirme ihtiyacını hissettirebilir. Bunu yaparken bir yandan gruplarının ortak kültürel değerlerini zenginleştirirler, bir yandan da aynı değerlerin yetersizliklerini dile getirir ve onları eleştirirler. Bu durum, bireylerin tamamını içine alan toplum tarafından yadırganır, bireyle grubu arasında bir hoşnutsuzluk ve giderek çözülme başlar.

2.4.1.1. Kurumlar Arası Çözülme

Bir toplumda değişmeler alabildiğine devam ediyor, sosyal ihtiyaçlar her geçen gün artıyor, zamanında ve herkesin ortaklaşa benimseyebilecekleri tarzda karşılanmıyorsa, toplumsal hayatın gereği olarak tesis edilmiş kurumlar arası ilişkiler de yavaş yavaş çözülmeye başlar. *Cemaatçi karakter arz eden köyde örf ve âdetlere göre, hukukta yeri olmamakla birlikte poligamiyi sürdüren bir birey, şehirde bu tür evlilik kurumunun kendisine yüklediği bireysel rolleri yapmakta hukuki açıdan sıkıntı çekecektir.*

2.4.1.2. Bireyle Kurumlar Arası Çözülme

Kurumlar, değişen zaman ve şartlar içinde kendisinden beklenen fonksiyon ve rolleri artık yerine getiremez duruma gelir; ortaya çıkan yeni kurumlar da bunların ifasına imkân vermezse, o zaman kurumlar arası uyumsuzluk başlar ve giderek çözülmeye dönüşür. Osmanlı aile kurumu içinde “poligami” nedeniyle dünyaya gelen çocuklar ve ikinci eşler, Cumhuriyet inkılablarıyla oluşan yeni ailede, aile reisinin hane kayıtlarına alınmakta büyük sıkıntılara uğramaları örneğinde görüleceği üzere, hukuk ile örf ve âdetler arasında fazla olmamakla birlikte bir çözülme yaşanmıştır. “ (Bilgin, 1997: 19-25)

2.4.1.3. Dinin Sosyal Çözülme İçerisindeki Rolü

Din, sosyal çözülme ve din ilişkisi içinde birinci sırayı alır. Bu ilişkiyi incelemek için öncelikle “dinden kaynaklanan bir çözülme söz konusu mudur? Sorusu cevaplanmalıdır. Diğer kurumlarda ki çözülme nasıl varsa din kurumu içinde bu çözülme bu şekilde düşünülebilir. Dini yapıdan ve onun uygulanışından kaynaklanan

çözümlere de rastlarız. Din savaşları, mezhep kavgaları, cemaat mücadeleleri bunlara örnektir...”(Bilgin, 1997: 34-35)

Din başta olmak üzere hiçbir sosyal kurum tek başına değildir. Hepsi birbirleriyle ilişkilidir. Din kurumunun etkin olduğu toplumlarda diğer etkenler ve kurumlarla birlikte düşünüldüğünde dindeki bir çözümler doğrudan toplum genelini etkileyebilmektedir. Bu çözümlere karşı diğer kurumsal düzenlemeler yeniden yapılandırılırsa bu çözümlerin önüne geçilebilir. Örneğin Avrupa Ülkelerinde din konusundaki çözümler sonucunda yeniden yapılanmaya gidilmesi manidardır. (Bilgin, 1997: 34-35)

“Burada dini çözümlerin yapısal farklılığının farklı sosyal sonuçları olduğuna da değinmek gerekir. Dini çözümler; diğer kurumların, din kurumunun etkisinden kurtulma çabalarından kaynaklanır. Sekülerleşme sürecine girmeyen pek çok toplumda din diğer sosyal kurumların temelini oluşturur... Örneğin Avrupa'nın Hıristiyanlık etkisinden kurtularak sekülerleşmesi.” (Bilgin, 1997: 36)

Diğer yandan dinin sosyal hayat içerisindeki birleştirici ve bütünleştirici rolünü unutmamak lazım. Sosyal hayattaki çatışmaları ve sorunları ortak noktalarda çözümlenebilmek için din bu görevi üstlenir. Zira din insandaki “kişilik” oluşmasını ve “benlik” bilincini geliştirir. “Din insanın yaşam tarzını belirler. Çağın insanları duruma göre vaziyet alarak değişim ve gelişimlerini belirtirler. İnsanların gördükleri ile alakalı olarak tercihleri ve davranış biçimleri yaşayış normları hayatı yeniden düzenler...”(Altıkardeş, 2004: 153)

Dinden kaynaklanan sosyal çözümler, genelde dinler arası çatışmalar ve üstünlük mücadeleleri, aynı dine mensup kişiler arasında ki grup mücadeleleri, dinin siyasi boyuta taşınması ile oluşan çatışma ortamı vs. sayılabilir. Bu kısa ve öz bilgilerde görüldüğü üzere sosyal kurumların hemen hepsi birbirleriyle ilişki içindedir. Din unsuru sosyal bütünlük ve çözümler de önemli etkidir.

Biz çalışmamızda sosyal çözümleri din ve aile kurumu başta olmak üzere bireyle ilgili diğer sosyal kurumlar açısından ele almaktayız. Çünkü din ve aile kurumu bir çok sosyal kurumla ilişkili olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.4.2. İbadet Ölçeğine Dair Tutumlar ve Yorumları

İnsan biyolojik yapının yanı sıra sosyo-psikolojik ve kültürel bir yapıya da sahiptir. İnsanların bir araya gelmesinden oluşan toplum kendisini meydana getiren sair unsurlardan bağımsız değildir. Zira toplum, sosyolojik anlamda bir bütünlük arz eder. Ekonomik, sosyal, kültürel, dini ve siyasi unsurlar diğer sosyal kurumlarla da irtibatlı olarak fonksiyonel bir yapı sunarlar. Sosyal hayat bu şekilde bir anlam kazanır. İşte toplumu oluşturan insanlar da belli bireysel ve toplumsal unsurlara ihtiyaç duyar ve bu unsurlardan etkilenir.

İnsan maddi yönünün yanında manevi yöne de sahiptir. Sosyal kurumlar içerisinde, din kurumu toplumun ve bireyin manevi yönünü temsil eder. Din ve inanç fenomeni insanlığın başından bu yana toplumsal bir realite olarak karşımıza çıkmaktadır.(Günay, 1978: 52)

“İnanç dinin inanılan, bağlanılan zihinsel boyutunu oluştururken, ibadet adeta onun birey tarafından, kabul ettiğinin bir göstergesi olarak, hayata geçirilen boyutunu yansıtmaktadır. Bu anlamda ibadet teorik olan dini inancın pratikte hayata geçirilmesidir.” (Akdoğan, 2004: 194) Bu açıdan bireyler tabi oldukları dinin emrettiği ibadetleri yerine getirirken emredildiği şekliyle ibadetlerini ifa ederler. Her dinin farklı ibadet emirleri olabilir. Bu emirlerin yerine getirilmesi o ibadetin emredilme şekline bağlı olabilir. Emrin katılığı onun yerine getirilmesinde hassasiyeti artırabilir. Örneğin İslam Dini’ndeki namaz, oruç, zekât, hac bunlar arasında sayılabilir. Araştırma yaparken muhatap kitemizin bu konudaki tutumlarını tespit etmeye çalıştık.

Toplumsal hayatın merkezindeki insan şuurlu bir varlık olarak din olgusunun da ilk muhatabıdır. İster İlkel veya ilahi, ister hak veya batıl olarak isimlendirilsin dinlerin kendine has öğretileri, ritüelleri veya fenomenleri vardır. İbadetler dinleri temsil eden birer fenomen ve olgu olarak çıkar karşımıza. İnsanlar inandıkları dinin emir ve yasaklarına uymaya çalışırlar. Bireylerin yetişmiş oldukları çevre ve kültür onların din ve ibadet konusundaki hassasiyetlerini de etkileyebilir. Dinin hayata geçirilmesi anlamında ibadetler önem arz eder. Araştırma evreni içerisinde örneklem olarak ele aldığımız kitle İslam inancına mensup kimselerden oluşmaktadır. İslam dininin vecibelerinden olan ibadetler burada yaşayan Müslümanlar açısından önemli bir etkiye sahiptir. İslami ibadetlerin bir kısmı doğrudan şahısları ilgilendiren bedeni ve mali ibadetler olduğu gibi(namaz, hac vb.), diğer bir kısmı sosyal hayatı ilgilendiren

ibadetlerden(zekât, kurban) oluşmaktadır. Bu ibadetler bireyleri ve toplumu sosyo-kültürel ve psikolojik açıdan etkilemektedir. Bu bağlamda araştırma alanımızda ki kitlenin ibadet tutumları hakkında bazı bilgilere sahip olmamız elzem görünmektedir. Elbette tamamına ve kesin içerikli olarak ulaşmamız mümkün değildir. Temel ibadet ve konuları ilgilendiren belli başlı sorularla “İbadet tutumları ölçeğimizden” tablo halinde elde ettiğimiz verileri analiz edeceğiz.

Yörede şafi mezhebinin etkin olmasından dolayı ibadetlere yaklaşım açısının, ibadetlerin şekil ve uygulamalarının farklılığı üzerine gözlem ve mülakatlar gerçekleştirdik. Teknik birkaç hususun dışında mezhebe dayalı tutum farklılığına ciddi anlamda rastlayamadık. Yaklaşık yirmi yıldır din görevlisi olan, kırk yaşlarında, dört çocuk sahibi ve şehir merkezi camilerinin birinde görev yapan N.A. *“İbadetlerin uygulanmasında örneğin, namazın farzları v.b. hususların dışında çok farklı mezhep uygulamalarının etkili olduğunu söyleyemem. Yani ilmiyelerde belirtilen hükümlerin dışında şafi mezhebine mensup kişilerin yöremizde göze çarpan etkinliği yoktur diyebilirim”* demiştir.

Bu bağlamda, araştırmamızda örneklem gurubunun ibadet tutumlarını ölçmeye çalıştık. Olgusal özelliklere göre ibadet tutumlarını analiz ederek bu konuda ki değişim ve çözümlere atıfta bulunduk.

2.4.2.1. Namazın Farzı İle İlgili Tutumlar

Namaz günde beş vakit olarak (Kur’an’ı Kerim: 2/3, 5/55) Müslümanlar üzerine farz kılınan dini bir vecibedir. İslam Peygamberi Hz. Muhammed(asm) tarafından da en önemli ibadet olarak sunulup uygulanmıştır. “Namaz dinin direğidir” (el-Acluni, 1352: Hadis-31’den nakille Akdoğan, 2004: 198) Ayrıca Kur’an’da Peygamber Efendimiz’den(asm) önceki peygamberlerin namaz kılmakla emroldukları değişik vesilelerle belirtilmektedir. (Kur’an’ı Kerim, Bakara 2/83, Yunus 10/87)

Dini ibadetler kesin olarak bu şekilde emredilse bile muhatapları tarafından tamamen uygulanmayabilir. Bireyler bu konuda farklı görüşlere ve hassasiyetlere sahip olabilir. Nitekim Tablo-18’de görüldüğü üzere araştırmamıza katılan bireylerin ibadet tutumları ölçeğinde ki “Namaz Allah’ın Emrettiği En Önemli İbadetlerden Birisidir” görüşüne verdikleri cevaplarda %84,3’ü “tamamen katılıyorum” diye tercih belirtmiştir.

Buna karşın, %9,9 “Katılıyorum”, %2,4 “Kararsızım”, % 1,3 “Katılmıyorum”, % 2,2 “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde kanaat belirtmişlerdir.

Namaz Allah’ın Emrettiği En Önemli İbadetlerden Birisidir	f	%
Tamamen Katılıyorum	3896	84,3
Katılıyorum	456	9,9
Kararsızım	111	2,4
Katılmıyorum	58	1,3
Kesinlikle Katılmıyorum	100	2,2
Toplam	4621	100,0

Bu bağlamda ilgili tablolar incelenip karşılaştırıldığında namazı önemli bir emir olarak görmeyenlerin çoğu aynı zamanda dini inanç, söylem ve yaklaşımlara da mesafeli olan kimselerden oluşmaktadır diyebiliriz. Bazı kimseler de bu ibadeti günlük olarak yerine getiremediği için psikolojik olarak önemli kabul etmeyerek kendini vicdanen rahat hissettiğini söyleyebilmektedir. Bu bağlamda örneklem seçtiğimiz kitleden genç yaşta, memur olan ve kent merkezinde ikamet eden bir katılımcı:

“... Hocalarımız sürekli namazın öneminden bahseder. Fakat yerine getiremediğim için kendimi suçlu hissediyorum. Böyle olunca da hatırlamamaya veya duymazlıktan gelmeye çalışıyorum. Aslında namaz önemlidir fakat bu yüzden önemli olduğunu bildiğim halde bunu açıktan beyan etmiyorum...” demektedir ve bu konuda ki iç çatışmasını dile getirmektedir.

Yaşlı ve medrese eğitimi görmüş, emekli işçi bir katılımcımız “...Namaz insanı yabanda koymaz. Bir çocuk henüz küçükken namaza alıştırmalıdır. Namaz kılmayan bir Müslüman düşünemiyorum...” diyerek net ifadelerle fikrini beyan etmiştir.

Sonuç olarak, araştırma alanımızda örneklem kitlenin çoğunluk kısmı namazı önemli bir ibadet kabul ederken çok az bir kısmı % 2,2 bu görüşe katılmamıştır. Dini bir çevrede yetişen kimselerin bu konuda daha gayretli ve hassas olduğu görülmüştür.

Camilerin günde beş vakit doluluk oranı da bunun uygulamalı birer göstergesidir

diyebiliriz. Ağrı merkez camilerinde görev yapan imam-hatiplerin bir kısmına bu konuyla ilgili sorular yönelttiğimizde, S.Y. adlı din görevlisi şunları ifade etmiştir: *“Ağrı merkez mahallelerindeki camilerde net olmamakla beraber sabah namazlarında yaklaşık bir saf orta yaş üstü, diğer vakitlerde şehir merkezine yakın camilerde iki, üç saf cemaatin camiye icabet ettiğini söyleyebilirim. Şafi mezhebinde cemaatle namazın daha da önemsendiğini, şafilerin cemaate daha çok katılım sağladığını ifade edebilirim. buna neden olarak ise, cemaatle namazda belli bir sayıya ulaşmanın gerekli olması gibi hususlar sıralayabilirim”* demiştir.

2.4.2.2. Namaz Kılma Sıklığı İle İlgili Tutumlar

İbadetlerin düzenli olarak yerine getirilmesi büyük bir özveri ve hassasiyeti gerektirir. Yine günde beş vakit namazda ve haftalık olarak Cuma Namaz’ında Allah’ın huzurunda bulunmak bir manevi disiplini gerektirir. İnanan insanlar namaz ibadetini önemli kabul etse de bunu fiiliyata dökemeyebilir. Dolayısıyla Tablo-18 ve Tablo-19 birlikte ele alınırsa daha net analiz yapmak mümkün olabilir.

Çocukların ve bireylerin aile ortamı başta olmak üzere yakın çevresinde ki davranışlar onların ruhsal dünyalarının şekillenmesine etki edebilir. Dindar bir aile ortamında yetişen bireyler günde beş vakit okunan ezanla birlikte ister istemez dini fenomenlerle yüzleşecektir. Bu durum da onların bakış açılarına etki edecektir. Bu açıdan böyle bir soruya alacağımız yanıt bazı ön görülerde bulunmamıza yardım edebilir.

Tablo-56’da görüldüğü üzere araştırmamıza katılan bireylerin ibadet tutumları ölçeğinde araştırmaya katılanların % 42,3’ü *““Namaz Kılma Sıklığınızı Hangisi İfade Eder?”* sorusuna *“her zaman”* şeklinde cevap vermiştir. Buna karşın %19,6 *“çoğu zaman”*, %23,2 *“ara sıra”*, % 8,2 *“çok nadir”*, % 6,6 *“hiç bir zaman”* seçeneklerini işaretlemişlerdir.

Tablo 2.49. Araştırmaya Katılan Grubun “Namaz Kılma Sıklığınızı Hangisi İfade Eder?” Sorusuna Verdiği Cevaba Göre Frekans Ve Yüzdeler Dağılımları		
Namaz Kılma Sıklığınızı Hangisi İfade Eder	f	%
Her Zaman	1955	42,3
Çoğu zaman	908	19,6
Ara Sıra	1074	23,2
Çok Nadir	381	8,2
Hiç Bir zaman	303	6,6
Toplam	4621	100,0

Buradan anlaşılıyor ki Tablo 2.48’de % 84,3 oranında kişi namazı önemli kabul ederken, Tablo 2.49’da katılımcıların ancak % 42,3’ü “her zaman” şeklinde cevap vermiştir. Çok bariz olarak görülmektedir ki bireylerin inanç tutumu ile inançlarının gereğini yerine getirme derecesi fark edebiliyor.

Ağrı, göç olgusunun da etkisi ile geleneksel yaşam anlayışından modern yaşama doğru seyir izleyen bir yapıya sahiptir. Giyim, kuşam, hayata bakış açıları, maddi ve manevi olguların dışa yansımaları bu tezimizi güçlendirmektedir. Köyden kente göç eden kırk yaşlarında, beş çocuk sahibi, Ağrı’nın yerlisi bir ev hanımı “... Köy yaşamım içinde iken çevrenin ve geleneklerimizin de etkisi ile daha mutaassıp giyindiğini, ibadetleri yerine getirmede daha duyarlı olduklarını, yabancı erkeklerle konuşmamız ayıp sayıldığı için zaruri durumlarda dahi çekingen davrandıklarımızı... Söyledi. Kente göç edince kalabalık ve yabancı çevre etkisi ile de giyim ve kuşam anlayışımız değişti, aile olarak daha rahat hareket eder olduk. Artık ailemizde eskisi gibi ibadet duyarlılığı kalmadı...” şeklinde yaşamış olduğu değişim sürecini ifade etmiştir.

Okuma ve eğitim görme düzeyi bireylerin maddi ve manevi değerlere bakışını etkileyebilir. Sosyal çevre ve kültür ortamını da dikkate alarak bu olgu ve tutumları kıyaslamak sağlıklı veri sağlayacaktır. Bunu ölçebilmek adına da bağımsız değişkenlerimizden “eğitim düzeyi” ile diğer bazı bağımlı değişkenlerimizi ilişkilendirdik. Bu bağlamda bir örnek olarak araştırmaya katılan grubun eğitim düzeyine göre “namaz kılma sıklığınızı hangisi ifade etmektedir?” görüşüne verdikleri cevapların dağılımlarını tablosuz olarak ele alacağız.

Araştırmaya Katılan Grubun Eğitim Düzeyine Göre “Namaz Kılma Sıklığınızı Hangisi İfade Etmektedir” Görüşüne Verdikleri Cevapların Dağılımlarının örnek bir kısmına baktığımızda “Hiçbir Okul Bitirmedim” diyenlerin % 56,1 oranı “Her Zaman” cevabını vermiştir. “Hiç Bir zaman” diyenlerin oranı ise % 3,9 seviyesinde kalmıştır. Buna karşın Yüksek Lisans veya Üstü eğitim alan kişilerde “Her Zaman” cevabın verenlerin oranı % 50 , “Hiç Bir zaman” diyenler ise % 4,5 seviyesindedir.

Bu durumdan hareketle diğer sosyal olguları da dikkate alarak diyebiliriz ki bazı araştırmalarda eğitim düzeyi yükselirken ibadetlerle devamlılık düşerken, bizim yaptığımız araştırma verilerindeki tabloda yüksek tahsilli kişilerin namaz ibadetini yerine getirme oranının yüksek çıkma nedenlerinin başında yöresel ve geleneksel etkinin devamı sayılabilir.

Otuzlu yaşlarda, aslen Ağrı'nın Eleşkirt İlçesi'ne mensup, yüksek lisansını tamamlamış bir kamu görevlisi ile yaptığımız görüşmede bu konu ile ilgili ifadeler şu şekilde geçmiştir: “...ben yüksek tahsil yaptım fakat Ağrı'da aile ve arkadaş çevrem mütedeyyin olduğu için geleneksel dini yaşantımdan kopmadım. Fakülte arkadaşlarımın bir kısmı çevre ve aile etkisi ile dini emirleri önemsemeyebiliyordu. Benim değişmeme nedenim çevrem ve ailemdir...”

2.4.2.3. Oruç Kavramı, Oruç İbadetinin Farziyeti ve Yerine Getirilmesi İle İlgili Tutumlar

Kur'an'ı Kerim'de orucun Farziyeti net olarak belirtilmiştir. “ Ey iman edenler, sizden öncekilere farz kılındığı gibi oruç tutmak size de farz kılındı. Böylece umulur ki korunursunuz.”(Kur'an'ı Kerim: Bakara 2/183)

İslam'da ikinci kaynak asıl kaynak olarak kabul edilen Peygamber Efendimiz'in sünnetinde de oruç net ifade ile emredilmiştir. Örneğin; “ İslam beş esas üzerine kurulmuştur: Kelime-i şehadet, namazı kılmak, zekât vermek, Ramazan orucunu tutmak, gücü yetenler için Beytullah'ı ziyaret etmek (hacca gitmek)” (Buhari, İman 34, 40; Savm 1)

Oruç bireysel bir ibadet olduğu kadar toplumsal ve evrensel bir ibadet olarak sosyal birlik ve beraberlik adına katkıları olan bir ibadettir denebilir. Yoksulların durumunu anlamaya, sıkıntılarını yardımcı olma adına gayret sarf etmeye teşvikçi olur. “tok, açın halinden anlamaz” atasözü bunu özetle ifade eder.

Toplumların birlik ve beraberliğe ihtiyaç duyduğu, fakir-zengin iletişiminin canlı tutulması gerektiği günümüzde bu tip ibadetler kaynaşma ve bütünleşmeye yardımcı olabilir. Bu açıdan Ağrı örneğinde de bunu tahlil edebilmemiz adına ilgili tutumlara ulaşmaya ve onları tahlil etmeye ihtiyaç duyduk.

İslam'ın şartları olarak kabul edilen temel ibadetleri daha çok çalışmamıza konu ettiğimizi belirtmiştik. Bu açıdan yardımlaşma ve dayanışmanın, zenginlerin yoksul kimselerin halini anlamasının en güzel örnek ve sebebi kabul edilen “oruç ibadeti” hakkında ki kanaatler de bize yardımcı olacaktır. Zira oruç ibadeti bireysel olduğu kadar sosyal etkisi olan bir ibadet çeşididir denebilir.

Tablo 2.50. Araştırmaya Katılan Grubun “Oruç Kuranda Emredilen Önemli Bir İbadettir” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları			
Oruç Kuranda Emredilen Önemli Bir İbadettir	f	%	
Tamamen Katılıyorum	3820	82,7	
Katılıyorum	568	12,3	
Kararsızım	115	2,5	
Katılmıyorum	42	0,9	
Kesinlikle Katılmıyorum	76	1,6	
Toplam	4621	100,0	

Araştırmaya katılan grubun “Oruç Kuranda Emredilen Önemli Bir İbadettir” görüşüne vermiş oldukları cevaplara baktığımızda % 82,7 oranında kişi bu görüşe “tamamen katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 12,3 “katılıyorum”, %2,5 “kararsızım”, % 0,9 “katılmıyorum”, % 1,6 oranında ise “kesinlikle katılmıyorum” cevaplarını vermişlerdir.

Görüldüğü üzere % 82,7 çoğunluk oranında kişi bu ibadeti kesin emir olarak kabul etmektedir. Böyle düşünmeyenlerin oranı ise oldukça azdır(% 1,6). Aşağıda oruç tutma sıklığı ile ilgili tutumlara da bakarak karşılaştırma yapmak ve derinlemesine gözlem ve anekdotlarımızı ortak olarak paylaşmak istiyoruz.

2.4.2.4. Oruç Tutma Sıklığı İle İlgili Tutumlar

Araştırmaya katılanların verdiği cevapların daha gerçekçi ve güvenilir olması adına kıyaslama imkânı sağlayacaktır. İbadeti önemli kabul etmekle onu yerine getirmek aynı paralellikte olmayabilir. Tablolardan elde ettiğimiz veriler de bu tezimizi doğrulamaktadır. Zaten bir üstteki tabloda oruç ibadetinin önemli olduğu fikrine katılanların oranı ile aşağıdaki tabloda bu ibadeti her zaman yerine getirenlerin oranı arasında belli oranda farklılık bulunmaktadır. Fakat bu ibadeti önemli kabul eden bir kişinin ibadeti yerine getirme hassasiyeti veya tercihi de etkilenecektir.

Tablo 2.51. Araştırmaya Katılan Grubun “Oruç Tutma Sıklığınızı Hangisi İfade Etmektedir?” Sorusuna Verdiği Cevaplara Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları		
Oruç Tutma Sıklığınızı Hangisi İfade Etmektedir?	f	%
Her Zaman	3136	67,9
Çoğu Zaman	938	20,3
Ara sıra	369	8,0
Çok Nadir	82	1,8
Hiç Bir zaman	96	2,1
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan grubun “Oruç Tutma Sıklığınızı Hangisi İfade Etmektedir?” sorusuna verdiği cevaplara baktığımızda % 67,9’u “her zaman” cevabını vermiştir. Buna karşın, % 20,3 “çoğu zaman”, % 8,0 “ara sıra”, % 1,8 “çok nadir”, % 2,1 “hiçbir zaman” şeklinde tercih belirtmiştir.

Ağrı insanı göç ve toplumsal hareketlilik ile sosyo-kültürel bir değişim süreci yaşamaktadır. Fakat görüldüğü üzere oruç ibadetini önemseme ve onu yerine getirme oranı büyük çoğunluktadır. Buna karşın ibadeti farz kabul edenlerin oranı % 82,7 oranında iken, oruç tutma sıklığı % 67,9 oranında kalmıştır. Diğer etken ve unsurları da kattığımızda bir kişinin bir şeyi önemli kabul etmesi ile onun için gerekeni yapması arasında farklılıklar olabileceğini ifade edebiliriz. Buna değişik etkenler sebep olabilir.

Eğitim düzeyi, hastalıklar, özürler, inanç değişimi ve dini hassasiyette azalmalar vb. Ayrıca araştırma yaptığımız tarih aralığında (2010) Ramazan ayının sıcak mevsime denk gelmesi oruç tutan kişi sayısında azalmalara sebep olmuş olabilir.(Temmuz-Ağustos) Katılımcılar tarafından sorumuz bu psikolojik etki ile cevaplanmış olabilir. Bu kaniya derinlemesine gözlem ve m lakatlarımızdan varıyoruz.

Araştırmaya katılanlardan yaşlıca, lokanta işleten ve uzun süredir Ağrı Merkez'de ikamet eden esnaf bir kişi: *"...kış aylarında Ramazan ayında lokanta açık olsa bile yolcu ve hasta gibi özür durumu olanların dışında pek bir müşteri gelmez bize. Fakat son yıllarda orucun sıcak mevsimlere denk gelmesinden dolayı diyebilirim ki sürekli müşteri geliyor. Biraz utanıp sıkılarak da olsa yemek sipariş edip otururken havların sıcaklığından ve günlerin uzunluğundan bahsederek mazeret beyan etme ihtiyaı hissediyor... Yaz dönemindeki Ramazan ayında da lokantayı açık tutmak zorunda kalıyorum"* dedi.

Ramazan orucu toplum içerisinde hissedilip fark edildiği için sosyal etki altında kalan insanlar bu yüzden oruç tutabiliyor veya tutmayacaksa da bazen utandığı için bazen de saygıdan dolayı gizli olarak yiyip içmek zorunda kalabiliyor. Bu kaniya sosyal gözlemlerimizden varıyoruz. Ramazan ayında iş yerine ziyaret amaçlı uğradığımız orta yaşlarda, aslen Ağrı'nın bir ilçesinden olan mühendis Y.T. arkadaşları ile birlikte saat 14.00 civarında dışarıda sıcak bir havanın olduğu bir sırada odasında sigara ve soğuk içecek içiyordu, bizi görünce *"kusura bakmayın"* dediler. Yanımda bulunan ellili yaşlarda, bir mahallenin muhtarı olan kişi oturdu, tanıştık ve sonra bu durum hakkında şunları beyan etti: *"... Biz gençliğimizde oruç ayı Ramazan sıcak mevsimlere denk gelince ne yapar eder orucumuzu tutardık. Ağzımız kuruyunca dinlenir, yüzümüzü yıkar ferahlamaya çalışırdık. Fakat asla oruç bozmazdık. Bazı arkadalar tutmazsa o kadar gizli yer içerlerdi ki çocuklarından dahi gizlediklerini anlatırlardı sonradan. Bu kadar hassas olma nedenimiz tamamen dindarlıktan değildi. Köyde, mahallede herkes oruçlu olduğu için biz tutmazsak rezil olabilirdik. Töre ve geleneklerimiz de buna müsaade etmez. Ramazan da oruç vakti asla bir kahve veya lokanta satış yapamazdı. Toplumun tepkisinden çekindikleri için. şimdi maşallah siz çok rahatsızsınız, ayıp değil mi?"* Ben, bir mazeretleri vardır dememe rağmen mühendis olan kişi itiraf etti: *"Yok hocam mazeret falan değil. Biz muhtar gibi hassas bir çevrede yetişmedik. İsteyen tutar, isteyen tutmazdı. Ben de Ağrı'lıyım ama çevrem, ailem serbest takılırdı. O kadar da*

önemsemezdik yani. Bir ara tuttum, günler uzun hava da sıcak olunca dayanamadım bozdum orucu. Yoksa saygımız sonsuz...” dedi.

Dindar bir çevrede yetişen, lise çağında ve Hamur İlçesinin bir köyünden olan R.M. oruçla ilgili şunları ifade etti: “ *hocam anne babam çok hassas. Asla ibadetlerini aksatmazlar. Ben de çocukken bile oruç tutmak isterdim. Henüz yedi sekiz yaşlarında iken onlarla sahura kalkardım. Sen küçüksün dayanamazsın deseler de ben gizlice tutmaya çalışırdım. Şimdi yaşımla ilerledi daha rahat tutabiliyorum....”*

Ramazanın paylaşma ve kaynaşmaya vesile olduğunu yukarıda örneklerle ifade etmiştik. Toplumun ihtiyaçlı insanların bu konuda beklentisinin olabileceği aşikârdır. Üniversite öğrencisi bir gurupla bu konu hakkında konuşurken aslen Konyalı olan, Ağrı Eğitim Fakültesi’nde öğrenim gören bir genç öğrenci şunları ifade etti: “ *...biz dört arkadaşla birlikte fakülteye yakın bir mahallede tuttuğumuz bir evde kalıyoruz. Ağrı insanının misafirperver ve paylaşımcı olduğunu bildiğimiz için Ramazan başlayınca da bizi unutmazlar diyerek kendimizi rahat hissederdik. Bekâr ve öğrenci olunca sıcak bir yemek çok özlediğimiz bir yiyecek oluyor. Yine bir Ramazan günü bizim kurs olduğu için iftara yakın geldik. Hava sıcaktı ve hiç kımlıdayacak halimiz yoktu. O an evdeki üç arkadaş da bir birinden gayret bekliyordu. O sırada benim aklıma annemin yaptığı güzel yemekler geldi. Sanki dışarıdan babam elinde sıcak pidelerle gelecek ve ailecek iftar sofrasında buluşacağız hissi doğdu içime. Duygulandım ve gözlerim yaşardı. Sonra onlardan çok uzaklarda olduğumu fark edince daha da bir garip oldum. Biz bu halde iken arkadaşımın telefonu çaldı. Aslen Ağrı Tutaklı olan sınıf arkadaşlarımızdan birisi arıyordu. Annesinin selamını ileterek bizi iftara davet ettiğini söyledi. O an bir birimize baktık ve tüm yorgunluğumuzun gittiğini hissettim. Çocuklar gibi şen olarak yola çıktık ve sevinçle-iştahla iftar sofrasına kavuştuk, tıpkı annemin güzel yemekleri gibi, tıpkı aileme birlikteymiş gibi... Hiç unutamam o günü...” diyerek hissiyatını açıkça belirtmişti.*

Sonuç olarak; araştırma alanımızda yaşayan insanların çoğunluğunun oruç ibadeti konusunda bilinçli, duyarlı ve hassas olduklarını söyleyebiliriz. Fakir, öğrenci ve yolcu gibi imkânları kısıtlı olan insanların, komşuların da bir tas çorba ile dahi mutlu olabileceği açıktır. Paylaşan insanlar da manevi bir mutluluk yaşamışlardır. Ağrı insanı Anadolu’nun bir parçası olarak misafirperverlik ve toplumsal paylaşım duyarlılığını

devam ettirmektedir. Ramazan ayında yöre insanının bu konularda daha duyarlı ve dikkatli olduğu da gözlenmiştir.

2.4.2.5. Zekât Kavramı ve Zekâtın Farzıyeti İle İlgili Tutumlar

İnsanın varlığını devam ettirip yaşayabilmesi için sosyal hayatın gerekliliği öteden beri “İnsan tabiatı itibarıyla medenidir” sözüyle ifade edilir. Bu bakımdan bireyler toplumsal varlıklarının devamı için topluma ve toplumsal organizasyonlara katılmak isterler. Bu katılım topluma ve fertlere bir takım vazifeler yükler. (İSAM, 1999: 419)

Toplumda zengin ve fakirlerin olması kaçınılmazdır. Bunlar aynı mahallede, binada veya köyde birlikte yaşayabilir. Bir birleri ile iletişim kurabilirler. Bu doğal bir durumdur. Sosyal dengeler sağlanmazsa, dayanışma ve kaynaşma oluşturulmazsa bu doğallık bozulup yerini çatışma ve kavgaya bırakabilir. İşte bu noktada değişik sosyal tedbirler gerekebilir. İslam dininin emrettiği zekât ibadeti bu tedbirler arasında sayılabilir.

Zekât hem bireyi hem de toplumu ilgilendiren önemli bir sosyal ve mali ibadet kabul edilir. Ağrı yöresinin ekonomik özellikleri dikkate alındığında maddi imkânsızlıklar açısından sıkıntı yaşayan kimselere bu ibadet gereği yardımlar sağlanabilmektedir. Bu vesile ile toplumda kaynaşma ve bütünleşme ortamı doğmaktadır. Bu ibadetin doğrudan maddiyatla ilgili olması, yerine getirilmesini de farklı boyutlarda etkilemektedir.

Bu açıdan araştırma alanımızdaki bireyler ve toplum İslam inancına mensup olduğu için bu durumu analiz etme adına bilimsel veriye ihtiyaç duyduk. Sosyal unsurlardan din ve aile kurumlarında da dini anlayış ve duyarlılıklarda çözümler olabileceğini varsaymıştık. Bu konuda ki dini kaynaklı bilgiler doğrultusunda verilerimizi ve gözlemlerimizi ele alıyoruz.

Tablo 2.52. Araştırmaya Katılan Grubun “Zekât Kuranda Emredilen Önemli Bir İbadettir” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları		
Zekât Kuranda Emredilen Önemli Bir İbadettir	f	%
Tamamen Katılıyorum	3582	77,5
Katılıyorum	698	15,1
Kararsızım	173	3,7
Katılmıyorum	61	1,3
Kesinlikle Katılmıyorum	107	2,3
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan grubun “Zekât Kuranda Emredilen Önemli Bir İbadettir” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda %77,5’i bu görüşe “tamamen katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Buna karşın % 15,1 “katılıyorum”, % 3,7 “kararsızım”, % 1,3 “katılmıyorum”, % 2,3 “kesinlikle katılmıyorum” diyerek görüş belirtmişlerdir.

Zekâtın aynen oruç gibi toplumsal yönü olan bir ibadet olduğu bilinmektedir. Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda bir gözlemimizi paylaşabiliriz. Kalabalık bir aileye mensup, Ağrı Taşlıçay İlçesi’nin bir köyünde ikamet eden çiftçilikle uğraşan fakir bir köylü A.G. şu bilgiyi veriyor bize: “ ... Hocam dokuz çocuğum var. Köyde ekonomik getirisi olan ürün üretmek zor oluyor. İmkânlar ve şartlar elverişsiz. Kalabalık aile olunca yaz aylarında çiftçilik yaparken, uzun kış zamanlarında gurbete gidip çalışıyorum. Hanımım hayvanlara bakıyor ve kurbanda satmak için besi hayvancılığı da yapıyoruz. Şartlar ve geçim zor. Çocuklar küçük. Geçen sene iki çocuğum hastalandı. Sigorta yok. Yeşil kart her tedavi ve ilacı karşılamadı. Zor durumda kaldık. Para yetiştiremedim. Çocuklarım nerede ise tedavisizlikten ölecek hale gelmişti. Sağdan soldan dıyıldı. Bir gün uzaktan tanıdık olan bir zengin kişi aradı. Masrafları sordu. Sonra İstanbul’da özel bir hastanede yer ayarladı. Doktorlar çok iyi davrandılar. Ben anlamam ama teknolojik ve tıbbi imkânlar çok gelişmiş ki çocuklarım bir ayda toparladı. O tanıdık çocuklarımla ve bizimle çok iyi ilgilendi. Diğer ihtiyaçlarımıza da yardımcı oldu. Şu an çocuklar sağlıklı, biz de huzurluyuz. O kişiye çok minnettarız. Bunu ifade edince o bize derdi ki “bu benim dini ve sosyal bir vazifem, Allah bana bu imkânları verdi ise ben de zekâtımı fazlasıyla vermem lazım. Bunu da sizin için

kullandım.” Düşünüyorum da her zengin böyle olsa ne güzel olur değil mi? Çocuklarım şimdi o arkadaşı bir öz amca, öz dayı gibi seviyorlar...”

Sonuç olarak Ağrı yöresinde fakir insanların ve zekâta muhtaç insanların olduğu bilinmektedir. Aynı zamanda ülke çapında zenginlerinin olduğu da malumdur. Dini bir vecibe olarak bu ibadetin kabul edildiğini, zengin olmasa bile insanların ciddi bir çoğunluğunun yine de paylaşım içinde olduklarını gördük. Verilerimiz ışığında gerek öğrencilere burs adı altında finansman sağlamada, gerekse konu komşunun maddi imkânsızlıklarına karşı duyarlı davranmada gözle görülür bir yardımlaşma ve dayanışmanın olduğunu ifade edebiliriz.

2.4.2.6. Kur'an'ı Kerim Okuma İle İlgili Tutumlar

İslam dininin kutsal kitabı Kur'an'ı Kerim içerisinde şahsi ve bireysel inanç ve ibadetler hususunu barındırmasının yanında toplumsal ve ahlaki konuları da içermektedir. Kur'an okuma sıklığı bize o birey ve toplumun söz konusu dini unsurlarla ilişkisini de gösterecektir.

Tablo 2.53. Araştırmaya Katılan Grubun “Kurani Kerim Okuyor Musunuz” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Frekans Ve Yüzdeler Dağılımları			
Kurani Kerim Okuyor musunuz?	f	%	
Her zaman	1460	31,6	
Çoğu Zaman	1050	22,7	
Ara Sıra	1076	23,3	
Çok Nadir	486	10,5	
Hiç Bir zaman	549	11,9	
Toplam	4621	100,0	

Araştırmaya katılan grubun “Kurani Kerim Okuyor musunuz” sorusuna verdikleri cevaba baktığımızda %31,6 oranında kişi bu soruya “her zaman” cevabını vermiştir. Buna karşın % 22,7 “çoğu zaman”, % 23,3 “ara sıra”, % 10,5 “çok nadir”, % 11,9 “hiç bir zaman” şeklinde görüş belirtmiştir.

Ağrı'da Kur'an'ı Kerim'e büyük saygı duyulmaktadır. Özel günlerde, törenlerde, Cuma ve kandil akşamlarında Kur'an'ı Kerim okuma ve okutma geleneği devam etmektedir. Yine Ramazan ayında apartman dairelerinde, mahallelerde, evlerde ve camilerde "mukabele geleneği" yaygın olarak devam etmektedir. Kur'an'ı Kerim öğrenmek, öğretmek ve okumak bir ibadet olarak algılanmaktadır. Anlamını bilmeyen insanların çok olmasına rağmen okuma geleneği devam etmektedir. Çok az sayıda insanla karşılaştık ki bunlar genelde yüksek tahsil görmüş kimseler tarafından dile getirilmektedir: "*Anlamını bilmeden okumanın faydası olmaz*" diyenlere çok az sayıda rastladık.

Tabloda da görüldüğü üzere katılımcıların %88'i az da olsa Kur'an'ı Kerim okuyor. Diğerlerinin (%12'lik kısım) ise bilmediği veya öğrenmediği için okumadığını tahmin ediyoruz.

Özellikle yaz dönemlerinde cami, medrese ve evlerde çocuklar için Kur'an'ı Kerim öğretme çalışmaları hız kazanmaktadır. Hafızlık yapan kimseler de mevcuttur. Yaz tatilinde Kur'an'ı Kerim'i okumaya başlayabilen, yöresel ifade ile söyleyecek olursak "Kur'an'ı Kerim'e geçen" On altı(16) yaşlarında, aslen merkez Fırat Mahallesi doğumlu, lisede okuyan bir kız öğrenci: "*...Kur'an'ı Kerim'i yaz tatilinde öğrendim. Cami hocası "Elif-Be " den başlattı. İki ayda okumayı söktüm. Çok mutlu oldum. Bunun için de mahallemizde bisküvi-lokum dağıttık. Anlamını bilmesem de okumaktan büyük bir manevi haz alıyorum.*" şeklinde düşüncelerini paylaşmıştır.

On yedi (17) yaşlarında bir erkek öğrenci de "*... Bilgisayardan internet yoluyla programlar indirerek Kur'an'ı Kerim'i öğrendiğini, klasik yöntemden çok daha keyifli olduğunu, sesli olarak da dinleme imkânı bularak yanlışlarını düzelttiğini*" söyleyerek mutluluğunu beyan etmiştir. Peki, şu anda okuyor musun? Diye geri dönüt yaptığımızda; "*hayır, fazla değil. Kandillerde ve bazen Ramazan'da...*" şeklinde cevap aldık.

Bir vesile ile ziyarete gittiğimiz bir köyde bir "melle" nin oğlu ile karşılaştık. Tanışma faslından sonra Kur'an'ı Kerim konusunu açtık ve bazı sorular sorduk. Verdiği cevapların bir kısmı şöyle: "*... Babam rahmetli melledir. Bu yörenin en saygın din adamlarından yani. Çocukluğumuzda daha altı(6) yaşına gelmeden bize Kur'an'ı Kerim öğretti. Sonra dua ve sureler ezberletti. Çok şükür şimdi hemen her akşam Yasin Suresi'ni okuyoruz. Bu alışkanlığı kazanmamızda en etkili husus babamızın bize örnek*

olmasıdır. Zira onlar çok zor şartlarda Kur'an'ı Kerim öğrenmişler. Yasak dönemler görmüşler... Bugün her imkân var öğrenmek için. Okuma önünde bir engel de yok. Şimdiki gençler çok şanslı..."

Kur'an'ı Kerim okuma ve öğrenme hususunda bayanların daha gayretli ve istekli olduğuna şahit olduk. Aslen Doğubayazıt ilçesinden olup Ağrı Murat Mahallesi'nde yaşayan, bir yerde işçi olarak çalıştığını beyan eden orta yaşlarda, dört çocuk sahibi bir bayan " *çocukluğundan bu yana aile ve akraba çevresinden çoğu kadınla değişik zamanlarda bir araya gelip Kur'an'ı Kerim okuduklarını, arkadaşlarından hafızlık yapanların dahi olduğunu ifade etti. Ramazan'da mutlaka mukabeleler okuruz ve hatim duaları yaparız. Hatta hatim'e o kadar çok ortak olan olur ki normal yaşamda tesettür kullanmayan hanımlardan bile sanılanın aksine çok fazla ilgi olur. Bu da bizi motive ve mutlu eder. Erkeklerde iş yoğunluğu vb. nedenlerden sanırım aynı yoğunlukta bir faaliyet olmuyor. Onlar daha çok camilerde, kendi evlerinde veya kandillerde bir araya gelerek kısa süreli etkinlikler yapmaktadırlar...* " şeklinde beyanda bulunmuştur.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; Ağrı insanı Kur'an'ı Kerim okuma, öğrenme ve O'na saygı duyma hususunda duyarlı davranmaktadır. Usul ve yöntemlerde farklılıklar olsa da okuma ve öğrenme gelenekleri devam etmektedir. Mübarek kabul edilen gün ve gecelerde bu alışkanlık ve etkinlikler daha da artmaktadır.

2.4.2.7. Hac Kavramı, Hac İbadetinin Farzı ile İlgili Tutumlar

Hac ibadeti hem mali hem de bedeni bir ibadettir. Yerine getirilmesi noktasında özel şartlardan dolayı belli zorluklar taşımaktadır. Zira farklı bir ülke, belde ve ortam içerisine belli engelleri aşarak yerine getirilebilmektedir. Bu açıdan bu ibadeti önemli bilmek veya gerekli görmek Müslümanlar açısından dini bir vecibedir. Araştırma alanımızda bu hususu analiz edebilmemiz bize hedef kitlenin tutumunu tanımak adına katkı sağlayacaktır.

Hemen bütün dinlerin kendine göre kutsal kabul ettikleri zamanlar, mekânlar ve simgeler vardır. Bunlar da daha çok dinlerin doğduğu veya yayıldığı yerlerde toplanır. Bu açıdan buralar ilgili dinin merkezi konumunda kabul edilir. Dini duygular buralarda en üst boyuta çıkabilir. Bunun için de mekânlar yapılır ve insanların toplanması, ibadet etmesi için kolaylıklar sağlanır. İslam Dini'nde de Mekke ve Medine'nin içindeki manevi mekânlarla birlikte yaygın olarak kutsal kabul edildiği bilinen bir gerçektir.

Tablo 2.54. Araştırmaya Katılan Grubun “Hac İbadeti Gücü Yeten Müslümanlar İçin Gerekli Bir İbadettir” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları		
Hac İbadeti Gücü Yeten Müslümanlar İçin Gerekli Bir İbadettir	f	%
Tamamen katılıyorum	3497	75,7
Katılıyorum	690	14,9
Kararsızım	203	4,4
Katılmıyorum	119	2,6
Kesinlikle Katılmıyorum	112	2,4
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan grubun “Hac İbadeti Gücü Yeten Müslümanlar İçin Gerekli Bir İbadettir” görüşüne baktığımızda % 75,7’si “tamamen katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 14,9 “katılıyorum”, % 4,4 “kararsızım”, % 2,6 “katılmıyorum”, % 2,4 “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Tüm dünyadan olduğu gibi Türkiye’den de binlerce insan kutsal topraklara gitmek için can atar. Ağrı insanı da bu konuda istekli ve gayretli olan iller arasındadır. Yaklaşık %92’lik kısmın bu görüşte olduğu araştırmamız örneklem çalışması bunu göstermektedir diyebiliriz.

2.4.2.8. Kurban İbadetinin Yerine Getirilmesi İle İlgili Tutumlar

Kurban hemen hemen bütün dinlerde var olan bir ibadettir. Kur’an’ı Kerim bunu şu şekilde beyan eder: “*Biz her ümmete kurban ibadeti koyduk*” (Hac Suresi, 22/34) Kurban ibadeti ile ilgili Hz. İbrahim (as)’ın oğlu Hz. İsmail(as) ile ilgili imtihanı ve kurban hadisesi oldukça meşhurdur.(Saffat Suresi, 37/ 101-107)

Tablo 2.55. Araştırmaya Katılan Grubun “Kurban İbadetini Hangi Sıklıkla Yerine Getiriyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları		
Kurban İbadetini Hangi Sıklıkla Yerine Getiriyorsunuz?	f	%
Her Zaman	2098	45,4
Çoğu Zaman	1059	22,9
Ara Sıra	800	17,3
Çok Nadir	301	6,5
Hiç Bir zaman	363	7,9
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan grubun “Kurban İbadetini Hangi Sıklıkla Yerine Getiriyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplara baktığımızda % 45,4’ü “her zaman” cevabını vermiştir. Buna karşın %22,9 “çoğu zaman”, % 17,3 “ara sıra”, % 6,5 “çok nadir”, %7,9 “hiçbir zaman” şeklinde görüş belirtmiştir.

Ağrı gelişmişlik düzeyi açısından diğer illere nazaran çok gerilerde kabul edilebilir. Halkın alım gücü ve maddi imkânları da bu ölçüde kısıtlıdır. Bazı köy ve mahalleleri ziyaret ettiğimizde bunu somut olarak görebildik. 2010 yılı Kurban Bayramında gözlemler yapmak, görüşmek ve katkıda bulunmak amacıyla gittiğimiz Ağrı Belediye Mezbahanesi’nde bunun yüzlerce örneğini görmemizi sağladı. Kurban kesme imkânı olanların kurban işleri ile meşgul olduğu alanda bir yığın insan hemen hemen üç gün boyunca bir parça et alabilmek için saatlerce bekliyordu. Kasapların bir kısım sakatları almayı bıraktığı çöplük alanda et arayan yoksul insanların hali apaçık ortada idi. *Yetmiş(70) yaşlarında, Fatih Mahallesinde ikamet ettiğini ve altı tane torununun yetim olarak kendisine emanet kaldığını söyleyen kişi; çocukların yılda birkaç defa bu vesilelerle et yiyebildiğini biraz da mahcup bir eda ile anlatıyordu.*

Başka bir anda oraya gelen aslen Ağrı’nın bir köyünden olduğunu söyleyen, yedi çocuk sahibi bir kadın: “ *Çocuklarım uzun zamandır et yemedi. Eşim serbest meslek sahibi. İmkânlarımız kısıtlı. Bu gün buradan götüreceğim et ile bayram edecekler*

“deyince kurban işi ile meşgul olan, orta yaşlarda, işadamı olduğunu söyleyen bir kişi hemen kadını memnun edecek kadar büyük bir et parçasını ikram etti ve *“biz kurbanı zaten sizler için kesiyoruz. Allah’ın emri budur. Alın, yiyin ve bize dua edin”* diyerek karşılık verdi.

Bilindiği üzere kurban ibadeti Hanefi mezhebinde vacip, şafilerde ise sünnettir. Mezhep farklılığının kurban ibadetini yerine getirmede etkili olup olmadığı hususunda veri elde edebilmek için görüşlerine başvurduğumuz Fırat Mahallesi sakinlerinden, kırk beş yaşlarında ve düzenli olarak kurban kestğini ifade A.A. *“Her ne kadar mezhep farklılığı olsa da biz Şafiler kurban ibadetine sünnet, yapılmasa da olur mantığıyla bakamayız. Çünkü Hanefilerdeki vacip derecesindedir. Kaldı ki kesilen kurbanın sosyal dayanışma ve paylaşma adına da çok faydası vardır. Şafilerin kurban kesmediği kanısına katılmıyorum. Öyle olsaydı doğu ve güneydoğu bölgelerinde çoğunluğu şafi ve fakir olan halk zenginlerin yerine getirmesi gereken kurban ibadetinin katkılarından yararlanması nasıl mümkün olacak”* dedi. Bizde gözlemlerimizde bu kanaatin yaygın olduğuna şahit olduk diyebiliriz.

Ağrı insanından imkânı olanların bu tip durumlardan ötürü Kurbanı büyük önem verdiğini, bunu bir emir olarak telakki ettiklerini gördük. İslam Dini mezheplerinden Hanefi ve Şafii mezhepleri arasında farklılıklar olsa da buna rağmen Kurban kesmeye büyük bir isteklilik gördük. Biz konunun hukuki boyutundan ziyade sosyal yönü üzerinde durduğumuz için bu yönünün ayrıntılarına girmiyoruz. Kısaca şöyle diyebiliriz. Hanefi mezhebince “vacip” kabul edilen kurban Şafii mezhebince ve diğer mezheplerce vacip dercesine yakın sayılacak şekilde terk edilmesi istenmeyen “sünnet” hükmündedir. (Akademi Araştırma Heyeti, 2010: 581-582)

Bu bağlamda Ağrı’da kurban kesmeyen fakat kendini mütebedeyyin olarak tanıtan, kırklı yaşlarda, devlet memuru ve aslen Diyarbakır’lı olan bir kişi *“ bizim mezhebimizde sünnet olduğu için kesmedim. Yoksa Allah’ın emridir. Kurban kesmek iyi bir davranıştır. Kesenlerin kesesine bereket...”* diyerek durumuna açıklık getirmiştir.

Emekli bir devlet memuru olan, altmışlı yaşlarda, aslen Ağrı Taşlıçay İlçesinden olan fakat il merkezinde ikamet eden bir hanımefendi kurban konusunda şu açıklamayı yaptı: *“ ben kurban karşıyım. Hayvan hakları savunucusuyum. Binlerce hayvanın katlini uygun bulmuyorum. Onun yerine sadaka vererek Allah’a olan vazifemi yerine getirmeye çalışıyorum...”* deyince, peki hiç et tüketiyor musunuz? Diye sorunca *“ evet*

tabi ki et yiyoruz fakat kurbanda yüzlerce hayvan kesildiği için hoşuma gitmiyor” şeklinde karşılık vermiştir.

Sonuç olarak; diyebiliriz ki araştırma alnımızdaki çoğu kişi kurban bir ibadet olarak kabul etmektedir. Karşı çıkanlar az sayıda olsa da kurban bayramında kurban kesme heyecanını görmek mümkün.

2.4.2.9. Namazlarda İbadet Dilinin Türkçe Olması İle İlgili Tutumlar

İslamiyet Arap Yarımadası’nda indiği için ve Kur’an’ı Kerim Arapça dilinde okunduğu için bütün ülkelerde ve beldelerde diller farklı da olsa orijinal diliyle öğrenilip okunmuştur. Başka dillerde okunması tepkilere neden olmuştur. Ülkemizde namazlarda ibadet dilinin Türkçe olması son zamanlarda çok dillendirilmektedir. Bu durum cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren tartışıla gelen bir husustur. Bu konudaki en büyük desteği mevcut eğilim, Alevi/Bektaşî topluluklardan almaktadır. Zira Alevi/Bektaşîlerin ayinleri(cemleri) Türkçe bir dille yapılmaktadır.(Güngör, 2007: 227)

Tablo 2.56. Araştırmaya Katılan Grubun “Namazlarda İbadet Dilinin Türkçe Olması, İslam’a Aykırıdır” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları		
Namazlarda İbadet Dilinin Türkçe Olması, İslam’a Aykırıdır	f	%
Tamamen katılıyorum	1417	30,7
Katılıyorum	568	12,3
Kararsızım	867	18,8
Katılmıyorum	750	16,2
Kesinlikle katılmıyorum	1019	22,1
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan gurubun “Namazlarda İbadet Dilinin Türkçe Olması, İslam’a Aykırıdır” görüşüne baktığımızda % 30,7’si “tamamen katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 12,3 “katılıyorum”, % 18,8 “kararsızım”, % 16,2 “katılmıyorum”, % 22,1 “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Bu husus cumhuriyetin ilk yıllarında dile getirilse de özellikle medyanın da gündeme getirmesi ile söz konusu tartışmalar sürmektedir. Hatta Türkçenin dışında 2011 seçimleri öncesi Güneydoğuda bazı kesimlerce ezanın Kürtçe olarak okutulması uygulaması da başlamıştır. Bu bağlamda, görüşlerini sorduğumuz yaşlıca, medrese eğitimi görmüş, hafız olan ve çevresi tarafından melle olarak isimlendirilen bir zat şu açıklamayı yapmıştır: “ *eskiden ezanı Türkçe okuttular. İlk önce şok olduk, alışamadık. Yıllarca ezanın aslına hasret kaldık. Siyasi ve ideolojik çekişmeler yüzünden yaşandı bunlar. Bir gün yani yaklaşık altmış yıl oldu değil mi, baktık ilan ettiler ezanı aslıyla okumak serbest diye. Dünyalar bizim oldu. Çok sevindik. Bayram ettik. Bu yüzden ezan ve ibadetlerin aslı ne ise öyle kalmalı. Bunlar üzerinden oyun oynanmamalı...*” dedi. Peki, şimdilerde Kürtçe ezan duyduk buna ne dersiniz bir Kürt ve melle olarak diye sorunca “ *ezanı ve ibadeti Türkçe okutmakla Kürtçe okutmak arasında ne fark olabilir ki? Hepsi yanlış. Bunların amacı ezanın dili değil kendisini ve maneviyatını bozmak...*” şeklinde düşüncelerini dile getirdi.

Üniversite mezunu, kendini çağdaş diye tanımlayan ve dini konulara mesafeli olduğunu söyleyen orta yaşlarda bir beyefendiye bu soruyu yönelttiğimizde “ *ibadet kalp ile olur. Hangi dil ile olduğu önemli değil. Bana göre Türkçe olsa daha iyi. Kendi dilimde okumak daha güzel deyince kaç süreyi Türkçesinden ezbere biliyorsunuz diye sorarak görüşünün gerçekliğini ölçmeye çalıştık. O da “hiç bilmiyorum”* cevabını verdi.

Araştırma yaptığımız dönemde (2010) siyasi çevrelerce gündeme getirilen “Cuma Çadırları ve Sivil Cumalar” adı altındaki etkinlikler Ağrı yöresinde rağbet görmemiştir. İl merkezi ve ilçelerde dar çerçeve de bir iki örneğine rastlayabildik. Aslen iki yüz yıllık şeceresinin Kürt olduğunu ifade eden, esnaf, beş çocuk sahibi, kırk yaşlarında ve Doğubayazıt ilçesine mensup A.D. “*Sivil Cumalar ve Kürtçe ezan gibi söylemler tamamen din karşıtı veya siyasi davranım kesimleri tarafından gündeme getirilmektedir. Dinimizin bunlara asla izin vermeyeceği gibi, yörenin Kürt halkı da bu görüşlere prim vermeyecektir. Zaten kısa sürede gündemden düşmüştür*” dedi.

Sonuç olarak özellikle medya iletişim araçları ile Ramazan ve Kurban gibi zamanlarda çoğunlukla dile getirilen bu anlayış Ağrı’da genel kabul görmemektedir. Hatta kendi yöresel dilleri olan Kürtçe olarak ezan ve ibadet konusu açıldığında dahi

büyük çoğunluk olumsuz tepki vermiştir. Bir kısım katılımcıların da bu soruyu siyasi algıladıkları için cevap vermek istemediklerini gördük diyebiliriz.

2.4.2.10. Töre Ve Gelenekler Karşısında Dini Emirlere Teslimiyetle İlgili Tutumlar

Kökenlerine inecek olursak “*Töre (mores); bir toplumda çoğunluğun benimsediği yerleşmiş ve gelenekleşmiş ahlaki değerler, kurallar ve davranış biçimleridir. Toplumsal hayatı düzenleyen normlar olarak olarak fonksiyonel bir öneme sahiptir. Eski Türklerde topluluğun varlık sebebi sayılan töre son derece mukaddes sayılırdı. Uygurlardan itibaren “kanun” anlamında kullanılan töre, devletin gücünün simgesi olarak algılanmaktaydı. Etkin biçimde uygulanan töreler ihlal edildiğinde yaptırımlar uygulanır veya en azından ayıplanırdı.*” (Kirman, 2004: 236)

Bu bağlamda Ağrı yöresinde töre ve geleneklerin birçok kanundan önde kabul edildiğini söylemek mümkündür. Dini emirler ve yasakların önemi reddedilmemekle beraber sosyal etki neticesinde töreler bu emirlerin önüne geçmektedir.

Tablo 2.57. Araştırmaya Katılan Grubun “Akıl ve Mantık Açısından Doğru Anlatıldığında Batıl Adetlerimden Vazgeçer ve İslam’ın Hakikatini Kabul Ederim.” Görüşüne Göre frekans ve Yüzdeler Dağılımları		
Akıl ve Mantık Açısından Doğru Anlatıldığında Cahili Adetlerimden Vazgeçer ve İslam’ın Hakikatini Kabul Ederim	f	%
Tamamen Katılıyorum	2871	62,1
Katılıyorum	948	20,5
Kararsızım	498	10,8
Katılmıyorum	170	3,7
Kesinlikle Katılmıyorum	134	2,9
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan gurubun “Akıl ve Mantık Açısından Doğru Anlatıldığında Batıl Adetlerimden Vazgeçer ve İslam’ın Hakikatini Kabul Ederim.” görüşüne

verdikleri cevaplara baktığımızda % 62,1 oranında kişi “tamamen katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 20,5 “katılıyorum”, % 10,8 “kararsızım”, % 3,7 “katılmıyorum”, % 2,9 “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Bu bağlamda bir cana haksız yere kıymanın büyük günahlar arasında olduğunu kabul eden Ağrı Merkez Abide Mahallesi’nde ikamet eden, esnaf H.T. “ *Dinen bu durum doğru, amenna. Fakat törelerimize göre kocaya kaçan bir kız namusumuzu kirletmiş olur. Onu öldürmeden biz toplum içinde rahat dolaşamayız. İşte bu tip durumlarda kimse dinin emrini dinlemez ki! Burada töreler ne derse ona uymak zorundayız. Ortada şeref-namus meselesi var...* ” diyerek gerekçe beyan etmiştir.

Tablodaki gözlem ve örneklerimiz bağlamında sonuç olarak diyebiliriz ki; Ağrı’da töre ve gelenekler ağırlığını korumaktadır. Fakat insanlar, gerekli açıklamalar net olarak yapıldığında batıl olarak gördükleri adet ve geleneklerden, fikirlerden vazgeçebilmektedir. Çok az bir kısım kendi fikirlerini hepsinin önünde tutmaktadır. Dolayısıyla Ağrı’da dini konular ikna edici bir üslup ve yeterli bir bilgi ile anlatılması koşuluyla bu husustaki tutum ve davranışlarda değişme ve çözülme düşük düzeydedir denebilir.

2.4.3. Aile İçi İlişkilere Dair Tutumlar Ve Yorumları

2.4.3.1. Medya İletişim Araçları İle İlgili Tutumlar

Bireyler sosyal hayat içerisinde kişiliğini, yeteneklerini ve bilgi birikimlerini geliştirebilmek için birçok unsurdan yararlanmaya ihtiyaç duyar. Bu unsurların bir kısmı olumlu katkı yaparken, bir kısmı da olumsuz etkiler bırakabilir. Bireyin bilinç düzeyi bu açıdan önemlidir. İşte bireyi ve toplumu etkileyen unsurların başında kitle iletişim araçları ve medya sayılabilir. Bu noktada özellikle televizyon ailelerin en mahrem dünyasına kadar inmekte ve onların sosyo-psikolojik bakış açısını etkileyebilmektedir. Diğer yandan TV ailelerin vazgeçilmez eşyası haline gelmiştir. Teknolojik gelişmeler ve medya sektöründeki özelleştirmeler bu durumu körüklemektedir. “*Bu iki yönlü hızlı gelişme televizyonun insanlar üzerindeki etkisini daha da arttırmaktadır. Sosyal ve kültürel hayattaki tesirler, özellikle şu alanlarda belirgin hale gelmektedir: 1- Dünya görüşünde, telakkilerde 2- Beşeri davranışlarda 3- Dil ve kültür hayatında 4- Dini yaşayış ve inançlarda 5- Eğitim ve bilgide 6- Haber*

akışında 7- Siyasette. Bu sahaları daha da çoğaltmamız kabildir.” (Yalçıntaş, 1995: 402-404)

Bilim ve teknoloji alanındaki hızlı gelişmeler, kitle iletişim araçlarında da büyük bir gelişme meydana getirmiştir. Kitle iletişim araçları içerisinde özellikle televizyon, çok kısa zamanda büyük kitlelere ulaşma özelliği ile toplumsal hayatta vazgeçilmez bir araç olarak kabul edilmektedir. Onun, hayatın her alanından bilgi vermesi, özellikle örgün eğitim dışında kalan milyonlarca insanın bilgi birikimini arttırmasını sağlamakta ve genel kültürünü canlı tutmasına yardımcı olmaktadır. Zira örgün eğitimde verilen bilgiler, zamanla ya unutulmakta, ya da bilim ve teknolojideki hızlı gelişmeler sayesinde geçerliliğini yitirmektedir. (Turan, 2004: 119-144)

Bu hususta resmi kurumların aile ve toplumu, onu ayakta tutan değerleri diğer bir ifade ile kamu yararını gözeten beyanlatları olmuştur. *“Basın, haber verme işlevinin yanı sıra, daha pek çok toplumsal ve psiko-sosyal işlevi de yerine getirmektedir. Demokrasilerde yasama, yürütme ve yargı güçlerine ilave olarak dördüncü kuvvet kabul edilen basın; kısa vadede toplumların yönetiminde ve yönlendirilmesinde, uzun vadede ise toplumların gelişmesinde ve demokratik erklerin kullanılma biçimlerinin şekillendirilmesinde, geniş anlamda en etkin kuvvettir. İşlev ve etki bakımından önemli olan bu toplumsal kurumun, verimli ve etkili olarak çalışabilmesi ve gelişebilmesi için kamu yararı ilkesinin büyük bir dikkatle korunması gerekir.” (B.A.S.A.G.M. Y. , Y.N. :133)*

Bunun yanında akademisyenler de konuya eğilmiş, ilgili tespitlerde bulunmuşlardır. *“Türkiye'deki iletişim araçları olaylar karşısında soğukkanlılıktan öte, felaket tellallığı yapmaktadır. Bazı televizyon dizileri aile yapısını bozarak, ihanet ve boşanmalara zemin hazırlamaktadır.” (Doğan, 2009)*

Yine son yıllarda, bilgi ve teknoloji alanında yaşanan hızlı gelişmeler, bilgisayar ve internet kullanımının hızla yaygınlaşmasına yol açmıştır. Önceleri bilgi depolama ve hesaplama işlevlerini gören bu teknolojinin günümüzde, eğitimden e-devlet uygulamalarına, reklam ve tanıtım platformu olarak ticari uygulamalardan iletişime birçok alanda kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Böylece, günümüz bilgi ve iletişim toplumunun en yaygın araçlarından biri haline gelen internet, gündelik yaşamımızın bütün alanlarını etkiler duruma gelmiştir. Güncel haber ve bilgi sağlama, görüş ve bilgi paylaşma, zaman ve mekândan bağımsız iletişim sağlama, görsel ve

işitsel öğelerle destekli iletişim gibi sunduğu birçok olanak, interneti günlük yaşamımızın ayrılmaz bir parçası haline getirmiştir. İnternetin bu yönde artan olanakları ve gittikçe zenginleşen içeriği, interneti özellikle aileler için vazgeçilmez bir teknolojik araç durumuna sokmuş, hatta ailenin nerdeyse yeni nesil bir üyesi haline getirmiştir.

Bu süreçte, yapısı sürekli değişen ve gittikçe zenginleşen içeriğiyle internet, aile ve toplumsal yapımızı, değerlerimizi değiştirmeye hatta dönüştürmeye başlamıştır. Ailenin bilgilendirme ve iletişim alanında önemli potansiyeller taşıyan internet, bu işlevi doğru kullanıldığında mekân ve zaman sınırlamasını ortadan kaldırarak büyük fırsatlar sunmaktadır. Ancak böylesine yaygın ve etkin bir bilgi ve iletişim kaynağının kullanımı, beraberinde getirdiği olanak ve yararlarla karşın birçok farklı sorunların da ortaya çıkmasına neden olabilmekte; özellikle bilgisayar ve internet kültürüne ve bilincine erişmemiş bireyler için çeşitli riskler taşımaktadır. Denetimin zor olduğu bu elektronik haberleşme ve sanal ortam aileyi özellikle sağlık, iletişim, mekân, güvenlik-etik boyutlarında önemli sorunlarla karşı karşıya bırakmaktadır. Hayatı olumlu ya da olumsuz her boyutuyla etkileyen internetin gençlerimiz ve aileler üzerindeki etkileri hakkında yapılan araştırmaların azlığı ise dikkat çekicidir. Bu nedenle, toplumu ve onun en temel birimi olan aileyi derinden etkilemekte, ailede önemli sorunlara yol açabilmekte ve sosyal çözümlere sebebiyet vermektedir. (B.A.S.A.G.M.Y., Y.N.:133)

Küresel gelişmeye paralel olarak Türkiye'nin hemen her beldesinde de televizyon kültürü etkin olarak varlığını hissettirmektedir. Türkiye de 1960'lardan bu yana şaşırtıcı bir şekilde televizyon kültürü hayatın içine girmiştir. Daha çok maddi kazanç metaı haline gelen TV ticari bir araç haline gelmiştir. Durum böyle olunca TV programlarının hazırlanmasında ve yayınlanmasında toplumun milli, manevi ve ahlaki hassasiyetlerine dikkat etmekten ziyade ticari getiri boyutu amaçlanmıştır. Aileler ve muhatap kitle bu durumlardan olumsuz etkilenmeye başlayınca bir takım şikâyetler ortaya çıkmıştır. Bu tablo sosyal değişme ve çözülme sürecini hızlandırmıştır. Yayınlarda ortaya çıkan bu olumsuz unsurlar hiç şüphesiz toplumu etkilemeye başlayarak ahlak, inanç, sağlıklı düşünce ve dini hayat üzerinde tahrip edici neticeler ortaya çıkarmıştır. TV programlarındaki çarpık ilişkiler, üslup bozuklukları, dilin kötü kullanılması, kötü alışkanlıklar, şiddet ve nefret sahneleri yanında tahrip edici birçok yayın aileler başta olmak üzere toplum genelinde çatışma ve çözümlerin önünü açmıştır. Artık birey üzerinde geleneksel terbiyeden ziyade TV kültürü hâkim olmaya başlamıştır.

İnternet unsurunu da aile ve din üzerinde önemli bir faktör olarak sayabiliriz. İnsanlık tarihinin en önemli belki de gelecekte yaşadığı çağa adını verecek e buluşu bilgisayarlardır. 1950'li yıllarda kullanılmaya başlayan bilgisayarların 1980'den itibaren kişisel bilgisayarlar şeklinde üretimi ile kullanım ve yaygınlığını da hızlıca artırmıştır. Bilgisayarların bir birlerinden bağlantılı bir şekilde kullanımından hareketle ortaya çıkan internette 1990'dan itibaren hızlıca gelişmiştir. Artık internet üzerinden bilgi paylaşımı yaygınlaşmış, kapı komşumuzdan öte haberleşmeyi kolaylaştırıcı hale gelmiştir. Posta işleri ve mektup alışkanlıkları, banka ve resmi işlemle ilgili oluşan kuyruklar ve sıra beklemeler, hatta TV ve radyo alışkanlıklarımız internet yoluyla değişim gösterecektir. (Aras, 2007: 113-123)

Aile ve sosyal hayat üzerinde etkili olan internet, dini konuda da etkisini sürdürmektedir. Geçmişten bu yana internet; din mensuplarının kendi dinlerini anlatmaya, yaymaya ve tanıtmaya çalıştığı bir yol olmuştur. Misyonerlik faaliyetleri de bunlar arasında sayılabilir. Bugün Hıristiyan dünyasının yoğun olduğu Avrupa ve Amerika'da var olan kiliselerin çoğunluğunun birer web sitesi vardır. Bunun dışında resmi ve sivil birçok Hıristiyan kuruluşun siteler kurup bilgi ve görüşlerini yaymaya çalıştığı bir gerçektir. Bu siteler sadece ana dilde değil çok farklı dillerde yayımlanarak farklı yerlerdeki insanlara daha kolay ulaşma amacı taşımaktadırlar. Ülkemizde de bu durum farklı değildir. Gençlerin zamanının büyük kısmını internet ve TV başında geçirdiği bilinmektedir. Durum böyle olunca ister istemez bu bilgilerle veya propagandalarla karşılaşma durumunda kalınmaktadır. Bunun dışında inanç ve etnik köken gibi hususlar istismar edilmeye çalışılarak uzun vadede devleti ve milleti parçalamaya yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Kültürel dinamikler üzerinden vatan sevgisi, aile ve değerler olgusu, bayrağa saygı ve askerlik gibi kavramların içi boşaltılmaya çalışılmakta, en azından bu hususta bilinçli olarak şüphe uyandırılmaya çalışılmaktadır. Ağ üzerinden ulaşılan kullanıcı bilgileri ile bu tarz bir çok Türkçeye çevrilmiş misyonerlik, gayri ahlaki ve çarpıtıcı bilgiler içeren siteler kullanıcıları çember içine alarak takip etmekte ve kendi alanlarına çekmeye çalışmaktadırlar. (Aras, 2007: 113-123)

Sosyal paylaşım sitelerinin ve internet düşkünlüğünün ailede sosyal çözülmeye etki ettiği kadar, aile yapısını da bozduğuna dair son on yılda özellikle ciddi rahatsızlıklar baş göstermiştir. Bu konuda gerek resmi gerekse özel anlamda yapılan

saha araştırmaları ve bunlara ait veriler sıralanmaktadır. TÜİK'in verilerine göre 2010 yılı boşanma istatistikleri önemli bir gerçeği gözler önüne seriyor. Boşanma sayısının bir önceki yılın aynı dönemine göre % 5,7 arttığını görüyoruz. 2010 yılının 2.döneminde 32 bin 743 çift boşandı. 2009 yılının aynı döneminde 30 bin 982 çift boşanmıştı. İstatistiklere göre açılan boşanma davalarının %95'ten fazlası şiddetli geçimsizlikten dolayı açılıyor.(TUİK)

Bilgisayarın sosyal paylaşım sitelerinin ve sanal sohbet ortamlarının yani internetin evliliğinizde sorun yaşamanıza herhangi bir etkisi oldu mu? Aldatılmanızda sosyal paylaşım sitelerinin sanal sohbet ortamının etkisi olmuş mudur? Gibi soruların sorulduğu bir araştırmada; eşi tarafından aldatılan 2 kişiden 1 kişi bu soruya evet cevabı verdi. Yani aldatıldığını düşünen her 2 kişiden 1 kişi eşinin kendisini sosyal paylaşım sitelerinde veya sanal sohbet ortamında tanıştığı birisiyle aldattığına inanıyor.

Boşanmaların artması ve internetin bu konuda etkisinin olup olmadığı da çalışmalarla ortaya konmuştur. Ulaşılan sonuca göre; boşanmayı düşünen her dört kişiden bir tanesinin kararını vermesine internette yapılan sanal sohbetler ve paylaşım siteleri sebep oluyor. Aldatıldığını düşünen her 2 kişiden 1 kişi eşinin kendisini sosyal paylaşım sitelerinde veya sanal sohbet ortamında tanıştığı birisiyle aldattığına inanıyor. Eşini aldatan Her 2 kişiden 1 kişi sosyal paylaşım sitelerinde veya sanal sohbet ortamında tanıştığı birisiyle aldattığını kabul ediyor.

İnternet evliliğinizi nasıl olumsuz etkilediğini kısaca anlatır mısınız? Sorusuna verilen bazı cevaplar ise olayın ciddi boyutlara ulaştığına ve aile ve değerler açısından çözümleri hızlandırdığına dair alarm vermektedir:

“Eşim her akşam eve geç gelir. Ben de can sıkıntısından internete takılıyordum. Bu bende alışkanlık yaptı. Eşim de evi ve çocukları ihmal ettiğimi düşünerek boşanma davası açtı.” “İnternette chatleşmeye sadece merak ettiğim için başladım. Eşim işe gittikten sonra bilgisayarın başına geçip saatlerce chatleşiyordum. Aslında fiziksel olarak eşimi hiç aldatmadım. Ama eşim bir gün erken geldi. Karşımdaki erkekle karşılıklı yazdıklarımı görünce “Benimle yaşayamayacağını” söyledi.”

”Eşim eve gelir gelmez bilgisayarın başına geçer. Saatlerce bilgisayarın başından kalkmaz. Ne bana ne de çocuklara zaman ayırmaz. Bu nedenle boşanmak istiyorum” gibi net ve somut cevaplarla karşılaşmıştır. (Hortoğlu, 2010: 1-2)

İşte Türk aile yapısı bugün hala geleneksel bağlar ve dokular içerisinde kurulup devam ettirilmeye çalışılsa bile aile bireyleri zamanla aynı çatı altında dahi internet ve sanal dünyanın etkisi ile yavaş yavaş bir birinden kopmaya başladığı görülmektedir. Sanal dünya ile daha çok muhatap olan genç kuşağın bu yolla çözülmeye maruz kaldığı ve kalacağı açıktır. Bunun için gerekli tespitlerin yapılıp teşhis konması, denetim ve kontrolün sağlanması, sonra da karşıt tepki ile faydalı, uygun web sitelerinin yaygınlaştırılması ve kullanıcılarına internet bilinci verilmesi adına eğitimler verilmesi önleyici veya caydırıcı faydalar sağlayabilir.

Tablo 2.58. Araştırmaya Katılan Grubun “Televizyon, Medya ve İnternet Aile Hayatımızı Ciddi Manada Kötü Yönde Etkilemektedir” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları		
Televizyon, Medya ve İnternet Aile Hayatımızı Ciddi Manada Kötü Yönde Etkilemektedir	f	%
Tamamen katılıyorum	1398	30,3
Katılıyorum	1404	30,4
Kararsızım	693	15,0
Katılmıyorum	688	14,9
Kesinlikle katılmıyorum	438	9,5
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan gurubun “Televizyon, Medya ve İnternet Aile Hayatımızı Ciddi Manada Kötü Yönde Etkilemektedir” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 30,4 oranında kişi “katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 30,3 “tamamen katılıyorum”, % 15,0 “kararsızım”, % 14,9 “katılmıyorum”, % 9,5 “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Medya iletişim araçları köyler dâhil Ağrı'nın hemen her yerinde kullanılmaktadır. Ulaşım imkânları kısıtlı olan, Doğubayazıt ilçesinin bir köyünde görev yapan bir öğretmen “ köy merkeze çok uzaktır. Fakat köyde internet var. Sporlar ve maçlar köy kahvesinde canlı olarak izlenebiliyor. Bakkalda tüp gaz, meyve sebze dahi

bulunuyor. Birkaç ailenin evinde çocuklar için bilgisayar bile mevcut. İnsanlar her şeyden anında haberdar oluyor...” diyerek köylerin imkânlarını ve kitle iletişim araçları ile ilgili ulaştığı düzeyi ortaya koymaktadır.

Çocuklarının davranışlarında ciddi bozulmalar olduğunu söyleyen orta yaşlarda, köylü ve üç(3) çocuk babası bir vatandaş “ *biz aile olarak davranışlarımıza çok dikkat ederiz. Asla yalan konuşmaz, argo sözler kullanmayız. Fakat gerek çevrenin etkisi ile gerek büyük oğlanın arkadaşları ile şehir merkezinde okurken takıldığı internet cafelerde internette gördükleri ile gerekse izlediği filmler yolu ile hiç bizim kültürümüzle alakalı olmayan söz ve davranışlarına şahit oluyoruz...”* diyerek serzenişte bulunmuştur.

İkisi lisede biri ilköğretimde çocuğu olan, lise mezunu, küçük bir şirkette sekreter olarak çalışan orta yaşlarda bir bayan “ *çocuklarım televizyon müptelası oldu. Küçük, çizgi film hastasıdır. Büyükler nerede bir şiddet ve dövüş sahnesi var onun peşindeler. Okulda sürekli kavga ediyorlar. Laf anlatamıyorum. Kontrolden çıktılar. Bunun sebebi televizyon ve internettir...”* şeklinde beyanda bulunmuştur.

Araştırma alanımızda gençler üzerinde yaptığımız gözlem ve mülakatlardan genç anekdotların bazıları şu şekilde sıralayabiliriz:

-Yakışıklı sen böyle yürümezdin hayırdır bu gün yürüyüşün değişmiş... “Hocam akşam vadide idik siz izlemediniz mi? O adamların dövüşüne hastayım...”

-Hayırdır küçük hanım, bugün mahzun görünüyorsun? “hiç sormayın “çok moralim bozuk.” Dün kanka(!) ile tartıştık. Akşam da televizyonda izlediklerim kabus gibi rüyama girdi...”

-Aslanım ne haber nasılsın? “Sağol baba!” -Ne babası oğlum hayırdır...? “Pardon ya diziden takılmış aklıma...”

Bir öğretmenin gözlemi: “Sınıf sessiz ol ne bağıriyorsunuz?” “Hoca ne edelim akşam haberlerde üç lider atışması vardı izlemedin mi? Bağırana bağırana... Biz de büyüklerimizi örnek alıyoruz(!)”

-Bütün bunları nereden öğreniyorsunuz. Çoğunluğunuz köylerde yaşadığınız halde ve üstelik bu yaşta anlamıyorum...! “O hooo, babam çok çağdışı kalmışsınız ha... bu devirde köyde de yaşasanız, şehirde de farkmez ki. Bizim köy merkeze çok uzak ve ıssız. Fakat uydu alıcıları ve internet bağlantısı sayesinde her yer yakın oluyor.

Kolaylıkla her şeye ulaşabiliyoruz. Sen de televizyon izle, internet takıl kültürün artsın biraz” gibi diyaloglar geçmiştir.

Bunun gibi onlarca kaydımız mevcuttur. Bilimsel üluba uygun olmayan ifadeler geçse de orjinalliği bozulmasın diye gençlerin ifade tarzını aynen yansıttık. Görüldüğü üzere internet ve medya ahlaki ve manevi değerleri yozlaştırmasının yanında, gençlerin konuşma ve dili kullanma adabını da derinden etkilemektedir. Geleneksel konuşmalardan farklı, internet ve medya kokan kavramlar genç kuşağın dilinde dolaşmaktadır. Gençler üzerinde TV filmleri ve internet formlarının etkisi ile sanal kahramanlara özentisi oluşturmaktadır.

Mesleği öğretmen olan, kırklı yaşlarda, aslen Hamur İlçesinden, beş çocuk sahibi bir kişi “ *ben televizyon ve internetin yasak olmasına karşıyım. Elbette zararları var fakat kontrollü kullanmayı öğretirsek faydalarını da görürüz. Asıl sıkıntı bilinçsiz kullanımdır. Ben çocuklarıma izleme süresi verdim. Zamanla serbest bıraksam da başka meşguliyetlere de yönelerek televizyon internet hastalığına tutulmaktan kurtuldular....*” Diyerek çözüm yolu bir değerlendirme yapmıştır.

Aşağıda bu olgusal bilgilere örnek olabilecek derinlemesine gözlem ve mülakat örneklerimiz konuya açıklık kazandıracaktır. Özellikle sanal sosyal ağ ve internet sitelerinin, medya ve TV nin en ücra köylere ve yörelere kadar nasıl ulaştığı, dizi kahramanlarının nasıl özentisi oluşturduğu, yeni kuşağın bu etkilerle doyumsuz ve dengesiz davranış ve söylemlere düşerek çekirdek aile özlemine düştüğü, bütün bu etkilerle boşanmaların ve ailevi huzursuzlukların arttığı araştırma alanımız açısından ciddi bir tehlikenin söz konusu olduğuna dair işaretler vermektedir.

“Genel görünümüler açısından ülkemizdeki ulusal televizyon yayınlarının büyük bir kısmının, toplumun değerlerini milli kültürünün koruma, yaşatma, yeni nesillere doğru şekilde aktarma gibi bir işlev yerine, kısa vadeli çıkarlarını gözeterek, genelin tamamen yabancı olduğu, toplumuzda çok küçük bir azınlık tarafından benimsenen bir yaşam tarzını tüm toplumun bir örnekleme gibi takdim etmekte olduğu görülmektedir. Bu yollarla özellikle gençlerle aile arasındaki iletişim azalmakta kısmen başka nedenlerle var olan bireysel ve toplumsal çözülme hızlanmaktadır.”(Karacoşkun, 2002: 227-233)

Sonuç olarak medya iletişim araçları hayatın her alanına nüfus etmiştir. Ağrı İli de bunun dışında değildir. Doğal olarak olumlu olumsuz etkilenmekte veya

faydalanmaktadır. Geleneksel aile terbiyesinin dışında medya iletişim yoluyla milyonlarca söylem-eylem, giyim-kuşam, yeme-içme vs. ile muhatap olan genç kuşağın bu açıdan zorlanması, ailede ve din kurumunda sosyal çatışma ve çözümler yaşama durumu söz konusu olabilir.

2.4.3.2. Kadına Değer Verme İle İlgili Tutumlar

Aileyi ayakta tutan bireylerin başında kadının, dolayısıyla annenin konumunun önemi ortadadır. Bu husustaki yaklaşım ve hassasiyetler farklılık gösterse de İslam'da kadına değer vermenin üst düzeyde olduğu, İslamiyet'in gelmesi ile kadının hak ettiği konuma yükseltildiği bilinmektedir.

Bununla birlikte *“İslam'ın kadına bakışı konusunda geçen yüz yıldan itibaren yoğun spekülasyonların yapıldığı bilinmektedir. Kadın konusu İslam dininin “yumuşak karnı” olarak görülmekte, onun kadın ve erkeğe bakışı, hak ve imtiyazlarını belirleyen direktifleri, batılı, doğulu ve bu arada Türk yazarlar tarafından mütemadiyen kritize edilmektedir...”* Kadın erkek arasında eşitsizlik olduğu, erkeğe daha çok değer verildiği, kadına boşanma hakkı bile yok iken erkeğin çok evlilik hakkına sahip olduğu, kadınların sosyal hayattan soyutlanarak eve hapsedildiği ve erkeğe tabi kılındığı gibi bir çok iddia gündeme getirilmektedir. Bunlar “din kaynak”tan ziyade “beşeri kaynak”lara başvurulmasından dolayı ortaya çıkmaktadır. Dini kaynaklar açısından baktığımızda durumun farklı olduğunu görürüz. Örneğin; *“Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir kadından yarattık. Birbirinizi tanıyıp sahip çıkmanız için milletlere, sülâlelere ayırdık. Şunu unutmayın ki Allah'ın nazarında en değerli, en üstün olanınız, takvada (Allah'ı sayıp haramlardan sakınmada) en ileri olanıdır. Muhakkak ki Allah her şeyi mükemmelen bilir, her şeyden hakkıyla haberdardır.”* (Hucurat Suresi, 49/13) *“Erkek olsun kadın olsun kim mümin olarak iyi ve yararlı işler yaparsa, işte onlar cennete girerler ve zerre kadar bile hakları yenmez.”*(Nisa Suresi, 4/124) gibi ayetlerde belirtilmiştir ki Allah cinsiyetlere değil bizzat insana değer vermektedir. O'nun gayesi gerçek manada tün insanların mutluluğa v gerçek insanlığa ermesidir.(İşcan, 2001: 37-64)

Kadın konusu gerek dini görüşler içerisinde farklı açılardan ele alınırken gerekse çağdaş düşünürler tarafından daima irdelenmiştir. 19.Yüzyıldan itibaren batı dünyasından gelen tehditlere karşı İslam'ın aslına ve gerçek vizyonuna dayanan yeni bir

medeniyet hamlesi başlatma çabası içerisinde olan modernist İslamcılar, ilk etapta bir “toplumsal seferberliğin” oluşturulması gerektiğini savunmuşlardır. Bu yüzden çalışmalarının çoğunu topluma yönlendirmişlerdir. Modernistler bir yandan kadının önem ve değerini İslam açısından ortaya koymak diğer yandan da batının kültürel meydan okumasına karşı koyabilmek için normatif İslam’la geleneksel İslam arasında ayırım yapmışlardır. Onlara göre ilk ve sahih kaynaklara bakmadan bunların zaman içerisinde yapılan yorumlarına takılıp kalmak gerçek İslam vizyonunu ortaya koyamayacaktır. Modernistlerin açıklamalarından ziyade, ortaya koydukları metot daha fazla dikkat çekmektedir.(İşcan, 2001: 37-64)

Diğer yandan Sosyal hayatta ve dini yaşantıda ortaya çıkan çözülme ve yozlaşmalar aile bireylerinin aynı çatı altında bir birlerine saygı ve sevgi açısından yaklaşımlarını da etkilemiştir. Şiddet, tartışma, saygı ve sevgi azalması, aldatmalar vb. bunlar arasında hususlar sıralanabilir. Araştırma alanımız açısından da bu nokta çok önem arz etmektedir.

Aile içi şiddetin dünyada ve Türkiye’de önemli bir sağlık sorunu olduğu bilinmektedir. Son 15-20 yılda, dünyanın her yerinde, eş şiddetiyle ilgili çok sayıda araştırma yapılmıştır. Tüm dünya nüfusunu temel alan 48 çalışmanın verilerine göre, Dünya Sağlık Örgütü (Krug ve ark. 2002) kadınların eşleri ya da partnerleri tarafından şiddete uğrama oranını % 10-69 arasında bildirmiştir. ABD’nde acil servislere başvuran kadınların % 11-30’unun eş ya da partner tarafından yaralandığı bildirilmiştir (Grisso ve ark. 1999). Hindistan’da, değişik çalışmalarda, eş şiddeti % 20-75 arasında bildirilmiştir. (Martin ve ark. 2002). Ülkemizde, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1995), ailelerin %34’ünde fiziksel şiddet, % 53’ünde sözel şiddet olduğunu ve çocukların % 46’sının fiziksel şiddet gördüğünü bildirmiştir. Ayrancı ve arkadaşları (2002), Eskişehir’de birinci basamak sağlık hizmeti veren kurumlarda yaptıkları araştırmada, katılımcı kadınların % 36.4’ünün fiziksel şiddetten yakındığını, % 71.4’ünün geçmişteki ya da şimdiki gebelik döneminde ruhsal/sözel, fiziksel ya da cinsel şiddete maruz kaldığını saptamışlardır. Toplumda yaygın olan aile içi şiddetten, psikiyatrik hastalar da paylarını fazlasıyla almaktadırlar. (Akyüz ve Arkadaşları 2002)

Aile içi şiddet kuşaktan kuşağa geçmekte ve yalnızca şiddet gören kişiyi değil, tanık olan kişilerin psikolojik durumlarını, özellikle çocukların psikososyal gelişimini etkilemektedir. Çocuklukta aile içi şiddete maruz kalanların ya da tanık olanların kendi

yetişkinlik ailelerinde şiddeti daha yüksek oranda saptayan çalışmalar vardır (Hemenway ve ark. 1994, Riggs ve ark. 2000, Neugebauer 2000). Türkiye’de kadın sığınma evlerinde yapılan bir çalışmada, şiddet gören kadınların tamamına yakınının çocukken de şiddet gördüğü ve sonradan kendi çocuklarını dövdüğü saptanmıştır (Yıldırım 1998).

Sağlam bir toplum, sağlam temeller üzerine kurulmuş, binanın tuğlaları gibi birbirine kenetlenmiş aile fertlerinin vücudu ile mümkündür. Bu açıdan ailenin yapıtaşları olan anne ve babanın, diğer bir ifadeyle karı-kocanın birbirlerine karşı olan tutum ve davranışları, vazifeleri büyük önem arz eder. Çocuklar ilk başlarda ebeveynlerini rol alır. Has dairedeki bu etkileşim toplum geneline yansiyabilir. Karı-kocanın birbirlerine göstermiş oldukları anlayış, ilgi, sevgi ve saygı aile kurumunun huzurlu ve mutlu olmasını sağlayacaktır. Bu huzur ikliminde yetişen çocuklar toplumda sağlıklı bireyler olarak rol alacaklardır. İslam dini açısından kadının kocaya, kocanın da kadına ait hak ve hukuklara dikkat etmesi önem arz eder. Örneğin erkeğin kadına karşı olan görevleri şöyle belirtilmiştir: *“Kadınlarımızla İslam’ın inkâr etmeyeceği şekilde iyi geçininiz buyurarak, erkeklere yatak ve harcama hususlarında insaflı, sözde ve sohbetle tatlı bulunmalarını tavsiye etmiştir.”* (Yazır, 1992: 2/534) Kadına verilmesi gereken değer ve gösterilmesi gereken yaklaşım açısından Hz. Peygamber (asm): *“Gerçekten kadın kaburga kemiği gibidir. Onu doğrultmaya kalkarsan kırarsın. Hali üzere bırakırsan kendisinden, eğrilik bulunduğu halde istifade edersin.”* buyurarak, onlara yumuşaklıkla muamele edip, eğrilik ve hırçınlıklarına karşı sabır göstermeyi tavsiye etmiştir. (Buhari, Nikâh-80) Bu bağlamda ebeveynin karşılıklı sevgi ve saygı, anlayış, yardımlaşma ve ortak tavır yaklaşımları ailenin diğer bireyelerine olumlu tesir edecektir. Aile içi şiddetin sürekli gündemde olduğu günümüzde bu yaklaşımların önemli olduğu aşikârdır. Aile saadetinin sağlanması adına karşılıklı fikirlere değer verme, birbirlerini azarlamama, birbirlerine hoş söz söyleme, iyi ve kötü hallerde vefalı davranma son derece önem arz eder. Günümüzde şiddetin aile içi ve aile dışında etkin olduğunu kabul edersek bunlara ne kadar ihtiyacımız olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Özetle diyebiliriz ki; İslam toplumunun özünü teşkil eden ailede fertler arası davranışlarda riayet edilmesi gereken hususlar vardır. Kadın kocasına karşı mutlak surette sorumludur. Kocasına itaat edip ırz ve namusunu korumalıdır. Çocukların yetiştirilmesinde ve terbiyesinde rol almalıdır. Koca ise eşinin ve ailesinin geçimini helal yollardan sağlamalı, eşine ve

çocuklarına iyi davranıp hoşgörülü olmalıdır. Bu konuda Hz. Peygamber'in (asm) örnek alınması önemli bir model olacaktır. Birden fazla evlilik halinde ise eşler arasında adalet mutlak surette tesis edilmelidir. Ebeveynin çocuklara karşı sorumlulukları da önemlidir. Kız erkek ayrımının yapılmaması, iyi bir eğitim verilmesi, mahremiyetlere dikkat edilmesi, çocukların sevgi ve merhamet ikliminde yetiştirilmesi gerekli olan sorumluluklar arasında sayılabilir. (Erkaya, 1996: 313-348)

Tablo 2.59. Araştırmaya Katılan Grubun “Bizim Büyüklerimiz Kadınlara Çok Önem Verirler.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları		
Bizim Büyüklerimiz Kadınlara Çok Önem Verirler	f	%
Tamamen katılıyorum	1350	29,2
Katılıyorum	1576	34,1
Kararsızım	812	17,6
Katılmıyorum	594	12,9
Kesinlikle katılmıyorum	289	6,3
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan grubun “Bizim Büyüklerimiz Kadınlara Çok Önem Verirler.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 34,1 oranında kişi “katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 29,2 “tamamen katılıyorum”, % 17,6 “kararsızım”, % 12,9 “katılmıyorum”, % 6,3 “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Ataerkil bir aile yapısı sisteminin ağırlıklı olduğu araştırma alanımızda toplumda ve ailede söz sahibi erkek olarak çıkıyor karşımıza. Geleneksel yapının da etkisi ile kadın ikinci planda kalabiliyor.

Merkez Çukuralan Köyü'ne mensup olan yirmili yaşlarda bir kız öğrenci; “ bizde hanımlara ve fikirlerine genelde değer verilir. Fakat bazı durumlar olur ki hiç fikrine başvurulmaz” demektedir.

Merkez Yavuz Mahallesi'nde ikamet eden bir on yedi(17)'li yaşlarda bir kız öğrenci “ bizim aile çevremizde kesinlikle eski alışkanlıklar yok. Artık herkese değer

veriliyor. Benim bile fikrim alınır. Babam bir iş yapacağı zaman mutlaka annemin de fikrini alır...” demiştir.

Merkez Güvendik Köyü’nde ikamet eden orta yaşlarda bir ev hanımı “ bizde “adamlar” ne derse o olur. Beylerin sözü geçerlidir. Kafalarına göre davranırlar. Bize susmak düşer. Çevremizde ve köyümüzde böyle olmayan kimseler var ama benim yakın çevremde daima erkekler öndedir. Kadın ev işi yapar, çocuklara bakar ve tarla- bahçe işlerinde kocasına yardım eder...” diye durumunu ifade etmiştir.

Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğüne düzenlenen "Türkiye'de Aile Değerleri" Araştırması, ailenin Türk halkı için ne kadar büyük önem atfettiğini ortaya koyuyor.

Erkekler, geleneksel kadın rollerinden memnun. Araştırmaya göre, geleneksel kadın rollerine en çok erkekler, 55 yaş üstündekiler ve Kuzeydoğu Anadolu ile Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayanlar önem veriyor.

Ailenin dini ve manevi değerlere sahip olması gerektiği düşüncesi ise kadınlar, 35 yaş üstündekiler, eğitimsiz ve ilkokul mezunları ile Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde yaşayanlar daha çok önemsiyor. Evlilik, çocuk ve kadın rolleri konusunda geleneksel bakış açısına ise daha çok erkekler, 55 yaş ve üzerindekiyle, Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde yaşayanların sahip olduğu görülüyor. Ataerkil aile yapısını da erkekler ile Güneydoğu Anadolu, Akdeniz ve Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde kırdaki yaşayanların benimsediği görülüyor. Kadının çalışma hayatına katılımı ise daha çok üniversite ve üstü eğitimliler, yüksek sosyo ekonomik düzeydekiler ve Batı Marmara ile Doğu Karadeniz bölgesinde yaşayanlar arasında kabul görüyor. Gençlerin bağımsız olması gerektiği görüşünü ise en çok Ege Bölgesi'nde yaşayanlarla, 18-24 yaş arası gençler, kentlerde yaşayanlar ve üniversite eğitimliler destekliyor. (B.A.S.A.G.M. , 2011)

Bu bağlamda topluma yön veren gelenek ve göreneklerin her beldede farklı olabileceği açıktır. Gelenekler, bireylerin nesilden nesile aktarıp koruduğu kültürel miraslardır. Her toplumun yaşadığı coğrafyaya göre, sosyo-kültürel ve ekonomik şartlar çerçevesinde kendine has gelenekleri bulunabilir. Bunlar sosyal hayatı düzenleyen ve resmi olmayan, toplumu bir arada tuttuğuna inanılan kurallardır. Gelenek ve göreneklerin kendine has müeyyideleri de mevcuttur. Toplum tarafından ayıplanma, dışlanma, kınanma gibi cezalar bunlar arasında sayılabilir. Fakat sosyolojik olarak bu

uygulanan bir gerçek olsa da aile ve bireylerin can, ırz ve namus güvenliği açısından resmi hukuk kuralları bunlara sınır ve yaptırım koymuştur.

Fakat buna rağmen Türkiye’de Ve Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde töre cinayetleri adı altında çağ dışı uygulamaların hala yaygın olduğuna şahit oluyoruz. Bu bağlamda araştırma alanımız olan Ağrı yöresinde de aynı durumlar söz konusudur diyebiliriz. Aslen Ağrı Diyadin ilçesine bağlı, 60 yaşlarında emekli bir katılımcımız “ *kim ne derse desin bizde töreler hala ağırlığını koruyor. Kız kaçırma olayından dolayı kardeşimin evliliğinde kendisi istemediği halde berdel usulü(kız değiştirme) ile evlenmeye zorlandı. Geçen yıl bir yakınım kan davasından dolayı takip edilerek vuruldu. Bir komşumuz kocaya kaçan kızını evlatlıktan reddetti ve namus temizleme adı altında öldürmeye karar verdi..*” şeklinde törelerin hala etkin olduğuna dair örnekler sıraladı.

Aile hayatı ve aile bireyleri arasındaki iletişim ve etkileşim tablosuna baktığımızda ise örf ve geleneğin bazen dini emir ve yasakların önüne geçtiğine şahit oluyoruz. Bugün hala yaygın ve etkin olan “*töre cinayetleri*”, “*başlık parası*” ve “*kan parası*” *alma-isteme*, “*dini nikâh*” geleneği, “*namus temizleme*” anlayışı vb. fazlasıyla rastlıyorsunuz. Araştırma maksatlı sorduğumuz bu kavramlara karşılık çok örnekler sunuldu bize. 2009 yılında gerçekleşen bir olayı anlattıklarında ilgili kişiyi ziyaret ettik. Çay sohbeti ile başlayıp sözü bu konuya getirince gerçeği iddialı ve övgü dolu ifadelerle şöyle gerekçelendirdi işadami S.Ş. :“*Kızım evden kocaya kaçtı ve namusumuzu kirletti. Sonra anlayamadılar ve geri döndü. Ben bunu evime kabul edersem insanların yüzüne nasıl bakarım. O artık ölmeliydi. Ben de küçük oğlumun eline silahı verdim ve herkesin içinde vurdurdum. Şükür şimdi rahatım ve sırtımdan bir yük kalktı...*” buna benzer olayları öğrencilerimizden de çok dinliyoruz. Bu durum “töre cinayetleri” olarak zaten kamuoyunun gündemindedir. Hatta devlet adamlarının çözüm üretmeye çalıştığı toplumsal bir sorundur. Bununla ilgili çalışmalardan biri şöyle yansıyor haberlere:

“Ağrı’da Kadının Sosyal Hayatını İnceleme ve Araştırma Derneği(KASAİD) tarafından organize edilen panelde 'Töre Cinayetleri ve Çocuk İntiharları' detaylıca masaya yatırıldı.”²

² 06 Kasım 2010; Ağrı’da Töre cinayetleri ve Çocuk İntiharları masaya yatırıldı - www_agrimanset_com.

Gazeteci Yazar Sevilay Yükselir, bu tür cinayetlere töre cinayeti denmesinin çok yanlış bulunduğunu belirterek, öncelikle törenin tanımının yapmak gerektiğini söyledi. Yükselir, törenin Türk Dil Kurumuna göre, "bir toplulukta benimsemiş yerleşmiş, davranış ve yaşama biçimlerinin kuralların gelenek ve görenek biçiminde, ortaklaşa alışkanlıkların tutulan yolların bütünü" olduğunu dile getirerek, törenin bir ahlak bütünü, ahlak düzeni olduğunu ifade etti. ...Törelerin arkasına sığınıyorlar. Bir kere törelerimizde kadına saygı vardır. Kadın baş tacı edilir. Ben burada din adamlarına çok iş düştüğüne inanıyorum. Din adamlarının bunu güzel bir şekilde ve üzerine düşse düşse anlatmaları gerekiyor. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi'nden Yrd. Doç. Dr. İbrahim Özgül ise son beş yılda töre, namus, şiddetli geçimsizlik ve tecavüz olaylarında işlenen Bin 96 olaydan sadece 322'sinin töre ve namus cinayeti olduğuna dikkat çekti.³

Bahsedilen sorunlardan dolayı onlarca bu tür etkinlikler yapılarak bu olumsuzlukların ve cahilliklerin önüne geçilmeye çalışılmaktadır. İşte bu noktada rastgele soru yönelttiğimiz kişiler gerekçelendirmeler kullanarak genelde şu cevabı veriyor: *"Hocam din kutsaldır. Ancak namus meselesi çok ayrıdır. Erkek çocuğunun yeri başka"* vb.

Peygamber Efendimiz(asm)'in "Veda Hutbesi"nde ve uygulamalarında kan davası, kız çocuğunun hor görülmesi vb. hususları ayaklarının altına aldığı, Müslüman isek O'nun yaptığı gibi yapmamız gerektiğini hatırlattığımızda da rahatsızlık göstererek *"Fazla karıştırmayın, bizim törelerimiz böyledir, biz insanların yüzüne bakamayız..."* tarzında verilen cevaplarla karşılaşyoruz.

Töre cinayetleri daha çok kişinin kendisine ve ailesine bir saldırı durumlarında ortaya çıkmaktadır. Bu cinayetlerin ardındaki toplumsal yapının, zihniyet ve yaşam tarzının anlaşılması bu eylemlerin önlenmesi için gerekli olan toplumsal uzlaşma açısından çok önemlidir. Cinayetlerin arka planı araştırılmadan önerilen suni çözümler fayda sağlamayacaktır. Araştırma alanımızda töre cinayetleri konusunun din ile temellendirilip meşrulaştırmaya çalışıldığını gördü isek de temel İslam kaynaklarının bunu kesinlikle reddettiğini ve kişisel ve toplumsal haklara saldırı olarak değerlendirildiğini gördük. (Düşgün, 2006: 149-175)

Görünen o ki töre cinayetleri alınan tüm önlemlere ve kanun ile takiplere rağmen devam etmektedir. Bu sorun cinayetler arkasındaki toplumsal meşruiyetin ortadan

³ 06 Kasım 2010; Ağrı'da Töre cinayetleri ve Çocuk İntiharları masaya yatırıldı - www_agrimanset_com.

kaldırılması ile çözülecektir. Bu ise bir anda olmaz. Bu mutabakatın sağlanması için tüm kamu görevlilerine ve aile bireylerine, dini ve manevi liderlerin iş birliği yapmasına ihtiyaç vardır. (Düşgün, 2006: 149-175)

Sonuç olarak; ister kadın olsun ister erkek aile içerisinde her birinin farklı öneme sahip olduğu, karşılıklı ayırım yapmadan sevgi ve saygının esas olduğu bir yaklaşımın sosyal çözülmeyi azaltacağı bir gerçektir. Gözlem ve mülakatlarımızın bizde oluşturduğu genel kanaat açısından; Ağrı yöresinde geleneksel değerlere sahip ailelerin yukarıda bahsedilen çerçevede birlik ve dayanışma içerisinde olduğu fakat aile içinde kadınlara ve kız çocuklarına geleneksel anlayışta daha az değer verildiği söylenebilir.

Kadının fikri genelde ya sorulmamaktadır yahut da usulen “*haber in olsun*” şeklinde bilgi verilmektedir. Kız çocuklarının eski anlayışta evlattan sayılmadığına dair ifadeler rastladık. Beş çocuğu olan, esnaf, elli yaşlarında bir katılımcının ifadesi bu duruma bakış açısını özetleyebilir: “*Biri kız toplam dört çocuğum var(!)*” buna karşılık yeni neslin ve modern anlayışın kadına ve çocuklara saygı duyma hususunda daha duyarlı olduğunu ifade edebiliriz.

2.4.3.3. Aile İçinde Çocuğun Konumu İle İlgili Tutumlar

Resmi olan eğitim kurumlarında pedagojik usuller ve kurallar resmiyet açısından ne kadar önemli ise, aile kurumunda da terbiye ve edep-adap kavramı o ölçüde önemli olabilir. Edep kelimesinin kökeni ve anlamları hakkında değişik görüşler vardır. “*Edep; davet, iyi tutum, incelik ve kibarlık, hayranlık ve taktir şeklinde gösterilir. Edep kelimesinin çoğulu “adap”tır. İstilah olarak edep (adap): Bir toplumda örf, adet ve kural halini almış iyi tutum ve davranışlar veya bunları kazandıran bilgi anlamında kullanılan terimdir.* (Çağrı, 1994: X/412’den nakille Erkaya, 1996: 313-348) Sağlıklı bireylerin yetişmesinde terbiye ve metotları önemli olduğundan Kur’an-ı Kerim’de ve hadis-i şerifler de bu konuda onlarca örneğe rastlayabiliriz: Evlere girme adabı (Nur suresi, 24/27-28), yolda yürüme adabı (Lokman suresi, 31/18-19), insanları küçümsememe(Lokman suresi, 31/18-19), manevi büyüklerin huzurunda konuşma adabı (Hucurat suresi, 49/2-3) v.b.

Sağlıklı toplum bireylerinin oluşması aile içinde sağlıklı kişilik geliştirilmesi ile mümkün olacaktır demiştik. “Kişilik; insanın duygu tutum ve davranışlarının örgütlenmiş, kalıplaşmış, alışkanlık haline gelmiş bütünüdür. Kişilik kavramı, bir insanı

başkalarından ayıran özelliklerin tümünü, çevresine uyum sağlamak için geliştirdiği davranış biçimini belirtir.(Baymur, 1985: 225) Bu anlamda kişilik bir kimsenin yeme içme tarzı, dış görünüşü, tercihleri, giyim kuşam anlayışı vb. hususları kapsayabilir. Bu yönüyle bireylerin içinde yaşadığı aile, ailenin yaşadığı toplum ve milletler ile coğrafi-fiziksel çevre onu besleyecektir. Bu yüzden araştırma yapılan alanda bu hususların tespiti somut ve bilimsel veriler sağlayacaktır.

Kişinin geliştirdiği benlik kavramı kalıtımsal etkinin yanında, çevrenin de eseridir denebilir. Sosyal çevre olarak ebeveyn ve aile bireyleri, akraba ve komşuların sosyal duruşları önemli etkindir. Çocuk zihinsel görünümü olan benlik kavramını yakın çevresin de etkisi ile öğrenir. Böylece ilk benlik kavramı gelişir. Anne- baba ilk öğretmen, aile ise ilk kurum konumunda yer almış olur.

Mead'e göre çocuk, toplumsallaşma süreci içerisinde yetişkinlerin davranışlarını gözleyerek benliğine katar. İlk önce yakın çevrenin sonra değişik insan gruplarının etkileşimine girerek ilgili kimselerin davranışlarını kendi kişiliğinde içselleştirir ve özümler. Çocuk çevresindekilerin yakıştırmalarını kişiliğine katarak başkalarının kendisine gördüğü gibi algılamaya başlar. Mesela kendisi hakkında olumlu bir dil kullanılan çocuğun benliği güçlü olur. Olumsuz bir dilde benlik saygısı azalarak güvensizlik meydana gelir. (Erkaya, 1996: 313-348)

Bir çocuk ailede ebeveyn başta olmak üzere diğer aile bireyleriyle pozitif ilişkiler kurabilmişse, kendini ve yeteneklerini daha iyi tanır, geliştirir ve kendi hakkında olumlu kanaatlere ulaşır. (Erkaya, 1996: 313-348)

Ebeveyn tutumlarının çocuğun kişiliği üzerinde olumlu veya olumsuz etkileri olduğunu belirttik. Anne-babanın çocuğa karşı olan tutumları genelde “demokratik, otoriter, aşırı koruyucu ve ilgisiz” gibi gruplara ayrılmaktadır. Her tutum çocuk üzerinde farklı etkiler bırakabilir. Örneğin, çocuğu olduğu gibi kabul eden, onu destekleyip teşvik eden anne baba, çocuğun olumlu bir benlik kavramı ve benlik saygısı geliştirmesine yardımcı olabilir. (Yavuzer, 1995: 41)

Seviyeli hoşgörülü bir ailede yetişen çocuğun kişiliği olumlu olarak etkilenir. Baskıdan uzak olması nedeniyle daha yaratıcı ve kendinden emindir. Amaçsız hoşgörülü aile ortamında yetişen çocuk boşlukta gibidir. Başka çocukların ve toplumun içine girdiği zaman çekingenlik, ürkeklik göstermekte grup içinde etkin rol alamamakta, grubun önemsiz işlerini yapmaya eğilim göstermekte, dolayısı ile güvensizlik içinde ve

endişeli olmaktadır. Çünkü evin dışındaki kurallar, ev kuralları ile çok farklıdır. Evde tek kural vardır: "Anne babayı kızdırma!" Toplumda dâhil olabilmek için kavgacılığı, hırçınlığı, agresifliği, kırcılığı geliştirebilir. İletişimi bu olumsuz özelliklerle kurmak isteyebilir. Grubun lideri olup yönlendirmek isteyebilir. Grubun onayını kazanmak için yasa dışı işler yapabilir. Böylece ana babalarından yeterli ilgiyi görmeyen ama serbestliği olan çocuklar ya edilgen ya da etken olarak arkadaşlarından onay almaya ve ilgi görmeye çalışırlar.

Demokratik ve güven verici bir ortamda yetişen çocuk, kendine ve çevresine saygılı, sınırlanabilen, yaratıcı, aktif, etkin, girişken, yaratıcı ilişkiler kurabilen, kendine karşı fikirlere saygı duyan, kendi inandıklarını sonuna kadar savunabilen, atılgan, fikirlerini serbestçe söyleyebilen ve fikirleri doğrultusunda hareket eden, kişilik ve davranışları açısından dengeli sorumluluk duygulan gelişmiş, kurallara ve otoriteye karşı körü körüne bağlı olmayan, hoşgörülü, açık fikirli, anlaşılır, toplumsal ve uyumlu bir birey olarak yetişir.

Dolayısıyla çocuğun aile içinde gelişen benliği, kişilik ve karakteri açısından ebeveyn tutumları son derece önemli etkiye sahiptir. Bu etkinin tesiri ise ebeveyn tutumlarının çeşidi ile alakalıdır. Mesela, ilgisiz bir anne baba çocuğu boşlukta bırakabilirken otoriter tutum ise çocuğun özgür kişiliğini engelleyebilir. Oysa tutarlı, dengeli, sevgi ve ilgi ile çocuğun kendine güveni ve benlik saygısı yükselebilir. Aile büyüklerinin bu konudaki hassasiyeti çocuğun kişilik gelişimi adına uzun vadede toplumların karakter yapısına yansır diyebiliriz.

Tablo 2.60. Araştırmaya Katılan Grubun "Ailede Çocuğun Kararları Dikkate Alınır." Görüşüne göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Ailede Çocuğun Kararları Dikkate Alınır	f	%
Tamamen katılıyorum	876	19,0
Katılıyorum	1585	34,3
Kararsızım	802	17,4
Katılmıyorum	854	18,5
Kesinlikle katılmıyorum	504	10,9
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan gurubun “Ailede Çocuğun Kararları Dikkate Alınır.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 34,3 “katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 19,0 “tamamen katılıyorum”, % 17,4 “kararsızım”, % 18,5 “katılmıyorum”, % 10,9 “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Bu bağlamda “*Söz daima büyüğündür*” diyerek söze başlayan yaşlıca, çiftçilikle uğraşan, aslen Patnos ilçesine mensup bir beyefendi “ *çocuk dediğin susmasını bilecek. Ben konuşmaya başlayınca evde herkes susmalı. Elbette onlar da fikir söyleyecek fakat sorulunca. Eh biz zaten çok şey sormayız onlara. Büyüklerimizden öyle gördük...*” şeklinde düşüncelerini ifade etti.

Bir başka ortamda sempatik, pala bıyıklı, M.S. isimli elli beş yaşında olduğunu ve çok şehir gezdiğini söyleyen emekli bir kişi “ *biz aslen Orta Asya’dan gelmeyiz. Fakat yıllardır Ağrılı olduk. Bizde otorite erkeğindir. Ben eve gidince çocuklar hizaya geçer ve elimi öperler. Lafımın üstüne laf olmaz. Hanım sağ olsun saygısını esirgemez. Çocukların fikrini ara sıra sorarım. Fakat son söz benimdir. Çünkü onlar daha ne gördü ki...*” demiştir.

Hamur ilçesinin Yukarı Aladağ Köyü’nden 17’li yaşlarda genç bir erkek “ *bizde çocukların fikri sorulmaz. Ve gereken değer de verilmez*” derken Merkez Fatih Mahallesi’nde ikamet eden yanındaki arkadaşı da bu fikri onaylamıştır.

Bir ders ortamında rastgele bir sınıfa böyle bir soru yönelttiğimizde hemen cevap vermelerini istedik. 42(kırk iki) kişilik bir lise sınıfında, 26(yirmi altı) kişi “*ailede fikirlerimize değer verilir*” derken; 16(on altı) kişi “*değer verilmez*” şeklinde tercih belirtmiştir. İkamet ettikleri beldeyi sorduğumuzda ise şehir merkezinde olan 20 kişi, merkez köyler 10 kişi, ilçe ve ilçe köyleri 12 kişi şeklinde beyan edilmiştir.

Sonuç olarak Ağrı’da geleneksel yapının hâkim olduğu yerlerde evin en büyüğü kimse onun söz sahibi olduğu, küçüklerin genelde danışarak iş yaptığı gözlenmiştir. Ancak kentsel yaşama dönüşümün arttığı yerlerde çocukların ve eşlerin fikirlerine değer verme anlayışının daha yaygın olduğu söylenebilir.

2.4.3.4. Evlilik Öncesi Aşk Ve Flört Etme İle İlgili Tutumlar

Bu husus bize daha çok gençlerin durumunu ifade edecektir. Genç kuşak, toplumun temeli olan aile içerisinde gençlik, dinamik bir yapı olarak çıkar karşımıza. Tarih boyunca gençliğin birçok tanımı yapılmıştır. Milattan önce Aristo, gençliği şöyle tanımlar: “gençlerin istekleri pek çoktur ve bunları hemen eyleme dönüştürmek isterler. Bedensel isteklerine karşılık koyamaz ve özellikle cinsel isteklerine yenilirler. Çok değişkendirler, istekleri geçidir. Hatta bir insanın açlığı ve susuzluğu gibi bir anda birden parlar, birden sönerler... Tutkuludurlar. Eli açık ve iyilikseverdirler. Çünkü kötülükleri tanımamışlardır. Çabuk kanarlar çünkü aldatılmamışlardır...”(Özertem, 1991: 1-69) İşte bu açıdan duyguları sürekli değişen gençler aldanma durumu ile karşı karşıya kalabilir. Bunun örneği de aceleci ve duygusal yapılarından dolayı genelde evlilik veya evlilik öncesi aşk ve flört durumlarında ortaya çıkar. Geleneksel aile içinde yetişen gençlerin evliliğe bakışı ve evlenme yaşı ile modern aile yapısındakiler farklıdır. Geleneksel yapıda erken evlilik daha fazladır. Modern yapıda da evlilik öncesi eş seçiminde aşk ve flört durumu daha yaygındır.(Özertem, 1991: 1-69)

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Türkiye'nin aile değerlerini ilk kez araştırdı. Araştırma raporunda, Türk ailesinin toplumsal değişimden korunması için "Aile Danışmanlığı Merkezlerinin" kurulması önerildi. Raporunda, çocuklara yönelik okullarda "değer eğitimi" verilmesi istendi. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğüne düzenlenen "Türkiye'de Aile Değerleri" Araştırması, ailenin Türk halkı için ne kadar büyük önem atfettiğini ortaya koyuyor.

Nicel ve nitel analizler yapılarak gerçekleştirilen araştırma sonuçlarında, nicel verilerde Türkiye genelinde 6 bin 35 veri analizi yapıldı.

Nitel verilerde ise 12 bölgeyi temsil eden birer ilden 120 kişiyle derinlemesine görüşme yapıldı. Araştırmada, yüzde 50,2 oranında kadınlar, 49,8 oranında da erkeklerle görüşüldü. Görüşülenlerin yüzde 70'i evli, yüzde 57,6'sının ailesi de 4-5 ve daha fazla kişiden oluşuyor. Araştırmaya katılanların yüzde 83,7'si maddi ve manevi sorunlar olduğunda ilk olarak aileye başvurulması gerektiğini düşünüyor. Ailesinin iyiliği için her türlü sıkıntıya katlanabileceğini ifade edenlerin oranı ise yüzde 90,3. Katılımcıların yaklaşık 4'te 3'ü aile içi sorunların eşler arasında çözülmesini gerektiğini belirtirken, görüşülenlerin yüzde 66,3'ü aile büyüklerine duyulan saygı nedeniyle aile içi ilişkilerin eşler kadar anne babaları da ilgilendirdiğini savunuyor. Türk ailelerinin

tamamına yakını, çocuklarının kendi ayakları üzerinde duracak şekilde yetiştirilmesi gerektiğini düşünüyor. Katılımcıların yüzde 83,7'si çocukların evleneceği eşi kendisinin seçmesi gerektiğini belirtiyor.

"Flört kızlar için bir tuzak"; Görüşülen kişiler, ister kız olsun ister erkek, çocukların 18 yaşına geldiklerinde kendi kararlarını alabilmeleri gerektiğini düşünürken, çocuklarının gelecekte beklentilerinde ailelerin etkin rol almasını da istiyor. Araştırmaya göre, erkek çocuğun aileye itibar kazandırması anlayışı Türk ailesinde artık kabul görmüyor. Katılımcıların yüzde 56,1'i "Erkek çocuk sahibi olmak daha çok itibar kazandırır" ifadesine katılmıyor. Görüşülenlerin yüzde 64,4'ü çocuk eğitiminde dayacağı etkili bir yol olarak da görmüyor.

Öte yandan görüşülenlerin yüzde 40,8'i kızların flört etmesinde sakınca görmediğini belirtirken, yüzde 42,3'ü flöрте karşı çıkıyor. Bazıları flörtü evliliğe giden yolda olması gereken ve tarafların birbirini tanmasına imkân veren bir uygulama olarak algıırken, diğer yarısı ise konuyu cinsellik içinde değerlendiriyor ve "flörtü kızlar için bir tuzak" olarak algılıyor. (B.A.S.A.G.M., 2011)

Sonuç olarak genç kuşağın değişken yapısıyla duygusal konularda yanılığa düşebileceği, oysa evlilikte ve eş seçiminde duygusallığın yeterli olmayacağı açıktır. Geleneksel aile yapısında törelere göre evlilik yaygın iken kentsel yaşam ve modern aile yapısında evlilik öncesi buluşmaların daha yaygın olduğu görülmektedir

Tablo 2.61. Araştırmaya Katılan Grubun “Kültürümüze ve Dinimize Göre Gençlerin Evlilik Öncesi Aşk ve Flört Etmelerinde Bir Sakınca Yoktur.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Kültürümüze ve dinimize göre gençlerin evlilik öncesi aşk ve flört etmelerinde bir sakınca yoktur.	f	%
Tamamen katılıyorum	670	14,5
Katılıyorum	657	14,2
Kararsızım	716	15,5
Katılmıyorum	1094	23,7
Kesinlikle katılmıyorum	1484	32,1
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan grubun “Kültürümüze ve Dinimize Göre Gençlerin Evlilik Öncesi Aşk ve Flört Etmelerinde Bir Sakınca Yoktur.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda 32,1’i “kesinlikle katılmıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 23,7 “katılmıyorum”, % 15,5 “kararsızım”, % 14,2 “katılıyorum”, %14,5 “tamamen katılıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Ağrı merkezde ikamet eden, berbercilik yapan ve 25’li yaşlarda nişanlı olan M.B. adlı bir kişi “ *şimdiki gençler olarak bizler ölçüyü bilmiyoruz. Gösteriş olsun diye iş yapanlar var. İki genç beraber bir yıl geziyor, sonra ayrılıyorlar. Böyle olmaz. Ben mesela aylarca beraber gezdim, konuştum. Fakat ciddi karar verdikten sonra. Şimdi nişanlıyız, yaza düğün var. Başlık parasının tamamlayınca düğün tutulacak. Şu an yirmi kelle(altın) başlık parası borcum kaldı. Biz aşk flört derken bir birini tanıma amaçlı, ailelerin haberi olacak şekilde olmasını istiyoruz. Fakat Ağrı’da bazı aileler var ki kızının veya oğlunun flört ettiğini duysa onun hakkı infazdır...*” diyerek kendi fikrini muhafazakâr çizgide ifade etmiştir.

Orta yaşlarda, Merkez Aşağı Ağadeve Köyü sakinlerinden bir erkek kişi sorumuza “ *bana göre bu yanlış ve dinen haram. Gençlerin ergenlik dönemi*

hevesleridir. Benim babam böyle bir davranışımı duysa beni keser...!” şeklinde cevap vermiştir.

Lise çağında, Merkezde ikamet eden, memur çocuğu bir kız öğrenci “ gençler birbirini sevebilir. Bu normaldir. Fakat buralar küçük yerler olduğu için rahat hareket edilemiyor. Hemen duyulur. Aile duyunca da konu komşuya karşı mahcup olmamak için tepki verir” demiştir.

Bir ilköğretim okulunda görev yapan idareci, meslek dalı sınıf öğretmenliği olan bir eğitimciye öğrencilerin durumu ile ilgili bu soruyu yönelttiğimizde “kabataslak rahatlıkla diyebilirim ki kız-erkek arkadaşlığı ve kavgaları ilköğretim birinci kademeye kadar düştü. Çocuklara sorduğumuzda film ve dizilerden etkilendiklerini ifade ediyorlar. Eskiden de aşk mektubuyazma gibi davranışlar yapılırdı fakat sanki son zamanlarda daha da arttı.Geçen gün ilkokul üçüncü sınıftaki bir erkek öğrencide kız arkadaşına yazdığı mektubu gördüm...” diye karşılık verdi.

Sonuç olarak diyebiliriz ki aşık olma, mektup yazma vb. duygusal oluşumlara açıkça ve rahatlıkla rastlanabilmektedir. Kitle iletişim ve medyanın da etkisi ile gençler arasında başlayarak genele yayılan bir çözülme söz konusudur. Geleneksel aile ve ahlak yapısı Ağrı’da bundan nasibini almaktadır. Eski kuşakla yeni kuşak arasında bu konuda düşünce farklılığı söz konusudur.

2.4.3.5. Evlenecek Kişinin Eş Seçimi İle İlgili Tutumlar

Evlilik örf ve adetleri toplumdan topluma farklılık gösterir. Evlenecek kişilerin aday tercihi de tarafların kişilik, kültür ve dini birikimine göre değişebilir. İlahiyat Fakültesi öğrencileri üzerinde yapılan bu araştırmada öğrencilerin eş seçim biçimleri ile ilgili sonuçlar kendi içinde önemli ipuçları vermektedir. İlahiyat Fakültesi öğrencileri eş seçiminde daha çok “kafa dengi olma” özelliğine dikkat etmektedirler. Evlenilecek partnerde fizikî çekicilik ve güzellik özelliğinin çok fazla dikkate alınmayacağını belirtmesi de diğer ilginç bir veridir. (Kirman, 2004: 97-119)

Türkiye’deki boşanma oranı binde 1,4. En önemli faktör geçimsizlik. Geçimsizliğin sebepleri: Uyumsuzluk, ilgisizlik, sorumsuzluk, eşler arasında kopukluk, kıskançlıklardan doğan anlaşmazlıklar ve ekonomik sıkıntılar... B.A.S.A.G.M.’nin 2011’de yaptığı bu araştırmanın en çarpıcı sonuçlarından birisi, “Boşananların büyük bölümünün, tanıştırlarak veya bir süre flört ettikten sonra evlenenlerde görülmesi. Yani, boşananların yüzde 90’ı evlilik kararını kendileri vermiş. Boşanmış kadın ve

erkeklerin evlenmelerinde birinci sebep olarak da 'aşık olmak' şeklinde belirtilmiş.'' (Evlenirken bir düşünmek, bin araştırmak gerekirken; "bin düşünmek, bir araştırmak" olarak gerçekleşiyor. Çabuk evlilikler, çabuk boşanmalara sebep oluyor.) Geçimsizlik, ekonomik değil, sosyal. Zira, boşanmaların birinci sebebi ekonomik değil, eşlerin birbirinin beklentilerine cevap vermemesi.

Geçimsizliğin temel sebebi, uyumsuzluk, küfüvsüzlük, dengesizliktir.. Uyumsuzluğun ana sebebi ise, egoizm ve hedonizm. Peki, uyumlu, ilgili, sorumlu, hak, görev ve mesuliyetlerini bilen bir eşi genç duyguların hâkim olduğu, akıl ve mantığın geri plana itildiği bir devrede yalnız başına tespit edebilir mi? Oysa flörtte, mahremiyet sınırları yoktur, nefsânî yönden birbirinden istifade ettikten sonra, bıkip-usanmak veya herhangi bir sebepten dolayı ayrılmak mümkündür... Bunun ise detaylarına girmiyoruz. Çünkü mahzurları ortadadır, herkesin idrak edeceği kadar açıktır. Kaldı ki, flört dönemi-diğer mahzurlarını bir tarafa bırakırsak-maskelerin takınıldığı veya duyguların ön plana çıktığı bir devredir.

Bir insandan hoşlanmak başka, tanımak başka bir şeydir. Şöyle düşünün: "Sizden hoşlanan birisi sizi ne kadar tanıyor?" Bilgi düzeyinizi, olumlu hasletlerinizi, olumsuz duygularınızı, zaaflarınızı, eksiklerinizi, kısaca kişiliğinizi...

Demek, yapacağınız şey danışmak, yani, meşveret etmek ve detaylı bir araştırma yapmaktır. Öncelikle de ailenize danışmalısınız. Çünkü herkesten ziyade onlar sizi sever, korur, tanır, bilir. Hatta en ziyade sevdikleri hayatlarını sizin için feda eder. Sizi kıskanmayan yegâne varlık, "anne-babanızdır. Evet, flörte dayalı araştırmalar, duygusal ve hissidir. Duygusal evlilikler de hissi sebeplerden dolayı yıkılır. Çünkü insanın duyguları aynı kararda devam etmez. Olaylar, problemler, zaman, duyguları aşındırır, yok eder. O zaman, sevgi de, aşk da kaybolur.

Şu halde, duygunun yanında, "akıl ve mantık" da olmalıdır. Bu da ancak ailece alınan "ortak akıl"dır. Kimi zaman sosyetik çevreler veya zengin kesimler görücü usulü evlilikleri tenkit eder. Hâlbuki fabrika, şirket, holding sahibi iş adamlarının veya çocuklarının evliliklerine bakınız; çoğu görücü usulüyle ve ailenin tasvibiyle gerçekleşmiyor mu? Gayet tabî ki, onların bu tavırları bizim örneğimiz olamaz.

Aileler ve gençler şuna karar vermeli: Evlilik gibi, bir hayatı, hatta sonsuz hayatı, aileleri ilgilendiren bir meselede karar kimin olmalı? Gençlerin mi; ailelerin mi? Eş seçiminde aileler gençleri yalnız başına bırakamaz, mutlaka onlara destekçi

olmalı. Tecrübelerini aktarmalı, maddî ve manevî yardımlarını esirgememeli. Tabii ki, nihaî kararı çocuklara bırakmalı. Çünkü bu hayat onların...” (B.A.S.A.G.M., 2011)

Günümüzde sosyal yapı içerisinde kadından daima fedakârlık beklenmektedir. Oysa eşler arası paylaşım ve sorumluluk yüklenme ortaklıktır. Son zamanlarda gündemde olan kadınlara ilişkin pozitif ayrımcılık doğu ve güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayan gruplar için uygun olduğunu düşünüyorum. Fakat kent kesiminin kadına bakışıyla hak ve özgürlük anlayışı bu durum ile örtüşebilir. Her iki tarafında cinsiyet açısından eşit haklara sahip olması gerekmektedir. Bu bağlamda evlenecek gençlerin eş seçiminde fikirlerine değer verilerek özgür olmaları bir ihtiyaçtır. Özellikle görücü usulü ile evlenen kızlarda ileriye yönelik sosyo-psikolojik sorunların ortaya çıkabileceği düşünülebilir.(Aktaş, 2008: 189-676) Araştırma alanımızda görücü usulü ile evliliğin hala var olduğu, kent merkezlerinde kırsal kesime göre daha az karşılaştığı söylenebilir.

Tablo 2.62. Araştırmaya Katılan Grubun “Evliliğim Esnasında İstedğim Kişiyile Evlenmem Konusunda Herhangi Bir Baskı Görmedim.” Görüşüne göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları		
Evliliğim Esnasında İstedğim Kişiyile Evlenmem Konusunda Herhangi Bir Baskı Görmedim	f	%
Tamamen katılıyorum	1744	37,7
Katılıyorum	1117	24,2
Kararsızım	805	17,4
Katılmıyorum	570	12,3
Kesinlikle katılmıyorum	385	8,3
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan grubun “Evliliğim Esnasında İstedğim Kişiyile Evlenmem Konusunda Herhangi Bir Baskı Görmedim.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 37,7 oranında kişi “tamamen katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna

karşın % 24,2 “katılıyorum”, % 17,4 “kararsızım”, % 12,3 “katılmıyorum”, % 8,3 “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Aile bireyleri çocuklarının eş seçimine de genelde müdahil olmaktadır. Gençler kendilerinin beğendiğini, flört ettiğini söyleseler de son sözün aileyi ikna etmekle mümkün olduğunu ifade ediyorlar. Buna rağmen halk diliyle gençler arasında kaçamakların yaygın olduğu söylenebilir.

Bu bağlamda tabloyu da göz önünde tutarsak yeni nesil ile eski nesil arasında farklılıklara da şahit olduk. Evliliğinin üçüncü senesinde bir çocuk sahibi, il merkezinde ikamet edip işçi olarak çalışan, aslen bir köye mensup olan bir kişi “ *ben evlenmeye karar verdikten sonra yaklaşık bir yıl araştırmak istedim. Eşin dostun tavsiyesi ile mutlu bir yuva kurmak istiyordum. İzmir’e çalışmak amacıyla gittiğim sırada annem memleketten birini beğenmiş. Çok ısrar ettiler ve henüz ben görmeden gidip ailesi ile görüştüler. Ben döndüğümde onlar çoktan kafasına koymuştu o kızı. Babam da ısrar etti ve ben onları kıramadım. Aile meclisinin olduğu bir ortamda tanışabildik. Ayrıntılı hiçbir şey konuşamadık. Onun ailesi için de önemli olan ailenin kararı idi. Biz şimdi evliyiz ve çocuğumuz var. Bir birimizi ancak tanıdık. Beğenmeyip boşanma durumu da olabilirdi. Fakat çevre korkusu ile boşanmak da cesaret ister... Ben çocuklarıma aynı muameleyi yapmayacağım”*

Araştırma alanımızda görücü usulün yanında yeni usullerle yuva kuran kişilere de bir hayli rastladık. Örneğin üniversite mezunu, toptancılık yapan, aslen Doğubayazıt ilçesinden olan bir vatandaş “ *ben okuduğum için çoğu zamanım ailemin dışında geçti. Gün geldi iş sahibi oldum. Evlenmeye karar verince zaten benim düşündüğüm kimseler vardı. Bir arkadaş yoluyla teklif gönderdim. Oturduk, şartları konuştuk ve anlaştık. Bu aşamaların çoğundan ailemin haberi yoktu. İş nişan düğün aşamalarına gelince annelerimiz yoluyla aileleri haberdar ettik. Birkaç itiraz oldu ama daha çok yakın akraba çevresindendi. Evlendik ve mutluyuz. Görücü usulüne karşıyım...”* diyerek fikrini ifade etmiştir.

Sonuç olarak; aile, yuva kurma konusunda geleneksel yapı ağırlıklı olarak devam etmektedir. Fakat yeni nesil dediğimiz kitle daha çok dış dünya ile iletişim kurmanın da etkisi ile aşk ve flört yolu ile eş seçimine gitmektedir. Derinlemesine gözlemlerimizde Ağrı kültüründen uzaklaşmamış kimselerde eski usullerin ağır bastığına fakat başka beldeler görmüş, büyükşehirlerde yaşamış ve yüksek tahsil yapmış

kimselerde çoğunlukla yeni usullerle yuva kurma çalışmalarına şahit olduk. Özellikle elli altmış yaş üzerinde ki katılımcılarla mülakat ve görüşmelerimizde şimdiki neslin bozulmasından, ahlaki duyarlılığın azalmasından, başına buyruk hareket ettiklerinden vb. değerlendirmeler ve yargılara şahit olduk. Hepsini yazmamız çok yer tutacağından bu şekilde birkaç örnekle yetiniyoruz. Çalışma alanımızda bu anlamda sosyal değişme ve çözümlerin olduğunu söyleyebiliriz.

2.4.3.6. Düğünlerde Eğlence İle İlgili Tutumlar

Türklerde aile kurumu en önemli sosyal unsurlardan biri sayılmaktadır. Aile yuvası kurulurken yörelere göre değişmekle beraber, çeşitli eğlenceler düzenlenir. Kent merkeziyle kırsal kesim arasındaki eğlence çeşitlerinde farklılıklar olduğu bilinmektedir. Düğün merasimleri bir evladın kendi ailesini oluşturmasında ilk adımdır. Evlilik için yapılan düğünler dışında Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonraki süreç için sünnet törenleri de düğün şeklinde düzenlenmiştir. Bu nedenle sosyolojik açıdan son derece öneme haiz olan düğün, aynı zamanda eğlence kültürünün bir parçası olarak, insanların güzel zaman geçirdikleri senlik alanlarına dönüşmektedir. Düğünlerde yemekler verilmekte, şarkılar söylenmekte ve çeşitli oyunlar düzenlenmektedir. Toplumun her sınıfından insanların katılımı söz konusu olan düğünler, bu yapısı ile Türk toplumunda kaynaştırıcı bir özelliğe de sahiptir. (Berber, 2009: 1-11)

Türk tarihinin en eski dönemi de dâhil olmak üzere büyük bir kısmında kaynaklarda düğün sözcüğü kullanılmamıştır. Bu kelimenin karşılığı olarak "toy" sözü geçmektedir. Yine düğün ve orada gerçekleştirilen merasim anlamında Orhun Yazıtlarında "törün" kelimesi kullanılmıştır. Buna göre Bilge Han Yazıtı'nda su ifade geçmektedir:

"...Türgis Kaganka kızımın ertenü ulug törün alı birtim. Türgis Kagan kızın ertenü ulug törün oglıma alı birtim..."⁴ Burada törün kelimesi düğün merasimi anlamında kullanılmış ve yapılan törenin oldukça büyük olduğu söylenmiştir. Bilge Han Yazıtı'ndan anladığımız kadarıyla hakanın başka bir hükümdardan kızını alması ve kendi kızını onlara gelin vermesi oldukça büyük bir hadisedir. Gerçekleştirilen merasimin büyük olması kağanın idaresinin de büyüklüğünü vurgulamak için kullanılmıştır. Çünkü yazıtta devam eden ifadede "baslılara bas eğdirmek, dizlilere diz çöktürmek" ifadelerine ve oldukça geniş bir alana hâkimiyetin yayıldığına dikkat

çekilmiştir. Türklerde düğün, yeni bir ev açma, aynı zamanda soyun devamı anlamına da gelmektedir. Dolayısıyla aile önemli bir görevi de yerine getirmiş olur. Ailenin oluşumundaki ilk adım olarak görülen düğün olgusu ise, eğlence kültürünün bir ögesi olmasının yanı sıra, aileye giden bir yolun başlangıcı olduğu için önemli görülmüş, bu yüzden bazı düğünlerde dini uygulamalar da görülmüştür. Dini uygulamaların yapıldığı bu tarz etkinlikler mevlitli düğün olarak karsımıza çıkmaktadır. Bu sebeple düğünlere yalnız bir eğlence gözüyle bakılmamıştır. (Berber, 2009: 1-11)

Tablo 2.63. Araştırmaya Katılan Grubun “Düğünlerde Erkek ve Kadınların Ayrı Yerlerde Çalgı Eşliğinde Eğlenmesinde Bir Sakınca Yoktur.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Düğünlerde Erkek ve Kadınların Ayrı Yerlerde Çalgı Eşliğinde Eğlenmesinde Bir Sakınca Yoktur	f	%
Tamamen katılıyorum	1590	34,4
Katılıyorum	1306	28,3
Kararsızım	604	13,1
Katılmıyorum	576	12,5
Kesinlikle katılmıyorum	545	11,8
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan grubun “Düğünlerde Erkek ve Kadınların Ayrı Yerlerde Çalgı Eşliğinde Eğlenmesinde Bir Sakınca Yoktur.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 34,4 oranında kişi “tamamen katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 28,3 “katılıyorum”, % 13,1 “kararsızım”, % 12,5 “katılmıyorum”, % 11,8 “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Bu bağlamda emekli, mütedeyyin olduğunu söyleyen, köyde ikamet eden bir kişi N.C. adlı kişi “ eskiden düğün denilince bizim çevremizde önce hoca nikâhı kıyılır, sonra dualar edilir, Kur'an okutulurdu. Yemekler çok boldu. Ziyafete doyardık. Eğlenceye gelince kadınlar kendi aralarında kına gecesi, gelin gecesi, yüz açma töreni vb. etkinliklerde tef çalar oynardı, eğlenirdi. Erkekler ise kendi aralarında eğlence

isterseler davul zurna ile halay çeker eğlenirdi. Fakat asla kadın erkek karışık olarak eğlenme olmazdı. Kimse istemezdi bunu...” diyerek durumu açıkladı.

Orta yaşlarda, esnaf, merkez mahallerin birinde ikamet ettiğini söyleyen, beş çocuk sahibi bir katılımcımız sorumuza: “ *eskiden büyüklerimiz daha çok mevlitli düğünler yaparmış. Fazla eğlence olmazmış. Ben buna karşıyım. Düğün dedin mi eğlence olmalı. Kadın erkek ayrımına gerek duymuyorum. Zaten çoğu eş-dost, akraba. Kimse kötülük düşünmez, ayrı yerlere gerek var mı?*” şeklinde cevap verdi.

Şehir merkezi Yüzüncüyıl Mahallesinde şu an ikamet eden, aslen Bitlisli olup, yaklaşık yüz yıl önce dedelerinin Ağrı tarafına taşınmış olduğunu söyleyen, inşaat işleri ile meşgul, kırk beş yaşında, 6(altı) çocuk sahibi bir vatandaş “ *düğün kutsal bir görevdir. Dini bir ibadet gibi düşünüyorum ben. Eğlence için illa çalgı ve oyun gerekmez ki. Bir araya gelmemiz, dua etmemiz ve kaynaşmamız yeterlidir. Düğünde ziyafet olur, Kuran okutulur, çocuklar sevindirilir o kadar. Kadın erkek ayrı ayrı da olsa çalgılı eğlenceye karşıyım...”* şeklinde bakış açısını dile getirdi.

Görüldüğü üzere Ağrı’da düğünlerde çalgı ve eğlence ile ilgili tutumlar farklı farklıdır. Biz buradaki düşünce farklılıklarını ve geçmişe nispetle gelinen süreci elbette çözümlenme anlamında anlamadık. Sorumuzla burada bir durum tespiti yapmış olduk. Gözlemlerimiz görüş sahiplerinin yetişme çevresi, beslenmiş olduğu sosyo-kültürel unsurlar ve aile gelenek ve göreneklerinin buna yön verdiği noktasındadır. Kırsal kesimde yöresel gelenek ve göreneklerin etkisiyle “köy düğünü” adı altında değişik eğlenceler içeren yemekli ve çok katılımlı düğünler yaygındır. Ağrı kent merkezinde ise daha çok resmiyet çerçevesinde ve düğün salonlarında merasim usulü düğünlerin yaygın olduğu görülmüştür.

2.4.3.7. Yabancı Bir Beldeden Eş Seçimi İle İlgili Tutumlar

İslâm dini her döneme, coğrafyaya ve topluma hitap etmekle beraber, ferdî ve içtimaî hayatın temel esaslarını belirlerken, insanoğlunun hem dünya hem de ahiret mutluluğunu hedef ve gaye edinmiştir. Bu açıdan farklı beldelerde yaşayan bireylerin özellikleri ve denklikleri dikkate alınır.

İslam’ın evlilik konusundaki yasalarının genelini incelediğimiz zaman, şu sonuca ulaşmaktayız: İslam dini evlilik müessesesine bağlı olan örnek olarak; mihr, çeyiz, takı, örf, adap, tören v.b. benzer konularda kolaylaştırmayı ve sadeliği emretmektedir. Ancak “Eş seçimi” konusunda dikkatli olmayı emretmektedir.

Eş seçiminden kasıt, kadın ve erkeğin her birinin karşı tarafta görmek istediği, anlaşabilecekleri, uyumlu, mutlu ve huzurlu bir yuva kurabilecekleri birtakım vasıfların aranmasıdır. Her ne kadar örfte, eş aramak için yola çıkan ve tercih sebepleri araştıran erkek tarafı olsa da, İslâmî açıdan her iki tarafın eşit haklara sahip olduğu unutulmamalıdır. İlerleyen satırlarda bu hususa yeniden değinilecektir.

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de eş seçiminde dikkate alınan kriterler içerisinde en çok sözü edilenler zenginlik, asalet, güzellik, güzel ahlâk ve dindarlıktır. Son dönemlerde Anadolu'nun değişik illerinde yapılan alan araştırmalarında, eş seçimiyle ilgili tercihlere baktığımızda, güzel ahlâk ve dindarlığın ön plana çıktığını görmekteyiz. Mesela, 2002 yılında tamamlandığı anlaşılan ve Konya yöresinde yapılan bir alan çalışmasındaki anketlerin sonucunda, eş seçiminde öne çıkan tercih sebebinin *dindarlık* olması dikkate değerdir. İlkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunlarına yöneltilen, “eşin dindar olmasına önem verme” sorusuna olumlu cevap verenlerin en yaygın olduğu kategoriyi, %76.2 ile ilkokul mezunları oluşturmuştur. Eğitim düzeyi yükseldikçe önem verme eğilimi düşmüş, ancak, oranın en düşük olduğu üniversite mezunlarında bile bu oran %70.7'ye ulaşmıştır ki, bu da oldukça yüksek bir rakamdır. (Yatkın, 2010: 47-61)

Bu kısımdan aşağıya doğru Tablo 33- 34 ve 35'in birlikte dikkate alınması daha sağlıklı bir sonuca ulaştırabilir. Yorumlar, gözlem ve mülakatlar birbiri ile ilişkilidir.

Tablo 2.64. Araştırmaya Katılan Grubun “Evleneceğim Kişinin Başka Bir Şehirden Olması Benim İçin Önemli Değildir” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları		
Evleneceğim Kişinin Başka Bir Şehirden Olması Benim İçin Önemli Değildir	f	%
Tamamen katılıyorum	1760	38,1
Katılıyorum	1294	28,0
Kararsızım	583	12,6
Katılmıyorum	504	10,9
Kesinlikle katılmıyorum	480	10,4
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan grubun “Evleneceğim Kişinin Başka Bir Şehirden Olması Benim İçin Önemli Değildir” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 38,1 oranında kişi “tamamen katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 28,0 “katılıyorum”, % 12,6 “kararsızım”, % 10,9 “katılmıyorum”, % 10,4 “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Bu bağlamda “kararsızım” diye görüşmelerimize yanıt verenlerden bir kısmına nedenini sordüğümüzde farklı cevaplar aldık. Örneğin yüksek lisans yapmış, bir kurumda idareci olan, kırklı yaşlardaki bir eğitimci “ *dünya artık küçülüyor. İnsanlar internet yolu ile dünyanın en uzak noktasındaki kişi ile iletişim kurabiliyor. Bu yüzden ille benim memleketten olsun diye sınırlandırma getirmek bana mantıklı gelmiyor. Zaten çocuklar beğeneceğini beğeniyor, karar veriyor bu devirde. Benim kararsız olma nedenim, uzak olursa gelmek-gitmek zor olur. Dünyü ilişkileri kurmak zorlaşır. İleride çocuklar sorun yaşarsa çözüm üretemeyiz. Burada tanıdık aile olursa belki her şey daha kolay olur... Bilemiyorum!*” diyerek kararsızlığını beyan etmiştir.

Ev hanımı, dördü kız, yedi çocuk annesi, ortaokul terk bir bayan “ *bizim türkülerimize bile yansımıştır “yüksek yüksek tepelere...” şeklinde başlayan türküyü hepimiz biliriz. Fakat şimdi imkânlar çoğaldı. İstedikten sonra her yere ulaşım var. Önemli olan hayırlı insanla karşılaşmaktır. Memleket değil, iyi insan olması önemlidir.*

Fakat yine de ana yüreği dayanamıyor! Yabancı bir damat konusunda kaygılıyım, fakat yabancı bir gelin olabilir...” diyerek kararsızlık içinde kız ve erkek çocukları için farklı duygular belirtmiştir.

Ağrı genelde kalabalık aile yapısına sahip olan bir görünüşe sahiptir. Geniş aile modeli özellikle ilçe, köy ve kırsal ile bazı merkez mahallelerde yaygın olmaya devam etmektedir. Beldelerin ve şehir merkezlerinin alan olarak çok büyük olamaması sayesinde hemen herkes bir birini bir vesile ile tanımaktadır. Akrabalık, karşılıklı kız alıp vermeler ve yakın dostluklar kurmalar yaygındır. Hal böyle olunca karşılıklı iletişim ve etkileşimin olumlu veya olumsuz olarak yaygın olduğunu söyleyebiliriz. Bu yüzden aileler ve bireyler genelde kendi memleketlisini tercih ederken, yabancı kimseler için “*iyi çıkmazsa*” endişeleri içinde kararsızlık taşımaktadırlar. Özellikle eğitim görmüş ve il dışında bulunmuş olan kimseler bu konuda daha farklı düşünebilmektedirler.

Bu gözlemlerimiz sırasında başka belde denilince köy, mahalle, ilçe, il ile ilgili tutum farklılığını ölçmeye çalışmıştık. Bunun yanında aynı bireylere bölge, hatta din farklılıklarını da sorduk. Acaba farklı bir dine mensup bir gelini kabullenme ne düzeydedir? Yahut Doğu Anadolu’dan bir Aile örneğin Ege, Karadeniz gibi büyük oranda farklı gelenek ve göreneklere sahip bir yapıya açık mıdır? İşte bu üç bağlam içerisinde kıyaslamalı analiz yapılabilirse daha gerçekçi ve sağlıklı bir sonuca ulaşabileceğimizi umuyoruz.

2.4.3.8. Farklı Dinden Kimselerle Evlenme İle İlgili Tutumlar

Küreselleşen dünyada kitle iletişim araçlarının da etkisiyle insanlar birbirleriyle çok daha hızlı iletişime geçebilmektedir. Mesafeler uzak olsa da farklı kültürlerdeki kişiler sanal ortamda birbirleriyle tanışma imkânı bulmaktadır. Bu kısmı internet ve medya başlığımız altında irdelemiştik. İnternetin yaygınlaşması ve bölgeler arası ulaşımın kolaylaşmasıyla bireyler farklı dinlerden kişilerle de karşılaşmıştır. Bu karşılaşmalar zamanla sosyal bütünleşmeye doğru kaymış ve evlilik ve akrabalık konuları gündeme gelmiş olabilir. Geçmişte de İslam ülkeleri başka kıtalara seferlere çıkarak Hıristiyan dünyasıyla temasa geçmiştir. Bunların neticesinde sosyo-kültürel ve dinler arası kaynaşmalar ortaya çıkmıştır. Bu durum ilerleyen samimiyet ve dostluk

ortamıyla akrabalık kurma olayına kadar gitmiştir. Dinler arası evlilikler özellikle ikinci dünya sonrası artmıştır. (Er, 2007: 2-12)

Konuya din açısından yaklaşacak olursak: İslamiyet gerek Kur'an-ı Kerim de, gerekse Hz. Peygamberin hayatında önemli yer edinmiştir. Özellikle bu husus ayrıntılarıyla ele alınmıştır. Buda bize eş seçiminin ve aile yuvasının sağlam temeller üzerine oturtulması gerektiğini göstermektedir. Küreselleşen dünyada insanlar farklı kültürlerden olduğu kadar farklı dinlerden insanlarla da iletişime geçmektedir. Hatta bu durum komşuluk ve akrabalık boyutuna kadar ulaşmaktadır. Özellikle gençler farklı dinden insanlarla evlenip yuva kurma talebinde bulunabilmektedir. Bu durumda gelenek ve görenekler kadar dini emir ve yasaklarda gençlerin karar almasında etkili olabilir. İslam dini kutsal kitabımızda bu hususu ayrıntılarıyla anlatmıştır. Bu bağlamda Bakara suresi 221'inci ayette: *"Müşrik kadınlar iman etmedikçe onlarla evlenmeyin. Mümin bir cariye, hoşunuza giden hür bir müşrik kadından daha hayırlıdır. Mümin kadınları da onlar iman etmedikçe, müşriklerle nikahlamayınız; mümin bir köle hoşunuza giden hür bir müşrikten daha hayırlıdır. Müşrikler sizi cehenneme davet ederler. Allah ise sizi kendi izniyle cennete ve mağfirete davet eder ve üzerinde düşünüp gerekli dersi alsınlar diye ayetlerini insanlara açıklar."* Görüldüğü üzere konunun ehemmiyetinden dolayı başka din ve inançlarla evlilik hususu ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

Başka dine mensup kimselerle evliliklerin huzur ve mutluluk adına mahsurları söz konusu olabilir. Dinler arası evlilikler her toplumda zaman geçtikçe artmakla birlikte ailevi çatışma ve çözümleri de beraberinde getirmektedir. Elbette değişen, gelişen ve bütünleşen toplumların bu konuya sırt dönmesi düşünülemez. Zira uyum açısından farklı dine mensup eşler arasında problemler dile getirilse bile kültürel kaynaşma adına olumlu katkılarının olduğu da söylenebilir. Misyoner kuruluşları bu yolla ailelerin zafiyetlerinden yararlanarak onları etki altına almaktadır. Buna karşın ülkemizde ve araştırma alanımızda dinler arası evliliğe çokta hazır olmadığımızı söyleyebiliriz. Oysa Kur'an-ı Kerim dinler arası evlilik konusunu on beş asır önce dile getirmiştir. (Er, 2007: 2-12)

Tablo 2.65. Araştırmaya Katılan Grubun “Oğlumun Farklı Bir Dinden Bayanla Evlenmesinde Bir Sakınca Yoktur.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları		
Oğlumun Farklı Bir Dinden Bayanla Evlenmesinde Bir Sakınca Yoktur	f	%
Tamamen katılıyorum	628	13,6
Katılıyorum	762	16,5
Kararsızım	828	17,9
Katılmıyorum	913	19,8
Kesinlikle katılmıyorum	1490	32,2
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan grubun “Oğlumun Farklı Bir Dinden Bayanla Evlenmesinde Bir Sakınca Yoktur.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 32,2 oranında kişi “kesinlikle katılmıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 19,8 “katılmıyorum”, % 17,9 “kararsızım”, % 16,5 “katılıyorum”, % 13,6 “tamamen katılıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Ağrı Merkez Kazım Karabekir Mahallesi’nde ikamet eden, orta yaşlarda, ev hanımı bir bayan “ *biz Müslüman’ız, memlekette bu kadar kız-oğlan dururken yabancı bir dinden kimseye mi kaldık. Asla olmaz. Ben eve koymam o gelini...* ” diyerek tepki vermiştir.

Ağrı Merkez Abide Mahallesi’nde ikamet eden, genç yaşlarda, serbest meleklerle meşgul olan bir kişi “ *farklı bölge ve il olabilir. Yeter ki insan olsun. Fakat biz İslam dininden olduğumuz için bizim çevrede bu tip olayla hiç karşılaşmadık. Ancak filmlerden ve haberlerden gördük, duyduk. Bilemeyeceğim...* ” şeklinde kararsızlık belirtmiştir.

Ağrı Merkez Bahçelievler Mahallesi’nde ikamet eden, orta yaşlarda, ikisi evli 5(beş) çocuk sahibi olan bir çiftçi “ *benim bir kızım Denizli’ye gelin gitti. Büyük oğlum Samsun’dan kız aldı. Her ikisi de mutlu. Bizim için de iyi oldu. O bahaneyle farklı yerler görme imkânı bulduk. Farklı bölge ve şehirler önemli değil. Yeter ki gençler anlaşsın, mutlu olsunlar. Fakat farklı din meselesine gelince ben hoş karşılasam bile çevreme laf anlatamam. Öyle bir şeyle karşılaşmak istemem...* ” diye beyanda bulundu.

Ağrı Merkez Kazım Karabekir Mahallesi'nde ikamet eden, lisede okuyan bir kız öğrenci " *ailem asla sıcak bakmaz. Farklı ve yabancı insanlarla evlenmemi istemez. Fakat benim için farklı dinden olması önemli değildir. Karşı değilim böyle bir evliliğe.*" Diyerek ailesinin fikriyle karşılaştırmalı bir ifadede bulunmuştur.

Ağrı Merkez Bahçelievler Mahallesi'nde ikamet eden genç yaşlarda, iki çocuk sahibi bir ev hanımı " *farklı memleketten ve bölgeden olmasının bir mahzuru yok. fakat farklı dinden biri söz konusu olursa o vatandaş ancak dinini değiştirirse o evlilik olur.*" Diyerek din değiştirme şartı koymuştur.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; Ağrı yöresinde insanlar çocuklarının farklı bölge, belde ve şehirlerden eş seçimine sıcak bakmakla beraber farklı dinlerden olan kişilere kız verme konusunda temkinlidirler. Buna neden olarak sosyal çevrede bu tip evliliklerin yok denecek kadar az olması ve toplumun bakış açısından çekinmeler sayılabilir. Biz Ağrı yöresinde farklı dinlerden kişilerle evlenen kimselere rastlamadık. Farklı dinden erkekle evlenme fikrine verilecek cevapları da merak ettik fakat bu soruyu anketimize bilinçli olarak koymadık. Bunun nedeni ise araştırma evrenimizdeki kitlenin İslam Dini'ne mensup olması dolayısıyla dinen meşruluğu noktasında itirazlar gelebileceği düşüncesidir.

2.4.3.9. Evlilikte Bölgesel Farklılıklar İle İlgili Tutumlar

Ağrı çok göç veren bir il olduğu için ister istemez farklı il ve bölgeye mensup insanlarla karşılaşmaları söz konusu olabilmektedir. Bu durum evlilik durumlarını da gündeme taşımaktadır. Bu açıdan belde, ,il ve din farklılıklarını birlikte ele alıyoruz.

Tablo 2.66. Araştırmaya Katılan Grubun “Kızımın Başka Bir Bölgeden Kimseyle Evlenmesinde Herhangi Bir Sakınca Görmüyorum.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları		
Kızımın Başka Bir Bölgeden Kimseyle Evlenmesinde Herhangi Bir Sakınca Görmüyorum	f	%
Tamamen katılıyorum	1330	28,8
Katılıyorum	1352	29,3
Kararsızım	835	18,1
Katılmıyorum	544	11,8
Kesinlikle katılmıyorum	560	12,1
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan grubun “Kızımın Başka Bir Bölgeden Kimseyle Evlenmesinde Herhangi Bir Sakınca Görmüyorum.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 29,3 oranında kişi “katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 28,8 “tamamen katılıyorum”, % 18,1 “kararsızım”, % 11,8 “katılmıyorum”, % 12,1 “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Yukarıdaki veriler doğrultusunda bu üç tutum için küçük bir tahlil yapacak olursak; “Oğlumun Farklı Bir Dinden Bayanla Evlenmesinde Bir Sakınca Yoktur.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 32,2 oranında kişi “kesinlikle katılmıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 19,8 “katılmıyorum”, % 17,9 “kararsızım”, demiştir.

Bunun yanında Araştırmaya katılan grubun “Evleneceğim Kişinin Başka Bir Şehirden Olması Benim İçin Önemli Değildir” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 38,1 oranında kişi “tamamen katılıyorum”, % 28,0 “katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşılık “Kızımın Başka Bir Bölgeden Kimseyle Evlenmesinde Herhangi Bir Sakınca Görmüyorum.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 29,3 oranında kişi “katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 28,8 “tamamen katılıyorum” demişlerdir.

Eğitimini farklı illerde tamamlayan, eğitim sektöründe çalışan otuz yaşlarında iki çocuk sahibi A.A. *“Eşim Muğlalı, ben Ağrı’lıyım. Altı yıllık evliyiz. Mesai ortamında beraber çalışırken birbirimizi yakından tanıma fırsatı bulduk. Kültürlerimizin farklı olmasından dolayı ailelerimiz ilk başta olumsuz tepki verdiler. Ancak daha sonra ailelerimizde birbirini tanıma fırsatı bulunca düşünceler olumlu yönde değişti. Şimdi iki ayrı bölgeden (Ege ve Doğu bölgesi) iki farklı kültürle iç içe yaşamaktayız. Uyum sorunu görmedik”* dedi.

Ticaretle uğraşan üçü evli beş çocuk sahibi, aslen Ağrı Tutak ilçesine mensup M.N. *“Ben Ağrı’lıyım. Eşim Trabzonlu. Geçen yıl kızımı Konya’ya gelin ettim. Büyük oğlum İzmir’de üniversite okumaktadır. Bu yüzden diyorum ki; biz Türkiye insanı olarak etle tırnak gibi olmuşuz. Farklı bölge ve beldelerden akrabalık kurmamız sayesinde çok farklı kültürleri tanıma fırsatı bulduk. Herkes halinden memnundur”* diyerek Türkiye’de farklılıklar içerisinde yaşanabileceğini vurguladı. .

Görüldüğü üzere katılımcıların çoğunluğu farklı bölge ve il, belde konusunda olumlu görüş belirtmişlerdir. Farklı din konusuna gelince ise çoğunluk olumsuz ve temkinli yaklaşmıştır. Farklı din konusuna mesafeli olunmasının nedenleri arasında örneklem gurupta yaptığımız genel gözlemlere göre çevre tarafından dışlanma korkusu, çekinme, günah olup olmaması konusunda tereddüt yaşama, uyum sağlama endişesi ve yakın çevrede böyle bir örneğinin olmaması gibi etkenler sayabiliriz.

2.4.3.10. Ailede Ebeveyn Evlat İlişkisi İle İlgili Tutumlar

Aile içerisinde anne babanın tutumlarının çocuğun benlik ve kişiliğini etkilediği bilinmektedir. Söylenen sözler ve gösterilen davranışlar onun kişiliğine konulan birer yapı taşı gibi geleceğini örmektedir. Çoğu pedagoğ küçük yaşlarda kişiliğin temellerinin atıldığını kabul eder. Bu bakımdan davranışlar ve söylemler çok önem arz eder. Aile toplumun temelini oluşturan sosyal bir kurumdur. Bir vücut gibi toplumun dokusunu şekillendirir. Aile sosyal görevlerini yerine getirdiği zaman toplum da huzur içerisinde olacaktır. Kişinin geliştirdiği benlik kavramı kalıtsal etkinin yanında, çevrenin de eseridir denebilir. Sosyal çevre olarak ebeveyn ve aile bireyleri, akraba ve komşuların sosyal duruşları önemli etkindir. Çocuk zihinsel görünümü olan benlik kavramını yakın çevresin de etkisi ile öğrenir. Böylece ilk benlik kavramı gelişir. Anne- baba ilk öğretmen, aile ise ilk kurum konumunda yer almış olur. (Erkaya, 1996: 313-348)

Araştırma alanızın dini yapısından dolayı İslam'ın bu konudaki yaklaşımını kısaca sunmak istiyoruz. İslamiyet içinde barındırdığı manevi değerler ve ahlaki olgularla birlikte zor bir dönemde gelmiştir. Sosyal çözülme ve değişimin en üst düzeyde olduğu ve “Cahiliye devri” olarak isimlendirilen dönemde Arap yarımadasında ortaya çıkan Peygamber Efendimiz (a.s.m.) kısa sürede pozitif anlamda dillere destan bir değişim gerçekleştirmiştir. *“Yarım yüzyıl içerisinde elde edilen bu başarı, savaş meydanlarında kazanılmış askeri zaferler değildi. Nitekim müteakip nesiller, ilim, fen, teknik, edebiyat v.s. her sahada insanlığa orijinal eserler sunmuşlar, keşifler, icatlar, ilmi nazariyeler ortaya koymuşlardır. Yani insanlık A'sından Z'sine yeni, müstakil bir medeniyetle şereflenmişti. Bu başarı ve gelişmeler geçici de olmadı.”* (Canan, 1992: 91-110)

“İslami terbiye” deyince aile terbiyesi akla gelir. Çünkü *“İslam dini cemiyet dinidir. Cemiyette tıpkı bir bal peteğinin çok sayıda küçük hücrelerden meydana gelmesi gibi ailelerden meydana gelir. Aileleri Salih bir cemiyette Salih olur. Aileleri huzursuz ve hastalıklı bir cemiyette huzursuz ve hastalıklı olur... İslam'a göre terbiyeden aile sorumludur. Aile terbiyesi aile büyüklerinin yetkisindedir. Devletin müdahale yetkisi ailenin çocuğuna kötü terbiye vermesi halinde devreye girer”* (Canan, 1992: 91-110)

Bu bağlamda dinimize göre ebeveyn aile terbiyesinin baş sorumlusudur denebilir. Onların tavır ve davranışları sosyal bir sorumluluğu gerektirdiği kadar aile kurumu içerisindeki sorunlara çözüm üretmeyi de gerektirir. Bu açıdan gerek disiplin gerekse toplumsal roller açısından çocuğa bilinç kazandırmak aile büyüklerinin vazifesidir. Burada yaşanan bir aksaklık yakın çevre ve toplum geneline yansıyor genel bir sosyal çözülmeye neden olabilir. Bu açıdan dinimize göre aile kurumu bir okul niteliğindedir. Burada alınan eğitim ve terbiye toplum geneline yansiyabilir. Toplumlar ailelerin birleşmesinden müteşekkil ulusları oluştururlar. Dolayısıyla bağlantılı olarak sosyo-kültürel ve psikolojik problemler ortaya çıkabilir. İşte sosyologların vazifesi bu problemlerin tespiti, analizi ve değerlendirmesini bilimsel olarak ortaya koymaktır. Bu bağlamda araştırma alanımızda yapmış olduğumuz çalışmalarla aile terbiyesinin boyutunu irdelenmiş oluyoruz. Yukarıda bahsettiğimiz sosyal unsurlardan dini ve manevi değerlerin yanı sıra yaşadığımız çağda toplumu etkileyen modern etkenleri de ele almamız bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Modernitenin manevi değerler

üzerinde ve bu değerlerle yetişen aileler üzerindeki etkisi aşikârdır. Toplumun özünü aile oluşturur. Bir toplumun, bir milletin geleceği konusunda değerler açısından aile yapısına bakarak belirleyici bir tahminde bulunabiliriz. Değerler paylaşılır, ciddi önem arz eder, fert ve toplumu yönlendirir ve onlara şekil verirler. Aynı zamanda etkilenerek şekil alabilirler. (Altıntaş, 1997: 1-8)

Günümüz toplumlarında özellikle batı toplumunda gelenekten koparak modern unsurların etkisiyle aile büyük değişime uğramıştır. *“Sosyoloji bilimine göre aile, en az iki yetişkin insandan meydana gelen kurumsallaşmış bir biyolojik toplumsal grup olarak tanımlanır.”* (Meriç, 1989: 177’den nakille, Altıntaş, 1997: 1-8) ki buna, çekirdek aile denmektedir. İslami geleneğe göre ise, aileyi anne baba, çocuklar, dede ve nineden oluşan bir grup olarak tanımlayabiliriz. Bu tanımda geniş aile kavramı en az iki üç kuşak bir arada olarak ifade edilir. Öteden beri İslam aile yapısı geniş aile yapısını dile getirmektedir. Nitekim Kur’an-ı Kerim de (İsrâ, 17/23) anne babaya saygı ve iyilik emredilmektedir.

Bu bağlamda geleneksel toplumlarda insan doğar doğmaz gözünü böyle bir geniş aile içerisinde açar. Anne baba ve çocuklar aidiyet duygusu içerisinde birlikte yaşayacaktır. Ancak sanayileşme, modernleşme ve kentleşmenin fert ve toplum üzerinde olumsuz baskılar oluşturduğu bilinmektedir. Bu durumda geniş aile kurumu olan cemaati yaşatmak fayda sağlayacaktır. Böyle toplumsal bir yapı izleyen milletlerin geleceği daha parlak olacaktır. *“Yeri gelmişken bir anekdot aktarmak istiyorum: Japonyalı ünlü Toyota otomotiv firması sahibi Eji TOYODA’nın eşi Bayan TOYODA ile yapılan mülakatın bir bölümü şöyledir:*

Soru: Japonya’da savaş yıllarından sonra sanayi devriminin gerçekleşmesinde kadının rolü ne olmuştur.

*Cevap: Sanayi devriminin gerçekleşmesinde hiç kuşkusuz Japon kadınının payı büyüktür. Belki o, aynı fabrikada, aynı işyerinde, aynı atölyede erkekle beraber çalışmadı. Ama Japon kadını iş hayatında erkeklerin iş gücünü arttırmada huzurlu bir aile ortamı geliştirerek onlara yardımcı oldu. Dahası Japon kadını, ülkesinin kalkınmasını sürdürecektir, kendi değer yargılarıyla harmanlanan genç nesillerin eğitimine büyük önem verdi. Onlar, aile kavramını ve ailenin kutsallığını önde tuttu.”*Çocuk eğitimcileri tarafından bilinmektedir ki; anne kucağından, şefkat ve

sevgisinden mahrum yetişen çocukların karakteri üzerinde olumsuzluklar ve kişilik bozulmaları meydana gelebilir. (Altıntaş, 1997: 1-8)

Bu bağlamda gerek dünya genelinde, gerekse araştırma alanımız çerçevesinde geleneksel toplum ve aile yapısının değişime uğradığı bilinmektedir. Türkiye’de bu geleneksel yapı değişimini hızlandıran etkenlerin başında toplumun tercihlerinden öte bazı siyasi, iktisadi ve politik unsurların, müdahalelerin ve siyasi yönlendirmelerin etkisi sayılabilir. Örneğin, 1930’larda nüfusun %70’i kırsal kesimde yaşarken %30’u şehirlerde idi. Bu yıllar sanayi toplumuna geçtiğimiz yılların başlangıcı olarak kabul edilir. Türkiye’de yaşanan iç göçle kentleşme hızlanmış, karşılıklı etkileşim artmış, çatışmalar hızlanmıştır. Şehir hayatı bir yandan çekirdek aile yapısına dönüşümü hızlandırırken, diğer yandan ekonomik ve sosyal problemleri de arttırmıştır. Aile bireyleri mekânsal problemler neticesinde geniş aileden koparak çekirdek aile kurma durumunda kalmıştır. Bu sebeple değerler açısından sosyal çözülme baş göstermiş “soyutlaşma” artmıştır. Durum böyle olunca batı toplumlarında olduğu gibi bizlerde de “huzurevi” mantığı oluşmaya başlamıştır. Anne babaların buralara terk edilmesi sosyal ve ekonomik sorunlardan kaynaklanan modern hayat anlayışının bir neticesiydi. Bu çerçevede Türk toplumunun aile kurumunu benimsemesini ve sahiplenme düzeylerini irdelemek istiyoruz. Toplumsal kurumlarla ilgili sosyologların ele aldığı çalışmalara baktığımızda toplumu oluşturan siyaset, ekonomi, din gibi sosyal kurumların yanında aile kurumunun da sıralandığına şahit oluruz. Her toplumun zaman ve şartlara göre bu kurumlara verdiği önem değişebilir. Özellikle geleneksel toplum anlayışından modernist toplum yapısına dönüşen toplumlarda bu durum daha da önem kazanır. Sağlam temeller üzerine oturtulmuş bir aile yapısı olmayan sağlıklı bir toplum düşünmek zordur. Toplum bir robot gibi yahut durgun bir su gibi değildir. Aksine dinamik, gelişen-değişen yapısıyla bir bütünlük arz eder. Bu bütünlüğü oluşturacak ilk ve önemli sosyal kurum ailedir. Ailede toplumun akıl ve ruh sağlığını yansıtan bir eğitim verilirse, toplum dokusuna uygun bireyler yetişecektir. Bunun yanında ilk toplumsal sınavını aile içinde veren birey daha sonra bunu dış dünyaya yansıtacaktır. Bu yansıtma düzeyi cinsiyet, ekonomik faktör, eğitim gibi unsurlardan bağımsız değildir. Bu bağlamda Türk aile yapısıyla ilgili yapılan araştırmaların etraflıca incelenmesi konunun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olabilir. *“Erkekler aile kurumunu kadınlara oranla daha yüksek düzeyde savunmaktadırlar. Yaşlı anne ve babanın evli çocuklarla aynı evde kalması*

hususunda kadınlarla erkekler arasında önemli farklılaşma görülmektedir. Kadınların büyük kısmı yaşlı anne baba ile yaşamayı istememektedir. Özellikle evliliğin ilk yıllarında kadınlar boşanmayı daha çok düşünmektedir.” (Bilgin, 1998: 387-413)

Türkiye’de istatistiksel olarak konuya baktığımızda aile kurumunun güçlü olduğunu söyleyebiliriz. Aileyi oluşturan bireylere indiğimizde ise bu durum değişebilir. Aile kurumunun gerekliliği ve önemine Türkiye’de benimseme oranına baktığımızda olumlu bir sonuç vardır. Ancak kadın ve erkek, bekar ve evli gibi durumlarda farklı düşüncelerle karşılaşmaktayız. Erkekler genelde evliliklerinden daha memnunken beklentilerine kavuşmuşlardır. Kadınlar ise hem aileyi az benimsemekte hem de memnuniyetlerini düşük yansıtmaktadır. Dolayısıyla aile içerisinde birtakım kadın erkek problemlerinin olduğunu söyleyebiliriz. Bunarın bir kısmı toplumsal örf ve adetlerden, bir kısmı da bireysel problemlerden kaynaklanmaktadır. “Toplumumuzda, aile içerisinde kadına biçilen rol edilgen bir roldür.” Kadının aile içerisinde erkeğe eşit olması veya söz sahibi olması hoş karşılanmaz. Bu durumda, kadın çoğunlukla eşinin ve çocuklarının doğrultusunda hareket eder; beklentilerine kavuşamayınca da kişiliği silikleşir.

Türkiye’de aile kurumuna bakışta eski ve yeni nesil arasında bir zıtlık yoktur. Bekârlar da evliler gibi aile kurumunu benimsemektedir. Ancak aileye evliler kadar sahip çıkmamaktadırlar. İstatistiksel olarak çok farklılık olduğu için bu konuda bilinçlendirici eğitimlerin yapılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu sebep olarak bireyciliğin ülkemizde yayılması batılı aile anlayışının yaygınlaşması ile eski ve yeni kuşak arasındaki farklılaşma gösterilebilir. Şüphesiz aile içi roller ve iletişim üzerine yapılan çalışmalar genç kesim açısından önem arz edecektir. Son olarak dinin aile içi ilişkiler ve aile kurumu üzerinde etkin olduğu tespit edilmiştir. Dini inanç düzeyleri yüksek olan bireyler ailelerine daha bağlı, çevresine olan yaklaşımlarında daha pozitif, geleceğe daha umutlu oldukları, böylece bu kişilerde boşanmaların daha az olduğu görülmektedir. Buna sebep olarak ise; dindar bireylerin aileyi dini bir kurum olarak görmesi, değerlere bağlılığın, karşılıklı sevgi ve saygının “ibadet” olarak algılanması gösterilebilir. (Bilgin, 1998: 387-413)

Bu bağlamda geleneksel geniş aileden modern çekirdek aile yapısına geçerken dini değişim ve kültürel değişimde ele alınabilir. Ailenin oluşum ve işleyişi toplumlarla doğrudan ilişkili olduğu için, toplumdaki hızlı değişim aileyi de etkileyecektir.

Geleneksel toplumlarda değişim ve çözüme azdır. Fakat küçükte olsa bu toplumların yapılarında meydana gelen sosyokültürel ekonomik ve dini hareketlilikler ailelerde değişim oluşturacaktır. Geleneksel geniş ailede değişen unsurlar ve yaklaşımlar çeşitlidir: Aile küçülür, yaşam şekilleri değişir, paylaşım ve yardımlaşma farklı boyutlara geçebilir. Geleneksel çevrelerde daha çok ev işleriyle meşgul olan anne kentleşme süreciyle beraber dışarıda çalışarak aile bütçesine katkı sağlar. Çünkü kentsel yaşamda giderler fazladır. Çocuklar açısından bakacak olursak anne ve babanın çalışma durumundan dolayı çocuklar bakıcılara bırakılmakta, babaanne ve dede iletişiminden geniş aile yapısına göre daha az yararlanmaktadır. (Akdoğan, 2002: 27-72)

Araştırma alanımız olan Ağrı ilinde geniş aile yapısının ve geleneksel anlayışın aile kurumu üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Bu geleneksel yapı modern çekirdek aileye geçerken diğer sosyal unsurlarda da değişimlere sebep olmuştur. Bunlara dayalı olarak dini anlayış ve uygulamalarda farklı bir boyut oluşmuştur. Geniş aile yapısında etkin bir konumda olan dini düşünce çekirdek ailede önemini yitirme sürecine girmiştir. Bunun nedeni olarak dinin çekirdek aile işleyişinde belirleyici değil, fenomen olarak algılanma durumudur. Geleneksel ailelerde din ve töreler, çekirdek ailelerde ise çağdaş değerler öne çıkmaktadır. Ağrı yöresi de bu süreçten benzer şekilde etkilenmektedir.

Tablo 2.67. Araştırmaya Katılan Grubun “Annem veya Babamdan Rahatlıkla Bana Su Getirmelerini İsteyebilirim.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları		
Annem veya Babamdan Rahatlıkla Bana Su Getirmelerini İsteyebilirim	f	%
Tamamen katılıyorum	691	15,0
Katılıyorum	740	16,0
Kararsızım	516	11,2
Katılmıyorum	1059	22,9
Kesinlikle katılmıyorum	1615	34,9
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan gurubun “Annem veya Babamdan Rahatlıkla Bana Su Getirmelerini İsteyebilirim.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 34,9 oranında kişi “kesinlikle katılmıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 22,9 “katılmıyorum”, % 11,2 “kararsızım”, % 16,0 “katılıyorum”, % 15,0 “tamamen katılıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Ağrı Merkez Yavuz Mahallesi’nde ikamet eden, 17(on yedi) yaşlarında bir kız öğrenci “ *evde zor durumda kalınca annemden isterim. Fakat babamdan asla isteyemem, istemeye cesaret edemem*” ; Ağrı Merkez Çukuralan Köyü sakinlerinden, lisede okuyan 16(on altı) yaşında bir kız öğrenci “ *her ikisinden de su istediğim oldu. Bazen isterim. Fakat her ikisine de saygılıyım. Mesela dışarıdan geldiklerini duysam hemen toparlanır, onları ayakta karşılarım*” Ağrı Merkez Kalender Köyüne mensup, Erzurum’da yaşadığını fakat şu an Ağrı Merkez Kazım Karabekir Mahallesi’nde ikamet eden 25’li yaşlarda bir genç erkek katılımcı “*geleneklerimin etkisi ile anne ve babamdan su isteyebilirim. Bu durum gayet normaldir*” şeklinde farklı bir görüş belirtmiştir. Ağrı Merkez Gazi Mahallesi sakinlerinden 18 (on sekiz) yaşlarında bir kız öğrenci “*ben asla anne ve babamdan bana hizmet etmelerini istemem. Fakat sınavlarımın ve işlerimin yoğun olduğu zamanlarda ben istemediğim halde annem veya babam hangisi müsaitse çalışma masama çay, su veya yiyecek getirirler*” dedi.

Ağrı Merkez Sıtkiye Mahallesi sakinlerinden 19(on dokuz) yaşlarında, kız, lise son sınıf öğrencisi “*babam sağ olsun, daha çok hizmet eder. Anneme pek bir şey yaptırmam. Babamın hizmet etmesi ise çok güzel bir duygu*” şeklinde farklı bir ifadeye bulunmuştur.

Bu bağlamda özellikle gençler üzerinde yaptığımız gözlem ve görüşmelerde ilginç verilere rastladık. Aile reisi veya büyüğünün söz sahibi olduğu aile kurumunda gençlerin, çocukların ve hanımların söz sahibi olup olamama durumunu örneklerle daha önce irdelemiştik. Böyle bir çerçevede çocuklarla ebeveyn arasındaki yakınlık ve samimiyet, saygı ve çekinme durumlarını da ölçmek istedik.

Asıl ulaşmak istediğimiz verilerden birisi de burada aile içi geleneksel saygı ve iletişim anlayışında değişme ve çözümlerin olup olmadığı noktasındadır. Nitekim Tablo-73’de ki veriler, Tablo-74 ile ilişkili olarak değerlendirilecektir.

Sonuç olarak modernitenin (olumsuz örnek teşkil eden)acımasız saldırıları karşısında (saygı ve sevgi anlamında)geleneksel aile yapısını kollamak ve korumak, bizi

oluşturan köklerimize yeniden dönmekle sağlanabilir ve önü alınamayan çözülme ve değişimlere çareler bulunabilir. (Altıntaş, 1997: 1-8)

2.4.3.11. Ailede Anne-Babaya Saygı İle İlgili Tutumlar

Geleneksel toplumlarda ve İslam'ın emri olarak düşünülen konularda aile ve bireylerine saygı, sevgi daha fazla teşvik edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'den bir örnek verebiliriz: *"Rabbin, kendisinden başkasına asla ibadet etmemenizi, ana-babaya iyi davranmanızı kesin olarak emretti. Eğer onlardan biri, ya da her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırsa, sakın olara "öf" bile deme; onları azarlama; onlara tatlı ve güzel söz söyle. Onlara merhamet ederek tevazu kanadını indir ve deki: "Rabbim! Tıpkı beni küçükken koruyup yetiştirdikleri gibi sen de onlara acı"* (İsrâ, 17/23-24). Görüldüğü üzere toplumu ve aileyi bir arada tutan değerlere azami derecede önem verilmiştir. Dolayısıyla ailede bu konudaki çözülmenin toplumu da etkileyeceği düşünülmürse önü alınamayan sorunların ortaya çıkması kaçınılmazdır.

Günümüzdeki sosyal değişimler aile yapısının farklılaşmasına sebep olmuştur. Geniş ve kalabalık aileden modern çekirdek aileye geçiş hızlanmıştır. Bu durum birçok yeni sorunları ve durumları ortaya çıkarmıştır. Geniş ailede ebeveynin dışında dede ve ninelerle birlikte yaşayan çocuklar bir anda sosyalleşmenin az olduğu bir ortama düşmüştür. Daha çok bireyselliğin hakim olduğu modern aile yapısında çocukların eski kuşaktan alacağı birikimler azalmıştır. Bunun sonucunda da kuşaklar arası kopukluk başlamış, aile sosyal çözülme sürecine girmiştir. Çocukların zihin dünyasını ve davranışlarını ilkönce aile büyüklerinin beslediği bilinmektedir. Bu nedenle çocuklar ailede anne ve babasından etkilendiği gibi onlara karşı olan saygı ve sevgi olgusunu da yansıtması bir gerekliliktir. (Köse. 2088: 345-368)

Tablo 2.68. Araştırmaya katılan Grubun “Babam Dışarıdan Geldiğinde Mutlaka Onu Selamlar ve Ayağa Kalkarım.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Babam Dışarıdan Geldiğinde Mutlaka Onu Selamlar ve Ayağa Kalkarım	f	%
Tamamen katılıyorum	2400	51,9
Katılıyorum	1220	26,4
Kararsızım	462	10,0
Katılmıyorum	282	6,1
Kesinlikle katılmıyorum	257	5,6
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan grubun “Babam Dışarıdan Geldiğinde Mutlaka Onu Selamlar ve Ayağa Kalkarım.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 51,9 oranında kişi “tamamen katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 26,4 “katılıyorum”, % 10,0 “kararsızım”, % 6,1 “katılmıyorum”, % 5,6 “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Tablo- 73’te araştırmaya katılan grubun “Annem veya Babamdan Rahatlıkla Bana Su Getirmelerini İsteyebilirim.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 34,9 oranında kişi “kesinlikle katılmıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 22,9 “katılmıyorum”, demişti. Buna karşılık Tablo-74’de “Babam Dışarıdan Geldiğinde Mutlaka Onu Selamlar ve Ayağa Kalkarım.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 51,9 oranında kişi “tamamen katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 26,4 “katılıyorum”, demiştir. Görüldüğü üzere büyük çoğunluk babanın eve gelmesi ile ona olan saygısını ayağa kalkarak ve durumunu değiştirerek göstermektedir. Diğer yandan katılımcıların çoğu anne veya babalarından kendilerine hizmet etmelerini istemiyor veya isteyemiyor.

Geleneksel Türk aile yapısına bakıldığında büyüklere saygı, küçüklere sevgi duyma geleneğinin önemli olduğunu herkes bilir. Bu açıdan araştırma alanımızda da çocuk ebeveyn ilişkisi samimi olsa bile utanma ve çekinmenin ağır basmasından dolayı

büyüklerden hizmet bekleme pek yaygın değildir. Genelde bu tip işler evin küçük ferdine kalır. Ağrı Merkez Bahçelievler Mahallesi sakinlerinden, işçi bir babanın oğlu olan 15(on beş) yaşlarında bir lise öğrencisi “ *bizim evde en küçüğü benim. Bizim buralarda ayak işleri hep küçüklerin üstüne kalır. Ben o yönüyle şanssızım. Ablilerim ve ablalarım bir su içecek olsa benden isterler. Annem ya da babamdan kimse hizmet bekleyemez. İşler kalır küçüklere. Bu yüzden bir an önce büyümek istiyorum*” demiştir.

Tablo-73 ve Tablo-74 ü birlikte ele aldığımızdan gözlem ve mülakatların birlikte değerlendirilmesinde fayda görüyoruz.

Sonuç olarak araştırma alanımızda aile içi iletişim ve otorite açısından değişme ve farklılaşmaların olduğunu söyleyebiliriz. Büyüklere saygının büyük oranda devam ettiğini ancak bu saygı davranışında çok eskilere nispetle değişme ve çözümlerin var olduğunu gözlemledik.

2.4.3.12. Aile İçi Karşılıklı Vefa Ve Güven Duygusu İle İlgili Tutumlar

Modern aile anlayışında eğitim-öğretim aile tekelinden ziyade resmi kurumlara devredilmiş, aile çevresindeki sosyo-kültürel etkinlikler yerine, tiyatro, eğlence ve sinema gibi etkinliklerle aile bireylerinin zamanı aile dışında geçmeye başlamıştır. Bu da bize geleneksel aileden modern aile anlayışına geçiş sürecini özetlemektedir. Kısaca karşılaştıracak olursak; çekirdek aile yapısında sosyal bütünlüğü bozacak gelişmeleri görmekteyiz. Örneğin, sosyal kurallara uymanın, evlenme ve evlilik olaylarının azalması, boşanmaların çoğalması, eğitim ve öğrenmeye ilginin azalması sayılabilir. (Celkan, s.83'ten nakille Bilgin, 1997: 109)

Geniş aile en başta kendi başına yeterli ekonomik güce sahiptir. Aile fertleri kurumun sürekliliği için çalışırlar. Aralarında sıkı bir bağ vardır. Yaşlı ve genç kuşak arasında iletişim güçlüdür. Yeni kuşağın eğitiminden ebeveyn kadar diğer büyükler de sorumludur. Bu bağlamda sosyal hayattaki değişimler aile yapısında değiştirmiş, ailenin görev ve konumu değişmiş, aile içi sorunların çözülmesi için farklı kurumlar geliştirilmiştir. Yani modern aile anlayışında bazı sorunların çözümü diğer sosyal kurumlara bırakılmıştır. (Erdentuğ, 1990: 319-355)

Ağrı yöresinde son yıllarda aile içi çözümlenin artmasıyla karşılıklı güven ve vefa duygusunun azaldığına dair birtakım örneklerle karşılaşmak mümkündür. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'ndan derlenen verilere göre,

2000 yılında Türkiye’de özel sektöre ait yalnızca 19 huzur evi varken, bugün özel sektöre ait huzur evlerinin sayısının 119’a yükseldiği tespit edildi. Ayrıca Türkiye’de, kamu kurum ve kuruluşlarına ait 6 adet, yerel yönetimlere ait 22 adet, azınlıklara ait ise 7 adet huzur evi olmak üzere toplamda 154 adet huzur evi bulunuyor. (B.S.H.Ç.E.K., 2000)

Tablo 2.69. Araştırmaya Katılan Grubun “Yaşlandığımda Çocuklarımın Bana Bakacağından Eminim.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Yaşlandığımda Çocuklarımın Bana Bakacağından Eminim	f	%
Tamamen katılıyorum	1306	28,3
Katılıyorum	1103	23,9
Kararsızım	1672	36,2
Katılmıyorum	306	6,6
Kesinlikle katılmıyorum	234	5,1
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan grubun “Yaşlandığımda Çocuklarımın Bana Bakacağından Eminim.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 36,2 oranında kişi “kararsızım” cevabını vermiştir. Buna karşın % 28,3 “tamamen katılıyorum”, % 23,9 “katılıyorum”, % 6,6 “katılmıyorum”, % 5,1 “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Yaptığımız mülakat ve derinlemesine gözlemlere değinecek olursak; Ağrı Merkez Sıtkiye Mahallesi’nde ikamet eden, orta yaşlarda, bir kurumda hademe olarak çalışan bir kişi “ *yaşlandığımda çocuklarım bana bakmazlar bu yüzden yaşlanmaktan çok korkuyorum* ” dedi. Ağrı Merkez Bahçelievler Mahallesi’nde ikamet eden yirmili yaşlarda, serbest meslek sahibi, ilköğretim mezunu bir katılımcı ise “ *yaşlandığımda çocuklarımın bana bakacaklarını düşünüyorum. Ben çocuklarımı İslam’ın gölgesinde, Efendimizin (asm) yolunda, ezan sesleri ile büyüteceğim...* ” demiştir.

Doğubayazıt ilçesinde ikamet eden, resmi bir kurumda görevli memur, iki çocuk babası bir katılımcı “ *ben şimdi anne ve babama büyük bir şerefle bakıyorum ve bakacağım. Kendi çocuklarımın da bana bu şekilde bakacaklarını düşünüyorum* ” dedi.

Diğer yandan Diyadin ilçesine kayıtlı Aşağı Akpazar Köyü sakinlerinden, otuzlu yaşlarda, ev hanımı bir katılımcımız *“bizde aile bağları güçlüdür. Ben de bunu kuvvetli tutmaya çalışıyorum. Mesela önemli günlerde, bayramlarda kesinlikle akraba ziyaretlerini sıkı tutarım. Anne babamı sürekli ziyaret ederim. Bu bağdan dolayı çocuklarımın da yaşlandığım zaman bana bakacaklarından şüphem yok”* demiştir.

Ağrı Merkez Gazi Mahallesi’nde ikamet eden 17(on yedi) yaşlarında, lise öğrencisi, erkek bir katılımcımız *“ ben yaşlandığımda kesinlikle bana bakmazlar”* şeklinde kesin yargı belirtmiştir. Yanında bulunan muhtelif köy ve mahallerden olan aynı yaşlarda sekiz arkadaşından beşi bu görüşe katılmış, diğer üçü ise bu görüşlere karşı çıkarak *“ sen anne babana nasıl davranırsan senin çocukların da sana öyle davranır”* diye tepki vermişlerdir. Ağrı Merkez’e bağlı Yoncalı Köyü sakinlerinden, lise öğrencisi bir genç *“ eminim ki çocuğum terbiyesini iyi almazsa bana bakmaz. Çocuğu nasıl eğiteceğime bağlıdır. Umarım bu ihtimal hiç olmaz”* demiştir.

Eleşkirt Yolkesen Köyü’nde ikamet eden, kırklı yaşlarda, lise mezunu, tüccar bir katılımcı *“ kız çocukları daha vefalıdır. Onların bakacağını düşünüyorum fakat erkek çocuklarım için net konuşamayacağım”* diyerek cinsiyet farkına değinmiştir. Aynı soruyu elli beş yaşında, bir okulda memur olarak çalışan, ikisi kız toplam beş çocuğu olan Diyadin ilçesine kayıtlı bir kişiye sorduğumuzda *“ kız evladın yeri ayrıdır. Kızlarım beni gün aşırı ararken, oğlanlar genelde işi düşünce ararlar. Bir saygısızlıkları yok fakat kızlar babaya daha düşkün oluyor”* şeklinde paralel bir fikir belirtmiştir.

Bu bağlamda Ağrı’da huzurevi olmakla beraber çok zorunlu mazeretler olmadan buraya rağbete edildiği görülmemiştir. Derinlemesine gözlemlerimizde insanların aile büyükleriyle birlikte yaşamaktan mutlu olduğunu gördük. Fakat gençlerin yaşlandıklarında kendi çocuklarının kendilerine bakıp bakmayacakları hususunda geleceğe yönelik ciddi kaygılara rastlamamız bizi şaşırtmıştır

Sonuç olarak; Ağrı Merkez ve İlçelerinde genel olarak anne baba ile çocuklar arasında sıkı bir bağ bulunduğunu söyleyebiliriz. Kız veya erkek çocukları ile ilgili tutum farklılıkları dile getirilmektedir. Örneklerini çoğaltabileceğimiz bu konuda yeni neslin kararsızlık içinde olduğunu, anne babası ile aile bağlarını kuvvetli tutanlarda böyle bir endişenin olmadığını fakat ailesiyle sorunlu olan kimselerde geleceğe yönelik çocuklarına güven noktasında endişeler olduğunu söyleyebiliriz.

2.4.3.13. Sosyal Ortamda Karı-Koca İlişkisi İle İlgili Tutumlar

Aile ortamında en önemli etken anne ve babanın birbirleriyle ilişkisidir. Karı koca ilişkisinin sağlıklı olduğu ortamda çocuk sağlıklı yetişir, karı koca ilişkisinin sağlıklı olmadığı ortamda çocuk sağlıklı yetişir. Ana baba farkında olmadan çocuğa yaşamın her yönünde model olmaktadır.

Tablo 2.70. Araştırmaya Katılan Grubun “Eşimle Kol Kola Girip Gezmekten Çekinmem.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları		
Eşimle Kol Kola Girip Gezmekten Çekinmem	F	%
Tamamen katılıyorum	1435	31,1
Katılıyorum	1036	22,4
Kararsızım	889	19,2
Katılmıyorum	656	14,2
Kesinlikle katılmıyorum	605	13,1
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan grubun “Eşimle Kol Kola Girip Gezmekten Çekinmem.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 31,1 oranında kişi “tamamen katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 22,4 “katılıyorum”, % 19,2 “kararsızım”, % 14,2 “katılmıyorum”, % 13,1 “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Ağrı ve ilçeleri sosyo-kültürel faaliyetlerin az olduğu, sinemanın hiç olmadığı tiyatrunun ara sıra olduğu, durağan bir sosyo-kültürel etkinliğe sahip bir bölgedir. Halkın eş ve çocukları ile gezip dolaşabileceği aile parkı henüz mevcut değil. Çoğu alışveriş merkezinin toplandığı Cumhuriyet Caddesi yöresel ifade ile özellikle gençler arasında “*meçburiyet caddesi*” olarak isimlendirilir. Bu bağlamda “*oraya çıkan bir kişi görmek istediği birçok insana kolaylıkla ulaşabilir*” şeklinde bir latife vardır halk arasında.

Bununla beraber insanlar eşi ve çocukları ile gezmek veya alışveriş yapmak için dışarı çıktıklarında genelde uğramak zorunda olduğu bu caddede tanıdıkları ile karşılaşabilmektedir. Geleneksel kültüre göre kadın eşinin koluna girip gezdiğinde bu ayıp karşılanır. Durum böyle olunca evli olan kimselerin bir kısmı çekindiği için, bir kısmı bunu doğru bulduğu için hanımı ile yan yana yürümekten kaçınırlar. Bey önden yürürken eşi birkaç adım geriden takip eder. Bir ortamda sempatik, pala bıyıklı, M.S. isimli elli beş yaşında olduğunu ve çok şehir gezdiğini söyleyen emekli bir kişi “ *bak hoca, toplumda saygılı olmak lazım. Eşle çarşıya çıktığında yan yana yürümeyeceksin. Nedir öyle gösteriş yapar gibi. Hanım birkaç adım geriden yürümeli ki mesela Cumhuriyet Caddesi’ne çıksan bir tanıdıkla karşılaşınca ayıp olmasın*” diyerek kendi uygulamasını anlattı. Aynı ortamda bulunan aslen Kazım Karabekir Mahallesi’nde ikamet eden berberlikle meşgul bir katılımcı “ *M. Emmi öyle dersin ama günümüzde her tip insan var. Eşin geriden gittiğinde bir zarar verirselers ne olacak. Bırakın bu işleri, onlar eskidenmiş. Ben nişanlımla bile kol kola dolaşıyorum, sen otuz yıllık eşinle gezsene kim ne diyebilir?*” dedi. Bunun üzerine eski ve yeni neslin kuşak çatışmalarını dile getirerek şu cevabı verdi M.S. “*zaten aramızdaki fark burada. Siz yeni yetmeler çok farklısınız. Biz böyle gördük. Gençlere laf anlatmak zor!*”

Ağrı Merkez ve İlçelerinde değişik mahallelere ve köylere mensup elli iki (52) lise öğrencinin bulunduğu bir ortamda sorularımıza şu şekilde cevaplar geldi: “ *eşim değil mi, istediğim gibi gezerim dışarıda. Kim ne karışır?*” diyenler 26(yirmi altı); “*Eşimle veya arkadaşımınla kol kola gezerim ama yabancı bir yerde. Tanıdıklar olursa olmaz*” diyenler 20(yirmi); “*Asla olmaz. Ayıptır. Yan yana yürürüz, fakat kol kola veya el ele tutuşarak olmaz*” diyenler 6(altı) kişi cevap vermiştir.

Sonuç olarak; Ağrı yöresinde geleneğin ve törelerin etkisi altında yetişen daha çok belli yaşın üstündeki kimseler toplum içerisinde eşi ile daha resmi bir iletişim benimsemektedir. Genç kuşak ise bu konuda daha rahat davranmaktadır. Ancak ilin ve ilçelerin büyükşehirlere oranla daha küçük olması “sosyal etki” ile hareket etmenin ağırlığını korumaktadır. Örneğin gençler yabancı bir mekânda daha serbest hareket edebildiklerini söylemektedir. Böyle bir davranışı doğrudan çözüme göstergesi olarak ele almıyoruz. Fakat değişimin var olduğu ve kuşaklar arası düşünce ve uygulama farklılığı olduğuna dair bir durum tespiti yapmış olmaktayız. Bu ve benzeri konularda önceden yapılmış tespitlerin yok denecek kadar az olması hasebiyle biz, gözlem ve

anekdotlarımızdan hareketle toplumsal yaşantı ve davranışlarda eskiye nispetle bir çözümlenme ve değişimin var olduğunu gördük.

2.4.3.14. “Başlık Parası Geleneği” İle İlgili Tutumlar

İnsanların hayatında önemli sosyal olaylar vardır. Bunlardan biriside düğün ve evliliğdir. “Evlilik; modern toplumlarda sosyal, din ve siyasi anlamda aynı haklara sahip iki insan arasında yapılan sosyal bir anlaşmadır”. Gerçek evlilik dini ve milli değerlere saygılı özgürce seçim yapma hakkına sahip iki beşerin anlaşarak yuva kurmasıdır. Evlilik günlük zevklerin ötesinde kadın ve erkeği ortak değerler etrafında birleştiren, kültürel etkileşim ve aktarımın sağlanmasına vesile olan bir sorumluluk üstlenme girişimidir. Günümüzde böyle bir anlayıştan uzaklaşma oldukça, ailevi huzursuzluk ve mutsuzlukların çoğaldığına şahit oluyoruz. Türk İslam ailesi yapısında örf ve adetlere bağlı, milli ve manevi değerlerin etkin, saygı ve sevginin esas olduğu bir anlayış hâkimdir. Bunlar gelenek ve görenekler içerisinde şekillenmiştir. Evlilik yoluyla yuva kurma kültürümüzde önemli bir yere sahiptir. Evlenmedeki ölçü ve değer anlayışımıza örnek olarak kız isteme, nişan, düğün v.b. sıralanabilir.

Ülkemizde kız isteme şekilleri bölgeden bölgeye, beldeden beldeye farklılık gösterir. Beşik kurtmaktan tutunda karşılıklı değişmelere, ayaküstü söz kesmelere kadar adetler vardır. İslam dini evlenecek kişilerin ortak vasıflar taşıması konusunda teşvik edici olmuştur. Mesela kadında aranacak vasıflarda ruh güzelliğini, maddi güzellikten üstün tutmuştur. Zengin, fakir, asil ve sıradan denkliliği aile mutluluğu adına önemli sayılmıştır.

Başlık parası adayların evlilik öncesi görüşme ve anlaşmalarında yörelere göre farklılık gösteren bir gelenektir. Toplumlar dini inanışlarının dışında örf ve adetlerden etkilenerken yeni alışkanlıklar geliştirebilir. Bunlardan biride düğün ve evlilik konusunda ortaya çıkmaktadır. Burada dinin yanında örf ve adetlerde etkin olabilmektedir. İslam dini kolaylaştırıcı üslubuyla evliliğin önündeki engelleri kaldırmıştır. “İslam’da başlık, bahşiş, ana-baba hakkı, akraba hediyesi diye bir şey yoktur. Başlığın aslı olsa olsa mihirdir. Mihir, erkek tarafından kıza ödenecek bir nevi tazminattır. Bu hemen verilmesi gerektiği gibi sonradan da verilebilir. “Kızın anne ve babası veya akrabası erkekten herhangi bir para talep edemez.”” (Hukuk-u aile karamamesi, madde90’dan nakille Özdemir, 1974: 370-376) “Memleketimizde bahşiş, yüz görümlüğü adı altında

damat tarafından ödenen para vesaire nin İslam la hiçbir alakası yoktur. Müslümanlıkta hür bir insan hiçbir şekilde satılamaz. (Topaloğlu, İslam'da kadın, sayfa 51'den nakille Özdemir, 1974: 370-376) Hal böyle olunca kız aileleri büyük rakamlar isteyerek erkek tarafını büyük masrafa sokmakta, bu durum evlilik sonrası huzursuzluğa neden olmaktadır. Gençlerin mutlu bir ailenin saadetini yaşamaları gerekirken borçlar altında heba olmaktadır. Hâlbuki mihrin ölçüsünü Hz. Peygamberimiz (asm) “Mihrin en iyisi az olanlardır. (Şevkani, Neylü'l-Evtar, c.6, s.179'dan nakille Özdemir, 1974: 370-376) hadisi ile belirtmiştir.

Tablo 2.71. Araştırmaya Katılan Grubun “Başlık Parası Anne ve Babanın Hakkıdır, Alınmalıdır.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Başlık Parası Anne ve Babanın Hakkıdır, Alınmalıdır	f	%
Tamamen katılıyorum	653	14,1
Katılıyorum	600	13,0
Kararsızım	726	15,7
Katılmıyorum	909	19,7
Kesinlikle katılmıyorum	1733	37,5
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan grubun “Başlık Parası Anne ve Babanın Hakkıdır, Alınmalıdır.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 37,5 oranında kişi “kesinlikle katılmıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 19,7 “katılmıyorum”, % 15,7 “kararsızım”, % 13,0 “katılıyorum”, % 14,1 “tamamen katılıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Ağrı Merkez Gazi Mahallesi'nde ikamet eden 18(on sekiz) yaşlarında, lise mezunu üniversiteye hazırlanan bir kız öğrenci “ *bence bu bölgede(Doğu Anadolu) başlık parası alınmasa garip olur. Zaten şu an bile hangi gelinlik kıza daha çok para verildiğine dair aileler arasında konuşulduğunu biliyorum. Benim babam da alsın...* ” dedi. Ağrı Merkez Fırat Mahallesi'nde ikamet eden bir apartmanda görevli olduğunu söyleyen, elli yaşlarında iki kız çocuğu sahibi erkek bir katılımcı “*yanlış anlamayın fakat başlık parasını mal alıp satmak gibi bir şey olarak görüyorum. Çocuklarım satılık*

değil. Ben karşıyım buna. Bazı aileler kırk-elli kelle(altın) istiyor. Fakir bir kimse ne yapsın, oğlunu evlendirmeyecek mi?” diye tepki verdi. Tutak ilçesine bağlı bir köye mensup, esnafılık yapan, otuz yaşlarında bir kişi “ ben bu yaşa geldim, evlenemedim. Sebebi maddi imkânsızlıktır. Şu an nişanlıyım, bir yıldır düğün yapamadık. Sebebi kayınpederime 12 bin Türk lirası değerinde altın borcum kaldı. Bizde kelle hesabı alırlar. Bir kelle bugün yaklaşık 500 TL civarındadır. Yazık değil mi bana? Çok karşıyım başlık olayına. Biz bacımı gelin ettik, birkaç beyaz eşya dışında bir şey almadık. Şimdi çok mutlular. Ben şimdi borca girdiğim için başlık parasını bitirip evlensem bile borçla uğraşacağım. Ailecek huzursuz olacağız. Böyle mantık olur mu?” şeklinde fikir beyan etmiştir.

Patnos ilçesine mensup, kırk iki(42) yaşında, cambazlık yapan, dördü kız, altı çocuk sahibi D.F. adlı bir kişi “ biz başlık parasını çocuklara eşya almak için alıyoruz. Kendi cebimize atmıyoruz. Taraflar kendi arasında anlaşır. Alacakları eşyaları paylaşırlar. Biz de aldığımız başlık parası ile kızımıza çeyiz hazırlarız.” Şeklinde gerekçe belirtmiştir. Aynı ortamda bulunan elli yaşlarında, toptan gıda-temizlik ürünleri satan A.Ç. adlı bir kişi de “ arkadaşım dedikleri çoğunlukla doğru. Fakat gerçekçi olmak gerekirse bu işi sulandıran kimseler de var. Bir komşumuz bir traktör parasına Erzurum'a kız gelin etti. Kızına da çok az bir eşya aldı” diyerek eklemelerde bulundu.

Ağrı Merkez ve İlçelerinde değişik mahallelere ve köylere mensup 25(yirmi beş) liseli kız öğrencinin fikrini almak için topladığımız bir sınıf ortamında karşıt iki görüş talep ettik. Bu iki görüşü oylamaya sunduk. Sonuç şöyle çıktı: “ Başlık parası bir babanın kızını satması gibidir. Aileler bunu istismar ediyor. Mihir ne ise onunla yetinilmelidir” diyen aslen Eleşkirtli A.K. adlı öğrenciyi destekleyenler 18(on sekiz) kişi çıktı. Buna karşılık “İhtiyaçlı aileler kızına çeyiz hazırlamakta zorlanıyor. Alınan bu para onlar için kullanılacağı için bizim lehimize. Yoksa kimse evladını bir “mal” veya eşya gibi satmak istemez. Böyle bir ifade buralarda çok ağır kaçır” Aslen Ağrı Merkez Kazım Karabekir Mahallesi'ne mensup, G.C. adlı öğrenciyi destekleyenler 7(yedi) kişi çıktı.

Sonuç olarak; Ağrı Merkez ve ilçelerinde “başlık parası” geleneği devam etmektedir. Her ne kadar yeni yetişen nesil çoğunlukla buna karşı çıksa da ailelerin çeyiz hazırlama mazeretini sunarak bu işi meşrulaştırma yoluna gittiklerine şahit olduk. Ekonomik imkânların yetersizliği, nüfusun kalabalık olması gibi etkenlerle ailelerin bu

konuda çift taraflı mağdur olduğunu gözlemledik. Evlenme çağı gelip de başlık parasını tamamlayamadığı için düğün yapamayanları da, bu konuda bir problem yaşamayıp başlık parası vermeden düğün yapanları da gördük. Bu geleneğin gittikçe azaldığını, modern yaşantı anlayışı ile özellikle kent merkezlerinde bu sorunun gündemden düşmeye başladığını ifade edebiliriz.

2.4.3.15. Gençliğin Ahlakının Bozulmasında Kitle İletişim Araçlarının Rolü İle İlgili Tutumlar

Gençlik döneminin değişme ve çözülmeye açık olduğu bilinmektedir. Olgun insanlara göre gençler bu dönemde olumlu olumsuz etkilere daha açıktır. Ancak kimi gençte bu dönem sıkıntılı geçer, kimisi de daha az çalkantı ile atlatır. Günümüzde gençlik, birçok sorunla karşı karşıyadır; hayalcilik, özentilik, kimlik bunalımı ve kendini tanımama. Bencillik, idealsizlik, cinsellikle ilgili aşırılıklar ve marka düşkünlüğü. Ayrıca manevî değerlerin azalması, ahlakî çöküntü, uyuşturucular, fanatizm ve kötü alışkanlıkların kazanılması, zararlı yayınlar. Aile ile geçimsizlik, okul hayatı ve şiddet. Karamsarlık, can sıkıntısı, güvensizlik, işsizlik ve gelecek kaygısı. Başkaları ile sağlıklı iletişim kuramamak. Meslek ve eş seçimi. Televizyon, bilgisayar, internet, MSN ve facebook benzeri sosyal ağlar bağımlılığı gibi durumlar, günümüz gençliğinin temel sorunları olarak görülmektedir.

Kitle iletişim araçları unsurunu da aile ve din üzerinde önemli bir faktör olarak sayabiliriz. İnsanlık tarihinin en önemli belki de gelecekte yaşadığı çağa adını verecek e buluşu bilgisayarlardır. 1950'li yıllarda kullanılmaya başlayan bilgisayarların 1980'den itibaren kişisel bilgisayarlar şeklinde üretimi ile kullanım ve yaygınlığını da hızlıca artırmıştır. Bilgisayarların bir birlerinden bağlantılı bir şekilde kullanımından hareketle ortaya çıkan internette 1990'dan itibaren hızlıca gelişmiştir. Artık internet üzerinden bilgi paylaşımı yaygınlaşmış, kapı komşumuzdan öte haberleşmeyi kolaylaştırıcı hale gelmiştir. Posta işleri ve mektup alışkanlıkları, banka ve resmi işlemle ilgili oluşan kuyruklar ve sıra beklemeler, hatta TV ve radyo alışkanlıklarımız internet yoluyla değişim gösterecektir. (Aras, 2007: 113-123)

Tablo 2.72. Araştırmaya Katılan Grubun “Bana Göre Gençlerde Bozulmanın Asıl Sebebi Kitle İletişim Araçlarıdır.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları		
Bana Göre Gençlerde Bozulmanın Asıl Sebebi Kitle İletişim Araçlarıdır	f	%
Tamamen katılıyorum	1179	25,5
Katılıyorum	1196	25,9
Kararsızım	923	20,0
Katılmıyorum	647	14,0
Kesinlikle katılmıyorum	676	14,6
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan grubun “Bana Göre Gençlerde Bozulmanın Asıl Sebebi Kitle İletişim Araçlarıdır.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 25,9 oranında kişi “katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 25,5 “tamamen katılıyorum”, % 20,0 “kararsızım”, % 14,0 “katılmıyorum”, % 14,6 “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Araştırma alanımızda geleneksel aile terbiye içerisinde yetiştiğini söyleyen altmış yaşlarında, Taşlıçay’ın bir köyüne mensup, ticaretle meşgul olan ve sekiz çocuk sahibi bir baba “*Şimdiki gençleri kontrol etmek zor. Televizyon, radyo ve internet ellerinin altında. Bizden çok onlarla meşguller. Çocuklarımdan duyduğum lafları, gördüğüm hareketleri ben büyüklerimden hiç duymadım. Bizim zamanımızda bunlar olmadığı için biz büyüklerimizden görerek, dinleyerek yetiştik. Herkes belli bir terbiyeden geçirdi. Şimdi kontrol aileden çıkıyor. Olumsuz etkilenmeler diye davranışlarıma o kadar dikkat etmeme rağmen hiç hoş olmayan davranışlarla karşılaşıyorum. Televizyondan ne görseler ahlaki davranışlarını etkiliyor. Yasak koysak olmuyor. İşimiz zorlaştı*” diyerek serzenişte bulundu.

Bu bağlamda aslen Hamur ilçesine mensup, Ağrı Merkez Yavuz Mahallesi’nde ikamet ettiğini söyleyen, beş çocuk babası ve mesleği memurluk olan B. E. “*Aslında bu devirde medya iletişim olmadan yaşanmıyor. Herkesin elinde bir telefon var neredeyse. En uzak köylerde dahi internet görüyoruz. O zaman çocuklarımıza bunu doğru*

kullanma bilinci verirsek bu sıkıntılardan kurtulabiliriz. Zararlı olduğu kadar çok faydalı yönleri de var. Kullanma bilincini öğretmek lazım” diyerek pedagojik bir yorum yaptı.

Sonuç olarak; kitle iletişim araçlarının çokluğu, kolay ulaşılabilirliği ve kontrolünün zor olması gibi nedenlerden ötürü her yerde olduğu gibi araştırma alanımızda da bir takım olumsuzlukları karşımıza çıkarmaktadır. Katılımcıların çoğu bundan dert yanarken, faydalanabileceğimiz yönlerini de göz ardı etmemeliyiz şeklinde değerlendirmelerde bulunmaktadırlar. Tekno iletişim araçları arttıkça insanlar bilgiye ve farklı yaşantılara ulaşma imkânını daha çok bulmaktadır. Ağrı yöresinde de bu durum vardır. Dolayısıyla geleneksel aile terbiyesi ve toplum kültüründen öte gelişen ve yerleşen farklı desenlerde fikir ve yaşantıların yayıldığı söyleyebiliriz. Bu konuda aile, dini ve manevi değerler ile sosyal kurumlarda yer yer önü alınamayan olumsuz değişme ve çözümler yaşanmaktadır.

2.4.3.16. Kız Çocuğunun Evlilik Tercihini İle İlgili Tutumlar

Gelenekselliğin ağır bastığı yörelerde görücü usulu evlenme biçimi görülür. Bunda kız seçme girişimi, doğrudan doğruya evlenecek gencin annesi, babası veya yakınları tarafından başlatılır. Gencin kızı beğenmesi yeterli değildir. Hakkâri, Van, Ağrı ve Erzurum'un ilçelerinde rastlanılan bir evlilik çeşidinde ise; kıza ait bir eşyanın kaçırılması, kızı kaçırmakla eş tutulmaktadır. Oğlanın ailesi, kız tarafıyla anlaşmak zorundadır. (Doksat, 2011)

Evlilikte adayların birbirini görmesi; evliliğin devamiyeti olması adına önemli kabul edilir. Çünkü evlilik cinsel tatminden öte, dini ve milli ölçüler içinde ömür boyu birlikte yaşama ve mutlu olma anlaşması ve sanatıdır. Evlilikte bu neticenin beklenebilmesi için adayların belirli ölçüler dâhilinde birbirlerini tanımaları açısından zaruridir. Bu bağlamda görücü usulü ile evlilik araştırma alanımız içerisinde eskiye nispetle az olmakla beraber yaygındır. Bu durum yukarıdaki çerçeveden hareketle Ağrı aile yapısını ve değişen gelenek ve göreneklerini etkilemektedir.

Araştırma alanımız çevresinde evlenme teşebbüslerinden biri de kız kaçırma şeklindedir. Bunu irdeleyecek olursak Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde herkesin mal, can, ırz ve namus güvenliğine sahip olduğunu görürüz. Bunlara karşı saldırı haram kabul edilmiştir. Nitekim Hz. Peygamberimiz (asm) Veda Hutbe'sinde bu durumu şöyle

dile getirir. “İnsanlar! Bugünleriniz nasıl mukaddes bir gün ise... Canlarınız, mallarınız, namuslarınızda öyle mukaddestir. Her türlü tecavüzdten korunmuştur. Müslüman’ın malı, canı, kanı, ırz ve namusu Müslüman’a haramdır şeklinde net olarak ölçüyü koymuştur. Bu durum günümüzde kanunen de yasaklanmıştır. Fakat gün geçmiyor ki memleketimizde bir kız kaçırma hadisesi olmasın. Bu hadisenin sebebi şahsi ihtiraslar, nefsanî arzular, evlenme güçlükleri, başlık parası denen sosyal hastalık gibi olumsuz durumlar olarak sıralanabilir. (Özdemir, 1974: 370-376) Bu çerçevede saydığımız hususlar gerek Türkiye’de gerekse Ağrı yöresinde evlilik müessesesinin önünde engeller olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 2.73. Araştırmaya Katılan Grubun “Kızımın Sevdiği Erkeğe Kaçması Benim İçin Bir Sorun Teşkil Etmez.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları		
Kızımın Sevdiği Erkeğe Kaçması Benim İçin Bir Sorun Teşkil Etmez	f	%
Tamamen katılıyorum	312	6,8
Katılıyorum	402	8,7
Kararsızım	534	11,6
Katılmıyorum	997	21,6
Kesinlikle katılmıyorum	2376	51,4
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan grubun “Kızımın Sevdiği Erkeğe Kaçması Benim İçin Bir Sorun Teşkil Etmez.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 51,4 oranında kişi “kesinlikle katılmıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 21,6 “katılmıyorum”, % 11,6 “kararsızım”, % 8,7 “katılıyorum”, % 6,8 “tamamen katılıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Ağrı yöresinde kutsal şeyler üzerine yemin edilirken “namus üzerine” yemin etmek bazen çok daha önemli kabul edilir. Ticaretle uğraşan, kırk beş yaşında, iki kız çocuğu sahibi Ağrı Merkez’de ikamet eden İ.K. “ *bizim buralarda adam rahatlıkla Kur’an üzerine yemin edebilir. Bu insanlara inandırıcı gelmeyebilir ağız alışkanlığı*

olabileceği için. Fakat namus dedi mi iş biter...” diyerek namus meselesine Ağrı insanının verdiği önemi anlatmaya çalışıyordu.

Bu bağlamda Kazım Karabekir Mahallesi'nde ikamet eden, esnaf F.G. *“Bunu bilen insanlar ve özellikle gençler evlilik hususunda daha dikkatli davranmaktadırlar. Zira aileler bu şekilde evden kaçan kız çocuklarını çoğunlukla tekrar eve kabul etmemekte, hatta bazı babalar “namus temizleme” adı altında kaçan çocuğunu vurdurarak kurtulma yoluna gitmektedir. Dikkatli olmak lazım”* diyerek açıklama yapmıştır.

Ağrı Merkez ve İlçelerinde değişik mahallelere ve köylere mensup 65(altmış beş) liseli kız ve erkek öğrencinin fikrini almak için topladığımız bir sınıf ortamında karşıt iki görüş talep ettik. Bu iki görüşü oylamaya sunduk. Sonuç şöyle çıktı: “Ağrı Merkez Güvendik Köyü sakinlerinden A.B. adlı bir kız öğrenci *“Sevenler birleşmeli, herkes sevdiği ile beraber mutlu bir yuva kurmalı. Yoksa hayattan zevk alınmaz. Birbirlerini sevdi iseler engel olmamak lazım. Yardımcı olup evlendirmek muhteşem olur...”* şeklinde fikir beyan edince katılımcıların 42(kırk iki) tanesi bu görüşü destekledi. Sonra söz alan Doğubayazıt ilçesine mensup K.Ş. adlı erkek öğrenci *“Bu iş bizim törelerimizde namus meselesidir. Bizler bunu suç ve evlatlıktan reddetmek sayarız. Çok yanlış bir davranıştır. Kaçan kız aileyi eşe dosta karşı mahcup bıraktığı için onun hükmü ölümdür...”* şeklinde fikir beyan edince bu fikri 25(yirmi beş) kişi destekledi. Aynı ortamda bulunan Ağrı Merkez Bahçelievler Mahallesi'nde ikamet eden F.Ş. adlı bir öğrenci *“Arkadaşlar biraz abartıyorlar. Dediklerini yapanlar var fakat son zamanlarda bu azaldı. Benim abim Tutak'tan kız kaçırdı. İlk başta aileler tepki verdi. Zamanla barıştılar. Ailelerin arası şimdi çok iyidir. Ancak kızı kaçıran taraf kızın ailesine temsili bedel olarak gönül almak için kırk tane koyun verdi”* diyerek farklı bir katkıda bulundu.

Bu noktada kız kaçırmaya ile ilgili tepkilerden biri olan “namus temizleme” geleneği ile ilişkili olan töre cinayetleri daha çok kişinin kendisine ve ailesine bir saldırı durumlarında ortaya çıkmaktadır. Bu cinayetlerin ardındaki toplumsal yapının, zihniyet ve yaşam tarzının anlaşılması bu eylemlerin önlenmesi için gerekli olan toplumsal uzlaşma açısından çok önemlidir. Cinayetlerin arka planı araştırılmadan önerilen suni çözümler fayda sağlamayacaktır. Araştırma alanımızda töre cinayetleri konusunun din ile temellendirilip meşrulaştırmaya çalışıldığını gördü isek de temel İslam kaynaklarının

bunu kesinlikle reddettiğini ve kişisel ve toplumsal haklara saldırı olarak değerlendirildiğini gördük. (Düşgün, 2006: 149-175)

Sonuç olarak; Ağrı bu konuda gelenek ve törelerine bağlı bir duruş sergilemektedir. Eski duyarlılıklar tam olarak değişmemiştir. Töre cinayetlerinin devam ettiğini söyleyebiliriz. Gençler de bu sosyal tepkinin farkında oldukları için evlilik tercihlerinde daha dikkatli davranmaktadırlar. Örneklem gurubumuzun büyük bir kısmı gençlerden oluşmasına rağmen bu konudaki hassasiyetin devam ettiğini söyleyebiliriz.

2.4.3.17. Kuşak Çatışmaları İle İlgili Tutumlar

Geleneksel kültür ve adetlerden uzaklaşan gençler yaşlılarla çatışma içine girebilir. Bu çatışma arttıkça düzensiz aileler çoğalabilir ve bu düzensizlik topluma yansiyabilir. Bundan daha kötüsü öz benliğinden uzaklaşan bir nesil oluşabilir. Günümüzde Türkiye'deki ailelerin geldiği süreçte değişime etki eden kültürel sosyal iktisadi ve teknolojik unsurlar söz konusudur. Halkın çoğunluğunun köy hayatı yaşadığı Türkiye de son otuz yılda büyük bir kentleşmeye doğru gidişat olduğu bilinmektedir. Köy hayatında da modernizmin etkisiyle ve kitle iletişim araçlarıyla etkileşim ve değişme söz konusudur. Bu durum toplumsal değişmelere ve çözümlere sebep olmuştur. *“Hemen her toplumsal değişme kademeli şekilde oluşur. Kırsal-geleneksel bölgelerden hareket eden nüfus, şehir çevresinde, önce eski kurum ve ilişki şekillerinin çözülmesi olayına şahit olur. Geleneksel düşünce ve davranış değerleri tesirini kaybeder. Zamanla şehirle bütünleşme ve uyum başlar. Bu aşamada artık şehir ilişkileri ve değer yarguları hakimiyet kazanır.”* (Sencer, 1979: 323-325'ten nakille Erşahin, 1991)

Kuşak çatışması dün ve bugünün sorunlarından biridir. Gençlik bugünü ve yarını anlamak istedikçe, birileri hep dünü yaşatmaya çalışmaktadır. Taraflar çoğu zaman birbirlerini anlamak istememekte, aileler yaşadıkları çağın içinde kendilerini düşünememektedir ve “bizim zamanımızda böyle miydi?” sözünü söylemekten hiç utanmamaktadırlar. Değişim sürekli yaşandıkça insanoğlu buna ayak uyduramamakta, bu değişimi kabullenmekte zorluk çekmektedir. Gençlere göre ise çocuklarında her konuda haklı olan anne babaları, ergenlik çağına girdiklerinde, hiç doğruları bulunmayan, yaşamayı bilmeyen onları anlamayan insanlar haline dönüşmektedirler. Gençler çevreyle bir mücadele ve kavga içerisindedirler. Atılan ve atmak istedikleri her

adım yeni ve bambaşka bir dünyadır aslında. Yetişkinler ise hep var olan, hiç değişmeyen kendi dünyalarında yaşamaktadırlar ve bu dünyanın kapılarını açmak yerine aralamayı tercih edip, bu aralanmış kapıdan sadece istediklerini görmeye çalışmaktadırlar. Tabi ki buda çocuklarını anlamalarında zorlanmalarına neden olmaktadır. Bu nedenle nesiller boyu var olan kuşak çatışması insanlar var oldukça ve iletişim halinde oldukları sürece devam edecektir diyebiliriz.

Sosyal değişme ve çözülmenin en büyük örneği aile içinde gerçekleşir. Ailenin birinci nesli geleneksel kültürünü devam ettirmeye çalışırken, yeni kuşak ise daha çok kentsel değerlerin ve modernizmin etkisi ile yaşar. Yeni nesil ekonomik ve sosyal imkânlardan ötürü eğitim düzeyi yüksek, kültürel ve sosyal algısı farklı ve belirgin hale gelebilir. Bu halde aynı mekan içinde farklı bakış açısına sahip kuşaklar çatışması başlar. *“Kuşaklar sadece kırsal kesimden gelen ailelerde görülmez. Şehrin yerlileri olan ailelerde de görülür. Bu kaçınılmaz bir durumdur. Fakat çatışmanın boyutlarında ve şiddetinde farklılıklar olabilir.”* (Erşahin, 1991: 151-156)

Kuşak çatışmalarının olumsuz olduğu kadar olumlu faydaları da olabilir. Örneğin, yeni nesil teknoloji ve sanayinin etkisiyle hızlı iletişim ve etkileşime girer. Bu durum eski neslin kendisini yenilemesine bir teşvik olabilir. Sosyologlarımızın asıl üzerinde durduğu konu bu unsurlarla ortaya çıkan sosyal değişme ve çözülme olgusudur. Kuşak çatışmalarına sebep olan birçok etken sıralanabilir:

- 1- Teknolojik devrim ve değişmeler sosyal hayatta etkin olup, geleneksel olguların kaybolmasına sebep olabilir.
- 2- Eğitim-öğretim sürecinin yeni nesil üzerinde değişime ve gelişime katkısı ile gençlerin aile büyüklerinden daha farklı düşünmelerine sebep olabilir. (Erşahin, 1991: 151-156)

Tablo 2.74. Araştırmaya Katılan Grubun “Benim ve Çocuklarımın Hayata, Dine ve Geleneğe Bakışlarında Ciddi Farklılıklar Vardır.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları		
Benim ve Çocuklarımın Hayata, Dine ve Geleneğe Bakışlarında Ciddi Farklılıklar Vardır	f	%
Tamamen katılıyorum	582	12,6
Katılıyorum	813	17,6
Kararsızım	1233	26,7
Katılmıyorum	967	20,9
Kesinlikle katılmıyorum	1026	22,2
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan grubun “Benim ve Çocuklarımın Hayata, Dine ve Geleneğe Bakışlarında Ciddi Farklılıklar Vardır.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 26,7 oranında kişi “kararsızım” cevabını vermiştir. Buna karşın % 12,6 “tamamen katılıyorum”, % 17,6 “katılıyorum”, % 20,9 “katılmıyorum”, % 22,2 “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Teknolojik ve sosyo-kültürel imkânların kısıtlı olduğu yıllarda yetişen bireyler ile bugün her imkândan rahatlıkla yararlanabilen kuşak arasında farklılıkların olması doğaldır. Ağrı’da okuma yazma bilmeyen yetişkin kimselerin olduğu biliniyor. Bunlarla ilk ve ortaokul ile lise eğitimi almış, üniversite bitirmiş kimselerle okuryazar olmayanların bilgiye ulaşma hızı aynı olmayacaktır. Bilgi açısından bu böyle iken hayata, dine ve tarihe bakış açısından da farklılıklar yaşanabilir.

Bu bağlamda Ağrı Merkez Hürriyet Mahallesi’nde ikamet eden, giyim mağazası işleten, elli yaşlarında 7(yedi) çocuk sahibi R.Y. “*Babam okuma yazma bilmez. Yaşlı bir kişidir. Zamanında öğrenememiş. Fakat çok gezer, âlimlerin(melle) derslerini kaçırmazdı. Meraklı idi. Televizyon ve internetin yaygın olmadığı zamanlarda çevremizde herkes ona danışırdı. Şimdi ise öyle değil. Gençler ödevlerini bile internetten hallediyor. Dini ve tarihi bilgileri de oradan öğrenebiliyor. Tabii bunun yanında yabancı kültürlerle ve bilgilerle de karşılaşarak bizim anlayışımıza*

yabancılaşıyor. Bu anlamda baksanız bizim çocuklar ile benim anlayışında çok farklılıklar görürsünüz...”

Ağrı Merkez Yoncalı Köyü'ne mensup ancak Kazım Karabekir Mahallesi sakinlerinden, orta yaşlarda, dört çocuk sahibi, çiftçilikle uğraşan bir katılımcı “ *Oğlum üniversite bitirdi. Çocukluğunda ve ortaokul döneminde bizim gibi davranır, giyinir ve konuşurdu. Geleneklerimize çok bağlı yetiştirdik. Lise döneminden sonra okuduğu kitapların da etkisi ile değişmeye başladı. Artık bizi sorguluyor, bazı örf ve adetlerimizin yanlış olduğunu vurguluyordu. Üniversiteye gidince dini bazı inanışlarımızı da sorgulamaya başladı. Şimdi yaşantısı ve giyimi, davranışları tamamen bizden farklı”* diyerek eski ve yeni durum karşılaştırması yaptı.

Sonuç olarak; Tablo-80'deki verilerle de ilişkilendirdiğimizde gözlem ve mülakatlarımız sonucunda ciddi oranda değişme ve çözümlerin var olduğunu söyleyebiliriz. Geleneksel anlayış ile modern anlayış içerisinde yetişen birey ve ailelerin bakış açılarında farklılıklar vardır. Bu durum zaman zaman aile bireyleri arasında çatışma ve uyuşmazlıklara neden olmaktadır diyebiliriz.

2.4.3.18. Bireysel Ve Sosyal Çözümde Eğitimin Rolü İle İlgili Tutumlar

Eğitim toplumsal bir süreçtir. Eğitimin temel işlevi toplumsal yaşamın ürünü olan kültürü yeni kuşaklara aktarmaktır. Öyleyse, eğitim hem kökeni, hem de işlevi bakımından toplumsal bir olgudur. Eğitimin içeriğinin toplumdan topluma farklılık ve çeşitlilik göstermesi, her toplumun kendi coğrafyasında ürettiği sosyal, siyasal ve ekonomi değerlerinin yani kültürünün farklılığından ileri gelmektedir. Eğitim, toplumsal bir kurum ve toplumda gerçekleşen bir süreç olduğuna göre, eğitimin toplumsal temlerini inceleyen bilim dalı, sosyolojinin bir alt dalı olan eğitim sosyolojisidir. Başka bir anlatımla, eğitim sosyolojisi, eğitim ile toplum ve toplumun diğer kurumları arasındaki işlevsel ilişkileri inceler. (Aslan; 2001: 16)

Ağrı insanının okuma oranı ve okumaya bakışı da ondaki değişim ve çözülmeye etki eden önemli bir başka unsurdur. Ağrı ile ilgili yapılan bir araştırmanın ilgili bölüm sonuçları şöyle neticelenmiştir:

Ağrı'da yaşayan insanların kitap okuma oranı oldukça düşüktür. Araştırmaya katılanların ancak %25'i son bir yıl içinde kitap okuduklarını belirtmişlerdir. Bu oran kadınlarda daha da düşmektedir.

Ağrı'da kadınların okuma-yazma oranı %52,3'tür. Oysa ülke genelinde bu oran %80,6'dır. Genelde Doğu Anadolu özelde de Ağrı İlinde kadınların okumasına karşı bulunduğu şeklinde bilinen kanaatlerin bu çalışmayla doğrulanmadığı görülmektedir. Ancak bu iyimser tabloya rağmen hala %5'lik bir kesim kadınların okumasının gerekli olmadığını düşünmektedir.

Kız çocuklarının hiç okumaması gerektiğini düşünen %3'lük bir kesim vardır(48 kişi, bunların tamamı erkektir). Kız çocuklarının üniversiteye kadar okuması gerektiği yönünde bir ağırlık (%73) olsa bile gerçekte kız çocuklarının büyük ölçüde okula gönderilmediği bilinmektedir. Bu durumun çeşitli sosyo-ekonomik sebepleri vardır. Yöredeki namus anlayışı, okul tercihinin erkek çocuktan yana kullanılması, fazla çocuk sahibi olmaktan dolayı ailelerin isteseler bile çocuklarını okula gönderecek ekonomik durumda olmamaları, az da olsa kızların okumasına gerek olmadığı düşüncesi bu sebeplerden sayılabilir. (Çimen, Çınar, Kaya, 2005: 9)

Okuma oranı ve okuma ile gelişen ve değişen düşünce dünyası, hayata bakış açısı topluma yansımaları yönüyle önemsenmektedir. Aşiret, aile ve çevre etkisiyle taassup içinde yetişmek zorunda olan kimseler okuma sayesinde ve okullarda görmüş oldukları dersler sayesinde daha özgür, daha düzenli ve bilinçli yetişme imkânı bulmuşlardır. Böylece diğer kentlerle ve dış dünyayla uyum sağlamada kolaylıklar oluşmuştur. Nitekim geleneksel ilmin etkisiyle yetişen bir yetişkin beyefendi S.C. ; *"Okullarda okuduklarımız sayesinde bizler hayata daha özgür ve bilinçli bakma imkânı bulduk. Bazı hususları sorguladık ve özgürce düşünme yetimiz gelişti. Körü körüne bilgilerden ziyade akla ve zamana uygun bilgilerle hareket etmeye alıştık..."* diyerek okumaya bakışını ve okumanın katkılarını dile getirmektedir.

"Kız çocuklarını ayıp olur ve günahdır diye namus endişesiyle de okula göndermezlerdi bizim zamanımızda ve ben bu yüzden okuyamadım babamdan bu noktada şikâyetçiyim" diyen ikisi kız üç çocuk annesi G.S. çocukları için kendi babası gibi yaklaşım düşünmüyor: *"Bir anne, çocuk üzerinde etkili en önemli varlık. Bizde babalar onların terbiyesi ve dersleri ile çok ilgilenmez. Bir kısmı zaten gurbette çalışır. O zaman ben okumazsam çocuklara şimdiki zamanda ne öğretebilirim. İki kızımın da okuması için elimden geleni yapıyorum. Asıl ayıp-günah okumamaktır. Aile terbiyesini iyi verebilirsem okullarda da kendine sahip çıkar..."* diyerek düşüncesini Ağrılı bir anne olarak özgürlükten yana sergiliyor. Buna benzer örnekleri konuştuğumuz hemen

her vatandaşta(bay-bayan), her öğrenci velisinde görmek mümkündür. Yukarıdaki G.S. adlı annenin “*çocuklarla babalar ilgilen(e)miyor*” ifadesi ve ailelerin çocuk eğitime katkıda bulunması hususu yapılan ankete ve araştırmacının yorumuna şöyle yansımakta:

“Anne ve babanın beraberce çocukların eğitimiyle ilgilenme oranı %53’tür. Ancak sonuçlarda görüldüğü gibi işsiz veya serbest çalışan veya gününü iş arayarak geçiren babanın bu ortamda anneye yardımı kuşkuludur. Aslında ailede çocukların eğitimiyle çoğunlukla anne ilgilenmektedir. Fakat kadınların okuma yazma oranının düşük olduğu, kızların okula gönderilemediği bir ortamda, eğitim seviyesi düşük olan annenin çocukların eğitimine yeterince katkı sağlayamayacağı ortadadır. Okuma yazma oranı erkeklere göre daha düşük olan kadınların çocukların eğitimiyle daha fazla ilgilenmesi eğitimde bir kısır döngü oluşturmaktadır. Bu nedenle eğitim camiasının şikâyetlerinin başında veli ilgisizliği gelmektedir.” (Çimen, Çınar, Kaya, 2005: 9)

Tablo 2.75. Araştırmaya Katılan Grubun “Çocuğumun Dinimize, Kültürümüze Yabancılaşmasında Eğitim Rol Oynamaktadır.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları			
Çocuğumun Dinimize, Kültürümüze Yabancılaşmasında Eğitim Rol Oynamaktadır	f	%	
Tamamen katılıyorum	736	15,9	
Katılıyorum	846	18,3	
Kararsızım	905	19,6	
Katılmıyorum	990	21,4	
Kesinlikle katılmıyorum	1144	24,8	
Toplam	4621	100,0	

Araştırmaya katılan gurubun Çocuğumun Dinimize, Kültürümüze Yabancılaşmasında Eğitim Rol Oynamaktadır.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 24,8 oranında kişi “kesinlikle katılmıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 21,4 “katılmıyorum”, % 19,6 “kararsızım”, % 18,3 “katılıyorum”, % 15,9 “tamamen katılıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Tabloda verilen gözlem ve mülakat örneğinde de görüldüğü üzere kişilerin eğitim düzeyleri doğrudan bireyleri ve onların bakış açılarını etkilemektedir. Okuyan ve araştıran bireyler farklılıkları görecek, sosyal hayat içerisinde bunları uyguladığı zaman bu açıkça fark edilecektir.

Ağrı Merkez Fırat Mahallesi'nde ikamet eden yüksek lisansını tamamlamış, iki çocuk sahibi A.E. adlı bir devlet memuru “ *Bizim ailede herkes namaz kılardı. Büyüdük, okuduk, evlendik ve herkes kendi dünyasını oluşturdu. Ben lise döneminde dini konularda daha hassastım. İbadetlerimi aksatmazdım. Eğitim için üniversiteye gidince ortam değişti. Farklılıkları gördüm. Okudum ve sorgulamaya başladım. Bazı şeyler abartılı bazıları ise gereksiz gelmeye başladı. Namazı çoktan bırakmıştım. Ramazan orucunu ise memlekette denk gelirse tutar oldum. Taniyanlar kınamasın diye öyle yapardım. İbadet yönü ile böyle fakat daha bilinçli olduğumu düşünüyorum. Mesela babama sorsam niçin inanıp ibadet ettiğini fazla izah edemez bana. Körü körüne bir bağlılık olacağına bilinçli yapmak daha iyi değil mi?*” şeklinde açıklamada bulundu.

Ağrı Merkez Sanayi Mahallesi'nde ikamet eden, 34 yaşlarında üniversite mezunu, öğretmenlik yapan bir katılımcımız “ *Lise ve üniversite okumadan önce bakış açım çok dardı. Büyüklerimizden ne gördü isek ona göre davranırdık. Kitap okumaya, dersleri dinlemeye başlayınca çok farklı bakmaya başladım. Şimdi daha bilinçli ve duyarlıyım. Namazlarımı daha bilinçli kılıyorum. Aile terbiyesi ve eğitim çok önemli. Eğitim ve bilgi eksik olunca bağnazlık olacağına inanıyorum*” şeklinde bir düşünce beyan etmiştir.

Sonuç olarak; İyi bir eğitim almış olan bireylerin okumayanlara oranla daha farklı ve çeşitli fikirleri ileri sürebildiğini gözlemledik. Çoğunluk eğitim düzeyinin yabancılaşma ile ilgisinin olduğuna katılmamaktadır. Eğitim düzeyi istenen seviyede olmayan çalışma alanımızda eğitilmiş insanların daha bilinçli ve duyarlı olduklarını söyleyebiliriz. Dini ve manevi değerlere bakışta farklılıklar olduğuna dair somut çok sayıda örnek vermek mümkündür. Yöre insanının eğitim düzeyi sosyal kurum olan aile, kültür ve din olgularını etkilemektedir. Bu süreç geleneksel yapıya karşılık değişmeyi hızlandırmaktadır diyebiliriz. Geleneksel kültüre sahip olan eski kuşağın resmi eğitim kurumlarına mesafeli yaklaştığını ifade edebiliriz. Buna karşılık yeni kuşağın gelecek ve kariyer amacıyla farklı düşünce ile hareket ettiklerini söyleyebiliriz.

2.4.3.19. Ağrı'nın Sosyo-Kültürel Durumu Ve Gidişatı İle İlgili Tutumlar

Sosyal hayat içerisindeki gelişmeler aileleri çözüm yolları aramaya itmektedir. Bunların başında manevi değerlere bağlılık, dini emirlere itaat, ahlaki değerlere saygı sıralanabilir. Fakat daha çok eski kuşağın dile getirdiği bu hususları gençlerimiz nasihat ve baskı olarak algılayabilmektedir. Fitraten kurallara alışık olmayan gençler çatışma ve çelişki içine düşebilir. Bu husus Kur'an-ı Kerim'e de konu olmuştur. Örneğin (Hud suresi: 11/42-43) "Ey oğulcağızım gel bizimle beraber (gemiye bin), kafirlerden olma." Şeklindeki Nuh aleyhisselamın bu çağrısına oğlu icabet etmemiştir. Ancak konuya başka bir açıdan bakacak olursak yine Kur'an-ı Kerim yeni nesilden eski nesile fazilet çağrısı örneğini seslendirmektedir. Örneğin: Hz. İbrahim aleyhisselam "*Zamanı geldi, babasına: "Babacığım dedi, niçin işitmeyen, görmeyen ve sana hiçbir fayda sağlamayan bu putlara tapıyorsun?" "Babacığım, sana ulaşmayan bir ilim, geldi bana, ne olur bana tabi olda seni dümdüz bir yola çıkarayım."* (Meryem suresi, 19/42-43) Bu bağlamda kuşaklar çatışması dikey ve yatay olarak karşımıza çıkmaktadır. Manevi ve milli değerlerin yerini çağdaş gelenekler almaktadır. Bu anlamda kuşaklar çatışmasına kültür çatışması da denebilir.

Kırsal kesimden kopmalar ve kentleşmenin sanayi devriminden sonra hızlandığı bilinmektedir. Aile yapısı da bu durumla beraber değişmiş, geniş aile yerini çekirdek aileye bırakmıştır. Geleneksel aileden kopan çekirdek aile yapısı değişimden çok "çözölmeye" maruz kalmıştır. Bu çözölmeye etki eden unsurlar sosyo-kültürel etkenlerden çok ekonomik etkenlerdir diyebiliriz. (Erdentuğ, 1990: 319-355) Bu açıdan kırsal kesimden kentsel yaşama doğru bir gidişat izleyen Ağrı yöresinin diğer sosyal çözölmeye unsurlarından bağımsız olması düşünölemez. Bu yüzden elde edilecek veriler sorunların tespiti ve çözöümü adına faydalı olabilir.

Tablo 2.76. Araştırmaya Katılan Grubun “Ağrı’da Dini, Ahlaki ve Geleneksel Olarak Büyük Bir Çözülme (Kötüye Gidiş) Vardır.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları		
Ağrı’da Dini, Ahlaki ve Geleneksel Olarak Büyük Bir Çözülme (Kötüye Gidiş) Vardır	f	%
Tamamen katılıyorum	1058	22,9
Katılıyorum	1306	28,3
Kararsızım	915	19,8
Katılmıyorum	701	15,2
Kesinlikle katılmıyorum	641	13,9
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan grubun “Ağrı’da Dini, Ahlaki ve Geleneksel Olarak Büyük Bir Çözülme (Kötüye Gidiş) Vardır.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 28,3 oranında kişi “katılıyorum”, cevabını vermiştir. Buna karşın % 22,9 “tamamen katılıyorum”, % 19,8 “kararsızım”, % 15,2 “katılmıyorum”, % 13,9 “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Aslen Patnos ilçesine mensup, üniversite mezunu kırk iki yaşında evli ve dört çocuk annesi A.Y. “Bizim gençliğimizde büyüklerimize saygı, küçüklerimize sevgi daha etkindi. İnsanlar arasında dayanışma daha kuvvetli, sosyal duyarlılık daha fazla idi diyebilirim. Bugün gençlerimiz bu konuda aynı duyarlılığa sahip değildir” dedi.

Eleşkirt ilçesinde ikamet eden elli yedi yaşında çiftçilik yapan İ.D. “Ağrı’da eskiye nazaran dini ve manevi değerlerde azalma oldu diyebilirim. Bunun nedeni ise; eğitim seviyesi yükselen gençlerin örf ve adetlerimize yabancılaşması ve bizden daha çok, internet ve televizyondan etkilenmeleridir. Bunun sonucunda söz ve davranışlarda olumsuz anlamda değişimler meydana gelmektedir” dedi.

Bu bağlamda Ağrı’da eğitim düzeyinin artması, okulların çoğalması, üniversitenin açılmış olması, il ve ilçede memur sayısının artmış olması, kitle iletişim araçlarının artmış olması gibi nedenlerle sosyo-kültürel hareketlilik artmıştır. Farklı ve yabancı kültürlerin, yaşam tarzlarının etkisiyle insanlar geleneksel yaşam tarzlarında

değişikliğe gitmişlerdir. Değişimler kabul edilse de özellikle genç kuşak davranışlarında değişme ve çözümler meydana gelmiştir. Bu durum bozulma ve kötü gidişat olarak değerlendirilmektedir.

2.4.3.20. Resmi Ve Dini Nikâhla İlgili Tutumlar

Aile temellerinin atılmaya başlandığı nikâh aşaması son derece önemlidir. Bu aşamanın sorunsuz geçmesi ileriye yönelik aile hayatında olumlu neticeler verecektir. Bu aşamada ortaya çıkacak sorunlar kızın istemediği biriyle evlendirilmesi, adayların birbirine denk olmaması, ikinci evliliğin yapılması, resmi nikâhın yapılmadan günümüzde pek bağlayıcılığı olmayan dini nikâhla yetinilmesi ve nişanlılık döneminde iletişimi meşrulaştırmak için nikâhlanmak şeklinde sıralanabilir. (Dalgin, 2009: 35-50)

Kültürümüzde nikâh akdi resmi ve dini olmak üzere iki şekilde yaygınlaşmıştır. Geleneksel kültürün hakim olduğu İslam toplumlarında dini nikah yaygın iken modern toplumlarda resmi nikah öne çıkmış, dini nikah ise örflerin yerine getirilmesi anlamında uygulanmaya gelmiştir. Nikah akdinin resmi olarak tescil ettirilmemesi, nikahın iki şahit huzurunda genellikle din görevlisinin nezaretinde kıyılması günümüzde değişik sorunlara sebep olmaktadır. Nikahın diğer şartları tam olduğunda din görevlisinin nezaret etmesi ile durumun yeterli olduğuna dair genel bir kanaatin olması, nikahın bir ibadet olarak görülmesi gibi hususlar dini nikahın toplumda kabul görmesini yaygınlaştırmıştır. Laik sistemin görevlendirdiği memurun nezaretinde kıyılan nikahın tek başına meşru sayılamayacağı anlayışı, medeni kanunumuzun ikinci evliliğe müsaade etmediği ve bunun neticesinde ikinci evliliğin nikahını tescil ettiremeyeceği için bu kişilerin resmi nikahtan ziyade dini nikaha yönelmesi gibi hususlar resmi nikahın geleneksel toplumlarda ikinci planda kalmasına sebep olmuştur. Örfen yaşadıkları toplumda evli kabul edildikleri halde resmiyette evli görülmeyen aileler, doğan çocuklarını nüfusa kayıt ettiremeyen ebeveynler, ebeveynin sosyal güvencesinden yararlanamayan çocuklar, aile hukukunun sadece kendi vicdanlarına terk edildiği kocalar, evli iken ölen eşinin mirasından pay alamayan hanımlar, anlaşamayıp boşanma noktasına gelindiğinde kocasından hiçbir hak talep edemeyip çocuklarıyla beraber kapı önüne konan kadınlar... Dini nikahın neticesinde toplumda ortaya çıkan büyük sorunlardır. Bunun aşılmasının bir çaresinin resmi nikah olduğu aşikardır. (Dalgin, 2009: 35-50)

Araştırma alanımızda dini ve resmi nikahın birlikte uygulandığı, dini nikahın daha yaygın olduğu düşüncesiyle elde edeceğimiz veriler karşılaştırma yapma imkanı sağlayacaktır.

Resmi Nikâh Olmadan Çocuklarımızın Sadece Dini Nikâhla Evliliklerini Kabul Etmem	f	%
Tamamen Katılıyorum	1990	43,1
Katılıyorum	1063	23,0
Kararsızım	615	13,3
Katılmıyorum	482	10,4
Kesinlikle katılmıyorum	471	10,2
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan gurubun “Resmi Nikâh Olmadan Çocuklarımızın Sadece Dini Nikâhla Evliliklerini Kabul Etmem.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 43,1 oranında kişi “tamamen katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 23,0 “katılıyorum”, % 13,3 “kararsızım”, % 10,4 “katılmıyorum”, % 10,2 “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Son yıllarda resmi nikaha olan talep artmıştır. Ancak resmi nikah tek başına yeterli görülmemekte, beraberinde imam nikahı da mutlaka yapılmaktadır.

Dini nikâh çoğunlukla resmi nikâhtan önce kabul edilmektedir. Hatta bir kısım eşler resmi ihtiyaç olana kadar sadece dini nikâhla yetinmektedir. Ağrı Merkez Kurtuluş Mahallesi’nde ikamet eden, iki çocuk sahibi bir ev hanımı olan K.D. “Biz evlenince hoca nikâh yeterli dedik. Asıl olan dini nikâhtı bizim için. Eşim evlendikten altı yıl sonra bir trafik kazasında vefat etti. İki çocukla perişan oldum. Para ve imkân kalmadı. Valiliğe dilekçe vermek istedim. Evlilik cüzdanı ve çocukların kimliğini istediler. İspat

edemedim. Nerede ise suçlu durumuna düşecektim. Hala sıkıntı içindeyim. Resmi nikâh yaptırmadığıma pişman oldum fakat iş isten geçti.” Şeklinde açıklama yapmıştır.

Ağrı Merkez Esentepe Mahallesi’nde ikamet eden lise mezunu, esnaf S.Y. “*Biz önceden dini nikâhı şart koşar, remi nikâhı ihtiyaç duyarsak yapardık. Şimdi insanlara güven kalmadı. Dini nikâhı yapıyor. En ufak bir bahaneyle boşanabiliyor. Resmi nikâh daha etkili oldu. Zaten resmiyet olmadan hiçbir sosyal haktan da yararlanamıyoruz ki...*” diyerek görüş beyan etmiştir.

Tutak ilçesi, Sorguçlu Köyünden ilkokul mezunu 67 yaşında emekli din görevlisi S.A. “*Göreve ilk başladığım yıllarda çok yoğun bir şekilde dini nikah kıyma merasimleri olurdu. Resmi nikâh, zorunlu olmadıkça kıyılmazdı. Bugün benim çocuklarım ve torunlarım önce resmi nikah yapıp daha sonra imam nikahı kıydırmaktadırlar. Buna sebep olarak da, toplumda güvenin zedelenmesi ve sosyal güvencelerden yararlanma düşüncesi olarak gösterebilirim*” dedi.

Lise öğrencilerinden oluşan karma 60 kişiye bu sorumuzu yönelttik ve iki zıt görüş istedik. Aslen Hamur ilçesine mensup 17 yaşında D.Z. adlı bir kız öğrenci “*Bu devirde resmiyet olmadan kimseye güven olmaz. Ben sosyal ve hukuki haklarımı kayıt altına almadan asla hoca nikahıyla evlenmeyi düşünmem. Çünkü bir problemle karşılaşma durumunda hakkımı arayabilmeliyim*” dedi. O ortamda bulunan 60 gencin 47’si bu görüşe tamamen katıldığını ifade etti. Buna karşılık diğer 13 öğrenci resmiyet önemlidir fakat biz Müslüman olduğumuz için dini nikah olmadan olmaz. Her ikisi birlikte olmalıdır...” dediler.

Sonuç olarak; Ağrı’da araştırma alanımızda dini nikâhın bir dini şart olarak algılandığı, mutlaka kıyıldığı ancak resmi nikâh olmadan sadece bununla yetinenlerin çok az olduğu görülmüştür. Özellikle gençler arasında resmi nikâhın daha öncelikli kabul edilmeye başlandığı dikkatimizi çekmiştir. Bu hususta da gerek resmi ve sosyal haklardan yararlanmak gerekse evliliğin devamı adına daha garantili bir yaptırım aracı olarak kullanmak amaçları öne çıkmaktadır.

2.4.3.21. Töre Ve Geleneklerin Rolü Ve Ağırlığı İle İlgili Tutumlar

Gelenek en genel anlayışıyla folklorik, sosyolojik yahut dini boyutlarıyla bir sürekliliği ifade eder. Bir toplumda kuşaktan kuşağa geçen kültür kalıntıları, miraslar, alışkanlıklar, bilgiler, beceriler, davranışlar hep bu gelenekler içinde yer alırlar.

Töre(mores): Bir toplumda çoğunluğun benimsediği yerleşmiş ve gelenekselleşmiş ahlaki değerler, kurallar ve davranış biçimleridir. Töreler toplumsal hayatı düzenleyen normlar olarak fonksiyonel bir öneme sahiptir. Eski Türklerde topluluğun varlık sebebi sayılan töre son derece mukaddes sayılırdı. Etkin biçimde uygulanan töreler ihlal edildiğinde yaptırımlar uygulanır veya en azından ayıplanırdı. (Kirman, 2004: 236)

Fertlerin yetişmesinde aile kurumunun etkisi kadar sair kurumlar da etkin role sahiptir. İslam inancına mensup beldelerde camiler bu anlamda önemli bir kurumdur. Gerek kutsal kitabımız, gerekse Hz. Peygamberin sünneti bizleri mescitlere, “Allah’ın evlerine” ve cemaate teşvik etmektedir. Dini anlamda cemaate teşvik birlik ve beraberlik ruhunun pekiştirilmesi, ibadetlerin feyzinden ortak olarak yararlanma anlamı taşıyabilir. Çocukların terbiyesinde ortam ve çevre faktörünün aile bireyleri kadar etkin olduğu bilinmektedir. Bu açıdan cami, okul ve medrese gibi kurumlar neslin terbiyesinde önemli bir role sahip olabilir. Kutsal dinimiz İslam ibadetler açısından en çok namaz konusun da cemaate teşvik etmektedir. Nitekim “*Hem namazı tam kılın, zekatı verin, rüku edenlerle beraber sizde namaz kılın.*” (Bakara suresi, 2/43) Cami, “*Asrı saadetten başlayarak on dört asır bütün İslam diyarında Müslümanların ibadet, ilim ve meşveret durağı olmuştur. İbadet için toplanan cemaat din ilmini de orada öğrenir, dünya işlerini de orada görüşür, hallederdi...*” (Baktır, 1992: 75-96) Bu açıdan camileri ayakta tutan onun müdavimleri cemaattir. Cemaatin bir araya gelmesiyle belde toplumunu oluşturan fertler birbirlerinden haberdar olur, iyi ve kötü hallerine karşılık paylaşma ve yardımlaşma yoluna gidebilirler. Bu durumda toplumsal dayanışma ve yardımlaşmayı teşvik edebilir.

Bu bağlamda camiler ve dini kurumların sosyal bütünleşme ve kaynaşmaya pozitif katkılar sağladığını söylemek mümkündür.

Tablo 2.78. Araştırmaya Katılan Grubun “Ailemle İlgili Herhangi Bir Konuda Karar Verirken Mutlaka Töre ve Geleneklerimize Müracaat Ederim.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Ailemle İlgili Herhangi Bir Konuda Karar Verirken Mutlaka Töre ve Geleneklerimize Müracaat Ederim	f	%
Tamamen Katılıyorum	948	20,5
Katılıyorum	1038	22,5
Kararsızım	834	18,0
Katılmıyorum	897	19,4
Kesinlikle Katılmıyorum	904	19,6
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan grubun “Ailemle İlgili Herhangi Bir Konuda Karar Verirken Mutlaka Töre ve Geleneklerimize Müracaat Ederim.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 22,5 oranında kişi “katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 20,5 “tamamen katılıyorum”, % 18,0 “kararsızım”, % 19,4 “katılmıyorum”, % 19,6 “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Yavuz Mahallesi’nde ikamet eden, liseden terk, serbest meslek sahibi elli yaşlarında bir kişi “ Biz önce Allah’ın ve Peygamberin dediklerine bakarız. Hocalara sorarız. Çözüm bulmaya çalışırız. Töre ve geleneklerimizden namus meselesi, kan davası ve kan parası meseleleri hariç “melleler(yöresel dille âlim-hoca)” ne derse o olur. Ben şahsen bu konularda da din adamlarına güvenirim. Fakat yakın çevrem çoğu ailevi meselelerde ve bu saydığım konularda töreleri daha çok önemserler. Sebebi ise toplumdan utanıp çekinmedir” şeklinde açıklama yapmıştır.

Taşlıçay ilçesinde ikamet eden 29 yaşında evli bir çocuk annesi A.D. “Töre ve geleneklerimize saygımız sonsuz. Ancak onların da aşamadığı pek çok husus vardır. Örneğin evlilik konusunda, akrabalık ilişkilerinde sosyal problemlerde son derece katı ve çağ dışı uygulamalar devam ediyor. Bir komşumuz geçen yıl kan davasından

öldürüldü. Bir akrabamızın kızı kocaya kaçtığı için evlatlıktan reddedildi. Bunun gibi bazı uygulamalardan dolayı bu görüşleri destekleyen melle ve hocalara çok itibar etmiyorum. Zaten yaşantısıyla bir hocanın durumu belli olur. Bir soru veya konu olunca sağlam olup olmadığına bakmadan dini bir konuyu onlara danışmam. Çok yanlışları olan din adamlarına rastlamaktayız. Bu yüzden bir konuda karar verirken öncelikle güvendiğimiz kimselere danışır, sonra örf ve adetlerimize uygun olup olmadığına bakarak karar veririz” dedi.

Sonuç olarak; toplumun baskı ve etkileri onların ailevi veya toplumsal kararlar vermesinde töre ve gelenekleri öne çıkarabilmektedir. Toplumda töre ve gelenekleri daha çok önemseyen insanlar vardır. Bu tarz kişilerin sosyal uyum açısından ve dışlanmamak amacıyla bu yola başvurduklarını söyleyebiliriz. Ancak dini ve milli değerler çerçevesinde töre ve gelenek anlayışını değiştiren birey ve ailelerin çoğaldığını söyleyebiliriz.

2.4.3.22. Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (asm) İle İlgili Tutumlar

Geleneksel etki ile yetişen bireylerin manevi liderlere daha çok bağlı olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda Ağrı’da yöre halkı Peygamber Efendimize büyük bir saygı ve sevgi beslemektedir.

Tablo 2.79. Araştırmaya Katılan Grubun “ Ailem İçin Dini Önder Olarak Sadece Hz. Peygamber (sav) Vardır.” Görüşüne Göre frekans ve Yüzdeler Dağılımları		
Ailem İçin Dini Önder Olarak Sadece Hz. Peygamber (sav) Vardır	f	%
Tamamen Katılıyorum	2963	64,1
Katılıyorum	746	16,1
Kararsızım	395	8,5
Katılmıyorum	314	6,8
Kesinlikle Katılmıyorum	203	4,4
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan gurubun “ Ailem İçin Dini Önder Olarak Sadece Hz. Peygamber (sav) Vardır.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 64,1 “tamamen katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 16,1 “katılıyorum”, % 8,5 “kararsızım”, % 6,8 “katılmıyorum”, % 4,4 “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir

Kazım Karabekir Mahallesi’nde ikamet eden, kırk yaşlarında, ortaokul mezunu bir çiftçi “*Bu bağlamda İslam Peygamberi Hz. Muhammed(asm); asırlar geçmesine rağmen hala sevilmektedir. Aileler ve gençlerin neredeyse tamamı büyük hayranlık duymaktadırlar*” demiştir. Anket ve gözlemlerimiz bunu desteklemektedir. Ramazan Ay’ı sonunda Kadir Gecesi’nde camide yapılan törenin ardından sakal-ı şerif ziyareti açıldığında bay-bayan, yaşlı-genç insanın göstermiş olduğu ilgi ile yaklaşık bir kilometre kuyruk oluştuğunu gördük. Yine aynı kişi “*Bu hayranlık sahur vaktine kadar devam edebilmektedir. Dolayısıyla aileler içerisinde mutlaka Peygamber Efendimiz örnek olarak gösterilir. Diğer âlim ve kişiler çok sonra gelir*” diyerek görüşünü beyan etmiştir.

Fırat Mahallesi’nde ikamet eden, bir okulda Din Kültürü ve ahlak Bilgisi Öğretmenliği yapan, aslen Ağrılı olan E. Ö. “*bizim insanımız Peygamberimiz’e (asm) büyük sevgi besliyor. Bunda şüphe yok. Fakat gençlere baktığımızda genelde film kahramanlarını taklit etmektedirler. Peygamber sevgisi pratiğe dökülmede yetersiz kalıyor*” şeklinde bir değerlendirme yapmıştır.

Sonuç olarak Ağrı’da dini ve manevi değerlere saygı ve sevgi hala canlıdır diyebiliriz. Peygamber Efendimiz’e(asm) büyük hayranlık duyulmaktadır. Ancak söz, fiil ve davranışlarının pratik hayatta uygulanmasında yetersizlik dile getirilmektedir. Medya iletişim araçlarının, özellikle televizyon dizilerinin farklı modeller oluşturmada etkili olduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla dini ve manevi liderleri örnek alma anlamında örneklem kitlemizin algılarında değişme ve çözümler vardır diyebiliriz.

2.4.3.23. Kentsel Yaşama Geçiş İle İlgili Tutumlar

Şehir merkezinde yaşayan biri ile köy yaşamını benimseyen biri yan yana geldiğinde davranış, yaşam, yemek, sağlık ve beslenme kültürü arasında ciddi farklılıklar olduğu görülmektedir.

Günümüzde teknoloji ve sanayi alanındaki gelişmeler dikey ve yatay olarak toplumsal hareketliliği hızlandırmıştır. Ekonomik ve sosyal etkiler neticesinde insanlar beldeler, iller ve ülkeler arası göç etme durumuna gelmiştir. Günümüzde göç, göç eden kimselerin hayatlarında değişikliklere sebep olan karmaşık bir süreç olarak değerlendirilir ve bireyler üzerinde değişikliğe sebep olabilir. Göçmenler arasında dini inanç ve pratikler açısından değişimler kuşaklar arası geçişlerde ortaya çıkar. Göçle ilgili birçok kavram ve olgudan bahsedilebilir: Asimilasyon, uyum, kültürleşme, katılım, kuşak kavramı ve kimlik bunlardan bazılarıdır.

Asimilasyon “bir göçmenin başka bir toplumun hayat tarzını kabulü şeklinde tanımlanır.” (Taştan, 2001: 75-84)

Kuşak kavramı ise yaklaşık aynı zamanda doğan toplum fertlerinden oluşan bir yaş grubunu ifade eder. Sosyal değişim bağlamında ele alındığında, dünyayı çok farklı açılardan algılayan gruplara işaret eden bir kavram olarak tanımlanmaktadır. (The Concise Oxford Dictionary of Sociology, ed.G.Marshall, 1994: 199’dan nakille Taştan, 2001: 75-84)

Bu bağlamda din kurumu ile kuşaklar arasındaki ilişkiyi ele alacak olursak sıkı bir irtibatın olduğuna şahit olabiliriz. Birinci kuşak memleketinde olduğundan daha aktif bir dindarlığı temsil etmektedir. Din, izolasyon ve düzensizlik duygularının tatmini için imkanlar yaratmaktadır. İkinci kuşak ise, sosyalleştiği yeni kültürel ortamdan etkilenerek ikin kültür arasında kalmıştır. Evde ebeveyn kültürünü yaşamakta iken, sosyal çevrede farklı bir kültürle temas halinde bulunmaktadır. Onların dünyası ne “eski” ne de “yeni” fakat her ikisidir. (Anwar, 59’dan nakille Taştan, 2001: 75-84)

Buradan hareketle, farklı şekillerde de olsa göçmenlerin hayatında dinin etkisinden söz edilebilir. Kuşaklar arasında farklı yaklaşımlar olabilir. Göçmen kuşakların mevcut kültürle yoğun ilişkisi ve yeni yerde maruz kaldıkları etkileşim neticesinde kimliksel değişim yaşanmış olabilir. Pek çok Türk gencinin, özellikle üniversite eğitimi gören gençlerin toplumun değerlerini benimsemekle kültürel zenginliğe hem de bu yolla kültürel farklılığa sahip olduklarını ifade edebiliriz. (Taştan, 2001: 75-84)

Göç olgusunun etkisiyle kültürleşme, adaptasyon, içe kapanma ve kimlik sorunlarıyla karşılaşan göçmenlerin hayatında din çok fonksiyonlu bir olgu olarak bir

sığınak, biriken sorunlar için başvuru kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır.(Günay, 2003/3: 35-64)

Sosyal süreç içerisinde kırsal kesimden kentsel yaşama doğru bir akışın olduğundan bahsedilebilir. Kentler sadece nüfus kalabalıklığı ve ekonomik faaliyetlerin yaygın olduğu anlamına gelmez. Farklılıkların bir arada yaşadığı, onların etkilerini bir evrene dönüştüren kültürel ve politik olarak toplumu kurgulayan ve denetleyen merkezlerdir. Bu merkezlerin oluşum sürecinde din hem etkileyen hem de etkilenen konumundadır. Örneğin, kent yaşamında cemaatçi yapılar değişmekte, bireyler çevre baskısından kurtularak geleneğin etkisiyle yaptığı davranış ve tutumlarda daha rahat hareket etmekte, düşünmekte ve bilinçli tavır ve davranışlar sergilemektedir. (Arslantaş, 2008: 171-196)

Sosyal süreç içerisinde toplum hayatının değişik faktörlerin etkisiyle değiştiğini düşünürsek kentleşmenin de önemli bir etken olduğu görülür. Kentleşme ve din konusu, dinin toplumsal toplumsal değişme ve çözülme üzerindeki etkilerini açıklığa kavuşturmak yerinde bir yaklaşım olacaktır. Dinin sosyal ilişkiler üzerindeki konumu toplumun açık veya kapalı olmasıyla ilgili olduğu kadar, kentleşme düzeyleriyle de ilgilidir. Her iki kavramda karşılıklı etki-tepki ilişkisi içinde olduğundan dini olayların coğrafi ve kültürel karakterlere sahip olduğu söylenebilir. Kentlerdeki dini tutum ve gevşemenin yerini daha bilinçli ve zamanın şartlarına göre daha donanımlı din bilgisi seviyeleri alırken, kırsal için bu özellikten söz edilemez. (Arslantaş, 2008: 171-196)

Tablo 2.80. Araştırmaya Katılan Grubun “Şehir Hayatı ve Şehirliler Geleneksel Adet ve Törelereimizi Bozup Aile Saadetimizi Etkilemektedirler.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Şehir Hayatı ve Şehirliler Geleneksel Adet ve Törelereimizi Bozup Aile Saadetimizi Etkilemektedirler	f	%
Tamamen Katılıyorum	967	20,9
Katılıyorum	1198	25,9
Kararsızım	971	21,0
Katılmıyorum	813	17,6
Kesinlikle Katılmıyorum	672	14,5
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan grubun “Şehir Hayatı ve Şehirliler Geleneksel Adet ve Törelereimizi Bozup Aile Saadetimizi Etkilemektedirler.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 25,9 oranında kişi “katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 20,9 “tamamen katılıyorum”, % 21,0 “kararsızım”, % 17,6 “katılmıyorum”, % 14,5 “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Köy hayatı içerisinde dar bir alanda geleneksel örf ve adetler etkisi ile yetişen bireyler değişime karşı kent merkezlerinde yaşayanlara göre daha duyarlı olabilir. Ağrı Merkez Yazıcı Köyüne mensup, ticaretle uğraşan, elli yaşlarındaki S.C. “Köyde yaşadığımız sürece gelenek ve göreneklerimize çok bağlı idik. Çocuklarımızda öyle idi. İş icabı İstanbul’a taşındığımızda her şey bir anda değişti. Çocuklar hiç duymadığımız sözler, oyunlar ve bilgiler öğrendiler. Farklı kıyafetlere heves ettiler. Ben memlekette eşimle bir defa dahi lokantada yemek yemediğim halde İstanbul’da zaman zaman nostalji yaşamaya başladık. Nostalji kavramını da orada öğrendim. Bu yönleri ile iyi oldu şehir hayatı. Fakat çocukların ahlaki davranışlarını kontrol etmemiz çok zorlaştı. Büyük oğlan kavga-dövüşten kaç defa karakolluk oldu. Memlekette olsa bu kadar rahat davranamazlardı. Çünkü yazın buralara getirdiğimde çok değişiyorlardı...” şeklinde yaşadığı süreci açıklamıştır.

Tutak ilçesinde, tır şoförlüğü yapan 37 yaşındaki L.D. “*Meslek icabı birçok şehri ve ülkeyi görme imkânı buldum. Her yörenin kendine has farklı yaşantılarını gördüm. Kırsal kesimlerde ciddi anlamda göç hareketleri var. Örneğin, 10 yıl önce içinden geçtiğim bir köyden geçen ay geçtiğimde hane sayısının yok denecek kadar aza indiğini gördüm. Bizim memleketimizde başka şehirlere göç yaygındır. Çünkü ekonomik imkânlar kısıtlıdır. Göç eden kişilerin gittikleri yerlerden etkilenerek yaşantılarında, giyim ve kuşamlarında değişiklikler görüyorum. Ancak şunu diyebilirim ki; insanların kırsal kesimde ve köylerimizdeki misafirperverlik ve güler yüzlülük aynı olmuyor. Düğün ve bayramlar şehirlerde daha resmi ve sönük geçiyor*” dedi.

Sosyal bütünleşme ve çözülme kavramlarını ele alırken vurguladığımız üzere Ağrı’da ki göç unsuru yöre insanının hayata bakışını, sosyal gelişim ve değişimini doğrudan etkilemiştir. Örneğin görüştüğümüz bir gurup orta yaş ve karma eğitim seviyesine mensup kimseler “*dedelerinin genelde Ağrı dışına çıkmadığını, bu sebeple büyüklerinden daima geleneksel bilgi, örf, adet ve yaşantı örnekleri gördüklerini dile getirmektedir. Ayrıca günümüzde yeni nesil olan bizler diğer illere ve büyük kentlere gidip gelmemizle, kitle iletişim araçlarını kullanma yetimizle daha çeşitli ve sorgulayıcı bir düşünceye sahip olduk. Böylece de sorgulama ile birlikte hayatımızda sosyal değişimlere gittik*” ... Diyerek bugün gelinen süreci özetlemektedirler.

Sonuç olarak; kentsel yaşam karmaşık ve hareketli yapısı ile kırsal yaşama oranla daha hızlı değişim ve gelişime açıktır diyebiliriz. Ağrı örneğinde de bunu görüyoruz. Büyükşehirlere gitmiş veya kent merkezinde yaşayanlarla kırsal kesimde yaşayanların olaylara, değerlere ve gelenek-göreneklere bakışlarında ciddi farklılıklar dikkat çekmektedir. Kentsel yaşama geçiş ciddi oranda değişme ve çözülmeye sebep olmaktadır denebilir.

2.4.4. Komşuluk Ve Akrabalık Bağlarına Dair Tutumların Yorumları

Akrabalık(Kinship): Aynı soydan gelme(hısımlık) veya evlilik yoluyla sonradan bir birine bağlanan kişiler arasında oluşan toplumsal yakınlık ilişkisi. Aileden büyük bir topluluk olan akrabalık, baba soyundan olabildi gibi ana soyundan da gelebilir. Antropologlara göre, toplumlarda akrabalık sistemlerinin varoluş nedeni hak ve görevlerin dağıtılmasıdır. (Kirman, 2004: 17)

Akrabalık ilişkisinin boyutu toplumlara göre farklılık gösterir. Akrabalık bağları modern kapitalist toplumların tersine geleneksel toplumlarda yoğun ve geniş bir şekilde tanımlanır. Akrabalık birçok toplumlarda örgütlenmenin esasını oluşturan ilke konumunda olmakla birlikte her zaman aynı kandan gelmiş olmayı gerektirmez. Aynı kandan gelmekle birlikte kan kardeşliği, süt kardeşliği, ahret kardeşliği, kirvelik, sağdıçlık gibi tarafların rızasına bağlı olarak kurulan ve folklorik bir özellik arz eden akrabalık ilişkilerine 'saymaca' ya da 'düzmece' akrabalık denir. (Taplamacıoğlu, 1983: 369)

İslam'da akrabalık bağlarına 'sıla-i rahim' adı verilir ve bu bağların koparılmaması, sürekli canlı tutulması tavsiye edilir. (Kirman, 2004: 17).

Komşuluk, bazen akrabalık ilişkilerinin de önüne geçebilmektedir. Aynı semt, mahalle veya bina içerisinde, yakın çevresinde ikamet eden kendilerinden başka kimseler o bireyin veya ailenin komşusu hükmündedir. Kültürümüzde de komşuluk ilişkileri ve hakkının önemli bir yeri olduğu bilinmektedir. Hatta atasözü ve deyimlerimizde de önemli ölçüde yer almıştır: "Komşu komşunun külüne muhtaçtır", "Ev alma, komşu al" vb. (Saraçbaşı, 2002: 288-289)

Birbiriyle bütünleşmiş toplumların oluşmasında o toplumu oluşturan bireylerin kendi aralarındaki yakınlık ve münasebetlerin ölçüsü önem arz eder. Toplumsal yakınlıklar, dostluk ve arkadaşlık olgusunu öne çıkarabileceği gibi akrabalık olgusunu da oluşturacaktır. Akrabaların kendi aralarındaki samimiyet ve ilişki düzeyi toplumda birlik ve beraberliğin sağlanmasında olumlu katkı sağlayacaktır. Akraba ilişkilerinde de kurallar ve kaideler gerekli olabilir. Kur'an-ı Kerim günümüzde yaygın olarak Cuma hutbesinde Müslümanlara minberden duyurulan "*Allah, yakınlara bakmayı emreder.*" (Nahl, 16/90) Bu bağlamda araştırmamızın diğer konularıyla da bağlantılı olan şu hadis-i şerifi paylaşabiliriz: Ebu eyyüb el-ensari'den: O şöyle demiştir; Hz. Peygamber'in(asm) bir yolculuğunda, bir bedevi O'na dedi ki: Beni cennete

yaklaştıracak ve cehennemden uzaklaştıracak Şeyi bana bildir. Hz. Peygamber (asm) *“Allah’a ibadet edersin ve O’na hiĭbir Şeyi ortak koşmazsın, namaz kılarırsın, zekatı verirsın, akrabaya iyilik edersin.”* buyurdu. (Buhari, edep,-10) Bu aĭıdan akrabaların birbirine iyilik etmesi onlar arasında sıkı bağlar oluşmasına yardımcı olacak birlik ve beraberlik sağlanacaktır. Bu durum toplum geneline yansıyacaktır. İşte araştırma alanımızdaki bireylerin İşlam dinine mensup olması aĭısından söz, fiil ve hareketlerinde örnek alacağı modeller geleneksel ve manevi değerler olacağından sıraladığımız bu hususlar onların yetişmesine doğrudan etki edebilecektir. Diyebiliriz ki: Özetle, kişinin akrabalık ilişkilerinde zalim olsun, mazlum olsun Müslim veya gayri Müslim olsun akrabaya yakından uzağa başlamak suretiyle iyilik yapılmalı, karşılıklı ziyaretler yapılmalı, kötü günlerinde onların yanında olmalı, maddi durumları zayıf olan akrabaların namerde muhtaĭ olmamalarını sağlamalı ve böylece onların hayır dualarını almalıdır. (Erkaya, 1996: 313-348)

2.4.4.1. Akrabalık Bağları Ve Ziyareti İle İlgili Tutumlar

Eř, dost ve akraba ziyaretleri birlik ve beraberliklerin, dostluk ve arkadaşlıkların çoğalmasına, pekişmesine katkı sağlayabilir. Sosyal hayatın iĭinde yalnız yaşaması dūřünülemeyen insanoğlu az da olsa sosyal ĭevre edinmek isteyecektir. Ziyaretler karşılıklı samimiyetin oluşmasının yanı sıra güven duygusunu da geliştirebilir. Akraba ziyaretleri çocukların da ĭevre edinmesine ve kendini güvende hissetmelerine katkı sağlayabilir.

Akrabalık bağlarının, kent yaşamında ve küçük Şehirlerde daha sıkı olduğu bilinmektedir. Bir tanım verecek olursak; Büyükşehir(Metropolis): Toplumsal ve ekonomik olarak gelişmiş ve ĭevresindeki bölgeye bu bölge iĭerisindeki irili ufaklı yerleşim alanları ile burada yaşayan insan topluluklarına egemen olan cazibe merkezi; anakent. Daha ileri bir iş pazarına, daha becerikli ve eğitimli iřĭilere, katma değerli ürünlere, yüksek hayat standardına vs. sahip olmakla siyasi ve ekonomik güĭ merkezi olarak tanımlanan büyükşehirler, aslında sadece ekonomik ve teknolojik değil, toplumsal, kültürel ve dini yönlerden de bir ĭekim merkezi olarak kabul edilmektedir.

Büyükşehirler hızlı nüfus artışı yoğun göĭ dalgası ile plansız ve ölçüsüz bir gelişme göstermektedirler. Bununla birlikte merkez ve ĭevre değerlerinin sürekli

çatıştığı büyük şehirlerde farklı kültürlerin birlikteliği, çoğu zaman ‘arabesk’ denilen yeni ve melez bir kültürün orta çıkmasına yol açmıştır. (Kirman, 2004: 43).

Tablo 2.81. Araştırmaya Katılan Grubun “Yaşadığım Yerde Akraba Ziyaretlerini Tam Olarak Yapamıyorum.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları				
Yaşadığım Yerde Akraba Ziyaretlerini Tam Olarak Yapamıyorum	f	%		
Tamamen Katılıyorum	957	20,7		
Katılıyorum	1567	33,9		
Kararsızım	536	11,6		
Katılmıyorum	951	20,6		
Kesinlikle Katılmıyorum	610	13,2		
Toplam	4621	100,0		

Araştırmaya katılan grubun “Yaşadığım Yerde Akraba Ziyaretlerini Tam Olarak Yapamıyorum.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 33,9 oranında kişi “katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 20,7 “tamamen katılıyorum”, % 11,6 “kararsızım”, % 20,6 “katılmıyorum”, % 13,2 “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Ağrı merkez Fırat mahallesinde oturan, öğretmenlik yapan 33 yaşındaki A.A. “Aile olarak akraba ziyaretlerine büyük önem veririz. Özellikle düğün ve bayramlarda, taziyelerde karşılıklı ziyaret çok önemlidir. Ancak şehir hayatında durum kırsal yaşama göre zayıftır. Hele hele büyük şehirlere göç eden yakınlarımız oralarda aynı gelenekleri yaşatmadığı gibi, karşılıklı bağları da memleketteki gibi güçlü değildir. Buna neden olarak geçim derdi ve hayat yoğunluğu gösterilebilir” dedi.

Günümüzde teknoloji ve sanayi alanındaki gelişmeler dikey ve yatay olarak toplumsal hareketliliği hızlandırmıştır. Ekonomik ve sosyal etkiler neticesinde insanlar beldeler, iller ve ülkeler arası göç etme durumuna gelmiştir. Günümüzde göç, göç eden kimselerin hayatlarında değişikliklere sebep olan karmaşık bir süreç olarak değerlendirilir ve bireyler üzerinde değişikliğe sebep olabilir. Göçmenler arasında dini

inanç ve pratikler açısından değişmeler kuşaklar arası geçişlerde ortaya çıkar. Göçle ilgili birçok kavram ve olgudan bahsedilebilir: Asimilasyon, uyum, kültürleşme, katılım, kuşak kavramı ve kimlik bunlardan bazılarıdır. (Taştan, 2001: 75-84)

Bugün Ağrı'da görev yapmak için bu ile taşınan veya dışarıdan gelip burada yaşayanlara en çok telkin edilen husustur aslında "taziye ziyareti". Çok önemsenen ve yerine getirilmediği zaman çok yadırganan önemli bir görevdir Ağrı'lı bir vatandaş için. Bu yüzdendir ki hemen her mahallede veya köyde ilk yapılan mekânlardandır "Taziye Evleri". Yapının olmadığı yerlerde mutlaka portatif çadırlar kurulur ve bu görev ifa edilir. Sadece bu işlerle meşgul olan kimselere rastlıyoruz halk arasında. "Taziye Evleri" cenaze yakınları tarafından kurdurulur. İçerisinde kış ise soba kurulur ve ev ortamı gibi kabul edilir. Diğer dönemlerde de halka açıktır. Her misafire mutlaka şeker ve çay ikram edilir. Ortama gelen ziyaretçi orada hazır bulunan hocaya bir Fatiha okutturur. Ayrılırken de aynı şekilde ayrılır. Çevre illerden ve uzaklardan gelenlerin haberdar olup gelebilmesi için en az bir hafta açık tutulur çadırlar veya taziye evleri. Sonra bu gelenek cenaze sahibinin evinde devam eder. Kısaca denebilir ki dini örf ve gelenekler arasında en az zorunlu ibadetler kadar önemsenen bir beklentidir taziye uygulamaları. Dayanışma ve kaynaşmanın çok güzel bir örneği olarak görülen bu uygulamalar çok takdir edilmekle beraber dışarıdan gelen bazı kimselerce de "aşırı" kabul edilir. Hatta bazı uygulamaları "cahiliye dönemi" "Yas Geleneği"ne benzetenlere de rastlıyoruz. Bu araştırmamızın hazırlanması sırasında birkaç taziye evine uğrayarak bazı gözlemlerde ve görüşmelerde bulunduk. Yukarıda anlattıklarımıza ek olarak örneğin Ağrı'nın yerlisi bir vatandaş S.G. şöyle yorumluyor bu durumu: "*Denebilir ki taziye gelenekleri ile hemşerilerimiz belki de canlı iken gösteremedikleri saygıyı ölü iken gösteriyor. Belki de psikolojik olarak rahatlıyorlar. Aşırı görülen yönleri olsa da insanların kaynaşması adına ve bir araya gelip sadece bir "Fatiha" okumaları bile son derece önemlidir.*"

Dini bir örnek olarak belki daha geniş çaplı bir çalışma konusu olabilecek bu husus sadece Ağrı'da değil, tüm Doğu İllerinde ve Anadolulun değişik yörelerinde yaygın olan bu "Taziye Geleneği" ve "Taziye Evleri" hususunda bu kadarla yetineceğiz.

2.4.4.2. Misafirlik Geleneğinin Devamı İle ilgili Tutumlar

İnsanlar bazen çok istemesine rağmen bazı imkânsızlıklardan ötürü sosyal vecibelerini yerine getiremeyebilir. Kimileri için mekân ve imkân önemli iken kimileri için mevcut şartlara göre hareket etmek yeterli olabilir. Günümüzdeki mevcut ekonomik imkânlar bilinmektedir. Misafirperverlik geleneğinin ne düzeyde olduğunu ölçmek adına bu sorumuz veri imkânı sağlayabilir.

Memur, öğretmen, asker, polis ve doktor gibi mesleklere sahip kişilerin Türkiye şartlarında süreç içerisinde tayine tabi oldukları bilinmektedir. Bu durum şehre dışarıdan geçici olarak gelip yerleşen kimselerin bir zaman sonra taşınmasıyla şehir nüfusu bakımından sirkülasyona sebep olmaktadır. Bu açıdan şehirde sürekli ikamet edenler dışarıdan geçici olarak gelenlerle ister istemez etkileşim ortamına düşmektedir.

Yabancı bir insan için gerek rehberlik adına gerekse çevre edinme adına komşuluk ve arkadaşlık oluşturabilme isteği bir ihtiyaç olacaktır. Bu durumda beldenin yerlisi kimselerin misafirperverliği ve yakınlık göstermesi önem arz etmektedir.

Bir başka açıdan bakacak olursak karşılıklı bu etkileşim ve iletişimle birlikte kültürel kaynaşma veya çatışma durumları yaşanabilecektir. Bu oran arttıkça topluma yayılarak toplum genelinde ve ailelerde sosyal çatışma ve çözümlere kadar varabilir.

Tablo 2.82. Araştırmaya Katılan Grubun “Günümüzde Mekân ve İmkânların Kısıtlılığı Evimize Misafirlerin Gelip Gitmesinde Zorluk Oluşturmaktadır.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Günümüzde Mekân ve İmkânların Kısıtlılığı Evimize Misafirlerin Gelip Gitmesinde Zorluk Oluşturmaktadır	f	%
Tamamen Katılıyorum	761	16,5
Katılıyorum	1174	25,4
Kararsızım	773	16,7
Katılmıyorum	1041	22,5
Kesinlikle Katılmıyorum	872	18,9
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan gurubun “Günümüzde Mekân ve İmkânların Kısıtlılığı Evimize Misafirlerin Gelip Gitmesinde Zorluk Oluşturmaktadır.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 25,4 oranında kişi “katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 16,5 “tamamen katılıyorum”, 16,7 “kararsızım”, % 22,5 “katılmıyorum”, % 18,9 “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Tablo-89 ve Tablo-90 içerik olarak aynı olduğu için birlikte örneklendirilip değerlendirilecektir. Bu bağlamda Diyarın ilçesine mensup, lise mezunu, esnaflıkla iştiğal eden, M.P. adlı bir kişi” ifade etti.

Ağrı Merkez Fırat Mahallesi’nde ikamet eden üniversite mezunu, otuz sekiz(38) yaşında, A.F. adlı devlet memuru “ *biz ailecek program yaptık. Haftada iki aile ziyaret ediyoruz. Zorunlu olmadıkça aksatmıyoruz. Bunun çok faydasını gördük. Bu vesile ile başkaları da bize misafirliğe gelmeye başladı. Evimiz çok geniş değil. İmkânlarımız orta hallidir. Misafirlik için mekânın dar olması, yiyecek olmaması mazeret olmamalı. “çay kahve bahane, sohbet şahane...” dedi.*

Ağrı Patnos ilçesine mensup, elli yaşlarında, ev hanımı, beş çocuk annesi bir bayan katılımcı “*Son iki ayı bırakın yakın zamanda evimize misafirlik amacıyla gelen olup olmadığını hatırlamıyorum. Özledik misafire ikram etmeyi. Biz bile üç ayda en fazla birkaç akraba ziyareti yapabildik. Küçük çocuklarım henüz dayı ve hala çocuklarını tanımıyor diyebilirim. Bunu nedeni ise eş dostla bir problem olduğundan değil, televizyon hastalığıdır diyebilirim. Herkesin takip ettiği diziler, programlar var. Her akşam öyle olunca bir yere gitmeye fırsat kalmıyor”* diyerek kendine göre durum tespiti yaptı.

Sonuç olarak; Ağrı yöresinde gerek ekonomik gerekse sosyal imkânlardan ötürü misafirlik geleneği eskiye nispetle azalmaktadır. Kırsal kesimin yaşantısıyla şehir hayatının karşılaştırıldığı tablo-87’nin verileri bu konuda yeterli olacaktır. Bu yüzden tekrara tekrar düşmek istemiyoruz. Aile ve akrabalık bağlarının kuvvetli olması gerektiğini düşünen insanlar da bundan muzdariptir. Komşuluk ve akrabalık bağları eskiye oranla büyük ölçüde değişme ve çözülme yaşamaktadır. Buna sebep olarak ise genelde iş yoğunluğu, televizyon ve internet alışkanlıkları gösterilmektedir.

2.4.4.3. Yabancılarla İletişim Kurma İle İlgili Tutumlar

Tablo 2.83. Araştırmaya Katılan Grubun “Evimizin Yanına Bir Kimse Taşındığında Mutlaka Gider Ziyaret Ederim” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları		
Evimizin Yanına Bir Kimse Taşındığında Mutlaka Gider Ziyaret Ederim	f	%
Tamamen katılıyorum	1681	36,4
Katılıyorum	1547	33,5
Kararsızım	691	15,0
Katılmıyorum	474	10,3
Kesinlikle Katılmıyorum	228	4,9
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan grubun “Evimizin Yanına Bir Kimse Taşındığında Mutlaka Gider Ziyaret Ederim” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 36,4 oranında kişi “tamamen katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 33,5 “katılıyorum”, % 15,0 “kararsızım”, % 10,3 “katılmıyorum”, % 4,9 “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Merkez Batıkent semti sakinlerinden aslen Ağrı’lı olan emekli C.B. “Bizim mahallemizde hemen hemen herkes birbirini az çok tanır. Özellikle memur kesiminin yoğun olduğu bir yer olmasından dolayı ister istemez yabancı kimselerle tanışma ve kaynaşma durumunda kalıyoruz. Böyle birisi ilk defa geldiğinde aynı binada bulunan yerli komşular mutlaka hoş geldin der, çay ve yemek ikram ederler. Fakat şunu diyebilirim ki; son zamanlarda bu alışkanlık azalmıştır” dedi.

Sonuç olarak; Ağrı’da memur kesiminin de olmasından dolayı yöre insanının yanı sıra, yabancıları da barındırmaktadır. Genel olarak dışarıdan gelen kimselere misafirperverlik ve güler yüzlülük gösterilir fakat eskiye nazaran bu geleneğin azaldığı görülmüştür diyebiliriz.

2.4.4.4. Komşuluk İlişkisi ve Bağlarının Düzeyi İle İlgili Tutumlar

Sosyal bir varlık olan insanın toplum içerisinde başkalarıyla iletişim kurmaya ihtiyacının olduğu aşikârdır. Bu açıdan insanın ilk diyaloga geçeceği kimseler akrabaları ve komşuları olacaktır.

İnsanlar iletişim halinde samimi oldukları kimselerle maddi ve manevi duygu ve ihtiyaçlarını daha rahat paylaşacaktır. Akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin düzeyini ölçebilmek adına böyle bir basit soru bize bazı işaretler verebilir.

Tablo 2.84. Araştırmaya Katılan Grubun “ Herhangi Bir İhtiyacım Olduğunda Gece Geç Saat Bile Olsa Komşumdan Talep Edebilirim.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları		
Herhangi Bir İhtiyacım Olduğunda Gece Geç Saat Bile Olsa Komşumdan Talep Edebilirim.	f	%
Tamamen Katılıyorum	872	18,9
Katılıyorum	995	21,5
Kararsızım	921	19,9
Katılmıyorum	1089	23,6
Kesinlikle Katılmıyorum	744	16,1
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan grubun “ Herhangi Bir İhtiyacım Olduğunda Gece Geç Saat Bile Olsa Komşumdan Talep Edebilirim.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 23,6 oranında kişi “katılmıyorum”, cevabını vermiştir. Buna karşın % 16,1 “kesinlikle katılmıyorum”, % 19,9 “kararsızım”, % 21,5 “katılıyorum”, % 18,9 “tamamen katılıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Patnos ilçesi sakinlerinden emekli öğretmen Y.K. “Atalarımız, “Komşu komşunun külüne muhtaçtır” demiştir. Dolayısıyla bizler her ne ihtiyacımız olursa olsun çekinmeden komşularımızla paylaşır, onu giderme yoluna gideriz” dedi.

İki yıldır Ağrı Diyadin ilçesinde görev yapan devlet memuru O.S. “Bir akşam eşim yemek hazırlığı yaptığı sırada mutfak tüpü bitti. Geç vakit olduğu için tüpü

değiştirmemiz mümkün değildi. Biz aslen büyükşehirlerden birine mensup olduğumuz için, bizim oralarda bu durumda sabahı beklemekten başka çare bulamayız. Çünkü komşuluk ilişkileri zayıftır. Oysa eşim bu sırada hiç telaş etmeden ve çekinmeden ocaktaki tencereyi aldı ve karşı komşunun mutfağında yemeği pişirerek getirdi. Buda aradaki samimiyeti göstermeye yeter sanırım” dedi.

2.4.4.5. Komşulukta Farklılıklara Saygı Ve İlişkilerde Duyarlılık İle İlgili Tutumlar

İnsanlar muhatap oldukları kitleyi etkileyebildiği kadar o kitlelerden de etkilenebilir. Dini ve siyasi görüş gibi hassas konularda komşu ve akrabaların görüşleri olumlu veya olumsuz etki edebilir. Bu açıdan bireyler kendi fikir ve düşünce dünyasına uygun bir çevre edinme ihtiyacı hissedebilir. Sosyal çevre terciğini de ona göre oluşturabilir.

Tablo 2.85. Araştırmaya Katılan Grubun “Komşunun Dini ve Siyasi Görüşü Ne olursa Sıkıntıları Benim İçin Son Derece Önemlidir.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları		
Komşunun Dini ve Siyasi Görüşü Ne olursa Sıkıntıları Benim İçin Son Derece Önemlidir	f	%
Tamamen Katılıyorum	1929	41,7
Katılıyorum	1684	36,4
Kararsızım	542	11,7
Katılmıyorum	262	5,7
Kesinlikle Katılmıyorum	204	4,4
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan grubun “Komşunun Dini ve Siyasi Görüşü Ne olursa Sıkıntıları Benim İçin Son Derece Önemlidir.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 41,7 oranında kişi “tamamen katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 36,4 “katılıyorum”, %, 11,7 “kararsızım”, % 5,7 “katılmıyorum”, % 4,4 “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Yukarıda Tablolardaki verilerimiz tekrara düşmeme açısından ortak örnek ve derinlemesine gözlemlerle birlikte değerlendirilecektir. Zira bu sorular çapraz ve paralel olarak sorularak verilecek cevapların güvenilirliği sağlanmaya çalışılmıştır.

Ağrı memurlarının ciddi oranda yaşadığı, tayin sirkülasyonunun çok olduğu bir ilimizdir. Ağrı Milli Eğitim Müdürlüğü Yetkilisi: “2010 yılı tayin döneminde il geneli yaklaşık 600(altı yüz) öğretmen başka illere nakil gerçekleştirmiştir.” Bu açıdan özellikle merkez mahallelerde ikamet eden yöre insanı dışarıdan gelen farklı il, ilçe ve beldelerden gelen kimselerle komşuluk etmek durumunda kalmaktadırlar. Bu durum karşılıklı farklı kültür ve gelenekleri tanıma ve onlarla kaynaşma imkanı oluşturmaktadır. Özellikle çocukların bu ortamlardan hızlı ve çok etkilendikleri izlenimini aldık.

Ağrı Merkez Fırat Mahallesi’nde ikamet eden A.N. isimli, aslen Hamur ilçesine mensup, kırk yedi yaşında bir tüccar “Bizim mahallede eskiden çok fazla ev yoktu. Bu yüzden buralarda herkes birbirini tanırdı. Herkesin gelenek ve göreneği birdi. Çocuklar da ortak kültürden beslenirdi. Şimdi ise buralara hastane, resmi kurumlar ve binalar yapıldı. Nüfus arttı. Yabancı insanlar yerleşti. Kimse kimseyi fazla tanımıyor. Çocuklarımız onların çocuklarından etkilendi. Konuşmaları, oyunları ve davranışları bile değişti. Çelik çomak yerine bilgisayar-atari gibi teknolojik oyunlar oynamaya başladılar. Hanımın evde pişirdiği yemekler bile değişti... Durum böyle olunca biz de etkileniyoruz. Yani; çevremize gelen yeni ve yabancı insanlarla tanışıp kaynaşıyoruz. Tabi bunun olumlu olumsuz etkisi ile de karşılaşabiliyoruz. Çevremize gelen komşuların siyasi düşünceleri, dini yaşantıları bizi çok ilgilendirmez. Biz her zaman iyi insan olup olmadıklarına bakarız. Güler yüzlü ve iyi olsunlar onlarla rahatlıkla dostluk kurarız” dedi. Aynı ortamda bulunan Ağrı Merkez Yavuz Mahallesi’nde ikamet eden iki esnaf ile Ağrı Merkez Kazım Karabekir Mahallesi’nde ikamet eden üç işçi de A.N.’nin görüşlerini desteklediklerini ifade ettiler.

Ağrı Doğubayazıt ilçesine mensup, esnaf, otuz dokuz yaşında, dört çocuk sahibi M.G. “işin doğrusu o kadar çok gelip giden oluyor ki dışarıdan, taşınan yabancı kimseleri takip etmek zor. Çoğu ile tanışamıyoruz bile. Bunun nedeni dışarıdan gelen kimselerin genellikle kendi içlerine kapanık yaşamalarıdır. Onlar memur olarak yöre insanı ile kaynaşırsalar bizler de güler yüz gösteriri onlara misafirperverlik yaparız. Bu insanların siyasi görüşleri ve dini yaşantılarına dikkat ederiz. Saygı duymak ayrı fakat

insanların hassas oldukları noktada onların da duyarlı olması beklenir. Dostluk kurmaya gelince diyebilirim ki kendi siyasi görüşümüze yakın olanlarla daha yakından diyalog kurabiliyoruz.” Şeklinde açıklama yaptı.

Ağrı merkez Sanayi Mahallesi’nde ikamet eden V.D. adlı, motor ustası, apartman dairesinde oturan bir kişi “ *Bizim binaya taşınanlar oldu. Yirmi beş daireden ancak birkaç tanesini tanıyorum. Kimsenin kimseye gelip gittiği yok. Biz de yöre insanı olarak bu konudaki duyarlılığımızı kaybettik. Önceden yeni gelenler ziyaret edilirdi. Taşınmalarına yardım edilirdi. Şimdi bunlara çok nadir rastlıyoruz. Diğer açıdan yabancı memur, öğrenci ne ise bunların dindar ve ahlaklı olması bizim hoşumuz gider. Biz de bir anlayış vardır: Adam namaz kılmaz ama başındaki memurun, amirin namazlı ve dindar olmasını isteriz” dedi.*

Sonuç olarak; Ağrı ve yörelerinde dışarıdan gelen insanlara ilgi-alaka ve misafirperverlik geleneği devam etmektedir. Özellikle kırsal kesimde görev yapan memurlara yöre ve köy halkı sahip çıkmaktadır. Bütün bunların yanında eskiye nispetle bu anlayışlarda duyarlılığın azaldığı açıkça görülmektedir. Ağrı’da yabancı kültür ve etkilere karşı temkinili yaklaşımlar sergilenmekle beraber bağınaz bir yapının olmadığını, değişime açık olduğunu ifade edebiliriz.

2.4.4.6. Önemli Günlerde Ve Haftalarda Akraba Ve Dostların Hatırlaması İle İlgili Tutumlar

Önemli ve özel günlerde akraba ve dostlar toplu halde ziyaret edilerek hal hatır sorulur. Ağrı'nın gelenek ve göreneklerinde de dini motiflerin etkisi büyük. Sosyal hayatın içine fazlasıyla girmiş bir dini kültür etkisi çıkıyor karşımıza.

Tablo 2.86. Araştırmaya Katılan Grubun “Bayramlarda Mutlaka Akraba ve Dostlarımı Ziyaret Ederim.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Bayramlarda Mutlaka Akraba ve Dostlarımı Ziyaret Ederim	f	%
Tamamen Katılıyorum	2782	60,2
Katılıyorum	1235	26,7
Kararsızım	293	6,3
Katılmıyorum	199	4,3
Kesinlikle Katılmıyorum	112	2,4
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan grubun “Bayramlarda Mutlaka Akraba ve Dostlarımı Ziyaret Ederim.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 60,2 oranında kişi “tamamen katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 26,7 “katılıyorum”, % 6,3 “kararsızım”, % 4,3 “katılmıyorum”, % 2,4 “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Günlük iş ve hayat yoğunluğu sosyal ilişkilerin zayıflamasına neden olabilir. Bunları telefî edebilme, toplumsal kaynaşmayı pekiştirebilme adına önemli gün ve haftalar faydalı olabilir. Düğün, bayram ve cenaze töreni buluşmalarını bunlar arasında sayabiliriz. Katılımcıların vereceği cevaplar sosyal ilişki ve bütünlük düzeyine de ışık tutabilir.

2.4.4.7. Akrabalık Görevini Yerine Getirmede Duyarlılık İle İlgili Tutumlar

Ekonomik ve sosyal imkânlar bireylerin sosyal ilişki ve hareketliliğine yansiyabilir. Ekonomik imkânsızlıklar kimi insanların çok istemesine rağmen eş, dost ve akraba ziyaretlerine ve onların özel günlerine aktif katılmalarını engelleyebilir. Bu

yüzde yüz mazeret olarak kabul edilmese de bireyden bireye farklılık göstermektedir. Uzakların yakın olması kişilerin o konudaki ihtiyaç ve kararlılığına da bağlı olabilir. Aradaki bağların kuvvetliliğini bu tip bir soru ile irdeleyebiliriz.

Akraba ziyaretleri yerini daha çok telefon v.b. iletişim araçlarının etkisiyle azalma gösterebilir.

Tablo 2.87. Araştırmaya Katılan Grubun “Mesafe Ne Olursa Olsun Bir Akrabamın İhtiyaç Duyması Halinde Mutlaka Yanına/Ziyaretine Giderim.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları		
Mesafe Ne Olursa Olsun Bir Akrabamın İhtiyaç Duyması Halinde Mutlaka Yanına/Ziyaretine Giderim	f	%
Tamamen katılıyorum	1989	43,0
Katılıyorum	1632	35,3
Kararsızım	564	12,2
Katılmıyorum	265	5,7
Kesinlikle Katılmıyorum	171	3,7
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan grubun “Mesafe Ne Olursa Olsun Bir Akrabamın İhtiyaç Duyması Halinde Mutlaka Yanına/Ziyaretine Giderim.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 43,0 oranında kişi “tamamen katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 35,3 “katılıyorum”, % 12,2 “kararsızım”, % 5,7 “katılmıyorum”, % 3,7 “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

2.4.4.8. Akraba Ve Komşuların Sorunları İle İlgilenme Duyarlılığı İle İlgili Tutumlar

Her bir birey acı ve tatlı günlerini, olaylarını paylaşmak için sosyal çevreye ihtiyaç duyar. Dini ve milli günler ile bireylere ve ailelere ait özel günlerde de (düğün, bayram, cenaze vb.) birliktelik oluşturmak ve hatırlamak karşılıklı bağların güçlenmesine katkı sağlayabilir.

Ağrı'nın gelenek ve göreneklerinde de dini motiflerin etkisi büyük. Sosyal hayatın içine fazlasıyla girmiş bir dini kültür etkisi çıkıyor karşımıza. Söylemlerde, günlük dilde ve özdeyişlerde de rastlıyorsunuz buna. Bir örnek verecek olursak Yas törenleri ve Taziye Evleri: Ağrı ve ilçelerinde bir cenaze olduğunda cenaze sahibinin evinde yemek pişirilmez, misafir ağırlanmaz. Hemen hemen bir hafta boyunca, yani misafirler (taziye gelenler) tamamen dağılmayana kadar yemekler komşular tarafından yapılır, misafirler komşular tarafından ağırlanır. Cenaze sahibinin yakınları belli bir süre sakallarını kesmezler. Cenaze sahibi ailesi kadınlarının siyah giyinmeleri de bir adettir.

Cenaze sahibinin ve yakınlarının evlerinde belli bir süre radyo,televizyon, teyp gibi eğlence aracı kabul edilen cihazların açılmaması da ilginç ve bir o kadar da dayanışma ve saygıyı gösteren bir davranıştır(Gelenek, 2011).⁴

Bugün Ağrı'da görev yapmak için bu ile taşınan veya dışarıdan gelip burada yaşayanlara en çok telkin edilen husustur aslında "taziye ziyareti". Çok önemsenen ve yerine getirilmediği zaman çok yadırganan önemli bir görevdir Ağrı'lı bir vatandaş için. Bu yüzdendir ki hemen her mahallede veya köyde ilk yapılan mekânlardandır "Taziye Evleri". Yapının olmadığı yerlerde mutlaka portatif çadırlar kurulur ve bu görev ifa edilir. Sadece bu işlerle meşgul olan kimselere rastlıyoruz halk arasında. "Taziye Evleri" cenaze yakınları tarafından kurdurulur. İçerisinde kış ise soba kurulur ve ev ortamı gibi kabul edilir. Diğer dönemlerde de halka açıktır. Her misafire mutlaka şeker ve çay ikram edilir. Ortama gelen ziyaretçi orada hazır bulunan hocaya bir Fatiha okutturur. Ayrılırken de aynı şekilde ayrılır. Çevre illerden ve uzaklardan gelenlerin haberdar olup gelebilmesi için en az bir hafta açık tutulur çadırlar veya taziye evleri. Sonra bu gelenek cenaze sahibinin evinde devam eder. Kısaca denebilir ki dini örf ve gelenekler arasında en az zorunlu ibadetler kadar önemsenen bir beklentidir taziye uygulamaları. Dayanışma ve kaynaşmanın çok güzel bir örneği olarak görülen bu uygulamalar çok takdir edilmekle beraber dışarıdan gelen bazı kimselerce de "aşırı" kabul edilir. Hatta bazı uygulamaları "cahiliye dönemi" "Yas Geleneği"ne benzetenlere de rastlıyoruz. Bu araştırmamızın hazırlanması sırasında birkaç taziye evine uğrayarak bazı gözlemlerde ve görüşmelerde bulunduk. Yukarıda anlattıklarımıza ek olarak örneğin Ağrı'nın yerlisi bir vatandaş S.G. şöyle yorumluyor bu durumu: "Denebilir ki

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz.; www.diyadinnet.com vb.

taziye gelenekleri ile hemşerilerimiz belki de canlı iken gösteremedikleri saygıyı ölü iken gösteriyor. Belki de psikolojik olarak rahatlıyorlar. Aşırı görülen yönleri olsa da insanların kaynaşması adına ve bir araya gelip sadece bir "Fatıha" okumaları bile son derece önemlidir."Genel itibariyle diyebiliriz ki; yöre halkı komşu ve akrabalarının sorunlarına eğilerek, onları yakından takip ederler.

Tablo 2.88. Araştırmaya Katılan Grubun "Geçerli Bir Mazeretim Olmadıkça Önemli ve Özel Günlerde Akraba ve Komşularımın Yanında Olurum." Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları		
Geçerli Bir Mazeretim Olmadıkça Önemli ve Özel Günlerde Akraba ve Komşularımın Yanında Olurum	f	%
Tamamen Katılıyorum	1816	39,3
Katılıyorum	1696	36,7
Kararsızım	572	12,4
Katılmıyorum	309	6,7
Kesinlikle Katılmıyorum	228	4,9
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan gurubun "Geçerli Bir Mazeretim Olmadıkça Önemli ve Özel Günlerde Akraba ve Komşularımın Yanında Olurum." cevabını vermiştir. Buna karşın % 39,3 oranında kişi "tamamen katılıyorum" cevabını vermiştir. Buna karşın % 36,7 "katılıyorum", % 12,4 "kararsızım", % 6,7 "katılmıyorum", % 4,9 "kesinlikle katılmıyorum" şeklinde görüş belirtmiştir.

Yukarıda Tablo-92, 93, 94, 95'teki verilerimiz tekrara düşmeme açısından ortak örnek ve derinlemesine gözlemlerle birlikte değerlendirilecektir. Bu sorular çapraz ve paralel olarak sorularak verilecek cevapların güvenilirliği sağlanmaya çalışılmıştır.

Bu bağlamda Ağrı Merkez Bahçelievler Mahallesi'nde ikamet eden C.S. adlı üç çocuk sahibi, serbest meslekle işgal eden bir katılımcı " Biz akraba yakınlıklarına çok önem veririz. Mesela bayramlarda aile büyüklerinden başlar aşağıya doğru tüm yakınlarımızı en küçüğüne kadar ziyaret ederiz. Bayramlarda "halise"(yöresel, keşkek

türü bir yemek) geleneğimiz bu açıdan kaynaşmaya vesile olur. Bunun dışında ziyaretler istenen seviyede olmasa da devam eder. Bir akrabanın ve ya komşunun bir sıkıntısı olsa herkes seferber olur. Özellikle köylerde bu anlayış daha yaygındır. Bazı yerlerde imece tarzı birlikte köy işleri yapılır. Bir hastamız olsa bakarsın herkes ziyarete gelir. Taziye geleneğimiz zaten Türkiye’de meşhur. Bu konuda uzaklık önemli değildir. Akrabamız kalkar İstanbul’dan Tutak ilçesine taziye için gelir mesela.” Şeklinde açıklama yaparak akrabalık ve komşuluk bağlarına ilişkin fikir beyan etti.

Doğubayazıt ilçesine mensup, memur, kırk yaşlarında bir katılımcı “ Akrabalarımızı çok severiz. Fakat ziyaretleri önemli gün ve haftaların dışında çok aksatıyoruz. Yoksa herkes birbirini kollar. Zor zamanlarında yardımcı olur. Elbette kavgalı olanlar var fakat bu çok azdır. Kan ve namus davası gibi özel bir durum olmadıktan sonra bir sorunla karşılaşmazsınız” dedi.

Sonuç olarak, Ağrı’da aileler ve akrabalar yakınlık açısından birbirlerine çok düşkünlük diyebiliriz. Akraba içerisinde en büyük olan birey hala çoğu yerde danışılan kişi konumundadır. Ziyaretler ise aynı düzeyde değildir. Ancak zor ve kötü günlerde yardımlaşma ve dayanışma üst düzeye çıkmaktadır. Örneğin bir taziye on beş günü aşabilmektedir. Ağrı’da bu konu sosyal çözümlerin en az olduğu hususlardan biridir denebilir.

2.4.4.9. Dini Cemaat Ve Gurupların Bireysel ve Sosyal Hayata Katkısı İle İlgili Tutumlar

İnsanlar sosyal bir grup içerisine dahil olarak kendilerini önemli ve güvenli hissedebilirler. Şüphesiz bu grup seçiminde kültürel çevre ve bireysel özellikler etkili olur. Herhangi bir gruba dahil olan bir birey grubun düşüncesiyle bütünleşir, davranışlarına yön verir. Özellikle gençler grup arkadaşı, takım arkadaşı gibi basitten başlayarak ilerleyen zamanlarda dini ve siyasi farklı gruplara dahil olmak isteyebilirler.

Ülkemizde 1940’lardan bu yana gittikçe artan dinden soyutlanma anlamındaki sekülerizmin gündeme gelmiş olması, milli ve tarihi köklerden uzaklaşma unsuru, “Paralel İslam” diye bilinen bir gerçeği kültürel yaşantımıza mal etmiştir. Dinin, sosyal işlevinin dışlanması ve bütünüyle kişisel bir mesele haline getirilmesi, Batı’da rastladığımız türden bir özelleştirilmeye yol açmıştır. Devletin dini işlerden el çekmesi anlamındaki laiklik süreci de özelleştirme olgusunu desteklemiştir. (Türkdoğan, 1999:

65-90) Bu bağlamda kişileri şekillendiren, gençlerin ve çocukların hayata bakışına yön veren unsurların başında “çevre” faktörü önemli bir yer tutar. Dost ve arkadaş bir kimseyi olumlu veya olumsuz etkileyebilir. Dini cemaat ve grupların Türkiye’de etkin olduğu aşikârdır. Diğer sosyal etkenler gibi dini cemaat ve gruplar da bireyler ve aileler üzerinde belli bir etkiye sahip olabilir. Böylece bireylerde hayata ve olaylar bakış açısı değişebilir.

Tablo 2.89. Araştırmaya Katılan Grubun “Ailemiz İçin İyi Bir Sosyal Çevre Oluşturma Açısından Dini Cemaat ve Grupların Olumlu Katkısı Vardır.” Görüşüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Ailemiz İçin İyi Bir Sosyal Çevre Oluşturma Açısından Dini Cemaat ve Grupların Olumlu Katkısı Vardır	f	%
Tamamen Katılıyorum	1585	34,3
Katılıyorum	1446	31,3
Kararsızım	872	18,9
Katılmıyorum	382	8,3
Kesinlikle Katılmıyorum	336	7,3
Toplam	4621	100,0

Araştırmaya katılan grubun “ İyi Bir Sosyal Çevre Oluşturma Açısından Dini Cemaat ve Grupların Olumlu Katkısı Vardır.” görüşüne verdikleri cevaplara baktığımızda % 34,3 oranında kişi “tamamen katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın % 31,3 “katılıyorum”, % 18,9 “kararsızım”, % 8,3 “katılmıyorum”, % 7,3 “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

Ağrı Merkez Fırat Mahallesi’nde ikamet eden öğretmen, aslen Ağrılı olan, iki çocuk babası M.C.S. “ *gerek milli eğitimde gerekse özel dershanelerde öğrencilerin davranış ve hareketlerine baktığımızda arkadaş çevrelerinin aileden daha çok etkili olduğunu görüyoruz. Gençler buna göre şekil alıyor. Bu açıdan gerek üniversitede gerekse diğer eğitim dönemlerinde buna çok dikkat edilmelidir. Aileler bir yere kadar etkili olmaktadır. Bazı çocukların çoğu zamanı aile dışında geçmektedir. Bu açıdan iyi bir sosyal çevreye ihtiyaç duyulduğu muhakkaktır. Dini cemaat ve gruplar gerek*

sosyal imkânlar ve çevre açısından gerekse manevi ve ahlaki açıdan çok katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla bu ortamlarda yetişen çocuklar okullarda en az sorun olan öğrenciler oluyor genelde. Başarılı ve bilgili de olmaktadırlar. Bu yüzden diyebilirim ki dini cemaat ve guruplar toplumsal kaynaşma ve bütünleşme sağlamaktadır. Hem aileye hem toplum ve devlete bile katkıları olmaktadır” dedi.

Diğer yandan Diyadin ilçesine mensup, otuzlu yaşlarda, sağlık memuru, bekâr bir memur “ *ahlaki ve manevi değerler açısından faydalıdır diyebilirim. Fakat düşünce özgürlüğü noktasında sıkıntılar yaşatmaktadırlar. Tek tip düşünen bir nesil yetişebiliyor. Bu yüzden mahzurlarını görüyorum” dedi.*

Geçen yıl üniversite kazanan, aslen Ağrı Merkez Yavuz Mahallesi’ne mensup, yirmili yaşlarda bir kız öğrenci “ *cemaat ve dini gurupların hem ekonomik hem de sosyal katkıları var. İdeolojik düşünmemek lazım. Ben İzmir’e gittiğimde hiç tanıdık yoktu. Bir tavsiye üzerine bir gurubun yurduna yerleştim. İyi arkadaşlıklar kurduk. Burs imkânı da sağlandı. Herkes kendi halinde. Kimseye baskı yapıldığı falan yok. Fakülte arkadaşlarımın bir kısmı kalacak yer ve çevre bu açıdan sıkıntılı. Bunlarda çok olumsuz davranışlar görebiliyorum” dedi.*

Ağrı Merkez Hürriyet Mahallesi’nde ikamet eden beş daire sahibi emekli bir kişi “ *ben dairelerimi kiraya verirken bekârlara vermem. Ancak herhangi bir cemaatin mensubu olurlarsa veriyorum. Çünkü onlar daha duyarlı ve bilinçli oluyor. Apartmandakiler bile onlardan memnun kalıyor. Muhatap belli olmadığında ise o gençler yakıp yıkıyor.” Şeklinde açıklama yapmıştır.*

Sonuç olarak; kitle iletişim araçlarının arttığı, ailelerin çocuklarına söz anlatmada zorlandığı şeklinde Ağrı yöresinde serzenişlere şahit olduk. Özellikle ergenlik döneminde bu sıkıntılar artmaktadır. Okullarda “akran danışmanlığı” uygulanarak bu sorunun üstesinden gelmeye çalışmaktadırlar. Aileler ise çözüm amacıyla dini cemaat ve gurupların desteği ile çocuklarını terbiye ve kontrol etme yoluna gitmektedirler. Ağrı’da araştırma alanımız içinde dini cemaat ve gurupların sosyal bütünleşme ve kaynaşmaya olumlu katkılarının olduğu, bunların sosyal çözülme karşısında da engelleyici oldukları şeklinde çoğunluğun benimsediği bir kanaat mevcuttur.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Aile çocuğun ilk sosyal hayat tecrübesi edindiği önemli bir kurumdur. Aile içerisinde ebeveyn tutumları başta olmak üzere diğer fertlerin tutum ve davranışları çocuğun kişiliğine konulan yapı taşı gibi onun geleceğini örmektedir. Küçük yaşlarda kişiliğin temellerinin atıldığı ortak kanaat olarak kabul edilir. Bu bakımdan aile ve bireylerinin davranış ve söylemleri önem arz eder.

Aile toplumun temelini oluşturan sosyal bir kurumdur. İnsan vücudunu oluşturan dokular gibi toplum dokusunu şekillendirir. Aile ve bireyleri kendisinden beklenen sosyal görevleri yerine getirdiği zaman toplum da huzur içerisinde olacaktır.

İnsan sosyal bir varlık olduğu için kültürel ve doğal çevreden etkilenerek şekil alıyor. Tarih boyunca medeniyetlere beşiklik eden Türkiye ve bunun doğu sınırında bulunan Ağrı ister istemez sürekli değişimler geçirerek her kültürle yüzleşmiş ve sonunda başkalaşmalar yaşamıştır. Bunların bir kısmı sosyo-kültürel zenginliği beraberinde getirirken bir kısmı da yozlaşmaya neden olmuştur.

Toplumunu oluşturan bireyler bir birini olumlu-olumsuz etkileyebilmektedir. İnsanlar, toplumun çoğunluğu tarafından benimsenen ve takdir edilen söz ve davranışları çoğu yerde dini ve manevi değerlerinin önüne geçirebilmektedir. Hal böyle olunca ikilemler yaşanmakta, çelişiklere düşülmektedir. Bir yandan geleneğin bilinçaltı baskısı devam ederken diğer yandan soysa-kültürel ve basın-medya etkisi ile modern yaşam anlayışı çatışmalar meydana getirmektedir. Bununla birlikte yaşadığı zaman ve şartlarla din arasında denge kurmak isteyenler meşrulaştırma yoluna gitmektedirler. İşte bu noktada çalışmamız din ve aile kurumlarının değişim olgusu ile ne derece ilişkili, aktif ve dinamik olduğunu ve bu durumun süreklilik arz ettiğini bizlere sunmaktadır.

Araştırmamızın temel varsayımı; “Ağrı’da toplumsal ilişkilerde yaşanan değişme, çözülme ve gevşemeler; başta din kurumu ve bireylerden oluşan aile kurumu olmak üzere bütün sosyal unsurlarda toplumsal bütünlüğün ahengini bozan ve sosyal düzenin bozulmasına sebep olan çözümlere sebep olur” şeklinde idi.

Bu bağlamda; bu araştırma; pratik veya teorik olarak iki temel üzerine kurulmuştur. Çalışmanın bu bölümünde, ortaya çıkan sonuçların değerlendirilmesi yapılacak, ardından teorik çerçeve göz önünde bulundurularak denencelerle birlikte genellemelere gidilecek, en sonunda da sonuç ve genellemelere bakılarak öneriler sunulacaktır.

Sonuçlar:

Ağrı'da toplumsal ilişkilerde yaşanan değişme, çözülme ve gevşemeler; başta din kurumu ve bireylerden oluşan aile kurumu olmak üzere bütün sosyal unsurlarda toplumsal bütünlüğün ahengini bozan ve sosyal düzenin bozulmasına sebep olan çözümlere sebep olmaktadır.

Biz çalışmalarımız ve tespitlerimizle gördük ki Ağrı ve çevre halkı dini ve manevi büyüklerine saygı duyarak büyümektedir. Ağrı yöresinde ve aile kurumunda geleneksel davranışların, örf ve adetlerin dini etkisi sürmektedir. Ancak sosyal yaşam içinde, toplum ve kamuoyu baskısı ile ataların-dedelerin dediklerini idol kabul etmeye devam edenler mevcuttur. Çalışmamız boyunca görüldüğü üzere bu hususlarda bilimsel anlamda araştırmacı gözüyle bakmaya çalışarak çok yönlü ve değişik içeriğe sahip örnekleri sıralamaya çalıştık.

Dini değerlerin göç ile birlikte hızlanan modernleşme sürecine maruz kalarak zayıflaması, aile ve akrabalık bağlarının burada daha önce güçlü olmasına rağmen, gün geçtikçe zayıflaması sosyal çözülmeye örnek gösterildi.

Ahlaki değerlerin yerini daha çok faydacılık ve hazcılığın alması, bireylerin ve çocukların aile kurumu içinde kendinden bekleneni yerine getirememesi, yüzleşilen modern dünya algısına karşın çevre baskısı ile düşünce çelişkilerinin yaşanması, örf adet ve geleneklerin dini emir ve yasaklardan baskın gelmesi vb. ailede sosyal çözülme ve değişmeye etkileri görüldü. Bu husus aynı zamanda araştırmanın yapıldığı dönem ve süreç için bir durum tespiti niteliğinde sonuç almamızı sağlamıştır.

Geçmişten günümüze geldikçe dinin sosyal hayat içindeki etkisinin silinmediğini ancak gittikçe azaldığını gördük. Sekülerleşmenin varolduğu söylenebilir.

Gençlerin dini sevmesi ve benimsemesinde ebeveyn ve çevre etkisinin kaçınılmaz olduğu kanısına vardık.

Bağımsız değişkenlerle inanç, ibadet, kültür ve sosyal hayat, aile ve kuşak çatışmaları, komşuluk ve akrabalık bağları ile ilgili tutumlar, eğitim düzeyi ve ekonomik imkânlar açısından anlamlı bir ilişki oluşturmaktadır.

En uzun yaşadığı yer değişkeni açısından; komşuluk ve akrabalık bağları tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur. En uzun yaşadığı yer değişkeni açısından 1: Büyükşehir, 2: İl merkezi, 3: İlçe, 4: Kasaba ve köy şeklinde kodlanmış ve bu şekilde ifade edilmiştir.

Bu bağlamda; komşuluk ve akrabalık bağları tutum puanları benzerlik göstermemektedir.

Eğitim düzeyine göre ibadet tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur. Eğitim düzeyine göre komşuluk ve akrabalık bağları tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur.

Eğitim düzeyine göre aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur. Bu bağlamda araştırmaya katılan grubun aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları tutumu puan ortalamaları arasında benzerlik bulunmamaktadır.

Yaş aralığı ölçeğine göre; ibadet tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur. Bu bağlamda yaş aralığına göre komşuluk ve akrabalık bağları tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur.

Yaş aralığına göre komşuluk ve akrabalık bağları tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur. Bu bağlamda; yaş aralığına göre aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları tutumu puan ortalamaları arasında benzerlik bulunmaktadır.

Aylık gelir düzeyi değişkenine göre ibadet tutumu puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamaktadır. Bu bağlamda aile içi ilişkiler ve kuşak çatışmaları tutumu puan ortalamaları arasında benzerlik bulunmaktadır.

Genellemeler:

Yukarıdaki veriler ve bilgiler çerçevesinde araştırmamızın genellemelerini ve varsayımlarını şöyle değerlendirebiliriz:

Süreç içerisinde ekonomik, sosyo-kültürel değişimle birlikte Ağrı yöresi insanının sosyal ve kültürel hayata bakışlarında, yaşamlarında birçok değişiklikler yaşanmakta olup bu durumdan dolayı ibadet tutumları, aile içi ilişkiler, akrabalık ve komşuluk bağları olan üç tutum ölçeğine de verilen cevaplara yansımıştır. Bunun sonucu olarak da Ağrı halkının inanç, ibadet ve aile, akraba ve komşuluk ilişkilerine yönelik tutumları bağımsız değişkenlere göre farklılık göstermektedir.

İnsanlığın başından buyana bir süreç halinde devam eden sosyal değişme olgusu ilk önce Batıda, sonra tüm dünyada baş gösteren teknoloji ve sınaî alanında ki gelişmeler her geçen gün hız kazanmıştır. Ekonomik refah düzeyi ve eğitim kalitesi arttıkça bu oran daha da artmıştır. Değişim kaçınılmaz olmuştur. Genelde yaşanan bu süreç özelde Ağrı yöresi toplumu üzerinde de etkisini göstermiştir. Sonra da kültür, inanç

ve değer farklılıkları ortaya çıkmıştır. Gelenekten modern bir anlayışa doğru ilerleyen bir Ağrı yapısı karşımıza çıkmaktadır.

Geleneksel etki ve unsurlarla yetişen eski kuşak ile modern etkiler altında yetişen yeni kuşak arasında ciddi oranda, ibadet, aile içi ilişkiler, akrabalık ve komşuluk bağları ve sosyal rol farklılıkları bulunmaktadır.

Ağrı, toplumsal ve sosyo kültürel yapısı açısından değişme ve çözülme yaşamaktadır. Ancak dinin ve manevi değerlerin etkisi pozitif anlamda devam etmektedir.

Aile kurumunda büyük oranda değişmeler ve çözümler görülmektedir. Bunda etkili olan en büyük unsur tekno iletişim araçları ve özellikle internetin olumsuz yansımalarıdır. Bu yolla yeni nesil kendi kültürüne yabancılaşmakta ve aynı aile çatısı altında bile kendi değerlerinden uzak olan farklı bireyler yetişmektedir.

Eğitim öğretim düzeyi hızla artan bir Ağrı karşımızdadır. Bu açıdan yeni kuşak hayata eskilerden çok daha farklı bakmakta, aile yapısı değişmektedir. Dini ve manevi değerlere bakış açısından ciddi farklılıklar da oluşmaktadır. Kimileri eğitim sonrası dinden daha da uzaklaşırken kimileri de daha bilinçli ibadet ettiğini savunmaktadır.

Aile ve akrabalık bağları zayıflamaktadır. Bu bağlamda sosyal çözülme söz konusudur. Bunun nedeni misafirperverlik geleneğinin zayıflamasıdır. Yabancı insanlara karşı da bu konuda eskiden olduğu kadar yakınlık gösterilmemektedir.

Gerek aileler, gerekse bireysel olarak gençler olumsuzluklar karşısında yetersiz kalmaktadır. Hal böyle olunca arkadaş gurupları ve sosyal çevre etkisi ve yolu ile çözüm yolları aranmaktadır. Bu bağlamda dini gurup ve cemaatler çok aktif bir şekilde Ağrı'da faaliyet göstermekte, halk da bunlara ilgi duymaktadır.

Dini yaşantı ve sevgi oranı çok olmasına rağmen bu inancın yaşantıya dökülmesinde, dini emir ve yasaklara teslimiyet noktasında töre ve geleneklerin daha önde olmaya devam ettiğini söylemek mümkün. Hala yörenin birçok kesiminde kan davası, kan parası, evlilikte dini nikâhı yeterli görme gibi anlayış ve uygulamalar ağırlığını korumaktadır.

Dini yaşama ve ibadetleri yerine getirmede mezhepler arası farklılıklar olmasına rağmen; mezhep farklılığına dayalı, olağan dışı bir gelişme, tepki ya da uygulamaya pek rastlanmamaktadır.

Göç olgusunun etkisi ile kırsaldan kentleşmeye doğru bir hareket söz konusudur. Bunun yanında Ağrı'nın devlet memuru sirkülasyonunun çok olduğu ve dışarıya da en çok göç veren iller arasında olduğu bilinmektedir. Bu durum etkileşimi hızlandırarak değişme ve sosyal çözümleri ortaya çıkarmaktadır.

Sonuç olarak belirtecek olursak, tüm dünyada ve Türkiye'de görülen ailede sosyo-kültürel değişme ve çözülme olgusu Ağrı il ve ilçeleri ile çalışma alanımızda geniş kapsamlı olarak yaşanmaktadır. Bunlar başta aile olmak üzere din, kültür ve gelenek görenekler üzerinde de etkilidir. Toplum dünya ile entegre olma adına gelişim süreci içindedir. Ortaya çıkan modern anlayış neticesinde gelenekten de kopmak istemeyen kimselerde çatışma ve çelişkiler gözlenmektedir.

Öneriler:

Araştırmada görüldüğü üzere Ağrı genelinde ve Ağrı aile kurumunda hızlı ve kontrol edilemeyen bir değişme ve çözülme söz konusudur. Bu durumda ailelerin çocukları ile aile bağlarını kuvvetli, sevgi ve saygı seviyesini yüksek tutmasına yardımcı olmak lazım. Aksi halde önü alınamayan yozlaşma ve sosyal çözümler artarak devam edebilir.

Evlilik öncesi adayların seminer ve eğitimden geçirilerek sorumluluk bilinciyle aile yuvası kurmaları sağlanmalıdır.

Resmi nikâhı yapmadan, kanuni dayanağı ve yaptırımı olmayan, genelde kadınların ve çocukların mağdur olmasıyla neticelenen, suiistimale açık dini nikah uygulamalarının kontrolü adına denetimlerin sıklaştırılması gerekmektedir.

Din adamları ve eğitimcilerin sorumlu oldukları alanlar başta olmak üzere tüm il genelinde yeterli bilgi ve formasyon donanımına sahip olarak yöre halkının güvenini kazanıp, ivedi olarak bireysel sorunlara eğilmeye çalışıp onları bilinçlendirici ve eğitici sosyo-kültürel etkinliklere ağırlık vermesi, yöre halkı tarafından beklenen elzem bir ihtiyaçtır.

Ailede sosyal çözülmenin önlenmesi adına ebeveynlerin pedagojik eğitimden geçirilmeleri büyük katkı sağlayabilir.

Özellikle gençleri ve çocukları aileden daha çok etkileyen TV, medya ve internetin kontrolü adına gerekli tedbirler alınmalıdır. Gençlere iyi örnek teşkil edecek programlar artırılmalıdır.

Yine gençler başta olmak üzere halka hitap edebilecek sosyo-kültürel etkinliklerin il ve ilçe merkezlerinde artırılması, uzun kış mevsimi ve gecelerinin faydalı meşguliyetlerle geçirilmesine ortam sağlanması adına etkinlikler yapılması ve bu etkinliklerin çeşitlendirilmesi ailede, dolayısıyla toplumda çözümlerin önüne geçebilir.

Toplumsal bütünlük ve kaynaşma açısından ortak değerler etrafında buluşmayı sağlayan din ve aile kurumu son derece önemlidir. Yabancı kültürlerin de etkisi ile kendi öz benliğinden yoksun nesillerin yetişmemesi adına yöresel olarak resmi ve sivil kurumlarca yeni nesli bilinçlendirici dersler verilmelidir. Aileyi oluşturan bireylerin sosyal çözülmeye maruz kalmaması adına önleyici rehberliklerin yapılması zaruridir.

Aile büyükleri çocuklarına azami derece de örnek olmalıdırlar. Aile içi otorite kaba kuvvet ve şiddetle değil; sevgi, şefkat ve sıkı iletişimle sağlanmalıdır. Yoksa aileden uzaklaşan bireyler farklı olumsuz etkilere maruz kalabilmektedir.

Okullarda ve camilerde aile bireylerine yönelik eğitici faaliyetlerin artırılması elzemdir. Bunun klasik usullerle değil, sevdirecek şekilde modern yöntemlerle yapılması kaçınılmazdır.

Aile kurumunu tehdit eden, toplumsal düzeni etkileyen; başlık parası, kan davası, kan parası ve namus temizleme gibi insanları tedirgin eden anlayışların tedrici bir usulle giderilmesi yoluna gidilmelidir. Bu bağlamda resmi ve sosyal takiplerin yapılması zaruridir. Özellikle kadına şiddet ve negatif ayrımcılık anlayışının kırılması adına daha fazla gayret edilmelidir. Söz konusu töre anlayışları hem yetişen yeni nesli hem de özellikle kız çocukları ve kadınları tedirgin etmektedir. Zira süreç içerisinde mutlaka sonu ölümle biten vukuatlarla karşılaşılmaktadır. Bu açıdan halkı bilinçlendirici etkinlik ve faaliyetlerin hızlandırılması hayati derecede önemlidir.

Uzun vadeli politikalarla Ağrı'ya daha fazla iş ve aş imkânı sağlanarak göç olgusunun etkisinden insanları kurtarmak ailede sosyal çözülmeyi engelleme adına bir önlem olabilir. Amir ve memur takımının yöre insanı ile tanışıp kaynaşması hem sosyal bütünlüğü pekiştirecek, hem de onların işlerini kolaylaştıracaktır. Sivil ve resmi kurumlar el ele vererek toplum geneline yönelik kaynaşma ve eğitim programlarını, etkinliklerini artırmalıdır.

Ağrı ve insanını sosyolojik olarak diğer sosyal kurum ve etkenlerle bütün olarak ele aldığımızda sunduğumuz örnek ve delillerden hareketle diyebiliriz ki Ağrı sosyal

özölmeye maruz kalmıştır ve karşı karşıya kalmaya devam edecektir. Dinin bu noktadaki etkisinin ve pozitif ağırlığının seyri ise şarlara ve zamana göre değişen sosyolojik ve akademik bir takibe tabi tutulması temennimizdir.

BİBLİYOGRAFYA

MAKALELER

- Abuzer, C. (2006). "Medyadaki Şiddet Haberlerinden Hareketle Türkiye'de Toplumsal Çözülme ve Din". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XI(16), 149-159.
- Aktay, Y. (2010). "Modern Dünyada Ailenin Dönüşümü ve Muhtemel Geleceği Üzerine Mülâhazalar ve Geleneğe Dayalı Problemler". *Kutlu Doğum 2009: Kürselleşen Dünyada Aile*, 177-188.
- Apaydın, H. (2001). "Aile İçi İletişimin Çocuğun Dinsel Gelişimine Etkisi". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.12-13, 319-337.
- Aras, A. (1997). "Türkçe İnternet Sitelerindeki Misyonerlik Faaliyetlerinin Yeni Boyutu". *Türk-İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, S.4, 113-123.
- Arıcı, İ. (2007). "Öğrenci Ailelerinin Sosyo-Ekonomik Düzeylerinin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersindeki Başarılarına Etkisi". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XII(2), 151-168.
- Arslantaş, H.A. (2008). "Sosyal Değişme, Kentleşme ve Kentlileşmenin Din Üzerine Etkileri". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13/2, 171-196.
- Atalay, T. (2006). "Aile Dindarlığının Gençlerin Dindarlığına Etkisi Üzerine Bir Araştırma". *Dindarlık Olgusu (Sempozyum Tebliğ ve Müzakereler) 25-26 Aralık*, 185-208.
- Ay, M.E. (2005). "Ailede verilecek Din Eğitiminde Genel Prensipler". *İslam'da Aile ve Çocuk Terbiyesi (II)*, 361-374.
- Aydın, A.R. (1996). "Çocuğun Dinî Şahsiyet Kazanmasında Ailenin Önemi". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8, 211-219.
- Aydın, M. (1998). "İslam'da Ailenin Yeri ve Önemi". *Mehir*, 2, 26.
- Baktır, M. (1992). "Câmi ve Cemaatin Hayatımızdaki Yeri". *Diyanet İlmi Dergi [Diyanet Dergisi]*, XXVIII(4), 75-96.
- Başar, S. (2011). "Bayan Vaizlerin Cemaat, Materyal, Donanım ve Kadın Sorunları Açısından Yeterlilikleri ve Çözüm Önerileri". *Yaygın Din Eğitimi ve Uygulamaları [Yecder 1. Ulusal Din Görevlileri Sempozyumu Tebliğler, 22 Mayıs 2010]*, 35-60.
- Bensghir, T.K. , Altınok R. (2007). "Bir İletişim Aracı Olarak İnternet'in Aile İçi İlişkilere Etkileri: Türkiye'de Devletin ve Ailelerin Konuya Bakışı". *Günümüzde Aile Uluslararası Aile Sempozyumu (2-4 Aralık 2005)*, 625-673.

- Bilgin, V. (1998). "Türk Toplumunda Aile Kurumunu Benimseme ve Sahiplenme Düzeyleri". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 10, 387-413.
- Bostancı, N. (2007). "Televizyon Dilindeki İslam, Kutlu Doğum". *Çağımızda Sosyal Değişme ve İslâm*, S.8, 530-543.
- Canan, İ. (1995). "İslâm'da Aile Terbiyesi, Hz. Muhammed ve Gençlik". *[Kutlu Doğum Haftası: 1992]*, 91-110.
- Çamdibi, M. (2005). "Ailede Çocuğun Ahlâkî Terbiyesi." *İslam'da Aile Ve Çocuk Terbiyesi (II)*, 127-133.
- Çekin, A. (2011). "Mesleki Yeterlilik ve Beklenti Yönüyle Din Görevlisi - Cemaat İlişkisi". *Diyanet İlmî Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi]*, XLVII(1), 89-108.
- Dalgın, N. (2008). "Aile Kurumunun Nikâh Aşamasıyla İlgili Fıkıh Sorunları". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S.13, 35-50.
- Demirci, E. Y. (2007). "Değişim Sürecinde Dünyada ve Türkiye'de Aile Yapısı Ya Da Cemaat-Cemiyet Ayrımında Aileyi Yeniden Düşünmek". *Günümüzde Aile Uluslararası Aile Sempozyumu (2-4 Aralık 2005)*, 37-50
- Düşgün, F. Ş. (2006). "İslam Hukuku Açısından Töre Cinayetleri". *Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, IV(7), 149-175
- Er, H. (2008). "Dinler Arası Evlilikler -Problemleri ve Çözüm Önerileri". *Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007)*, II, 589-599
- Er, K. (2007). "Dinler Arası Evlilikler". *DİB Yayınları*, 2-13
- Eren, S. (2007). "Göç, Toplumsal Değişme ve Din: Avrupa'ya Göç Eden Türkler Bağlamında Bir Değerlendirme". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XI(2), 267-288
- Erkal, M. (2007). "Küreselleşme, Değişme ve Dinî Hayat". *Kutlu Doğum 2002: Çağımızda Sosyal Değişme ve İslâm*, 26-32.
- Erkaya, M. (1996). "Aile İçi Ve Akrabalarla Olan İlişkilerde Adab". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1996, 1, 313-348.
- Ersahin, S. (1991). "Aile İçi Kuşaklar Çatışması". *Diyanet İlmî Dergi [Diyanet Dergisi]*, XXVII(2),151-156.
- Günay, Ü. (2001). "Çağdaş Türkiye'de Din, Toplum, Kültür, Gelenek ve Değişme". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, I(2), 1-38.

- Günay, Ü. (2001). "Çağdaş Türkiye'de Din, Toplum, Kültür, Gelenek ve Değişme". Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.1, 231-239.
- Günay, Ü. (2001). "Toplumsal Değişme ve İslamiyet", Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, I(1), 9-46.
- Günay, Ü. (2003/3). "Göç, Din Ve Değişme: Batı Avrupa'daki Türk İşçileri Örneği". *Bilimname: Düşünce Platformu*, I(3), 35-64.
- Hanım A.Ş. (2010). "Yabancı Kadınlara Evlilik". *Kutlu Doğum 2009:Kürselleşen Dünyada Aile*, 386-400.
- Karaçoşkun, M.D. (2002). "Bireysel ve Toplumsal Çözümde Televizyon Faktörü Üzerine Düşünceler". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, VI(1), 227-233.
- Karmış, O. (1963). "İslam'da Cemiyet Ruhu ve Cemaat". *Diyanet İlmi Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi]*, II(6-7), 18-19.
- Kaya, M. "Ailede Anne-Baba Tutumlarının Çocuğun Kişilik ve Benlik Gelişimindeki Rolü". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.9, 193-204.
- Keleş, E. (2004). "Dini Nikâh Adı Altında Yapılan Gayr-i Resmi Nikâh Akdinin Tahkim Yoluyla Sona Erdirilmesi". *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi[Prof. Dr. Hayreddin Karaman'a Armağan]*, 193-209.
- Köksal, İ. (2009). "Uygulamadaki Resmî Ve Dinî Nikâhların Fıkhî Yönü". *Diyanet İlmi Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi]*, VII(16), 25-42.
- Köse, S.(2008). "İslam Açısından Ebeveynin Çocukları Üzerindeki Hakları ve Çocukların Ebeveyne Karşı Vazifeleri", 345-368
- Kurt, H. (2007). "Hz. Peygamber'in İnsanlarla İlişkileri ve Aile İçi İletişiminde Sevgi". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XII(17), 185-193.
- Oruç, M. (1964). "Kan Davaları". *Diyanet İlmi Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi]*, III(5), 136-137.
- Özdemir, İ. (1974). "Evlenmek, Başlık ve Kız Kaçırma". *Diyanet İlmi Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi]*, XIII(6), 370-374.
- Perşembe, E. (1991). "Toplumsal Değişme Ve Din İlişkileri Üzerine". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.5, 171-180.
- Sencer, Y. (1979). "Türkiye'de Kentleşme". *Kültür Bakanlığı Yayınları*, 323-325.

- Subaşı, N. (2007). "Toplumsal Değişme, Aile Ve Yeni Risk Alanları". *Kutlu Doğum 2002: Çağımızda Sosyal Değişme ve İslam*, 510-523.
- Taşçı, Ö. (2007). "Entegrasyon ve Asimilasyon'un Kur'an Açısından Değerlendirilmesi". *Kelâm Araştırmaları Dergisi*, V(1), 103-118.
- Taştan, A. (2001). "Göç, Sosyal Değişme Ve Din - Kuşaklar Açısından Bir Değerlendirme". *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.11, 75-84.
- Tetik, H.Y. (1998). "Din Eğitiminde Cami Görevlileri-Cemaat İletişiminin Önemi". *Diyanet İlmi Dergi*, XXXIV(2), 99-108.
- Turan, İ. (2005). "Televizyonun birey ve toplum üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri". *Diyanet İlmi Dergi*, XLI(1), 119-144.
- Türkdoğan, O. (1999). "Türk toplumunda yeni dinî hareketler ve cemaatleşme". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 75, 65-90.
- Yalçıntaş, N. (1995). "Televizyonun dini hayattaki rolü". *I. Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri (1-5 Kasım 1993)*, II, 402-404.
- Yaman, A. (1999). "Evlilik öncesi ilişkiler". *Mehir*, 3, 25-28.
- Yatkın, N. (2010). "İslam'da evlilik ve eş seçiminde dindarlığın tercih edilmesi". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 33, 47-61.
- Yeşil, M. (2004). "Kadınların cemaate iştiraki ile ilgili hadisler üzerine bir inceleme". *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17, 47-62.
- Yılmaz, H. (2005). "Van ve Ağrı çevresinde misyonerlik, dinler tarihi araştırmaları". *Dinler Tarihçileri Gözüyle Türkiye'de Misyonerlik, Sempozyum, 01-02 Ekim 2005*, 133-140

KİTAPLAR

- Akademi Araştırma Heyeti (2003). *Bir Müslüman'ın Yol Haritası*. İstanbul: Işık Yayınları.
- Akdoğan, A. (2004). *Sosyal Değişme Ve Din*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Aktaş, A.M. (2008). *İslam'da Kadın ve Toplum*. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Akyüz, N. , Çapcıoğlu, İ. (2004). *Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayınları
- Altıkardeş, İ. (2004). *Din ve Sosyal Bütünleşme*. İstanbul: Rağbet Yayınları
- Arslantürk, Z. (2007). *Sosyoloji*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay.

- Arslantürk, Z. (2008). *Sosyoloji*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Atalay, İ. M. (2006). *Türkiye Bölgesel Coğrafyası*. İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- Aziz, A. (2008). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Ve Teknikleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bilgin, V. (1997). *Sosyal Çözülme ve Din*. Samsun: Etüt Yayınları.
- Bottomore, T.B. (2000). *Toplumbilim*. (Çev. Ünsal Oskay). İstanbul: Der Yayınları.
- Cevizci, A. (2000). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Çağrı, M. (1994). *Edeb*. İstanbul: T.D.V. İslam Ansiklopedisi, X/412.
- Çimen, A., Çınar, O., Kaya, F. (2005). *Ağrı İlinin Sosyo-Ekonomik Yapısı Ve Yaşam Memnuniyeti Araştırması*. Ankara: Kült. B. Yay.
- D.İ.E.(Devlet İstatistik Enstitüsü) (2000). *Genel Nüfus Sayımı-Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri*. Ağrı, Ankara: D.İ.E.
- Devlet İstatistik Enstitüsü. (2004). *Yaşam Memnuniyeti Araştırması*, Ankara: D.İ.E.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (1991). *İllerin Ekonomik ve Sosyal Gelişmişlik Seviyeleri Tespiti Araştırması*, Ankara: DPT Yayınları No: 2265- KÖYBKGGM:35.
- Ejder, O. (2006). *Toplumsal Değişme ve Din*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Erkal, M. E. (1997). *Sosyoloji (Toplumbilimi)*. İstanbul: Der Yayınevi.
- Ersoy, M.A. (1988). *Safahat-Süleymaniye Kürsüsü'nde*. (Haz. Ertuğrul Düzdağ) İstanbul: IFAV Yayınları.
- Freyer, H. (1968). *İçtimai Nazariyeler Tarihi*. (Çev. Tahir Çağatay). Ankara: Yıldız Matbaası.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. (Çev. Hüseyin Özel-Cemal Güzel). İstanbul: Ayraç Yayınları.
- Günay, Ü. (2008). *Din Sosyolojisi*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Güngör, Ö. (2007). *Araftaki Kimlik: Alevilik/Bektaşilik*. Ankara: Akasya Kitap.
- İSAM. (1999). *Diyanet İslam İlmihali I-II*, İstanbul: İslami Araştırmalar Vakfı.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya, F. (2001). *Ağrı Ovası ve Çevresini Coğrafi Etüdü*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kirman, M.A. (2004). *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Meriç, Ü. (1989). *İslam'da Aile*. İstanbul: İlmi Neşriyat.

- Polat, F. (2007). *Kültürel Kimlikten Ulusal Kimliğe (Kırgızistan Örneği)*. İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Saraçbaşı, M.E. , Minnetoğlu, İ. (2002). *Türkçe Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- TDK. (2009). *Yazım Kılavuzu*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkdoğan, O. (2007). *Kültür-Değişme ve Sosyal Çözülme*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık
- Usta, N. (1997). *Menzil Nakşiliği Sosyolojik Bir Araştırma*. Ankara: Töre Yayınları.
- Yazır, E.H. (1992). *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Azim, II/534
- Yıldırım, A. (2005). *Sosyal Çözülme(Afyon İli Örneği)*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İNTERNET KAYNAKLARI

- Ağrı. (2011). Erişim tarihi: 03.03.2006, <http://www.diyadinnet.com/Bolgemiz-10&Bolge=a%C4%9Fr%C4%B1-ekonomi-bilgileri>
- Ağrı'nın Tarihçesi ve Sosyo kültürel Tanıtımı. (2011). Erişim tarihi: 29.11.2011, <http://agri.meb.gov.tr/index.php?goku=80>;
- Ağrı Valiliği, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Verileri, 2010-2011. (2011). Erişim tarihi: 04.05.2011, www.agri.gov.tr
- Ağrı. (2011). Erişim tarihi:10.07.2011, <http://www.webhatti.com/illerimiz/45005-agri-agri-ili-agri-ili-hakkinda.html>
- Türk Halkı İçin Ailenin Önemi. (2011). Erişim tarihi: 18.02.2011, <http://www.aile.gov.tr/index/index/konu/123/lang/TR>
- Akpolat, Y. (2011). Erişim tarihi: 29.05.2011, <http://www.haberler.com/bazi-televizyon-dizileri-turk-aile-yapisini-2759298-haberi/>
- Anne Baba Hakkı. (2010). Erişim tarihi: 15.03.2011, <http://www.mumsema.org/vaaz-ve-sohbet-konulari/1427-ana-baba-haklari-ve-yaslilara-saygi.html>
- Doksat, M.K. (2011). *Ruh Sağlığı ve Hastalıkları* Erişim tarihi: 20.05.2011, <http://www.saglicaklakal.com/KoseYazisi.asp?i=8FC87949-3B34-4CB0-BE28-69320D022742>
- Eş Seçimi. (2010). *Eş Seçimi Ve Evliliğe Hazırlık*. Erişim tarihi: 26.04.2007, <http://www.mumsema.org/es-secimi-evlilik-hazirlik/7187-slama-g-re-e-se-imi.html>,

- Flört ve Aşk. (2011). Erişim tarihi: 01.09.2009, <http://Www.Masalca.Org/Ask-Doktoru/106800-Flort-Problemleri.Html>
- Flört. (2011). Erişim tarihi: 25.08.2009, <http://www.forumankebut.net/forum/yuvamiz/58097-gorucu-usulu-mu-flort-evliliği-mi.html>
- Gelenek. (2011). *Ağrı'nın Sosyo-Kültürel Yapısı ve Gelenek Görenekler*. Erişim tarihi: 06.06.2011, www.diyadinnet.com
- Hortoğlu, C. (2011). *Evlilik İlişkilerdeki Sorunlar Ve Boşanmalar*. Erişim tarihi: 24.05.2011, <http://www.banadersanat.com/index.php/teknoloji-ve-sosyal-yaam/1544-boanma-sebepleri-ve-nternet-anketi-sonuclar.html>
- Medya. (2011). Erişim tarihi: 08.10.2009, <http://www.msxlab.org/forum/soru-cevap/274153-gorsel-medya-nedir.html#ixzz1PqCenL3w>
- Okyay, S. (2009). *Ailenin Çocuğa Etkileri*. Erişim tarihi: 06.01.2011, <http://www.suheylatokyay.com/?/ailenin-cocuga-etkileri-//>
- Örf Ve Adetler. (2010). Erişim tarihi:14.01.2008, <http://www.diyadinnet.com/Bolgemiz-106&Bolge=d%C3%BCndenbug%C3%BCne-a%C4%9Fr%C4%B1-milletvekilleri-ve-parlamenteleri>
- Özertem, H. (1991). *Evlilik ve Gençlik Paneli*. Erişim tarihi: 15.06.2011 http://www.aile.gov.tr/files/kutuphane_10_Evlilik_ve_Genc_Insan.pdf
- Şehide, A. (2007). *Türkiye'de Aile Değerleri*. Erişim tarihi: 04.05.2010, <http://forum.islamiyet.gen.tr/islamda-aile-hayati/35711-ask-ve-flort.html>
- Töre. (2010). *Ağrı'da Töre Cinayetleri Ve Çocuk İntiharları Masaya Yatırıldı*. Erişim tarihi: 06.11.2010, www.agrimanset.com
- Uğur K. (2011). *Ağrı İlini Tanıyalım*. Erişim tarihi: 22.04.2011 <http://www.topragam.com/agri-ilini-taniyalim>
- Yerlikaya, A. (2010). *Ağrı'da Genç Nüfus Oranının Fazla Olması*. Erişim tarihi: 29.04.2011, <http://www.diyadinnet.com/HABER-7792-vali-yerlikaya-a%C4%9Fr%C4%B1-gen%C3%A7-ve-dinamik-bir-n%C3%BCfusa-sahip>
- Yerlikaya, A. (2010). *Ağrı'da Genç Nüfus Oranına Sahiptir*. Erişim tarihi: 27.05.2010, <http://www.diyadinnet.com/HABER-7792-vali-yerlikaya-a%C4%9Fr%C4%B1-gen%C3%A7-ve-dinamik-bir-n%C3%BCfusa-sahip>

EKLER

Ek-1. Resmi İzin Dilekçesi

**TC
VALİLİK MAKAMINA
AĞRI**

Konu: Akademik Çalışma Amaçlı Anket Uygulaması

Ağrı Merkez ve İlçe sınırları dâhilinde Yüksek Lisans çalışmalarına bilimsel veri oluşturması ve **ilimize akademik ve sosyal katkı sağlamak amacıyla nüfusun minimum binde sekizi oranında** ve kapsamlı, rastgele kişilere, tez çalışması süresin(en az yüz yirmi gün)'de **Anket uygulamak** istiyorum.

Bu anket formunda kullanılan sorular "**Ailede Sosyal Çözülme ve Din(Ağrı İl Örneği)**" adı altında **Sosyolojik Bir Araştırma** olan bir Yüksek Lisans çalışması ile ilgilidir.

Ankette yer alan sorular, Ağrı ve İlçelerinde yaşayan kişilerin aile, akrabalık, komşuluk, dini ve manevi değerlerde ve sosyal kurumlarda öne çıkan sosyal bütünleşme, sosyal çözülme ve değişimleri tespit etmek ve bilimsel olarak yorumlamak, açıklığa kavuşturmak amacıyla hazırlanmıştır. Anket sorularına **verilecek cevaplar, tamamen bilimsel amaçlar için kullanılacak**, bunun dışında hiçbir kişi ya da kurumun amaçlarına açık tutulmayacaktır.

İlgili yer, zaman ve koşullarda Anket uygulamasını gerçekleştirebilmem hususunda;

Gereğinin yapılmasını saygılarımla olurlarınıza arz ederim.

Ek:

Anket Formu ve Açıklamaları(**Dört Nüsha**)

25.04.2011

İletişim:

.....

irfan_gursoy@hotmail.com

İsmet GÜR SOY

Erzurum Atatürk Üniversitesi

Sosy. Bil. Enst. Yüks. Lis. Öğr.

Ek 3. Anket Soruları

“AİLEDE SOSYAL ÇÖZÜLME VE DİN”(AĞRI İL ÖRNEĞİ) SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA

Bu anket formunda kullanılan sorular “**Ailede Sosyal Çözülme ve Din(Ağrı İl Örneği)**” adı altında **Sosyolojik Bir Araştırma** olan bir Yüksek Lisans çalışması ile ilgilidir.

Ankette yer alan sorular, Ağrı ve İlçelerinde yaşayan kişilerin aile, akrabalık, komşuluk, dini ve manevi değerlerde ve sosyal kurumlarda öne çıkan sosyal bütünleşme, sosyal çözülme ve değişimleri tespit etmek ve bilimsel olarak yorumlamak, açıklığa kavuşturmak amacıyla hazırlanmıştır. Anket sorularına **vereceğiniz cevaplar, tamamen bilimsel amaçlar için kullanılacak**, bunun dışında hiçbir kişi ya da kurumun amaçlarına açık tutulmayacaktır.

Sorularımıza içtenlikle vereceğiniz cevaplarınızla göstereceğiniz ilgi, dikkat ve samimiyet, araştırma sonuçlarının doğruluk ve geçerliliği açısından son derece önemlidir. Bu nedenle bütün soruları dikkatle okuyarak, seçenekler arasından durumunuzu en iyi yansıtan ifadeyi seçiniz. Lütfen anket formuna **isminizi yazmayınız ve hiçbir soruyu cevapsız bırakmayınız.**

Kıymetli vaktinizi lütfederek ilmi ve akademik çalışmalara katkı amaçlı göstereceğiniz ilgi ve yardımlardan dolayı şimdiden teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

İsmet GÜRSOY

**Erzurum Atatürk Üniversitesi
Sosy. Bil. Enst. Yüks. Lis. Öğr.**

10. Bulduğunuz bu yerin dışında en çok nerede yaşadınız.

- a-Büyükşehir b-İl Merkezi c-İlçe d-Kasaba ve Köy

11. Sahip olduğunuz dini bilgiyi en çok nereden edindiniz?

- a-Camilerden ve İmamlardan b-Mollalardan ve Medreselerden
c-Tarikatlardan ve Cemaatlerden d-Kendi kendime
e-İnternet ve kitaplardan f-Dini bilgim yok

II. BÖLÜM

➤ İBADET TUTUMLARIYLA İLGİLİ SORULAR.

Aşağıdaki listede bulunan ifadeler İslam dinindeki ibadet konularıyla alakalı değişik görüşleri, çözümler ve değişimleri incelemek üzere düzenlenmiştir. Araştırmacı sizin vereceğiniz cevaplarda doğruluk veya yanlışlık aramamaktadır. Sadece görüşleri aramaktadır. Buradaki her cümle ile ilgili olarak ne hissettiğinizi açıkça belirtmenizi istiyoruz.

Lütfen hiçbir soruyu cevapsız bırakmayınız ve her soru için tek bir cevap işaretleyiniz. Katkılarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Lütfen, İbadet Tutumlarıyla İlgili Aşağıdaki İfadelere Ne Ölçüde Katılıp Katılmadığınızı İşaretleyiniz.

1- Namaz Allah'ın emrettiği en önemli ibadetlerden biridir.

- a) Tamamen Katılıyorum b) Katılıyorum c) Kararsızım
b) d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

2- Namaz kılma sıklığınızı hangisi ifade etmektedir?

- () Her zaman () Çoğu zaman () Ara sıra
() Çok nadir
() Hiçbir zaman

3- Oruç Kuran'da emredilen önemli bir ibadettir.

- a) Tamamen Katılıyorum b) Katılıyorum c) Kararsızım
b) d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

4- Oruç tutma sıklığınızı hangisi ifade etmektedir.?

- Her zaman Çoğu zaman Ara sıra
 Çok nadir. Hiçbir zaman

5- Zekât Kur'an'da emredilen önemli bir ibadettir.

- a) Tamamen Katılıyorum b) Katılıyorum c) Kararsızım
d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

6- Kur'an-ı Kerim okuyor musunuz? (Arapça veya Türkçe anlamından)

- Her zaman Çoğu zaman Ara sıra
 Çok nadir. Hiçbir zaman

7- Hac ibadeti gücü yeten Müslümanlar için gerekli bir ibadettir.

- a) Tamamen Katılıyorum b) Katılıyorum c) Kararsızım
d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

8- Kurban ibadeti hangi sıklıkla yerine getiriyorsunuz?

- Her zaman Çoğu zaman Ara sıra
 Çok nadir. Hiçbir zaman

10- Namazlarda ibadet dilinin Türkçe olması, İslam'a aykırıdır.

- a) Tamamen Katılıyorum b) Katılıyorum c) Kararsızım
d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

III. BÖLÜM

➤ AİLE İÇİ İLİŞKİLER VE KUŞAK ÇATIŞMALARI

1. Televizyon, medya ve internet aile hayatımızı ciddi manada kötü yönde etkilemektedir.

- a) Tamamen Katılıyorum b) Katılıyorum c) Kararsızım
d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

2. Bizim büyüklerimiz kadınlara çok önen verirler.

- a) Tamamen Katılıyorum b) Katılıyorum c) Kararsızım
d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

3. Ailede çocuğun kararları dikkate alınır.

- a) Tamamen Katılıyorum b) Katılıyorum c) Kararsızım
d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

4. **Kültürümüze ve dinimize göre gençlerin evlilik öncesi aşk ve flört etmelerinde bir sakınca yoktur.**
 - a) Tamamen Katılıyorum
 - b) Katılıyorum
 - c) Kararsızım
 - d) Katılmıyorum
 - e) Kesinlikle Katılmıyorum
5. **Evliliğim esnasında istediğim kişiyle evlenmem konusunda her hangi bir baskı görmedim.**
 - a) Tamamen Katılıyorum
 - b) Katılıyorum
 - c) Kararsızım
 - d) Katılmıyorum
 - e) Kesinlikle Katılmıyorum
6. **Düğünlerde erkek ve kadınların ayrı yerlerde çalgı eşliğinde eğlenmesinde bir sakınca yoktur.**
 - a) Tamamen Katılıyorum
 - b) Katılıyorum
 - c) Kararsızım
 - d) Katılmıyorum
 - e) Kesinlikle Katılmıyorum
7. **Evleneceğim kişinin başka bir şehirden olması benim için önemli değildir.**
 - a) Tamamen Katılıyorum
 - b) Katılıyorum
 - c) Kararsızım
 - d) Katılmıyorum
 - e) Kesinlikle Katılmıyorum
8. **Oğlumun farklı bir dinden bayanla evlenmesinde bir sakınca yoktur.**
 - a) Tamamen Katılıyorum
 - b) Katılıyorum
 - c) Kararsızım
 - d) Katılmıyorum
 - e) Kesinlikle Katılmıyorum
9. **Kızımın başka bir bölgeden kimseyle evlenmesinde her hangi bir sakınca görmüyorum.**
 - a) Tamamen Katılıyorum
 - b) Katılıyorum
 - c) Kararsızım
 - d) Katılmıyorum
 - e) Kesinlikle Katılmıyorum
10. **a) Tamamen Katılıyorum** **b) Katılıyorum** **c) Kararsızım**
d) Katılmıyorum **e) Kesinlikle Katılmıyorum**
11. **Annem veya babamdan rahatlıkla bana su getirmelerini isteyebilirim.**
 - a) Tamamen Katılıyorum
 - b) Katılıyorum
 - c) Kararsızım
 - d) Katılmıyorum
 - e) Kesinlikle Katılmıyorum
12. **Babam dışarıdan geldiğinde mutlaka onu selamlar ve ayağa kalkarım.**
 - a) Tamamen Katılıyorum
 - b) Katılıyorum
 - c) Kararsızım
 - d) Katılmıyorum
 - e) Kesinlikle Katılmıyorum
13. **Yaşlandığımda çocuklarımın bana bakacağından eminim.**
 - a) Tamamen Katılıyorum
 - b) Katılıyorum
 - c) Kararsızım
 - d) Katılmıyorum
 - e) Kesinlikle Katılmıyorum

14. Eşimle kol kola girip gezmekten çekinmem.

- a) Tamamen Katılıyorum b) Katılıyorum
c) Kararsızım d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

15. Başlık parası anne ve babanın hakkıdır, alınmalıdır.

- a) Tamamen Katılıyorum b) Katılıyorum
c) Kararsızım d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

16. Bana göre gençlerde bozulmanın asıl sebebi kitle iletişim araçlarıdır.

- a) Tamamen Katılıyorum b) Katılıyorum
c) Kararsızım d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

17. Kızımın sevdiği erkeğe kaçması benim için bir sorun teşkil etmez.

- a) Tamamen Katılıyorum b) Katılıyorum
c) Kararsızım d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

18. Benim ve çocuklarımın hayata, dine ve geleneğe bakışlarında ciddi farklılıklar vardır.

- a) Tamamen Katılıyorum b) Katılıyorum
c) Kararsızım d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

19. Çocuğumun dinimize, kültürümüze yabancılaşmasında eğitim rol oynamaktadır.

- a) Tamamen Katılıyorum b) Katılıyorum
c) Kararsızım d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

20. Ağrı'da dini, ahlaki ve geleneksel olarak büyük bir çözüme (kötüye gidiş) vardır.

- a) Tamamen Katılıyorum b) Katılıyorum
c) Kararsızım d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

21. Resmi nikâh olmadan çocuklarımın sadece dini nikahla evliliklerini kabul etmem.

- a) Tamamen Katılıyorum b) Katılıyorum
c) Kararsızım d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

22. Ailemle ilgili her hangi bir konuda karar verirken mutlaka töre ve geleneklerimize müracaat ederim.

- a) Tamamen Katılıyorum b) Katılıyorum
c) Kararsızım d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

23. Ailem için dini önder olarak sadece Hz. Peygamber (sav) vardır.

- a) Tamamen Katılıyorum b) Katılıyorum
c) Kararsızım d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

24. Akıl ve mantık açısından doğru anlatıldığında batıl adetlerimden vazgeçer ve İslam'ın hakikatini kabul ederim.

- a) Tamamen Katılıyorum b) Katılıyorum
c) Kararsızım d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

25. Şehir hayatı ve şehirliler geleneksel adet ve törelerimizi bozup aile saadetimizi etkilemektedirler.

- a) Tamamen Katılıyorum b) Katılıyorum
c) Kararsızım d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

IV. BÖLÜM

➤ KOMŞULUK VE AKRABALIK BAĞLARI

1. Yaşadığım yerde akraba ziyaretlerini tam olarak yapamıyorum.

- a) Tamamen Katılıyorum b) Katılıyorum c) Kararsızım
d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

2. Evimizin yanına bir kimse taşındığında mutlaka gider ziyaret ederim.

- a) Tamamen Katılıyorum b) Katılıyorum c) Kararsızım
d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

3. Herhangi bir ihtiyacım olduğunda gece geç saat bile olsa komşumdan talep edebilirim.

- a) Tamamen Katılıyorum b) Katılıyorum c) Kararsızım
d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

4. Bayramlarda mutlaka akraba ve dostlarımı ziyaret ederim.

- a) Tamamen Katılıyorum b) Katılıyorum c) Kararsızım
d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

5. Komşumun dini ve siyasi görüşü ne olursa olsun sıkıntıları benim için son derece önemlidir.

- a) Tamamen Katılıyorum b) Katılıyorum c) Kararsızım
d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

6. Mesafe ne olursa olsun bir akrabamın ihtiyaç duyması halinde mutlaka yanına/ziyaretine giderim.

- a) Tamamen Katılıyorum b) Katılıyorum c) Kararsızım
d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

7. Günümüzde mekan ve imkanların kısıtlılığı evimize misafirlerin gelip gitmesinde zorluk oluşturmaktadır.

- a) Tamamen Katılıyorum b) Katılıyorum c) Kararsızım
d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

8. İyi bir sosyal çevre oluşturma açısından dini cemaat ve gurupların olumlu katkısı vardır.

- a) Tamamen Katılıyorum b) Katılıyorum c) Kararsızım
d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

9. Geçerli bir mazeretim olmadıkça önemli ve özel günlerde akraba ve komsularımın yanında olurum.

- a) Tamamen Katılıyorum b) Katılıyorum c) Kararsızım
d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

“Anket Soruları Bitti. Kıymetli Zamanınızı Ayırdığınız İçin Teşekkür Ederim.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	İsmet GÜRSOY
Doğum Yeri ve Tarihi	ARAPKİR / 1978
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	K.T.Ü. - Rize İlahiyat Fakültesi (1996-2001) A.Ö.F. Halkla İlişkiler (2003-2007)
Y.Lisans Öğrenimi	Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı (2009-2011)
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce, Arapça, Rusça
Bilimsel Faaliyetleri	Seminer, Makale, Kitap
İş Deneyimi	
Stajlar	Eğitim-Öğretim stajı
Projeler	SODES
Çalıştığı kurumlar	Milli Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Özel Sektör
İletişim	
E-Posta Adresi	irfangursoy35@gmail.com
Tarih	Haziran 2011